

”Ulv i Norge”

Internettbasert biologiundervisning
med fokus på en kontrovers

Wenche Erlie

Hovedfagsoppgave i biologi fagdidaktikk

(Cand. scient.)

Zoologisk Institutt

Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet

2001

FORORD

Jeg gjennomførte denne hovedfagsoppgaven etter et opplegg foreslått av førsteamanuensis Alex Strømme ved Zoologisk institutt, NTNU. Han har også vært min veileder under arbeidet med oppgaven.

Jeg begynte våren 2000 med å utvikle det nettbaserte prosjektet om ulv. Underveis fikk jeg god hjelp med programmeringen og mange ultimate råd av Øystein Sørborg. Prosjektet ble prøvd ut på en gruppe elever ved Koppgang videregående skole i november 2000. Tore Hansen, gruppas biologilærer, lånte velvillig ut elevene i en 3-ukers periode, og la forholdene til rette for gjennomføringen. Elevene gjorde en fin innsats og bidro til at utprøvingen ble både spennende og nyttig.

Under bearbeidelsen av datamaterialet fra utprøvingen av prosjektet brukte jeg blant annet analyseprogrammet Atlas/ti. I den forbindelse hadde jeg mange nyttige erfaringsutvekslinger med Berit Bungum. Nina Elisabeth Arnesen har vært til stor hjelp og inspirasjon under skriveprosessen.

Under hele arbeidet med oppgaven har jeg fått verdifull veiledning av Alex Strømme og førsteamanuensis Doris Jorde ved Institutt for lærer- og skoleutvikling, UiO.

Til alle de nevnte vil jeg rette en stor takk.

Trondheim 1. august 2001

Wenche Erlien

SAMMENDRAG

Det foregår for tiden en omfattende samfunnsdebatt om ulven i Norge. Folks holdninger til ulven er forskjellige, og det er stor uenighet om hvordan vi skal gå fram for å løse problemene som dukker opp omkring dette dyret.

Med utgangspunkt i kontroversen om ulv ble det internettbaserte prosjektet “Ulv i Norge” utviklet ved hjelp av WISE programvare. Målsetningen med prosjektet var å gi elever i den videregående skole kunnskap om både det biologiske og politiske aspektet ved ulvedebatten. Det var også et ønske at elevene skulle utvikle sine evner til å argumentere for sitt syn. En gruppe på 10 elever som tok studieretningsfaget 3 biologi ble fulgt ved implementering av prosjektet. For å kartlegge effekten av WISE-prosjektet gjennomførte elevene pre- og post-tester og fokusdiskusjoner. Noen av elevenes besvarelser i det nettbaserte prosjektet ble også studert.

Resultatene fra pre- og post-testen viste at elevene hadde fått mer kunnskap om den biologiske og forvaltningsmessige siden av ulvedebatten, og at de brukte denne kunnskapen når de deltok i fokusdiskusjonene. Elevenes ble flinkere til å bruke faktakunnskaper og begrunnelser som støtte for sine påstander, og fikk derfor en bedre evne til å argumentere for sitt syn.

INNHALDSFORTEGNELSE

1 INNLEDNING	3
2 TEORI	5
2.1 Computer Supported Collaborative learning (CSCL)	5
2.1.1 CSCL og konstruktivisme.....	5
2.1.2 Hva er et godt CSCL-miljø?.....	6
2.1.3 Ulike typer CSCL programvare.....	7
2.2 Beskrivelse av WISE	8
2.2.1 Det pedagogisk rammeverk for WISE.....	8
2.2.2 Utvikling av WISE-prosjekter.....	9
2.3 Kontroverser	12
2.3.1 Hva trenger elevene av kunnskap for å ta stilling til kontroverser?.....	12
2.4 Argumentasjon	16
2.5 Ulvedebatten	18
2.5.1 Holdninger og interessegrupper.....	18
2.5.2 Undervisning med ulvedebatten som kontrovers.....	19
3 METODE	20
3.1 Utvikling av WISE-prosjektet ”Ulv i Norge”	20
3.1.1 Utvikling av prosjektet med begrunnelse i læreplanen.....	20
3.1.2 Beskrivelse av prosjektet.....	22
3.1.3 Hvordan det pedagogiske rammeverket er nedfelt i prosjektet.....	23
3.2 Implementering av WISE-prosjektet ”Ulv i Norge”	26
3.3 Nettbaserte besvarelser	27
3.4 Pre- og post-test	27
3.5 Fokusgrupper	28
3.5.1 Beskrivelse av fokusgruppe som metode.....	28
3.5.2 Praktisk gjennomføring av fokusgrupper.....	29
3.6 Analyse	30
3.6.1 Kriterier for vurdering av for pre- og post-test.....	31
3.6.2 Atlas/ti.....	33
3.6.3 Koder for vurdering av fokusgruppemøtene.....	34
3.6.4 Kriterier for vurdering av elevenes besvarelser i WISE-prosjektet.....	35
4 RESULTATER	36
4.1 Resultatene fra pre- og post-test	36
4.1.1 Generelle tendenser i datamaterialet fra pre- og post-test.....	37
4.2 Resultatene fra fokusgruppemøtene	39
4.2.1 Gruppe 1.....	39
4.2.2 Gruppe 2.....	44
4.3 Besvarelser fra WISE-prosjektet ”Ulv i Norge”	50
4.3.1 Ulven utbredelse i Skandinavia.....	50
4.3.2 Vurder tiltakene.....	52

5 DISKUSJON	54
5.1 Evaluering av metodene	54
5.1.1 Pre- og post-test.....	54
5.1.2 Fokusgrupper.....	55
5.2 Oppsummering av resultatene	57
5.2.1 Elevene har lært mer biologi.....	57
5.2.2 Elevene har blitt flinkere til å argumentere for sitt syn.....	57
5.3 Effekten av WISE-prosjektet ”Ulv i Norge”	59
5.3.1 Læringsmetoder	59
5.3.2 Erfaringer fra gjennomføringen	60
5.4 Strategier for videre utvikling og bruk av prosjektet	61
6 KONKLUSJON	62
LITTERATUR	63
Litteratur for WISE-prosjektet ”Ulv i Norge”.....	67

Vedlegg 1 Pre- og post-test

Vedlegg 2 Fokusguide

Vedlegg 3 Elevenes besvarelser på pre- og post-test

Vedlegg 4 A Fokusgruppe 1 møte 1

 B Fokusgruppe 1 møte 2

 C Fokusgruppe 2 møte 1

 D Fokusgruppe 2 møte 2

Vedlegg 5 A Fokusgruppe 1 møte 1 – utdrag med koder

 B Fokusgruppe 1 møte 2 – utdrag med koder

 C Fokusgruppe 2 møte 1 – utdrag med koder

 D Fokusgruppe 2 møte 2 – utdrag med koder

1 INNLEDNING

Det foregår for tiden en omfattende samfunnsdebatt om ulven i Norge. Interesseforskjeller mellom verneorganisasjoner, sauebønder og forvaltningsmyndigheter har ført til store politiske konflikter, og den økende ulvestammen i Skandinavia har gitt ny næring til denne striden. Store deler av den norske befolkning har engasjert seg i spørsmålene som er knyttet til ulvens framtid, og mediedekningen har i perioder vært høy.

Forvaltningsstriden om ulv er et godt eksempel på hvordan mennesker kan påvirke samfunnet og naturen. Den generelle delen av læreplanen (KUF, 1994) sier det slik: *”Vårt livsmiljø er blitt stadig mindre bestemt av naturforhold, og mer bestemt av menneskenes eget virke... Mennesket er en del av naturen, og treffer stadig valg med konsekvenser ikke bare for egen velferd, men også for andre folk og for naturmiljøet. Valgene har konsekvenser på tvers av landegrenser og over generasjoner...”*. Med andre ord er det viktig at vi har et bevisst forhold til at våre valg og beslutninger har stor betydning.

Ved å delta i samfunnsdebatter, kan vi være med på å finne løsninger på konflikter og miljøproblemer. Elevene som går i tredje klasse på videregående skole er spesielt interessante i denne sammenhengen. Disse elevene er normalt 17-18 år, og står foran mange utfordringer og avgjørelser i nærmeste framtid. De skal i de fleste tilfeller flytte hjemmefra for første gang og velge videre utdanning. De får også stemmerett, og har et større ansvar for å delta i samfunnsdebatten enn tidligere. Det er derfor viktig å forberede elevene i å ta avgjørelser og begrunne sine valg. Skolene bør ta denne utfordringen på alvor, og gi elevene slike erfaringer.

En annen utfordring som har medført endringer i skoleverket de siste årene er informasjons- og kommunikasjonsteknologien. I den gjeldende læreplanen for studieretningsfaget Biologi (KUF, 1996) heter det at elevene skal kunne bruke tilgjengelig informasjonsteknologi i arbeidet med faget. Fortsatt brukes datamaskinen i stor grad som en avansert skrivemaskin eller et leksikon der man finner informasjon. Det er derfor viktig å utvikle og ta i bruk nye pedagogiske metoder basert på IKT. I KUFs handlingsplan *”IKT i norsk utdanning. Plan for 2000-2003.”* blir følgende tiltak beskrevet som viktig: *”Utvikling og utprøving av nye teknologiske anvendelser, elektroniske læremidler og nye vurderings- og organisasjonsformer”*.

Denne hovedfagsoppgaven tar utgangspunkt i de to utfordringene som er beskrevet ovenfor: å gi elever erfaringer i å delta i samfunnsdebatter, og å utvikle nye IKT-baserte læringsmetoder. Jeg valgte å bruke den aktuelle kontroversen om ulv og det internettbasert læringsmiljøet WISE, for å utvikle et prosjekt tilpasset elever som tar studieretningsfaget 3 Biologi. Prosjektet fikk tittelen "Ulv i Norge". Målsetningen med prosjektet var å gi elever både biologiske og politiske kunnskaper til å sette seg inn i ulvedebatten, samtidig som jeg ønsket at elevene skulle utvikle sine evner til å argumentere for sitt syn.

For å se om det internettbaserte ulveprosjektet fungerte etter sin hensikt, testet jeg ut prosjektet på en gruppe elever. Ved å bruke pre- og post-tester og fokusdiskusjoner ville jeg kartlegge effekten av prosjektet på følgende to områder:

- Har elevene lært mer biologi gjennom prosjektet?
 - Har prosjektet påvirket elevenes evne til å argumentere for sitt syn?
-

2 TEORI

Teorien som ligger til grunn for denne oppgaven er knyttet til tre forskjellige områder. Det ene området, CSCL og WISE, omfatter undervisningsmetoden som benyttes i klasserommet. Det andre området, kontroverser og ulvedebatten, omfatter undervisningstemaet. Det tredje området, argumentasjonsteorien, belyser grunnlaget for analysene av elevenes evne til å diskutere.

2.1 Computer Supported Collaborative learning (CSCL)

Tradisjonelt har datamaskiner blitt ansett som verktøy for individuelt arbeid, men interessen for Computer Supported Cooperative Work (CSCW) og Computer Supported Cooperative Learning (CSCL) har økt de siste åra. CSCW blir definert som et datamaskinbasert nettverkssystem som støtter en gruppe i arbeidet med en felles oppgave, ved å tilby et grensesnitt som utgjør arbeidsmiljøet for gruppa (Ellis et al. 1991). Denne formen for gruppekommunikasjon fikk sitt store gjennombrudd på 80-tallet da de personlige datamaskinene ble mer vanlige i bedrifter og organisasjoner. Hensikten med CSCW er å støtte og lette gruppeprosessen¹ og gruppedynamikken² når personene i gruppa ikke kan møtes. CSCW støtter kommunikasjon av ideer og informasjon, letter tilgang til dokumenter og gir muligheter for å gi tilbakemeldinger på en enkel måte (Hsiao, 1996). Computer Supported Cooperative Learning (CSCL) har sitt utspring i CSCW, men er knyttet til den mer fokuserte studien av samarbeidsteknologi i utdanning (Koschmann, 1999). Mens CSCW fokuserer på kommunikasjonsteknikken i seg selv, konsentrerer CSCL seg mer om hva som blir kommunisert.

2.1.1 CSCL og konstruktivisme

Pedagogiske perspektiver som konstruktivisme, sosial-konstruktivisme og situert kognisjon har økt vår forståelse for CSCL. Hovedtanken ved konstruktivismen er at alle mennesker konstruerer mentale modeller av sin sosiale og fysiske virkelighet (Sjøberg, 1998). Det er

¹ Med begrepet gruppeprosess menes framgangsmåtene en gruppe benytter for å løse en arbeidsoppgave, omfatter f.eks. arbeidsfordeling og metoder.

² Med begrepet gruppedynamikk menes samspillet mellom enkeltmennesker i en gruppe, f.eks. fenomener som samhold, konflikt, ledelse, avvik.

derfor viktig å lage et utfordrende og autentisk CSCL-miljø som inkluderer elever, lærere og eksperter. Når elever arbeider i et slikt fellesskap, bringer de med seg sine egne mentale modeller som gjør at de kan se en oppgave ut fra forskjellig perspektiv. Gjennom forhandlinger og diskusjoner kan de utvikle en felles forståelse og bli enig om en løsning. Denne læringsmetoden vektlegger betydningen av å ta beslutninger gjennom en aktiv deltakelse i en sosial, kulturell, historisk og politisk situert kontekst (Sherman, 2000).

Konstruktivismen vektlegger at elevene er aktivt engasjert i egen kunnskapskonstruksjon. Dette skjer ved at elevene integrerer ny informasjon med det de har lært fra før, og ved at de lager assosiasjoner og representasjoner av den nye informasjonen på en meningsfull måte. Konstruktivister påpeker at informasjonsoverføring fra lærer til elev må involvere en form for bearbeiding slik at informasjonen gir mening for eleven (Hsiao, 1996).

Salomon (1992) hevder at elevene ved datastøttet samarbeid tar mer ansvar for egen læring, og at de har en større grad av kontroll enn ved mer tradisjonell undervisning. Her har datamaskiner et potensial som kan brukes til å endre læringsprosessen fra enkel assimilasjon av informasjon til en prosess med aktiv konstruksjon. Konstruksjon av kunnskap er ikke en automatisk prosess og er derfor naturlig nok kontrollert av eleven. Men selv om bruk av CSCL setter elevene i sentrum, er det viktig at de får en form for veiledning i arbeidsprosessen fordi elevene lett kan gå seg vill i informasjonssjungen (Perkins, 1991).

2.1.2 Hva er et godt CSCL-miljø?

Det er naturlig å tro at det som trengs for å få et effektivt CSCL-miljø er en brukervennlig, pålitelig og om mulig semi-intelligent teknologi. Men det er også mange andre ikke-teknologiske faktorer knyttet til designet av CSCL, som er viktig for å gi effektiv samarbeidslæring. Salomon (1992) fremhever to effekter ved datastøttet samarbeidslæring:

- **Effekter med et verktøy** er endringer som finner sted når man deltar i et datastøttet samarbeid. Dette kan være endringer i kvaliteten på problemløsningsprosessen som skjer når elevene jobber sammen om en konkret oppgave.
 - **Effekter av et verktøy** er mer langvarige endringer som finner sted som en konsekvens av samarbeid mellom elever. For eksempel kan datastøttet samarbeid føre til at elever stiller mer eksakte og tydelige spørsmål, selv når de ikke bruker dette systemet.
-

Salomon mener det er viktig å legge vekt på effektene *av* og ikke bare effektene *med* CSCL. Som begrunnelse oppgir han at effekten av CSCL er mer varig og generell, og kan bidra til å utvikle uavhengig tenkning som er viktig når uforutsette problemer oppstår.

Gruppearbeid er en kompleks prosess, og det oppstår lett samarbeidsproblemer mellom gruppemedlemmene (Kerr & Bruun, 1983, Kerr, 1983, Dembo & McAuliffe, 1987). Salomon (1992) mener at dette ofte skjer fordi gruppene mangler ”*genuine interdependence*”: dvs. en ekte gjensidig avhengighet. Med ekte gjensidig avhengighet mener han at gruppe-medlemmene må føle behov for å dele informasjon, meninger og konklusjoner med hverandre, at arbeidsoppgavene må fordeles mellom gruppemedlemmene, og at det må foregå en felles tenkning og en felles forståelse for termer som kan videreutvikles av likemenn i gruppa. Dette kan fungere som sosialt ”lim” som binder gruppa sammen og hindrer at gruppeprosessen bryter sammen.

Salomon konkluderer med at det ikke er nok å bare fokusere på den IT-teknologiske siden når man skal designe et godt CSCL-miljø. Man må også ta i betraktning andre variabler som for eksempel gruppesammensetning, lærerens oppførsel, arbeidsoppgavene og målsetningen. Han vektlegger betydningen av et godt ”samarbeidsklima” på tvers av teknologiske løsninger.

2.1.3 Ulike typer CSCL programvare

Ulike typer CSCL programvare har forskjellige funksjoner som fremmer samarbeid om oppgaver over nettet. Samarbeidet kan skje synkront eller asynkront, tekstlig eller billedlig, alt etter hva slags system man velger å bruke. ”TeamWave Workplace”³ og ”Microsoft Netmeeting”⁴ er eksempler på plattformer som har spesialisert seg på å støtte gruppearbeid over nettet. ”It’s learning”⁵ er et eksempel på en plattform som er mer konsentrert om å legge til rette for innskriving av leksjoner. CSCL systemer er etter hvert blitt mye brukt for distribuert læring der studentene og kursansvarlige er geografisk og tidsmessig atskilt. Plattformen WISE er utviklet spesielt med tanke på bruk i klasserommet, der lærer er tilstede og veileder elevene underveis.

³ <http://www.teamwave.com/>

⁴ Microsoft NetMeeting er et gratis program som følger Windows '98 og Internet Explorer 4.0 (og nyere).

⁵ <http://www.itsolutions.no>

2.2 Beskrivelse av WISE

WISE (Web-based Integrated Science Environment) har blitt utviklet over en tiårsperiode ved University of California at Berkeley, under ledelse av professor Marcia Linn (2000)⁶. WISE hadde sitt utspring i bruk av IKT til å bearbeide og tolke data knyttet til laboratorieforsøk i naturfag. I de siste årene har WISE-gruppa ved Berkeley utviklet programvare og prosjekter som i stor grad benytter seg av Internett til å formidle informasjon, samle og lagre svar fra elevene, samt til å formidle diskusjoner mellom elever.

I WISE-prosjekter brukes Internett til informasjonsinnhenting og meningsutveksling på en kontrollert måte. Internettssidene er silt, spesiallaget og tilpasset et tema, og er utviklet gjennom et samarbeid mellom forskere, lærere og fagdidaktikere. I tillegg til å hente informasjon kan elevene løse forskjellige oppgavetyper og føre diskusjoner med hverandre på nettet. Elevenes arbeid lagres på en sentral ”server” og kan vurderes av læreren. Prosjektene kan benyttes fra alle datamaskiner som er tilkopleet Internett med en vanlig nettleser. Deltakelsen er gratis og krever kun at læreren registrerer seg og sine elever.

WISE-prosjekter egner seg godt i naturfagundervisningen fordi konseptet gjør det mulig for lærere og elever å engasjere seg i aktuelle naturfaglige problemstillinger og debatter. Enkelte prosjekter legger også opp til en konstruktiv vekselvirkning mellom ny teknologi og tradisjonelle læremidler som brukes i laboratorium og feltundervisning.

2.2.1 Det pedagogisk rammeverk for WISE

Det pedagogiske fundamentet i WISE-prosjektene, bygger på en rammeverk som kalles Scaffolded Knowledge Integration og kan kort beskrives med følgende 4 grunnsetninger (Linn & Hsi, 2000):

1) Gjøre naturvitenskap tilgjengelig

Dette gjøres ved at elevene oppfordres til å bygge på sine vitenskaplige ideer for å utvikle mer og mer omfattende og pragmatiske naturvitenskaplige prinsipper. (Pragmatisk refererer til at de aktuelle prinsippene fremmer kunnskapsintegrering i

⁶ <http://wise.berkeley.edu>

hverdagssituasjoner.) Elevene oppmuntres til å studere problemer som er relevante for dem selv og samfunnet, og jevnlig revurdere sine naturvitenskaplige ideer.

2) **Synliggjøre tankeprosesser**

Dette gjøres ved at man prøver å etterligne vitenskaplige prosesser og lar elevene vurdere alternative forklaringer, diagnostisere feil og illustrere sammenhenger. Elevene oppmuntres til å forklare sine ideer, og de får ulike verktøy (visuelle representasjoner) som kan gi støtte til disse forklaringene.

3) **Hjelpe elever til å lære av hverandre**

Dette gjøres ved å lage ulike sosiale aktiviteter som fremmer produktive og respektfulle samhandlinger mellom elevene. På denne måten oppmuntres elevene til å høre på og lære av hverandre. I tillegg støttes gruppene i å utforme kriterier og standarder som kan ”testes” naturvitenskaplig.

4) **Fremme livslang læring av naturvitenskap**

Dette gjøres ved å få elevene til å reflektere rundt egen naturvitenskaplige kunnskaper. Elevene engasjeres også som kritikere av annen naturvitenskaplig informasjon, og de følger programmer og forskningsprosjekter som går over lengre tid. Som hjelpemiddel etableres en generell undersøkelsesprosess som passer for diverse naturvitenskaplige prosjekter. Dette kan konkret bety at elevene får trening i å lete etter informasjon og vurdere argumenter.

Dette pedagogiske rammeverket bygger på et konstruktivistisk syn, og deler av dette perspektivet vil etter europeisk tradisjon i stor grad falle inn under begrepet sosialkonstruktivismen. Store deler av undervisningen i et WISE-prosjekt baserer seg på at elevene lærer både på egenhånd og av hverandre fordi de arbeider i grupper på 2 eller 3.

2.2.2 Utvikling av WISE-prosjekter

WISE-Norge er en gruppe tilknyttet Norges teknisk-naturvitenskaplige universitet og Universitetet i Oslo som utvikler WISE-prosjekter tilpasset norske læreplaner og det norske samfunnet, samt forsker på bruken av disse⁷. I dag har vi et lite antall norske WISE-prosjekter tilgjengelig, men det vil etter hvert utvikles et ”bibliotek” av prosjekter. Meningen er at naturfaglærere skal kunne velge å bruke temaer som de selv synes er konstruktive i forhold til sin egen undervisningssituasjon.

⁷ <http://viten.no/WISE>

Vi har to hovedtyper temaer for WISE-prosjekter:

- 1) Kontroverser som tar for seg problemstillinger der vitenskapen ikke har alle svarene, og der man er uenig i hvordan man skal løse disse. Elevene blir oppfordret til å sette seg inn i flere sider av problemstillingen og om mulig velge side i debatten.
- 2) Tradisjonelle temaer knyttet til naturfagundervisningen, der WISE-prosjekter kan være et supplement eller alternativ til andre undervisningsmetoder.

WISE har et administrasjonsverktøy som blant annet gir lærere mulighet til å registrere sine elever, se elevenes besvarelser i de enkelte prosjekter og gi elevene skriftlige tilbakemeldinger. Lærere har også tilgang til programvare som brukes for å utvikle nye prosjekter. På denne måten kan de lage nye prosjekter eller skreddersy eksisterende prosjekter til sitt eget undervisningsopplegg. Denne programvaren tilbyr en rekke verktøy som gjør det mulig å utvikle prosjekter med mange spennende og varierte elevaktiviteter ved hjelp av enkel programmering. Tabell 1 viser en oversikt over hvilke verktøy som er tilgjengelig og en kort beskrivelse av disse.

En demonstrasjon av verktøyene finnes også på vedlagt CD.

Tabell 1. En oversikt over verktøy som finnes i WISE. Eksemplene er hentet fra WISE-prosjektet "Ulv i Norge".

Presentasjon av informasjon
Informasjonsside Side som kan inneholde tekst, bilder, animasjoner, lydfiler, videokutt, tabeller og lenker til eksterne sider på nettet som utdyper det aktuelle temaet. Dette verktøyet egner seg godt for å presentere fagstoff og instruksjoner. Eks: Ulveflokken og ulvespråket
Lysbilder Lineær presentasjon av en serie lysbilder som elevene kan navigere mellom ved hjelp av piler (forrige og neste). Dette verktøyet egner seg godt for å presentere enheter med fagstoff som ikke er avledet med lenker til utdypende informasjon. Eks: Norsk lovgivning og internasjonale avtaler
Ekstern URL Ekstern side som kan legges direkte inn i prosjektet. Dette verktøyet egner seg godt for å legge inn avisartikler og søkemotorer. Eks: Vekk med ulven

Tekstoppgaver

Elevene kan ikke se besvarelsene til de andre gruppene.

Oppgave

Elevene svarer på et eller flere spørsmål, vanligvis ved å reflektere over fagstoff som blir presentert eller over egne ideer.

Eks: Hva slags framtid skal ulven ha i Norge?

Flervalgsoppgave

Elevene svarer på spørsmål ved å velge blant flere svaralternativer. Verktøyet egner seg godt til å lage enkle spørreskjemaer og gjettekonkurranser.

Eks: Et møte med ulven

Visuelle oppgaver

Oppgaver der elevene skal lage visuelle presentasjoner (modeller og figurer). Elevene kan ikke se besvarelsene til de andre gruppene.

Causal Mapper

Elevene lager en modell som viser hvordan enheter i et system påvirker hverandre.

Eks: Lag et næringsnett

SenseMaker

Elevene vurderer og sorterer stikkord /setninger/sitater ved å flytte dem inn i bokser.

Eks: Vurder tiltakene

WiseDraw

Et tegneverktøy som elevene kan bruke til å lage modeller og lage enkle grafer. Verktøyet gir prosjektutvikleren mulighet til å legge inn et bakgrunnsbilde på tegneflata og flyttbare ikoner.

Eks: Ulvens utbredelse i Skandinavia

Klasseoppgaver

Elevene i en klasse kan se hverandres arbeid, noe som muliggjør større grad av interaksjon og samarbeid.

ListeLager

Elevene lager i fellesskap en liste med for eksempel begreper, argumenter eller uttrykk.

Eks: Ord og uttrykk

QuizGame

Et spill som går ut på at elevene skal forflytte seg langs en rute fra start til mål ved å svare riktig på spørsmål. Elevene lager selv spørsmål med tre svaralternativ hvorav kun et svar er riktig. Disse spørsmålene blir så integrert i spillet slik at elevene spiller med spørsmål som er laget av hele klassen. Dette spillet egner seg godt for å repetere fagstoff.

Eks: Vi lager et spill

2.3 Kontroverser

Mange politiske utfordringer har en forankring i naturvitenskap og teknologi. Avgjørelser må tas på ulike nivå, både lokalt og nasjonalt, om genmodifisert mat, bruk av pc og Internett, utryddelse av plante- og dyrearter, CO₂-utslipp og lagring av spesialavfall, for å nevne noe. Slike temaer, som er av stor samfunnsmessig interesse og som involverer en naturvitenskaplig dimensjon, blir ofte omtalt som sosio-naturvitenskaplige temaer. Det er ikke nok at bare politikere og forskere har innsikt i slike problemstillinger. For at et demokrati skal fungere godt er det nødvendig at befolkningen som helhet deltar i beslutningsprosessene. På grunnlag av dette har Driver et al. (1996) argumentert for at alle må ha noe kunnskap både om naturvitenskapen som berører de aktuelle sosio-naturvitenskaplige temaene og om naturvitenskapens egenart.

En del av de sosio-naturvitenskaplige problemstillingene omfatter det vi kaller kontroverser. Kontroverser er ofte knyttet til tema som ennå ikke har oppnådd enighet innen de naturvitenskaplige miljøer (Harding & Hare, 2000). Dette innebærer at man foreløpig ikke kan si med sikkerhet om de enkelte påstandene er holdbare. I slike tilfeller er det naturlig at forskjellige aktører, som for eksempel forskere, politikere og lekfolk, er uenige om hva som er den beste løsningen på problemet. Aktørene kan være enige om den grunnleggende naturvitenskaplige kunnskapen, men konfliktene oppstår når denne kunnskapen skal anvendes på komplekse, praktiske situasjoner (Driver et al. 1996). Uenigheten kan blant annet være knyttet til gyldigheten eller relevansen til de enkelte påstandene og faktaopplysningene i den nye konteksten (Kolstø, 2001).

Naturvitenskaplig kunnskap kan ikke alltid gi entydige svar, og ofte har andre fagområder og emosjonelle faktorer stor betydning for en beslutningsprosess. Kvaliteten på vurderingene utført av de enkelte aktørene får derfor stor betydning for hvilke løsninger som velges. Ettersom kontroverser ofte opptrer i spørsmål der menneskelig handling kan medføre risiko for helse eller miljø, kan avgjørelser få store konsekvenser.

2.3.1 Hva trenger elevene av kunnskap for å ta stilling til kontroverser?

Kontroverser med en naturvitenskaplig dimensjon er en viktig del av både det større nyhetsbildet og lokale debatter som elever møter i hverdagen. I tillegg omfatter kontroverser

ofte spørsmål som er komplekse. Elevene trenger derfor gode redskaper til å vurdere faktaopplysninger og argumentasjon. Sjøberg (1998) slår fast at alle de tre sidene i den naturfaglige allmenndannelsen er viktig for å sette seg inn i slike kontroverser:

1. Vi må beherske en del grunnleggende begreper, lover og teorier for å følge med i diskusjonen.
2. Vi må kjenne litt til vitenskapens metoder og prosesser for å kunne vurdere om argumentasjonen virker gyldig eller troverdig, eller om viktige data blir undervurdert.
3. Vi må vite litt om vitenskapens og teknologiens forhold til samfunnet for å kunne gjennomskue skjulte allianser, se mulige interessekonflikter, vurdere troverdighet osv.

Det er lett å forstå at vi trenger noe naturvitenskaplig kunnskap (punkt 1) for å kunne delta i en debatt om for eksempel genmodifisert mat. Vi har fordel av å beherske begreper som DNA, gener og genspleising og kjenne til enkelte arvelover. Videre er det gunstig å vite hva slags nytte vi har av genmodifisert mat, og hvilke mulige helseproblemer og økologiske problemer genteknologien kan medføre. Betydningen av å ha kunnskap om vitenskapens metoder og prosesser og vitenskapens forhold til samfunnet (punkt 2 og 3) er kanskje ikke så opplagt i denne sammenhengen.

Naturvitenskap som en sosial prosess

Lekfolk som prøver å forstå diskusjoner med sosio-naturvitenskaplige temaer og som prøver å fatte en mening, blir lett frustrert over uenigheter og uoverensstemmelser mellom forskere og andre eksperter (Driver et al. 1996). Problemet er som regel ikke mangel på ekspertråd fra de ulike partene i debatten, men å vite hvilke eksperter en skal tro på (Shen, 1975). En årsak til disse frustrasjonene kan være at folk har uriktige forestillinger om naturvitenskapens egenart. I skolen har de stort sett bare opplevd den etablerte vitenskapen, der uenighet ikke lenger eksisterer (Claxton, 1991), mens kontroversielle temaer som folk møter i hverdagen ofte består av naturvitenskaplig kunnskap som er knyttet til forskningsfronten (Bingle & Gaskell, 1994). Denne typen naturvitenskap er preget av uenighet, debatter og argumentasjon. Man presenterer nye ideer i form av resultater og logiske resonnementer på konferanser og gjennom artikler. På denne måten kan andre sjekke gyldigheten av både resultatene og argumentasjonen, og selv komme med nye data og nye forklaringer. Gjennom denne dialogen med kritikk og argumentasjon, utvikles og endres den naturvitenskaplige kunnskapen (Ryan & Aikenhead, 1992). Over lengre tid vil det i enkelte tilfeller utvikles enighet i fagmiljøer, og

kunnskap går fra å være en del av forskningsfronten til bli en del av den etablerte naturvitenskapen (Bauer, 1994).

Kolstø (2001) mener at elevene lettere kan forstå hvorfor forskere er uenige om løsningen på naturvitenskaplige problemer dersom de får kjennskap til at naturvitenskaplig kunnskap dannes gjennom denne tidkrevende og sosiale prosessen. Han påpeker at kunnskap om naturvitenskapens begrensninger er viktig når elevene skal evaluere relevansen og anvendbarheten av naturvitenskaplig informasjon. Dessuten kan elevene bli klar over at man av og til må ta beslutninger og handle uten avgjørende naturvitenskaplig kunnskap, fordi forskere ikke kan gi noen entydige svar på det aktuelle tidspunkt.

Naturvitenskapens forhold til samfunnet

Aikenhead (1985) slår fast at det er mange samfunnsmessige områder som er relevante for kollektive beslutningsprosesser, og nevner blant annet religion, etikk, politikk, naturvitenskap, økonomi og kultur. Ikke alle områdene er relevante for hvert tema, og naturvitenskaplig kunnskap trenger ikke å være det viktigste området. For å unngå middelmådige beslutninger sier han at man må bestemme hvilke områder som er relevante for den aktuelle problemstillingen. Videre må man se de ulike fagområdene i sammenheng. Sjøberg (1998) poengterer at vi ikke kan ta standpunkt ut fra holdninger og følelser alene, men at disse må bygges på grunnlag av en viss kunnskap om det aktuelle saksforholdet. På samme måte kan vi heller ikke ta standpunkt ut fra ren naturvitenskaplig kunnskap. En slik tankegang der man mener at alle kollektive beslutningsprosesser kan løses ved hjelp av naturvitenskapens metoder og helst bør overlates til eksperter, kalles for et teknokratisk syn (Sjøberg 1998). Dette synet er blitt svært kritisert gjennom forskere som arbeider med naturvitenskap/teknologi-studier (Andersen & Sørensen, 1992). Kolstø (2001) mener at et teknokratisk syn ikke er holdbart, fordi verdier og ulike menneskers behov ikke kan vurderes av eksperter på grunnlag av verdi-frie metoder. Det er derfor viktig at elevene er bevisste på at sosio-naturvitenskaplige problemstillinger består av ulike fagområdene som er vevd sammen, og at kunsten er å kombinere vitenskaplig fornuft og verdimeslig engasjement.

Layton (1991) påpeker at den naturvitenskaplig kunnskap som er tilgjengelig for folk sjelden er nyttig uten bearbeiding og uten at den settes i en kontekst. Dette involverer integrering med annen situasjonsspesifikk kunnskap, ofte personlig for hvert individ, og vurderinger av ulike slag. Layton gir et eksempel på dette fra en studie med foreldre som hadde et barn med

Downs syndrom. Problemstillingen var blant annet knyttet til foreldrenes ønske om å få et barn til som ikke hadde dette syndromet. Foreldrene vurderte informasjon om sannsynligheten for å få et nytt barn med Downs syndrom i tilknytning til andre ikke naturvitenskaplige faktorer. For eksempel hadde mange mødre et behov for å vise at de kunne få et ”normalt” barn, og foreldrene vurderte om et søsken kunne styrke utviklingen til barnet med Downs syndrom.

Ved å innføre kontroverser i naturfagundervisningen i skolen kan elevene få trening i å utføre en slik kunnskapsintegrering, og de kan få erfare hvordan naturvitenskaplig kunnskap har betydning for samfunnet. På denne måten blir elevene bedre rustet til å møte kontroversene i hverdagen.

Kritisk holdning

Den generelle delen av læreplanen (KUF, 1994) legger vekt på betydningen av at elevene skal utvikle en kritisk holdning og slår fast at: *”Vitenskaplig arbeidsmåte utvikler både kreative og kritiske evner, og er innen rekkevidde for alle.”* For å utvikle kritisk evne trenger elevene erfaring i å behandle ekspertuttalelser og vurdere kunnskapspåstander og faktaopplysninger, og det er viktig at elevene får trening i å søke etter kunnskap som kan danne grunnlag for meningsutvikling. Når en skal sette seg inn i kontroverser, er det også viktig å avdekke hvordan spesielle kunnskapspåstander kan tjene interessene til de ulike aktørene som er involvert (Geddis,1991). Kolstø (2001) mener at elevene må stille det han kaller ”epistemologiske spørsmål” for å dekke behovet for informasjon både om bevis og om de ulike aktørene i kontroversen. Spørsmålene bør klargjøre hva som er kildene til de ulike påstandene, mulige interesser som er involvert, kompetansen til de ulike aktørene og grad av enighet blant forskere. Ved å stille slike spørsmål kan elevene få oversikt over hvilke påstander som støttes av gyldige bevis, og hvilke som er basert på gjetninger eller personlige meninger, noe som er viktig for å kunne vurdere aktører med motstridende syn.

2.4 Argumentasjon

Argumentasjon er et sentralt trekk ved beslutningsprosesser i naturvitenskaplige kontroverser (Fuller, 1997, Taylor 1996). Det er derfor viktig at elevene er i stand til å fremme egne synspunkter og vurdere andres argumenter. Dette er et tema som ofte er blitt forsømt i skolen, til tross for at det er en viktig del av naturvitenskapens egenart. Argumentasjon kan bli brukt som et middel for å overbevise andre om en mening, eller det kan brukes for å sette opp et resonnement. Krummheuer (1995) definerer argumentasjon som: *"the intentional explication of the reasoning of a solution during its development or after it"*.

Toulmin (1958) utviklet en modell som beskriver de viktigste komponentene og kompleksiteten i en argumentasjon. Denne framstillingen har fortsatt stor innflytelse, og er blitt brukt som mal for å beskrive elevers argumentasjon av pedagoger med tilknytning til naturvitenskap (Krummheuer, 1995, Druker et al. 1996, Russell, 1983). Denne framstillingen er også utgangspunkt for analysene av elevenes argumentasjon i denne oppgaven (se kap. 3.6.3)

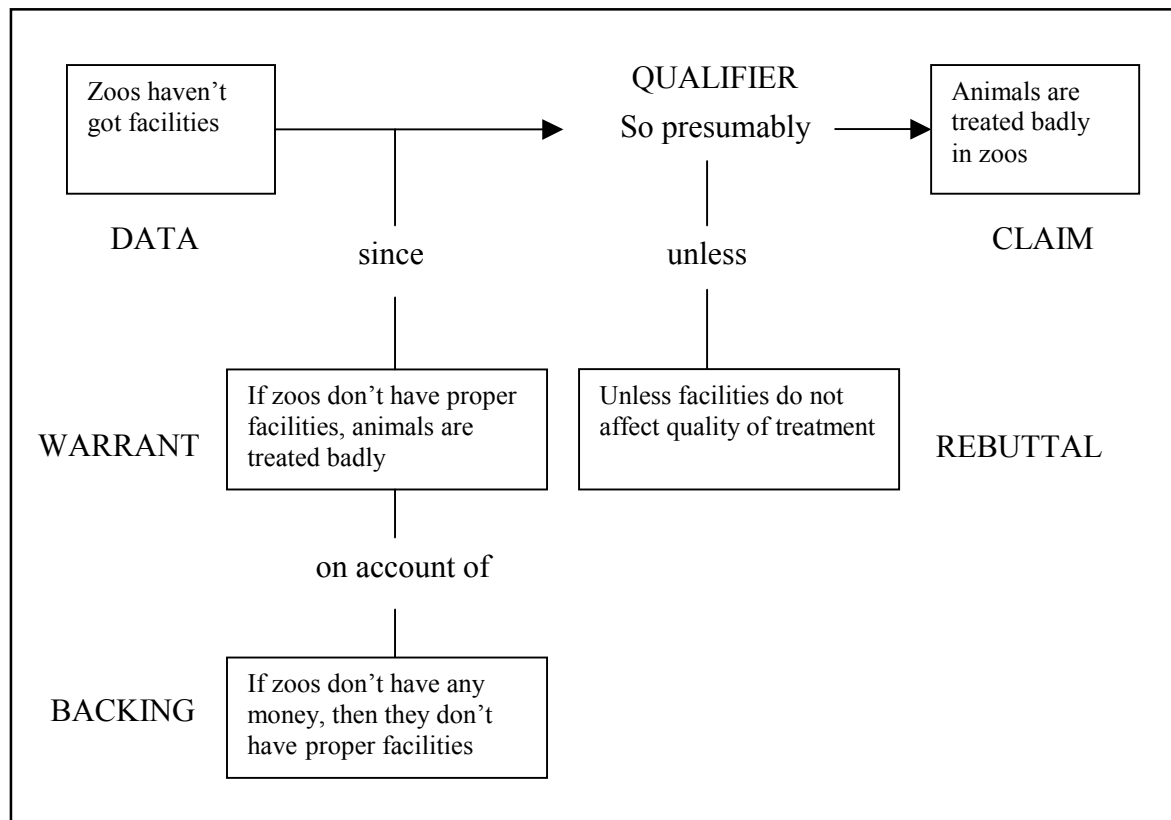
Toulmin identifiserte fire komponenter som utgjør hoveddelen av en argumentasjon:

- "Claim": Påstand / konklusjon som fremsettes av en aktør.
- "Data": Faktaopplysninger som brukes for å støtte en påstand.
- "Warrants": Begrunnelser som fremsettes for å forsvare / rettferdiggjøre sammenhengen mellom faktaopplysninger og en påstand.
- "Backing": Forutsetninger som antas å være allment godtatt som forsvar / rettferdiggjøring av en spesifikk begrunnelse.

I tillegg identifiserte Toulmin to komponenter som er vanlig i mer komplekse argumentasjoner:

- "Qualifiers": Betingelser som spesifiserer under hvilke betingelser påstanden kan antas å være sann og representerer påstandens begrensninger.
- "Rebuttals": Motbevis som spesifiserer under hvilke betingelser påstanden ikke er sann.

Figur 1 viser et eksempel på bruk av Toulmin's modell.

Figur 1. Et eksempel på bruk av Toulmin's modell for å identifisere ulike komponenter i en argumentasjon knyttet til behandling av dyr i dyreparker (Osborne, 2001).

Toulmin's analysemetode er nyttig for å identifisere strukturen i en argumentasjon, men har en begrenset verdi når det gjelder å vurdere om argumentasjonen er riktig (Driver et al. 2000). For å gjøre en slik vurdering er det nødvendig å evaluere argumentenes faglige innhold, og se argumentasjonen i tilknytning til sin naturlige kontekst. Driver et al. (2000) peker på flere faktorer som må tas med i betraktning når argumentasjon skal vurderes. For eksempel kan en påstand ha forskjellige betydninger i ulike situasjoner. Deler av en argumentasjon blir ofte utydelig uttrykt i en samtale og er underforstått. Videre trenger ikke uttalelsene å komme sekvensielt, noe som medfører at man må lage seg referanser på tvers av lange tekstsekvenser for å identifisere komponenter som har tilknytning til hverandre. Dessuten vil ikke en tekst kunne formidle personers tonefall, ansiktsuttrykk og gestikulasjoner som ofte sier mye om folks holdninger.

Flere har utviklet normer, kriterier og analyseprosedyrer for å vurdere elevenes argumentasjonsevne med fokus på gyldige resonnement. Blair & Johnson (1987) oppgir tre kriterier som er nyttige for å vurdere premissene i en argumentasjon:

- Relevans. (Er det et adekvat forhold mellom innholdet i premissene og konklusjonen?)
- Tilstrekkelighet. (Gir premissene nok bevis for konklusjonen?)
- Pålitelighet. (Er premissene sanne, sannsynlige eller til å stole på?)

2.5 Ulvedebatten

Fra å ha vært nærmest utryddet under andre verdenskrig, er den skandinaviske ulvebestanden i dag i vekst. En felles svensk-norsk bestandsovervåking vinteren 1999-2000 påviste totalt 7 familiegrupper av ulv og 6-9 revirmerkende par (Aronson et al. 2000). Til sammen utgjorde dette ca. 50-70 ulver, hvorav 20-30 var på norsk side av grensen. I takt med denne bestandsutviklingen har også rovdyrkonfliktene økt, og forvaltningen av ulven har blitt et politisk tema med høy prioritet. Konfliktene har engasjert store deler av befolkningen som har tatt del i lokale og offentlige debatter om ulven, og mediedekningen har vært stor gjennom flere år. Debattene har i hovedsak vært knyttet til spørsmål om hvor farlig ulven er for mennesker, hvor mange ulver som skal få etablere seg i Norge, og hvordan vi kan redusere konfliktene mellom ulv og husdyr. Befolkningen har delt seg i ulike grupperinger som er uenige om hvordan disse spørsmålene skal besvares. En undersøkelse over folks holdninger til ulv i Sørøst-Norge viste følgende resultater: 14% ønsket å utrydde ulvebestanden, 37% ønsket å redusere bestanden, 40% ønsket å opprettholde bestanden og 7% ønsket å øke bestanden (Bjerke et al. 1998). På grunn av politiske vedtak om at Norge skal sikre levedyktig bestand av ulv vil konfliktene rundt ulven fortsatt bli et aktuelt tema i årene framover.

2.5.1 Holdninger og interessegrupper

Negative holdninger til ulv har vært spesielt utbredt blant gårdbrukere og de som bor landlig, og da spesielt folk som bor nær ulvepopulasjoner (Llewellyn, 1978, Tucker & Pletscher, 1989, Bjerke et al. 1998). De som er mer positivt innstilt til ulver bor generelt mer urbant, har høyere utdannelse og er yngre. (Llewellyn 1978, Kellert, 1985, 1991, McNaught, 1987, Bjerke et al. 1998). Kellert (1985) uttaler at den negative holdningen til ulv ofte er forbundet

med frykt for angrep på mennesker og husdyr, assosiasjoner til villmark, skumring og tradisjonelle beretninger om ulven.

Sauebønder er en av interessegruppene som har vært spesielt synlig i samfunnsdebatten. Hvert år slipper norske bønder ut ca 2,5 millioner sauer i skog og fjellområder, generelt uten noen form for tilsyn. Omkring 30.000 av disse sauene blir rapportert som drept eller skadet av rovdyr og erstattet. Familiegruppene av ulv har tilhold i Sørøst-Norge, og kommunene Stor-Elvdal og Rendalen er av de mest belastede når det gjelder tap av sau på grunn av ulv. I 1999 slapp 61 bruk i disse to kommunene ut 11455 sauer, hvorav 315 av disse ble erstattet som følge av ulveskader.⁸

2.5.2 Undervisning med ulvedebatten som kontrovers

Ulvedebatten er en kontrovers som passer godt for biologiundervisning, siden mye av diskusjonen er knyttet til biologiske problemstillinger. Noen eksempler på slike problemstillinger er:

- Hvilken atferd har ulven ved møte med mennesker? Er ulven farlig for mennesker?
- Hvor mange individer må ulvebestanden i Norge / Skandinavia bestå av for at bestanden skal være levedyktig?
- Hvor fort vokser ulvebestanden i Norge?
- Hvor mange elger og rådyr spiser ulven per år, og hva betyr dette for veksten av disse byttedyrsbestandene?
- Hvordan redusere konflikten mellom ulv og husdyr? Kan ulv og husdyr holdes atskilt? Hvor stort område trenger en ulveflokk å leve på?

Ulvedebatten egner seg også godt i undervisning fordi den omfatter et tema som er svært aktuelt og lite abstrakt, noe som lettere vil motivere elevene til å engasjere seg. I tillegg er temaet konfliktfylt og krever kritisk evaluering av ulike kunnskapspåstander og faktaopplysninger.

⁸ Tallene er hentet hos Statistisk sentralbyrå og landbruksavdelingen og miljøvernnavdelingen hos Fylkesmannen i Hedmark

3 METODE

3.1 Utvikling av WISE-prosjektet ”Ulv i Norge”

Ved utviklingen av WISE-prosjektet ”Ulv i Norge” (se vedlagt CD) hadde jeg som overordnet målsetning å gi elever i videregående skole en økt forståelse for både det biologiske og politiske aspektet ved samfunnsdebatten om ulv. Samtidig ville jeg lage et undervisningsopplegg som motiverte og engasjerte elevene til å velge side og delta aktivt i debatten. Som utgangspunkt for prosjektet brukte jeg læreplanen for studieretningsfaget Biologi, den aktuelle samfunnsdebatten og ressurser fra forskingsmiljøet.

3.1.1 Utvikling av prosjektet med begrunnelse i læreplanen

Læreplanen for studieretningsfaget Biologi (KUF, 1996) var retningsgivende både med hensyn til valg av tema som skulle inngå i prosjektet og hvordan arbeidsprosessen til elevene skulle være. I denne læreplanen er det oppgitt som felles mål at: *”Elevene skal kunne bruke erfaringer og kunnskaper tverrfaglig og i samarbeid med andre.”* Og at: *”Elevene skal ha evne til å stå for egne meninger og begrunne egne valg, og ha respekt for andres synspunkter uavhengig av bakgrunn, livsfase, kjønn eller religion.”* Jeg syntes at ulvedebatten var et fint utgangspunkt for å få elevene til både å tenke tverrfaglig og uttrykke egne meninger i en sosial prosess. Ulvedebatten omfatter et tema som er av såkalt sosio-naturvitenskaplig karakter, som betyr at biologi bare er et av flere fagområder som har betydning når en skal ta avgjørelser knyttet til ulvens eksistens. Andre fagområder som for eksempel politikk, historie, økonomi og etikk har ofte vært mer fremtredende enn biologien i denne aktuelle samfunnsdebatten. Under utviklingen av ulveprosjektet ville jeg derfor knytte biologien nærmere de andre fagområdene og gjøre sammenhengen mer tydelig. Jeg ville vise at forvaltningen med politiske beslutningsprosesser, lovverk og planer må bygge på kunnskap om ulvens biologi og samspillet i økosystemet. Jeg syntes også det var interessant å se på menneskets frykt for ulv i et historisk perspektiv gjennom myter, religion og litteratur, og samtidig bringe fram mer vitenskaplig dokumentasjon på ulvens atferd ved kontakt med mennesker.

Samfunnsdebatten om ulv har i hovedsak foregått via leserinnlegg og kronikker i aviser, diskusjoner og debatter i lokalsamfunn og i media. Folk har argumentert for sitt syn og stilt hverandre kritiske spørsmål. Jeg fant det derfor naturlig at også prosjektet gjenspeilte noen av disse sosiale prosessene. Gjennom prosjektet skulle elevene få trening i å diskutere med hverandre, vurdere andres synspunkter og komme med egne meninger om ulvens framtid i Norge. Jeg ville også få fram at folk har ulike holdninger til ulv, fordi de har ulike verdier og prioriteringer basert på for eksempel yrkesmessige motiv eller fritidsinteresser.

De mer konkrete målene i læreplanen for 3 Biologi er rettet mot hvilke biologiske fagkunnskaper elevene skal ha. Mål 2 i læreplanen sier at: *"Elevene skal ha grunnleggende kunnskaper om naturen som sammensatte og foranderlige systemer. De skal kunne forklare hvordan de forskjellige elementene er avhengige av hverandre og hvordan samspillet mellom dem fungerer."* Elevene kunne arbeide konkret med dette målet ved at jeg integrerte tema som ulvens sosiale atferd, populasjonsøkologi og ulvens vekselvirkning med andre arter i prosjektet. Videre sier mål 6 i læreplanen at: *"Elevene skal kunne drøfte aktuelle miljøspørsmål og kunne handle til beste for miljøet, andre organismer og egen helse."*

Prosjektet burde derfor gi elevene mulighet til å sette seg inn i ulike sider av ulvekonflikten, og synliggjøre aktører i beslutningsprosessene. Jeg ville også gi elevene oppgaver der de skulle vurdere ulike tiltak for å redusere konfliktene mellom ulv og husdyr på beite og finne løsninger for å bevare ulven i Norge.

I tillegg til å ta utgangspunkt i læreplanen for biologi fant jeg det naturlig å bruke temaer om ulv som hadde vært fremtredende i media. Jeg startet utviklingen av ulveprosjektet våren 2000 og arbeidet pågikk fram til oktober samme år. I denne perioden fulgte jeg spesielt med i lokalaviser for Østerdalen, i de større landsdekkende avisene som Aftenposten og VG og i nyhets- og debattprogram på tv og i radio. Media fokuserte mye på ulvedrepte sauer, økonomiske kostnader, forebyggende tiltak, ulvebestandens størrelse og utbredelse, og enkeltpersoners syn på om vi skal ha ulv eller ikke. Mange mennesker stilte også spørsmål om hvor farlig ulven er farlig for mennesker, og uttrykte et generelt behov for mer kunnskap.

3.1.2 Beskrivelse av prosjektet

Jeg utviklet prosjektet "Ulv i Norge" i programvaren til WISE (se kap. 2.2.2). Prosjektet finnes på følgende adresse: <http://wise.berkeley.edu/student/topFrame.php?projectID=812>⁹ og på vedlagt CD. Det ferdige prosjektet bestod av 7 deler som naturlig bygget på hverandre:

Del 1: Innledning

Del 1 presenterte problemstillingen som dannet grunnlaget for ulvedebatten. Elevene skulle gi sin egen løsning på konflikten og beskrive noen av holdningene og følelsene de hadde overfor ulven.

Del 2: Ulven og mennesket

Del 2 omhandlet menneskets forhold til ulven gjennom myter, frykt og kulturelle bakgrunn. Tekstene på informasjonssidene skrev jeg i hovedsak på bakgrunn av Orvik (2000) og Wabakken (1990). Jeg la også inn en forkortet artikkel som omhandlet spørsmålet om ulven er farlig for mennesker, skrevet av Brainerd (2000).

Del 3: Fakta om ulv

Del 3 gjennomgikk ulvens utseende, levevis, utbredelse, atferd og populasjonsvekst. Informasjonen var i hovedsak av naturvitenskaplig karakter, og jeg laget disse sidene på grunnlag av Wabakken (1990), Aronson et al. (2000), Unsgård & Vigerstøl (1998), Johansen & Korslund (2000), Landa (1999) og Skandulv¹⁰.

Del 4: Ulv og andre arter

Del 4 tok for seg ulvens jaktteknikker, byttedyr og ulvens vekselvirkning med andre arter. Informasjonen var også her av naturvitenskaplig karakter, og som utgangspunkt brukte jeg Unsgård & Vigerstøl (1998), Landa (1999), og Direktoratet for Naturforvaltning¹¹.

Del 5: Ulv i forvaltningen

Del 5 tok for seg følgende temaer: norske lover som regulerer forvaltningen av ulv, beslutningstakere i prosessen, forvaltningssone og tiltak som kan redusere tap av sau på utmarksbeite. Informasjonen som dannet grunnlag for disse sidene hentet jeg fra

⁹ logg på med "Username: **demo user**" og "Password: **demo**"

¹⁰ <http://www.ninaniku.no/skandulv/index.htm>

¹¹ <http://www.dirnat.no/>

Stortingsmelding nr. 35 (1996-97) Om rovviltforvaltning¹², Unsgård & Vigerstøl (1998), Pedersen (2000), Korslund & Nortvedt (2000), Fylkesmannen i Hedmark¹³ og Direktoratet for Naturforvaltning.

Del 6: Ulv i media

I del 6 fikk elevene mulighet til å sette seg inn i ulike menneskers holdninger til ulv gjennom å lese artikler sakset fra flere aviser. De fikk tilgang på ferske nyheter om rovdyr på nettsidene til Direktoratet for Naturforvaltning, og mulighet til å foreta egne søke etter mer informasjon om ulv ved å bruke søkemotoren Kvasir.

Del 7: Avslutning

I siste del skulle elevene oppsummere sin mening om ulven og dens framtid i Norge.

3.1.3 Hvordan det pedagogiske rammeverket er nedfelt i prosjektet

Jeg utviklet prosjektet med utgangspunkt i de 4 grunnsetningene i SKI (se kap. 2.2.1).

Gjøre naturvitenskapen tilgjengelig

I kap. 2.2.1 skrev jeg at naturvitenskapen blir lettere tilgjengelig, hvis elevene bygger ny kunnskap på sine egne naturvitenskaplige ideer, for så å utvikle mer og mer omfattende og brukbare vitenskaplige prinsipper. Derfor startet jeg ulveprosjektet med en oppgave der elevene skulle beskrive hva de ville ha gjort med ulvebestanden i Norge. De skulle også skrive ned ulvetemaer som de ønsket mer kunnskap om. Denne oppgaven hadde som hensikt å gjøre elevene bevisste på sine egne meninger i ulvedebatten og hva de hadde av kunnskaper om den aktuelle saken. Prosjektet introduserte så gradvis nye vitenskaplige ideer: Elevene fikk kjennskap til ulvens innvirkning på økosystemet (del 4 i prosjektet), myndighetenes forvaltningsplaner (del 5) og mulige løsninger på ulvekonflikten (del 5 og 6). I avslutningen av prosjektet fikk elevene en oppfordring om å komme tilbake til sine ideer. De fikk mulighet til å justere sine meninger om ulven og dens framtid i Norge basert på ny kunnskap og refleksjon.

¹² <http://kimen.dep.no/repub/96-97/stmld/35/>

¹³ <http://www.fylkesmannen.hm.no/>
http://www.fylkesmannen.hm.no/org/miljoe/fagomr/3rovvilt/30b_info1-2000.htm
http://www.fylkesmannen.hm.no/org/miljoe/fagomr/3rovvilt/30b_info2000-2.htm

For å få elevene til å reflektere over det de hadde lest, la jeg inn ulike oppgaver knyttet til tekstsidene. Sidene om ulvens jaktatferd, byttedyr og byttedyrshåndtering avrundet jeg med en oppgave med tittelen Lag et næringsnett (del 4). Gjennom denne oppgaven skulle elevene lage en oversikt over hvordan ulven og de andre artene påvirker hverandre. Populasjonsdynamikk (del 3) var et annet eksempel på en reflekterende oppgave. Her skulle elevene bruke informasjonssiden Hvor fort kan en ulveflokk vokse? (del 3) til å finne faktorer som regulerer ulvebestandens vekst og beregne bestandens vekstutvikling.

I kap. 2.2.1 skrev jeg også at naturvitenskapen blir lettere tilgjengelig dersom elevene undersøker personlig relevante problemer. Derfor utviklet jeg prosjektet spesielt med tanke på elever i Østerdalen, hvor ulvedebatten var en del av elevenes hverdag. Gjennom prosjektet fikk elevene blant annet lese om lokale personers syn på ulven, og de fikk vurdere forvaltningstiltak som allerede var i verksatt eller skulle prøves ut i nærområdet. Prosjektet var også aktuelt for elever i resten av landet fordi ulvedebatten har hatt svært stor mediedekning gjennom flere år, og fordi fagområdene som prosjektet behandlet lett kunne knyttes til læreplanen for studieretningsfaget Biologi. På denne måten ville jeg vise at naturvitenskaplig kunnskap kunne være meningsfylt og nyttig også utenfor skolen.

Synliggjøre tankeprosesser

Ved utvikling av prosjektet la jeg vekt på at elevene skulle få mulighet til å forklare sine ideer og illustrere sammenhenger. Til støtte i denne prosessen fikk elevene bruke tegneverktøyene ”WiseDraw” og ”Causal Mapper” og vurderingsverktøyet ”SenseMaker” (se kap.2.2.2). I oppgaven Ulvens utbredelse i Skandinavia (del 3) skulle elevene ved hjelp av tegneverktøyet ”WiseDraw” merke av på et kart hvor de trodde det fantes familiegrupper av ulv. På denne måten fikk de synliggjort sine ideer om ulvens utbredelse og bestandens størrelse i form av antall familiegrupper. Etter at de hadde satt av merkene på kartet kunne de endre bakgrunnen til et nytt kart der familiegruppene riktige plasseringene var inntegnet. Dette ga elevene mulighet til å sammenligne sine ideer med naturvitenskaplig kunnskap. I en annen oppgave, Vurder tiltakene (del 5), skulle elevene vurdere ulike forebyggende tiltak som kunne hindre konflikter mellom ulv og husdyr på utmark. Verktøyet ”SenseMaker” ga elevene mulighet til å sortere tiltakene i to grupper: tiltak med god effekt og tiltak med dårlig effekt. En del av tiltakene hadde lenker til nettsider utenfor ulveprosjektet som ga mer utdypende informasjon om erfaringer ved bruk av det enkelte tiltaket. På denne måten kunne elevene sammenligne de

ulike tiltakene og vurdere hva de trodde ville fungere best. Ved å synliggjøre tankeprosessene ved hjelp av verktøyene som jeg har beskrevet her, fikk elevene et godt utgangspunkt til å diskutere sine ideer med hverandre, og lærer og medelever kunne lettere komme med tilbakemeldinger.

Hjelpe elever til å lære av hverandre

For at elevene skulle få anledning til å lære av hverandre utviklet jeg prosjektet med tanke på at elevene skulle jobbe i par ved datamaskinene. En slik arbeidsmetode krevde at elevene diskuterte det de hadde lest for å løse oppgaver og bli enige om en felles besvarelse. Jeg prøvde derfor å lage oppgaver som ga rom for argumentasjon og vurderinger, der elevene måtte forklare sine ideer og stille hverandre spørsmål.

Jeg laget også oppgaver med bruk av verktøyene "ListeLager" og "QuizGame", som ga hele klassen mulighet til å arbeide i fellesskap. I oppgaven Ord og Utrykk (del 2) skulle elevene ved hjelp av verktøyet "ListeLager" skrive ned ord og uttrykk med ulv. Hvert forslag ble samlet i en felles liste slik at elevene kunne se hva alle de andre hadde skrevet. På denne måten kunne de få tips av hverandre til å komme med nye ord og uttrykk. I oppgaven Vi lager et spill (del 3) skulle elevene selv lage spørsmål med tre svaralternativer om ulv, hvorav et svar var riktig. Spørsmålene ble deretter lagt inn i et spill hvor hensikten var at elevene skulle forflytte seg fra start til mål ved å krysse av riktig alternativ på spørsmålene. Før elevene begynte å spille, var utfordringen å finne tema som de kunne lage spørsmål ut fra, og å formulere gode spørsmål og svaralternativer. Når de spilte, fikk de ikke bare egne spørsmål men også spørsmålene som de andre elevene hadde laget. Denne oppgaven ga elevene mulighet til å bruke og bearbeide biologisk kunnskap.

Fremme livslang læring av naturvitenskap

I kap. 2.2.1 skrev jeg at livslang læring kunne fremmes gjennom refleksjon over egne og andres naturvitenskaplige ideer. Prosjektet bestod av mange reflekterende oppgaver knyttet til informasjonssider, en vurderingsoppgave knyttet til effekten av forebyggende tiltak rettet mot ulv-sau konflikten (del 5), og en vurderingsoppgave knyttet til ulike menneskers argumenter for å beholde eller fjerne ulven i Norge (del 6). Gjennom disse oppgavene ville jeg blant annet at elevene skulle opparbeide seg en generell undersøkelsesmetode. Jeg ville gi elevene trening i å søke etter mer informasjon, følge aktuelle lenker, finne argumenter, sammenligne utsagn

og vurdere ulike kilder. Dette er egenskaper som er viktig for at elevene skal kunne være i stand til å vurdere ny kunnskap på grunnlag av hva de allerede har lært, noe som vil ha stor betydning også etter at de er ferdig med skolegangen.

I tillegg hadde prosjektet som hensikt å binde sammen det biologiske og det politiske innholdet i samfunnsdebatten. Dette gjorde jeg konkret ved å bygge hver av de 7 prosjektdelene på den forrige. Gjennom å lære om ulvens biologi (del 3) fikk elevene forståelse for hvordan ulven påvirker andre arter (del 4). Ved å forstå hvordan økosystemet er sammensatt (del 4) hadde de bedre forutsetninger for å gjøre seg opp konstruktive meninger om forvaltningen av ulven (del 5). På denne måten fikk elevene se betydningen av å ha grunnleggende kunnskaper i biologi for å kunne evaluere og argumentere i naturvitenskaplige kontroverser. Elevene fikk se at det var et behov for å vurdere en forvaltningsplan fra ulike synsvinkler, og de fikk se eksempler på ulike interessegrupper som vurderte faktaopplysninger forskjellig.

3.2 Implementering av WISE-prosjektet ”Ulv i Norge”

Høsten 2000 fulgte jeg elevene fra studieretningsfaget 3 Biologi ved Koppang videregående skole ved implementering av WISE-prosjektet ”Ulv i Norge”. Skolen er lokalisert i et området som har hatt konflikten omkring ulv nært innpå seg i flere år, noe som har gitt elevene kjennskap til dette temaet og som gjorde temaet aktuelt for dem. Gruppen på 10 elever i alderen 17-18 år, bestod av 9 jenter og en gutt. På grunnlag av befolkningens ulike interesser og holdninger omtalt i kap 2.5.1 var det interessant å se litt på elevenes bakgrunn (vedlegg 3). En av elevene bodde på gård hvor man drev med husdyrhold (sau, kjøttfe, hester). 4 av elevene hadde jakt og/eller friluftsliv som fritidsinteresser, mens ingen av elevene var medlem av noen miljøvernorganisasjoner eller dyrebeskyttelsen.

Før implementeringen startet hadde elevene arbeidet en periode med temaet økologi (Mål 2 i læreplanen for studieretningsfaget 3 Biologi). De hadde derfor et godt startgrunnlag for å arbeide med prosjektet. Under gjennomføringen av prosjektet arbeidet elevene i par foran datamaskinene på skolens datarom. Datamaskinene som elevene benyttet var tilknyttet Internett med nettleseren Netscape Communicator 4.7. Gjennomføringen av prosjektet varte i 6 skoletimer fordelt på 3 dobbelttimer. Under denne perioden fungerte jeg som klassens lærer.

Jeg veiledet elevene i timene, og så på elevenes besvarelser for å følge deres aktivitet og faglige progresjon.

3.3 Nettbaserte besvarelser

Elevenes besvarelser fra arbeidet med WISE-prosjektet ”Ulv i Norge” ble lagret på en sentral ”server”. Dette gjorde at jeg kunne logge meg inn og se elevenes besvarelser fra en hvilken som helst datamaskin med Internett-tilknytning, på et hvilket som helst tidspunkt. Etter hver dobbelttime gikk jeg inn å så på elevenes besvarelser, slik at jeg kunne gi elevene tilbakemeldinger på oppgaver som de burde arbeide mer med eller oppgaver som de hadde løst bra. I etterkant av gjennomføringen lastet jeg ned elevenes besvarelser på følgende to oppgaver: Ulvens utbredelse i Skandinavia (del 3) og Vurder tiltakene (del 5) for nærmere analyser.

3.4 Pre- og post-test

For å kartlegge elevenes faglige framgang etter å ha arbeidet med WISE-prosjektet ”Ulv i Norge”, gjennomførte elevene en pre- og post-test (vedlegg 1). Elevene tok pre-testen en uke før de begynte på ulveprosjektet, og post-testen tre uker etter at de hadde avsluttet prosjektet. Pre-testen bestod av noen spørsmål om elevenes bakgrunn og 12 spørsmål om ulv. Temaene for testspørsmålene om ulv var knyttet til mål 2 og 6 i læreplanen for studieretningsfaget 3 Biologi (se tabell 2). To av oppgavene var flervalgsoppgaver, mens de andre oppgavene krevde tekstsvaer. Post-testen var identisk med pre-testen med unntak av spørsmålene om elevenes bakgrunn. Ingen av spørsmålene var prøvd ut på forhånd, men under utarbeidelsen av spørsmålene brukte jeg erfaringer fra tidligere tester brukt i WISE-forskning.

Tabell 2. Oversikt over tema for spørsmålene i pre- og post-testen og berørte læreplanmål.

Tema for spørsmålene	Berørte læreplanmål
Spørsmål 1 og 7 omhandlet definisjoner av begreper.	Mål 2: Elevene skal ha grunnleggende kunnskaper om naturen som sammensatte og foranderlige systemer...
Spørsmål 4 var rettet mot alfadyrenes posisjon og atferd	Mål 2d: Elevene skal kunne gi eksempler på individuell og sosial atferd hos dyr.
Spørsmål 2, 3, 5, 6, 7, 8 og 9 omhandlet ulvebestandens utbredelse, størrelse og vekst.	Mål 2c: Elevene skal kunne gi eksempler på hvordan populasjoner vokser og avtar, og kunne forklare hva som menes med likevekt, miljømotstand.....
Spørsmål 10 og 11 omfattet myndighetenes forpliktelser og målsetning i forvaltningen av ulven.	Mål 6c: Elevene skal kjenne til..... hva som kan gjøres for å bevare mangfoldet Norge
Spørsmål 12 omhandlet ansvarsforhold i forvaltningen.	Mål 6e: Elevene skal kjenne til aktører i beslutningsprosesser ved inngrep i og forvaltning av naturen....

3.5 Fokusgrupper

3.5.1 Beskrivelse av fokusgruppe som metode

I denne studien brukte jeg fokusgrupper som en kvalitativ forskningsmetode for å kartlegge elevenes holdninger til temaet ulv, og for å se på elevenes evne til å delta i diskusjonen. Stewart & Shamdasani (1990), Krueger (1998) og Morgan (1998) har beskrevet bruken av fokusgrupper i forskning.

Ved et fokusgruppemøte diskuterer deltakerne sitt syn på et tema under ledelse av en ordstyrer. Ordstyreren stiller spørsmål som gruppa skal komme med synspunkter på og drøfte i fellesskap. På denne måten er metoden en kombinasjon av en gruppediskusjon og et gruppeintervju. Ordstyreren arbeider ut fra en fokusguide som er utarbeidet på forhånd. Denne guiden inneholder en delvis strukturert plan over temaer og spørsmål som skal berøres under diskusjonen. Underveis vil de temaene og spørsmålene som ordstyreren merker er betydningsfulle for deltakerne, bli utdypet og nyansert. Temaer som gir liten respons eller mindre interessante svar kan tones ned eller utelates helt. Fokusguiden synliggjør derfor det

fokus som ordstyreren anser som viktig, samtidig som deltakerne underveis i diskusjonen kan få mulighet til å uttrykke det som er viktig for dem. Ordstyrerens oppgave er å stimulere til diskusjon i gruppa samtidig som han/hun sier minst mulig selv. For å oppnå dette er det viktig å skape et godt klima i gruppa, støtte og samtidig stille forventninger til hver enkelt deltaker.

Greenbaum (1998) skiller mellom fulltallig fokusgrupper som består av 8-10 deltakere, og minigrupper som består av 4-6 deltagere. Minigrupper er spesielt egnet når deltagerne vet mye om temaet, når de er føler seg trygge i situasjonen eller når de gjerne ønsker å uttrykke sin mening. Et fokusmøte varer vanligvis i 90 til 120 minutter. Ved å ha en liten gruppe vil det også bli mer tid per deltaker, og en kan teoretisk få mer dybdeinformasjon fra hver enkelt person. Videre anbefaler Greenbaum at fokusgruppa er homogen med hensyn på deltakernes alder, kjønn, utdanning, kulturell og sosial bakgrunn. Det vil da være lettere for deltakerne å delta i diskusjonen og fortelle de andre om sine egne tanker og meninger. I en gruppe som fungerer godt vil deltakerne assosiere til hverandres utsagn, få nye ideer av hverandre som fører diskusjonen videre og som frambringer nyttig informasjon. Fokusgrupper passer bra i undersøkelser som denne, hvor målet er en bred beskrivelse av deltagernes tanker, følelser og prioritet med hensyn til temaet som er i fokus: ulvens framtid i Norge.

3.5.2 Praktisk gjennomføring av fokusgrupper

Elevene som deltok i denne studien hadde i utgangspunktet kunnskap om temaet som skulle diskuteres, de kjente hverandre godt og var vant med klassediskusjoner. For å få vite mest mulig om den enkelte elevs holdninger til ulv og evne til å argumentere valgt jeg derfor å bruke minigrupper. De 10 elevene ble delt inn i to grupper som hver bestod av 5 elever. For å få mest mulig homogene grupper plasserte jeg elever med omtrent samme faglige nivå i samme gruppe. Begge gruppene hadde et møte før og et møte etter gjennomføring av WISE-prosjektet "Ulv i Norge", og hvert møte varte i ca. to skoletimer. Under hvert møte satt alle deltakerne rundt et stort bord slik at vi så hverandres ansikt. Vi brukte et klasserom i en stille del av skolen for å unngå forstyrrelser. Jeg hadde selv rollen som ordstyrer og ledet diskusjonen etter en fokusguide (vedlegg 2).

Temaene som gruppene diskuterte omfattet i hovedsak:

- Holdninger til og kunnskap om ulven.
- Holdninger til og kunnskap om regulering av ulvebestanden.
- Informasjon om ulv

Jeg brukt ulike virkemidler for å få i gang diskusjonen i løpet av et enkelt møte. I et tilfelle fikk elevene se på ulike bilder av blant annet ulv (vedlegg 2) som dannet utgangspunkt for diskusjon om ulvens utseende og atferd. I et annet tilfelle fikk elevene et spørsmål som de skulle tenke på i noen minutter, før vi i felleskap diskuterte spørsmålet. Noen av spørsmålene ble stilt til hele gruppa slik at den som ville, kunne begynne å si sine mening, mens andre ganger ble en bestemt elev bedt om å starte drøftingen av spørsmålet. Dette gjorde jeg får å prøve å få flest mulig av elevene til å delta i diskusjonen. Alle fokusgruppemøtene ble tatt opp på minidisk.

3.6 Analysemetodene

Det innsamlede datamaterialet var både i skriftlig og muntlig form, og elevene hadde jobbet enkeltvis, i par og i større grupper. Datamaterialets egenskaper varierte også med hensyn på kvantitative og kvalitative egenskaper, som vist i tabell 3.

Tabell 3. Oversikt over datamaterialet og noen av dets egenskaper.

Pre-test	Fokusgruppe Møte 1	Besvarelser fra WISE-projektet	Fokusgruppe Møte 2	Post-test
Nettbaserte besvarelser	Muntlige diskusjoner	Nettbaserte besvarelser	Muntlige diskusjoner	Nettbaserte besvarelser
Individuelle besvarelser	2 grupper på 5 elever	Elevpar	2 grupper på 5 elever	Individuelle besvarelser
Kvantitative data	Kvalitative data	Kvantitative og kvalitative data.	Kvalitative data	Kvantitative data

På grunn av disse variasjonene brukte jeg ulike analysemetoder på de forskjellige delene av datamaterialet. Pre- og post-test bestod av en strukturert utspørring og ga datamateriale som kunne overføres til tallform og lett gi sammenlignbarhet. Fokusdiskusjonene som i hovedsak bestod av elevenes utsagn, ga lengre sammenhengende tekstmateriale. Tekstanalysene innebar her sortering av sitater som belyste ulike problemstillinger. Ut fra disse hovedtrekkene kunne

jeg kategorisere datamaterialet fra pre- og post-test som kvantitative og datamaterialet fra fokusdiskusjonene som kvalitative (Grønmo, 1996).

3.6.1 Kriterier for vurdering av pre- og post-test

For å kunne måle elevenes faglige utvikling fra pre- til post-test vurderte og kategoriserte jeg elevenes besvarelser (vedlegg 3) i fire nivåer. For å sikre størst mulig nøyaktighet i denne kategoriseringen, utarbeidet jeg kriterier som dannet grunnlag for hvert nivå på det enkelte spørsmål, som vist i tabell 4. Kriteriene valgte jeg delvis ut fra hva som på forhånd kunne forventes av svar og delvis på bakgrunn av hva elevene hadde svart. Elevenes besvarelser fikk spesielt betydning for kriteriene utarbeidet for spørsmål 6, 8, 9 og 11.

Tabell 4. Kriterier for vurdering av elevenes besvarelser i pre- og post-test.

Spørsmåls-Formulering	0	1	2	3
Spørsmål 1: Gi en definisjon på følgende begreper: En ulv Et byttedyr Et rovdyr Et husdyr Et villdyr Et tamt dyr	Eleven svarte ikke på spørsmålet eller ga definisjoner som ikke var riktig.	Eleven ga eksempler i stedet for definisjoner, uttrykte seg upresist eller definerte begrepene på grunnlag av følelser (brakte følelsesladde ord).	Eleven ga i noen av tilfellene litt enkle og ufullstendige definisjoner.	Eleven ga gode definisjoner, og brukte ofte andre biologiske begreper i definisjonene.
Spørsmål 2: Nevn minst fire næringskilder for ulv i Norge. Hva er ulvens viktigste næringskilde i Norge?	Eleven svarte ikke på spørsmålet, oppga næringskilder som normalt ikke er kost for ulver eller var svært upresis.	Eleven oppga kun 2- 3 riktige næringskilder, men nevnte ikke noe om hva som var viktigste næringskilde.	Eleven oppga kun 3 riktige næringskilder, eller var usikker / upresis med hensyn på hva som var viktigste næringskilde.	Eleven oppga minst 4 riktige næringskilder, og oppga hva som var viktigste næringskilde. Dersom eleven oppga sau/husdyr som viktigste næringskilde måtte dette begrunnes.

Spørsmål 3: Kan du nevne noen områder hvor vi har ulv i Norge i dag?	Eleven svarte ikke på spørsmålet eller nevnte områder hvor det ikke er gjort ulveobservasjoner de siste åra.	Eleven nevnte kun nærområdet (Østerdalen) eller var lite presis.	Eleven nevnte nærområdet og et område som lå utenfor Østerdalen.	Eleven nevnte hovedområdene hvor vi hadde ulv. Eleven uttrykte seg presist og sikkert, for eksempel ved å bruke flokknavn.
Spørsmål 4: Hva betyr det at der er et alfapar i en ulveflokk? Hva er typisk atferd for en alfahannulv?	Eleven svarte ikke på spørsmålet eller svarte feil.	Eleven var litt usikker i beskrivelsen av hva et alfapar er.	Eleven forklarte greit hva et alfapar er (ved for eksempel å bruke ordet lederpar), men hadde en vag beskrivelse av typisk atferd.	Eleven beskrev alfapar og atferd ved å bruke ord som lederpar, revirmerking og rangordning.
Spørsmål 5: Når blir en ulv kjønnsmoden?	Eleven krysset av feil alternativ: 6 mnd - 12 mnd 1 år - 2 år 3 år - 4 år 4 år - 5 år			Eleven krysset av riktig alternativ: 2-3 år
Spørsmål 6: Omtrent hvor mange ulv er det i Norge i dag?	Eleven svarer ikke på spørsmålet, oppga et urealistisk høyt antall eller er svært upresis.	Eleven oppga ca 100-200 ulver.	Eleven oppga ca 80 ulver eller 8 flokker (som er antall ulver i Skandinavia). Eleven oppga riktig antall men var usikker på om egen kunnskap var riktig.	Eleven oppga riktig antall (ca 40).
Spørsmål 7: Hva betyr en biotops bæreevne for ulv?	Eleven svarte ikke på spørsmålet.	Eleven skrev at bæreevnen har med mattilgang å gjøre.	Eleven ga bare forklaring på et av ordene (bæreevne eller biotop).	Eleven ga en forklaring på hele begrepet "en biotops bæreevne".
Spørsmål 8: Hva tror du bæreevnen er for ulv i Norge?	Eleven svarte ikke på spørsmålet, eller svarte feil (visste ikke hva bæreevne var, trodde bæreevnen var på dagens nivå).	Eleven trodde at bæreevnen var noe høyere enn dagens antall (ca.100-200 ulver).	Eleven trodde at bæreevnen lå mellom 200-1000 ulver.	Eleven trodde at bæreevnen var mye høyere enn dagens antall (mer enn 1000).

Spørsmål 9: Hvor mange ulv tror du det vil være i Norge om 10 år om den ikke blir jaktet på/skutt/forgiftet av mennesker, men at den får formere seg fritt?	Eleven svarte ikke på spørsmålet, oppga et svært høyt antall (mer enn 10 000 ulver), eller ga et svært upresist svar.	Eleven oppga 1000-3000 ulver eller var upresis.	Eleven oppga et antall mellom 100-200 ulver eller 500-1000 ulver.	Eleven oppga ca 200-500 ulver. (Forventet antall, ulvebestanden vokser ca. 25% hvert år)
Spørsmål 10: Hvilke forpliktelser har norske myndigheter i forhold til forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?	Eleven svarte ikke på spørsmålet, uttrykte seg upresist eller svarte feil.	Eleven svarte at det skulle være begrenset jakt på ulv (regulert av fellingstillatelser).	Eleven svarte at det skulle være et visst antall ulver i Norge eller at vi skulle hindre utrydning av ulv.	Eleven svarte at Norge hadde forpliktet seg til å bevare ulvebestanden gjennom Bernkonvensjonen og fredningsbestemmelser.
Spørsmål 11: Hva er målsetningen for forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?	Eleven svarte ikke på spørsmålet, uttrykte seg upresist eller svarte feil.	Eleven svarte at målsetningen var å unngå konflikter mellom ulv og husdyr.	Eleven svarte at målsetningen var en levedyktig ulvestamme. Eleven oppga riktig antall familiegrupper men var usikkert på om egen kunnskap var riktig.	Eleven svarte at målsetningen var 8 -10 familiegrupper.
Spørsmål 12: Hvem er ansvarlig for å holde antall ulv i et område på et bestemt nivå?	Eleven krysset av følgende svaralternativ: "Den enkelte kommune" eller "Jeger og viltnemnda".			Eleven krysset av "Direktoratet for naturforvaltning", "Miljøvern-departementet" eller "Stortinget" (ansvaret ligger på sentralt nivå).

3.6.2 Atlas/ti

Det finnes etter hvert mange ulike typer programvare spesielt utviklet for kvalitativ dataanalyse. Kelle (1997) og Weitzman & Miles (1995) gir en god oversikt over dette området. Jeg valgte å bruke analyseprogrammet Atlas/ti som er utviklet ved Scientific Software (Muhr, 1997) for å bearbeide fokusdiskusjonene. Atlas/ti egner seg godt til å

analysere lange tekster, og gir mulighet for å kode tekstsekvenser og hente fram tekstsekvenser med bestemte koder. Det er også mulig å skrive korte merknader ("memos") direkte til tekstsekvenser eller til kodene. Kodene kan plasseres fritt i forhold til hverandre, og man kan lage koblinger mellom de ulike elementene: koder, tekstsekvenser og merknader. På denne måten kan man bygge et ikke-hierarkisk nettverk som visualiserer mønsteret imellom dataene (Murray & Muhr, 2000).

3.6.3 Koder for vurdering av fokusgruppemøtene

Jeg transkriberte opptakene fra de fire fokusgruppemøtene i sin helhet (vedlegg 4) og utførte to runder med koding i analyseprogrammet Atlas/ti. I den første runden sorterte jeg sitater med sikte på å belyse følgende tre spørsmål:

- Spørsmål 1: Er ulven farlig for mennesker? (kode: farlig)
- Spørsmål 2: Hvor mange ulver skal få etablere seg i Norge? (kode: antall)
- Spørsmål 3: Hvilke tiltak bør vi bruke for å redusere konflikten mellom ulv og sau? (kode: tiltak)

Jeg valgte disse tre temaene fordi de er sentrale i kontroversen om ulv. Denne sorteringsrunden reduserte også de fire transkriptene i størrelse.

I den neste runden i Atlas/ti kodet jeg de forkortete transkriptene med den hensikt å kartlegge elevenes evne til å argumentere (vedlegg 5). Jeg brukte da følgende koder for å kartlegge de ulike komponentene i argumentasjonen (se kap. 2.4):

- påstand
- fakta
- begrunnelse
- betingelse
- motbevis

Videre vurderte jeg faktaopplysningene og begrunnelsene med følgende koder:

- relevant
 - tilstrekkelig
 - pålitelig
-

Etter at jeg hadde kodet ferdig transkriptene fra de fire fokusgruppemøtene laget jeg en oppsummering over elevenes holdninger og evne til å argumentere for hvert møte. Jeg kommenterte utviklingen fra møte en til møte to og valgt ut noen sentrale sitater.

3.6.4 Kriterier for vurdering av besvarelser i WISE-prosjektet

WISE-prosjektet bestod av mange forskjellige oppgaver som elevene skulle besvare. Jeg valgte å se på besvarelsene på følgende to oppgaver: Ulvens utbredelse i Skandinavia (del 3 i prosjektet) og Vurder tiltakene (del 5). Disse to oppgavene var spesielt interessante fordi elevene brukte spesielle visualiseringsverktøy og fordi temaene for oppgavene ofte blir berørt i den aktuelle i samfunnsdebatten om ulv.

Ulvens utbredelse i Skandinavia

Oppgaven gikk ut på at elevene skulle merke av på et kart hvor de trodde det fantes familiegrupper av ulv. Kartet som elevene benyttet dekket Sør-Skandinavia. Jeg vurderte besvarelsene ut fra følgende kriterier:

- Geografisk plassering av familiegrupper
- Antall familiegrupper plassert i nærområdet (Østerdalen) og totalt i Skandinavia (i følge Aronson et al. 2000)

Vurder tiltakene

Oppgaven gikk ut på at elevene skulle vurdere ulike forebyggende tiltak med hensyn på reduksjon av konflikter mellom ulv og sau. Jeg så spesielt på hvilke tiltak elevene mente hadde god effekt. Disse tiltakene vurderte jeg ut fra følgende kriterier:

- Tiltak som omfatter regulering av ulvebestanden (begrense antall og utbredelse)
 - Tiltak knyttet til begrenset bruk av utmarksbeite
 - Tiltak knyttet til tilsyn/gjeting av sau
 - Tiltak som har vist gode resultater i norsk eller europeisk forvaltning av rovdyr (i følge Stortingsmelding nr. 35 Om rovviltforvaltning)
-

4 RESULTATER

4.1 Resultatene fra pre- og post-test

Alle elevene hadde faglig framgang fra pre- til post-test, som vist i tabell 5. Linn var ikke tilstede på post-testen, og jeg kunne derfor ikke si noe om hennes utvikling.

Tabell 5. Resultatene fra pre- og post-test

Spørsmål	Eli		Frida		Guri		Hege		Ingrid		Jorunn		Kari		Linn		Mari		Nora	
	pre	post	pre	post	pre	post	pre	post	pre	post	pre	post	pre	post	pre	post	pre	post	pre	post
1	2	2	1	1	0	1	2	2	3	3	2	3	3	3	3		3	3	2	2
2	0	3	0	1	1	3	2	3	2	3	2	3	2	3	3		3	3	2	2
3	1	1	1	1	1	1	1	3	1	2	1	2	1	3	3		3	3	2	3
4	1	2	0	2	0	2	2	3	3	3	2	2	1	2	3		3	3	2	3
5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0		0	0	0	0
6	1	2	0	3	0	2	0	1	1	2	1	3	0	2	2		2	3	0	1
7	3	3	0	1	0	1	3	3	2	3	3	3	1	3	2		3	3	3	3
8	1	2	0	0	0	2	3	2	2	0	1	0	1	0		2	1	0	2	
9	1	2	0	0	0	0	2	2	1	3	1	2	0	1	1		2	2	0	0
10	1	2	0	2	0	0	2	0	2	2	1	2	0	0	2		2	3	0	3
11	2	3	0	0	0	1	2	2	1	2	1	2	0	2	2		2	2	1	1
12	3	3	0	3	0	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3		3	3	3	0
Sum pre-test	16		2		2		22		21		17		11		24		28		15	
Sum post-test	25		14		16		24		29		26		23				29		20	
Faglig framgang	+9		+12		+14		+2		+8		+9		+12				+1		+5	

Forklaring på fargekodene:

Eleven svarte bedre i post- enn i pre-test:

	Opp 1 nivå
	Opp 2 nivå
	Opp 3 nivå

Eleven svarte bedre i pre-test enn i post-test:

	Ned 1 nivå
	Ned 2 nivå
	Ned 3 nivå

4.1.1 Generelle tendenser i datamaterialet fra pre- og post-test

Elevene viste størst faglig framgang på spørsmål 2, 3, 4, 6 og 11. Disse spørsmålene berørte tema som spesielt ble behandlet i WISE-prosjektet.

Spørsmål 2: Nevn minst fire næringskilder for ulv i Norge? Hva er ulvens viktigste næringskilde i Norge?

På dette spørsmålet viste 7 elever faglig framgang fra pre- til post-test. I WISE-prosjektet ble elg, rådyr, rein, bever og sau oppgitt som vanlige næringskilder for ulv (del 4, Byttedyr). Videre stod det at ulven foretrekker store byttedyr som elg, rådyr og rein (del 4, Den intelligente jegeren), og hjortedyr ble brukt som en fellesbetegnelse for ulvens viktigste næringsgrunnlag (del 4, Byttedyr). Elevene brukte denne informasjonen i sine besvarelser i post-test. For eksempel var det ingen av elevene som oppga bever som næringskilde i pre-test, mens 6 elever gjorde det i post-test. På samme måte var det ingen elever som brukte begrepet hjortedyr i pre-test, mens derimot 7 elever gjorde det i post-test.

Spørsmål 3: Kan du nevne noen områder hvor vi har ulv i Norge i dag?

På dette spørsmålet oppga 7 elever nærområdet som eneste område med ulv i Norge, i pre-test. I WISE-prosjektet arbeidet elevene med et kart som viste utbredelse av ulv i Skandinavia (del 3, Ulvens utbredelse i Skandinavia). Det var i tillegg flere linker i prosjektet til Høgskolen i Hedmark, som ga informasjon om antall flokker og flokkenes navn. I post-test viste 5 elever faglig framgang ved å svare mer konkret, oppgi flere områder eller bruke flokknavn. Kari var en av elevene som spesielt viste faglig framgang med hensyn på ulvens utbredelse i Norge. Hun svarte i pre-test: *"Her i Østerdalen: Koppang, Rendalen, Mykleby osv."* I post-test hadde hun mer oversikt og svarte: *"Østerdalen, østfold og på grense mellom norge og sverige (streifdyr som lever i begge landa)."*

Spørsmål 4: Hva betyr det at der er et alfapar i en ulvflokk? Hva er typisk atferd for en alfa-hannulv?

På dette spørsmålet viste 6 elever faglig framgang fra pre- til post-test. I WISE-prosjektet ble alfaparet beskrevet som lederparet og det eneste paret som får unger (del 3, Ulvflokken og ulvespråket). Videre ble typisk atferd beskrevet med animasjoner av kroppsspråk, og en beskrivelse av revirmerking og rangordning (del 3, Ulvflokken og ulvespråket). Flere elever brukte informasjonen fra WISE-prosjektet, og uttrykte seg mer presist og riktig i post-test. For

eksempel var det 1 elev som beskrev alfaparet med ordet lederpar i pre-test, mens derimot 6 brukte dette ordet i post-test. 1 elev oppga at alfaparet er det eneste paret som får unger i pre-test, mens 4 elever oppga dette i post-test. Elevene ble også flinkere til å beskrive atferden til en alfa-hann. Hege ga for eksempel følgende svar i post-test: *"En alfahann ser du at er leder, den går med hevet hode, den har mer rynkede nese, den markerer området sitt, den har bustete nakke, og går mer oppreist."*

Spørsmål 6: Omtrent hvor mange ulv er det i Norge i dag?

På dette spørsmålet oppga elevene for høyt antall ulver eller klarte ikke å oppgi noe antall i det hele tatt i pre-test. Tre av elevene svarte ca. 100-200 ulver, en elev svarte 45.000 ulver og en elev svarte 400-500 ulver. Antall ulver i Norge ble ikke direkte oppgitt i WISE-prosjektet, men det skandinaviske antallet var skrevet flere steder (del 3, Gjettekonkurranse og Populasjonsdynamikk). Dessuten var det flere linker til Høyskolen i Hedmark, som ga oppdatert informasjon om antall flokker og totalt antall ulver både i Norge og Sverige (del 3, Hvor fort kan en ulveflokk vokse?). Etter å ha arbeidet med WISE-prosjektet svarte alle elevene bedre på spørsmål 6. De oppga et lavere antall ulver enn i pre-test og var mer presis. Tre elever svarte riktig antall, mens fire elever oppga ca. 80 ulver eller 8 familier som svar i post test (80 ulver eller 8 familier er bestandsstørrelsen for hele Sør-Skandinavia).

Spørsmål 11: Hva er målsetningen for forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

På dette spørsmålet viste 5 elever faglig framgang fra pre- til post-test. I WISE-prosjektet ble målsetningen oppgitt å være 8-10 familiegrupper av ulv, noe som skulle sikre langsiktig overlevelse av bestanden (del 5, Norsk lovgivning og internasjonale avtaler og Forvaltningsområde). Elevene brukte denne informasjonen og uttrykte seg mer konkret i post-testen. For eksempel skrev Eli i pre-testen: *"At det skal bli en passende ulvestamme og at det ikke skal være fare for at ulven skal dø ut."* I post-testen uttrykte hun seg mer konkret og presist: *"Å få en bæredyktig ulvestamme på ni ulvefamilier."*

4.2 Resultat fra fokusgruppemøtene

Gruppe 1 bestod av følgende elever: Eli, Frida, Guri, Hege og Ingrid. Hege var ikke tilstedet på det første fokusgruppemøtet. Gruppe 2 bestod av: Jorunn, Kari, Linn, Mari og Nora. De to gruppene hadde litt forskjellig utvikling underveis i undervisningsopplegget. Gruppe 1 ble mer aktive under møte 2 og hadde mer å snakke om. Derfor kunne vi gå dypere inn i problemstillingen, og noen flere spørsmål ble stilt i forhold til første møte. Gruppe 2 viste et stort engasjement på første møte, men ble litt lei av temaet underveis og følte at det ble kjedelig å gjenta omtrent samme diskusjon ved andre møte. Diskusjonen i gruppe 2 var også mer kompleks enn i gruppe 1. Elevene i gruppe 2 la uoppfordret fram begrunnelser og satte fram flere betingelser for sine påstander.

4.2.1 Gruppe 1

Spørsmål 1: Er ulven farlig for mennesker?

Utvikling fra møte 1 til 2:

- Elevene uttrykte seg mer nyansert når de skulle gjøre rede for hvor farlig ulven er for mennesker, og beskrev i hvilke tilfeller ulven kunne være farlig.
- Elevene ble flinkere til å begrunne egne påstander og kommentere hverandres påstander.

Oppsummering møte 1 (Vedlegg 5A)

På første møte kom 3 av elevene med påstander om at ulven kunne være farlig for mennesker. De sa at de hadde blitt reddet om de møtte en ulv og syntes det var utrivelig at ulven kom nær bebyggelse. Disse påstandene ble verken støttet av pålitelige eller tilstrekkelig begrunnelser, ettersom elevene refererte til eventyr og at de alltid hadde hørt at ulven er farlig. En av elevene betraktet ikke ulven som farlig for seg selv, men hun kom heller ikke med relevante fakta som støttet denne påstanden. På direkte spørsmål om ulven er farlig for mennesker, svarte en elev at ulven sjelden har gått til angrep på mennesker, mens en annen påpekte at få ulveangrep på mennesker kunne skyldes at det hadde vært lite ulv i landet. Ingen brukte disse opplysningene bevisst i sin argumentasjon om ulven er farlig eller ikke.

Oppsummering møte 2 (Vedlegg 5B)

Elevene sa også på dette møtet at de hadde blitt redde om de møtte en ulv, og de oppga på nytt eventyra og barnelærdom som begrunnelse for denne påstanden. De trakk også fram at media hadde fremstilt ulven som et stort dyr som spiste sauer, og mente at dette kunne være en årsak til den frykten de følte overfor dyret. En av elevene sa at det fokuseres mye på at ulven ikke har tatt noen mennesker i Norge på svært lang tid, men hun stilte seg kritisk til å bruke dette som grunnlag for å si at ulven ikke er farlig for mennesker. For som hun sa, vi vet jo ikke om det likevel kan skje. En generell tendens ved det andre møtet var at elevene uttalte seg mer forsiktig om ulvens farlighet. De sa for eksempel at ulven kunne være farlig for mennesker, men at dette skjedde bare hvis antall ulver ble stort og ulven hadde lite tilgang på næring. De kommenterte også hverandres påstander og ga flere begrunnelser for uttalelsene sine enn ved første møte.

Noen sitater fra møte 1 (V5-A):

- 093 Eli: Du har alltid hørt at ulven og bjørnen er farlig. Dem må du passe deg for.
- 101 Ingrid: Jeg ser ikke på det som farlig for meg. De følger jo liksom instinktene sine, men sauebøndene blir så irriterte over at ulven tar sauene. Det er ikke akkurat slik at den plukker ut hva som... heller... om den tenker at å den tilhører en bonde... Den har ikke slik tankegang. Den gjør bare det den føler for eller, instinktvis da.
- 146 Frida: Jeg tror den kan være farlig.
- 149 Frida: Jeg tror den sjelden angriper mennesker.
- 154 Eli: Det er veldig lenge siden i hvert fall. Det har ikke vært så mange ulver heller i det siste.
- 186 Frida: Det er litt utrivelig at den kommer på trappa di og slikt.

Noen sitater fra møte 2 (V5-B):

- 090 Eli: Ikke at jeg går å tenker så mye på at den er farlig, men kanskje. Den kan bli, for den blir jo bare nærmere og nærmere folk.
- 099 Ingrid: Jeg hadde nok blitt litt redd tror jeg egentlig. For hva den antakeligvis kunne ha gjort da.
- 143 Hege: En vill ulv vil vel når den møter mennesker stikke av, mens en kan gå bort mot en tam ulv og du vet ikke hvordan den ville reagert på deg hvis den ikke kjent deg.
- 110 Guri: Det fokuseres jo på bonden som er redd for sauene sine. Og vi vet jo ikke noe om at den kanskje kan ta mennesker. For de sier jo at det ikke er tatt et menneske av ulv på så og så mange år. Men det kan jo skje.
- 389 Guri: Hvis det blir for mye ulv og for lite sau så kan det hende den går på andre ting.
- 391 Ordstyrer: Da tror du at den tar unger?
- 392 Guri: Kan sikkert gjøre det, hvis den er sulten nok.

Spørsmål 2: Hvor mange ulver skal få etablere seg i Norge?

Utvikling fra møte 1 til 2:

- Elevene hadde mer kunnskap om ulvebestandens størrelse ved møte 2.
- Elevene uttrykte seg mer presist.
- Elevene hadde et mer bevisst forhold til bestandstetthet.
- Elevene ga bedre begrunnelser for hvorfor vi verken skulle ha for mange eller for få ulver i Norge.

Oppsummering møte 1 (Vedlegg 5A)

Elevene var lite konkrete når de skulle uttale seg om hvor mange ulver de ønsket å ha i Norge og valgte en mellomløsning. De var enige om at ulvebestanden verken måtte bli for stor eller for liten, og de ga samtidig uttrykk for at de var fornøyd med ulvebestandens størrelse. Dersom det ble for mange ulver, kunne noen skytes. Under diskusjonen var det ingen som kunne gi oppdaterte faktaopplysninger om hvor mange ulver som fantes i Norge, eller om ulven var utryddingstruet. De ga heller ikke noen redegjørelse for hva de la i begrepet ”for få” eller ”for mange” ulver. En av elevene begrunnet påstanden om at ulvestammen ikke måtte bli for liten med at det da var fare for at ulven kunne dø ut, og at de var en del av økosystemet, men ellers ga de ingen begrunnelser.

Oppsummering møte 2 (Vedlegg 5B)

På møte 2 hadde elevene en god oversikt over det eksisterende antall dyr og familiegrupper i Skandinavia. En av elevene mente at ulvebestanden ikke lengre var utryddingstruet ettersom målet på 8-10 familiegrupper var oppnådd. De andre elevene var usikre på om ulven kunne klassifiseres som utryddingstruet. Med hensyn til ulvebestandens størrelse påpekte to elever at det ikke var antall ulver som er avgjørende for konflikten, men tettheten av ulvene i et området. Elevene ga uttrykk for at det eksisterende bestandsnivået var passende, men sa samtidig at vi burde ha kontroll med ulvebestanden og begrense bestanden hvis den ble en trussel. En elev kom også med en relevant begrunnelse og flere faktaopplysninger som støttet påstanden om at de ikke burde bli færre ulver i Norge. Hun betraktet ulven som en viktig del av økosystemet, og viste på denne måten et helhetlig syn som er i samsvar med målene i

læreplanen. Elevene kom fortsatt med mange ubegrunnede påstander, men de var flinkere til å uttrykke seg konkret og ga flere begrunnelser enn ved første møte.

Noen sitater fra møte 1 (V5-A):

- 229 Frida: Hvis det blir altfor mange blir det et problem.
- 230 Eli: Hvis det blir for få blir det et problem det å.
- 232 Eli: Da kan de dø ut at da. De er jo en del av økosystemet.
- 242 Guri: Hvis det blir for mange kan vi ta noen, men det skal fremdeles være igjen noen. Det må være noe som er farlig for oss her på jorda og.
- 247 Ingrid: Det er sånn passe nå. Det bør ikke bli færre i alle fall, kanskje ikke flere heller.

Noen sitater fra møte 2 (V5-B):

- 275 Hege: Jeg synes ikke 18 ulver er så mye jeg. I alle fall ikke når Stor-Elvdal er så digert.
- 277 Guri: Det er jo ikke så veldig stort antall, men så lenge de er sammen blir det stort antall på visse steder.
- 302 Guri: Jeg synes ikke vi skal ha flere enn hvis det blir en trussel for folk her.
- 481 Ingrid: Nei, litt flere kanskje eller ha det sånn som nå, jeg synes i hvert fall ikke det skal bli noe færre på grunn av at de kan bli utryddet og slikt. De er jo med på å opprettholde en balanse i naturen. De jakter og tar ofte de som er syke og gamle slik at det ikke blir overtall i unyttige individer.

Spørsmål 3: Hvilke tiltak bør vi bruke for å redusere konflikten mellom ulv og sau?

Utvikling fra møte 1 til 2:

- Elevene hadde flere faktaopplysninger om flere relevante tiltak ved møte 2.
- Elevene ble flinkere til å vurderte de ulike tiltakene med hensyn til økonomi og effekt.
- Elevene ble flinkere til å kommenterte hverandres påstander og diskuterte mer.

Oppsummering møte 1 (Vedlegg 5A)

Elevene hadde ingen forslag på tiltak som kunne redusere konfliktene mellom ulv og sau, og de ga uttrykk for at situasjonen var grei som den var. De men at vi kunne ha jakt på ulv hvis bestanden økte. Elevene ga noen relevante faktaopplysninger om at gjerding ikke vil fungere, men ellers var påstandene uten begrunnelse.

Oppsummering møte 2 (Vedlegg 5B)

På møte 2 hadde elevene mange relevante forslag på tiltak som kunne redusere konflikten mellom ulv og sau, og nevnte blant annet inngjerding av sauene, bruk av gjetere, flytting av ulv og kortere beitesesong. De kommenterte hverandres forslag med hensyn på effektivitet og økonomiske kostnader ved å trekke fram faktaopplysninger som både var pålitelige og relevante for diskusjonen. Noen påstander, spesielt knyttet til ulvens evne til å hoppe over gjerder, var dårlig begrunnet. Elevene snakket litt forbi hverandre og ble ikke enige om noen tiltak som ville fungere godt, men ga klart uttrykk for at ulven ikke måtte utryddes. En av elevene sa også at man måtte regne med at rovdyra tok noen sauer.

Noen sitater fra møte 1 (V5-A):

- 224 Eli: Det er ikke så mye vi kan gjøre med dette.
- 237 Guri: Akkurat nå synes jeg det kan være som det er.
- 238 Eli: Hvis det blir for mange kan vi heller ha jakt på ulv.
- 279 Guri: De driver å snakker om at man skal gjerde inn sauene. Og det mener de staten skal betale. Det stod i avisen en dag om en bonde som hadde sauene i gjerding, men det hadde jo også blitt tatt sau fordi ulven kom seg over gjerdingen.

Noen sitater fra møte 2 (V5-B):

- 401 Guri: Hvis bøndene er redde for sauene sine må de passe på dem selv, i hvert fall betale noen for å passe dem. Det må da være billigere det enn å gjerde inn sauene for ulven hopper over gjerder.
- 431 Ingrid: Og så var det noe med å ta inn sauene tidligere.
- 433 Guri: Men da blir det dyrere igjen for bøndene. For da må de ha mat til sauene også.
- 435 Ordstyrer: Hva med vokterhunder?
- 436 Guri og Eli: Ulver tar hunder og den.
- 437 Hege: Hvis ulven møter motstand er det ikke sikkert ulven tar sau så ofte.
- 446 Frida: Ulven har like rett til å leve som sauene.
- 475 Guri: Ja, det må være en kontroll over hvor mange ulver det er, men en må regne med at noen sauer blir tatt.

4.2.2 Gruppe 2

Spørsmål 1: Er ulven farlig for mennesker?

Utvikling fra møte 1 til møte 2:

- Elevene var flinkere til å begrunne påstandene sine ved møte 2.
- Elevene hadde flere faktaopplysninger om ulvens atferd overfor mennesker.

Oppsummering møte 1 (Vedlegg 5C)

Elevene mente at ulven ikke var direkte farlig for mennesker, men de brukte ord som utrygghetsfølelse og utrivelig når de beskrev situasjonen i lokalområdet. De begrunnet dette med at ulven var kommet nærmere bebyggelse enn tidligere og at antall ulver begynte å bli stort. Disse begrunnelsene er ikke tilstrekkelige for å si at ulven er farlig for mennesker. Hvordan de hadde reagert om de møtte en ulv var ifølge elevene situasjonsbetinget. Elevene sa at de ikke hadde følt seg trygg hvis de var alene, hvis det var mørkt eller hvis de møtte en hel ulveflokk. Kun en av elevene sa at det hadde vært spennende å møte en ulv når en var på jakt. Samme elev sa også klart ifra at hun ikke trodde at ulven var farlig for mennesker. De andre elevene kom med litt mer vage påstander, men ga uttrykk for at de ikke stolte på at en ulveflokk var ufarlig for mennesker. Ingen av elevene hadde noen dokumentasjon på at ulven har vært farlig for mennesker.

Oppsummering møte 2 (Vedlegg 5D)

På møte 2 uttrykte elevene seg litt mer konkret. Det var fortsatt litt uenighet om ulvens farlighet overfor mennesker, men to av elevene sa at de trodde ulven kunne angripe unger. I forhold til første møte ga de flere pålitelige faktaopplysninger som støtte for denne påstanden og henviste blant annet til en artikkel i ulveprosjektet. De nevnte for eksempel at ulven kan bli vant til mennesker, at hunder har tatt små unger i barnevogn og at ulvene blir psykisk sterke når de opptrer i flokk. De andre tre elevene sa at de ikke trodde at ulven angrep mennesker, og begrunnet dette med at det var lenge siden noen mennesker ble tatt av ulv i Norge, og at ulven ikke var mindre sky enn andre store pattedyr. Men likevel var det tydelig å se at de ikke stolte helt på at ulven var ufarlig, ettersom en av dem oppga at ulven kunne være farlig om den var skadet eller hadde rabies.

Noen sitater fra møte 1 (V5-C):

- 015 Kari: Ja, i hvert fall utrivelig, ikke direkte farlig, men at det er ukoselig.
- 040 Ordstyrer: Hvordan tror dere at dere hadde reagert om dere hadde møtt en ulv?
- 042 Linn: Det spørs litt. Er det flere som møter en ulv så føler du deg kanskje tryggere enn hvis jeg hadde vært alene i skogen og det hadde vært mørkt, så føler du deg ikke akkurat høy i hatten hvis du møter en ulv. I hvert fall hvis du møter flere.
- 050 Mari: Sikkert litt spennende å møte en ulv hvis en er på jakt eller noe slikt.
- 085 Ordstyrer: Anser dere ulven som farlig for mennesker?
- 086 Mari: Nei, ikke for folk.
- 088 Kari: Ikke ennå i alle fall.
- 089 Linn: Jeg tror det blir verre når det blir flere. Sånn som når de begynner å omringe folk for å markere revir så er ikke det noe særlig morsomt. Det er det samme hvorfor ulven omringer deg. Om det er for å markere revir eller om den vurderer å angripe deg. Jeg tror ikke den ser på mennesket som mat eller bytte sånn sett. Men de ser jo på hunder som rivaler. Jo flere de blir jo mer psykisk sterke er de jo. En ulv alene tror jeg ikke er farlig, i alle fall ikke for voksne mennesker, men de blir flere sammen tror jeg det kan bli ganske ubehagelig.

Noen sitater fra møte 2 (V5-D):

- 112 Jorunn: Jeg tror ikke at den tar unger.
- 113 Kari: Jeg tror at hvis ulvene blir veldig vant til folk så kan den som hunder for eksempel ta unger som ligger i barnevogn. Det har vært en del silke tilfeller med hunder. Og hvis ulven blir såpass vant at den går langs husvegger så ser jeg ikke noen grunn til at den ikke kan ta unger den å.
- 117 Linn: Det var i de 4 avisartiklene til slutt. Der var det en som sa at ulven den leser oss og blir vant til oss. Ulven er annerledes enn de andre rovdyrene, den blir vant til oss og derfor tror jeg ikke det er noe trivelig å ha den rundt.
- 136 Nora: Det er lenge siden noen mennesker er tatt av ulv i Norge.
- 154 Ordstyrer: I hvilke tilfeller tror dere ulven er farlig?
- 155 Linn: Når den føler reviområdet sitt truet i hvert fall, så hvis den er vant til folk så kan den i hvert fall angripe folk når den vil ha de vekk fra sitt reviområde. Hvis de er mange nok vel og merke, for jeg tror ikke de tør det hvis de er for få.
- 159 Mari: Hvis de er skadet eller er syke, rabies for eksempel.

Spørsmål 2: Hvor mange ulver skal få etablere seg i Norge?

Utvikling fra møte 1 til møte 2:

- Elevene var litt mer bevisste med hensyn på om ulven var utrydningstruet.
- Diskusjonen på møte 1 var hovedsakelig knyttet til reduksjon av ulvebestanden, mens diskusjonen på møte 2 gikk litt videre. Diskusjonen på møte 2 handlet mer om hvilket ansvar vi har for å bevare bestanden og om utrydningsfaren.

Oppsummering møte 1 (Vedlegg 5C)

Elevene hadde god oversikt over ulvebestandens størrelse i Skandinavia, men var litt uenige om hvor mange ulver som befant seg i nærmiljøet. Denne uenigheten dannet utgangspunkt for en diskusjon mellom to av elevene. De kom med relevante begrunnelser for sine påstander og fikk fram mange faktorer som gjør det vanskelig å dokumentere nøyaktig antall ulver i et område. En av elevene trodde ulven var utrydningstruet, mens de andre mente at ulven ikke var det lengre. Elevene hadde få begrunnelser for disse påstandene. Alle elevene mente at vi burde holde ulvebestanden i Norge nede på et jevnt lavt nivå, og spesielt redusere ulveflokkene i nærområdet. De begrunnet dette i hovedsak med at ulvene var kommet så nær boligbebyggelse, og at det var en trussel for primærnæringen. De mente likevel ikke at vi skulle fjerne alle ulvene i landet. En av elevene sa at vi hadde inngått en avtale med Sverige om å bevare ulven, men ellers ga de ingen begrunnelser for at vi skulle opprettholde bestanden. De trodde ikke det var problem med å opprettholde en levedyktig bestand selv om det for eksempel kun var igjen 10 dyr i Norge.

Oppsummering møte 2 (Vedlegg 5D)

På møte 2 hadde elevene god oversikt over ulvebestandens størrelse og utbredelse i Norge. Under en diskusjon om ulven var utrydningstruet påpekte en elev at arten på verdensbasis ikke var utrydningstruet, men at det var lite ulver igjen i Norge. En annen elev sa at ulven de siste åra hadde vist at den kunne overleve på liten bestand, så det var ikke fare for at den kom til å dø ut. De andre tre elevene var enig i denne påstanden. Elevene var fortsatt innstilt på at ulvebestanden måtte reduseres men ikke utryddes. En elev påpekte at det ikke var antall ulver som er avgjørende for konflikten, men tettheten av ulvene i et området. Elevene mente også at vi burde ta ansvar for å bevare ulvebestanden så lenge den ikke gir oss problemer eller er

farlig. Men de kom ikke med noen tilstrekkelige begrunnelser for å bevare ulven bortsett fra at den er en del av norsk fauna.

Noen sitater fra møte 1 (V5-C):

- 338 Linn: Nei jeg mener ikke at det er noe vits i å fjerne alle, men fjerne de det er mye problem med, fjerne de fleste på Koppang. Så er det noen flokker nede i Østfold som det er mye problem med også.
- 372 Kari: Jeg tror alternativet er at vi har vanlig jakt og at vi regulerer det jevnt hele tida, slik at det holder seg nede. Ikke bare slik det har nå, at det først er lite og så plutselig er det så utrolig mye, så skal vi jakte det helt ned igjen. Da blir det bare gående slik hele tida. Jeg tror vi må holde en jevn jakt.
- 415 Mari: Jeg har hørt at de har inngått noen avtaler med Sverige og slikt om at de skal bevare den. Og da kan ikke Norge bare utrydde den.
- 574 Nora: Jeg blir egentlig ikke fornøyd før den blir ordentlig jakt på den. Ulven er fredet, men det er den som gjør mest skade på både primærnæringen og jakt. Da blir ikke jeg fornøyd før det blir jakt i alle fall. Den er et dyr som hører til i skogen og skal få leve, men da bør den bli likestilt med elgen som det er jakt på hver høst.

Noen sitater fra møte 2 (V5-D):

- 280 Kari: Så lenge det er et problem synes jeg ikke vi bør ta på oss ansvar med å verne ulven. Hvis det går på å verne et visst antall som ikke er noe problem, så synes jeg vi bør gjøre det, men så lenge det er for mange synes jeg ikke vi bør gjøre det.
- 364 Linn: Det er det at det er så mange i et område, at det blir så stort tap i et område rundt der den holder til.
- 481 Nora: Vi må ha noen. Det er ikke riktig å fjerne alle, de er en del av norsk fauna på lik linje med andre arter. Vi bør prøve å leve med dem i utgangspunktet.
- 534 Linn: Og så har det tatt seg opp fra nesten ingen ting til plutselig veldig mange i forhold til det hva det var da. Det har da ikke vært noe problem med innavl så langt, enda det var ganske få ulver her. De har en naturlig utdrivelsesordning også, hvor de yngre individene søker ut for å finne seg en make selv, og da vil en jo få blandet... Og da får de ikke avkom med søsknene i samme flokk.

Spørsmål 3: Hvilke tiltak bør vi bruke for å redusere konflikten mellom ulv og sau?

Utvikling fra møte 1 til 2:

- Elevene fikk mer kunnskap om ulike tiltak.

Oppsummering møte 1 (Vedlegg 5C)

Elevene var enige om at det eneste tiltaket som kunne forhindre konflikter mellom ulv og sau var å redusere ulvebestanden ved jakt. De diskuterte hvordan utskyting av enkeltindivider i en ulveflokk kunne påvirke ulvebestandens vekst, men de ga ikke inntrykk av at de var redde for at ulvebestanden kunne dø ut. Denne diskusjonen var også preget av at elevene var usikre og at de manglet litt faktaopplysninger. Kun en av elevene nevnte andre tiltak som gjeting og inngjerding. Hun hadde pålitelige og relevante faktaopplysninger om disse to tiltakene, og vurderte disse til å være for kostbare og lite effektive for å hindre sauetap.

Oppsummering møte 2 (Vedlegg 5D)

På møte 2 hadde elevene samme holdninger til konfliktløsningen som ved møte 1. De mente fortsatt at vi måtte redusere ulvebestanden og hadde liten tro på at andre tiltak ville fungere hensiktsmessig. I forhold til møte 1 var det flere elever som deltok i diskusjonen rundt de andre tiltakene. Elevene var mest opptatt av at de andre tiltakene kostet for mye og at vi ikke burde bruke mer penger på å prøve ut nye tiltak. De mente også at det burde vært lettere for bønder å få fellingstillatelse på ulv.

Noen sitater fra møte1 (V5-C):

- 438 Mari: Jeg tror ikke vi klarer å ta alt likevel, så en kan skyte dem en får tak i.
- 440 Linn: Ja. Hvis en går inn for å ikke ta lederparet så vil de lett klare å bygge opp igjen en stammen. Så på en måte hadde det ikke gjort noe å ta de, for da bruker de yngre ulvene litt tid på å finne seg partner og etablere seg. Og da unngår du det problemet kanskje.
- 468 Kari: For jeg tror problemet er antallet. Det er bare rett og slett for mange tror i hvert fall jeg. Og da tror jeg ikke det hjelper så mye annet enn å redusere det ved jakt.
- 471 Linn: Sånn som det viser seg med inngjerding også, for det første må du ha kjempestore områder for å tilsvare utmarksbeite, og så blir det likevel ofte mye dårligere utbytte enn om de hadde gått fritt. Og så viser det seg også at ulven jager på innmark.
- 486 Nora: Jeg vet rett og slett ikke om andre metoder som vil hjelpe på en måte.

Noen sitater fra møte 2 (V5-D):

- 390 Linn: Gjeting fungerer jo til en viss grad, men problemet er jo økonomien. Det er lite lønnsomt å leie folk til å gjøre det.
- 408 Mari: Nei, det er dette med gjeting da, men det er ikke så ofte man gjeter mitt på natta, det er vel da ulven er aktiv.
- 417 Kari: Det er begrenset hvordan de andre tiltakene virker, som for eksempel gjeting. Du kan jo ikke gå på ulven heller, hvis det kommer ulv og... Du kan jo ikke skyte den heller... Hva hjelper det om ser på at ulven tar sau?
- 423 Ordstyrer: Jorunn, synes du at en sauebonde skal kunne få lov til å skyte ulv som angriper sau?
- 425 Jorunn: Ja, hvis han ser det så kanskje han burde få det.
- 447 Ordstyrer: Dere synes ikke det er verdt å prøve andre tiltak?
- 454 Kari: Det er jo undersøkt en del i hvert fall, men det går så mye penger på det. Hvem har råd til gjeting? Det er jo verd det egentlig så lenge en finner noe som virkelig fungerte, men det spørns om de vanlige sauebøndene har råd til å prøve det ut til de finner noe som fungerer.
- 651 Ordstyrer: Hva synes dere om å opprette et forvaltningsområde? Å ha et område der det skal være ulv?
- 661 Kari: Det hadde vært fint å hatt ulv noen plasser hvis den ikke utgjør noen problemer der, men jeg vet ikke om det nytter å si at det skal være ulv der og ikke der for...

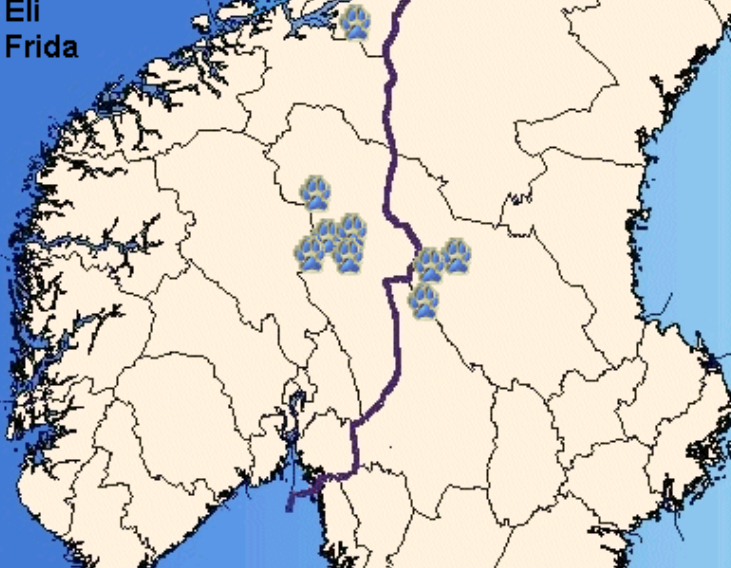
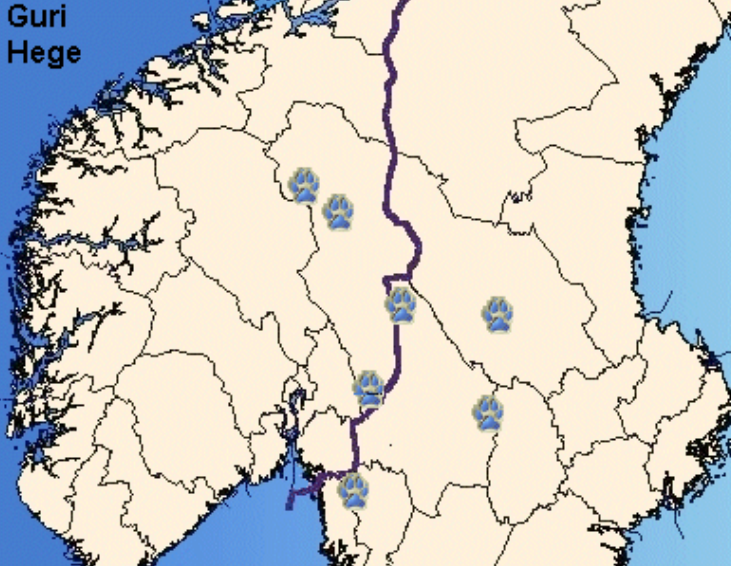
4.3 Resultater fra WISE-prosjektet ”Ulv i Norge”

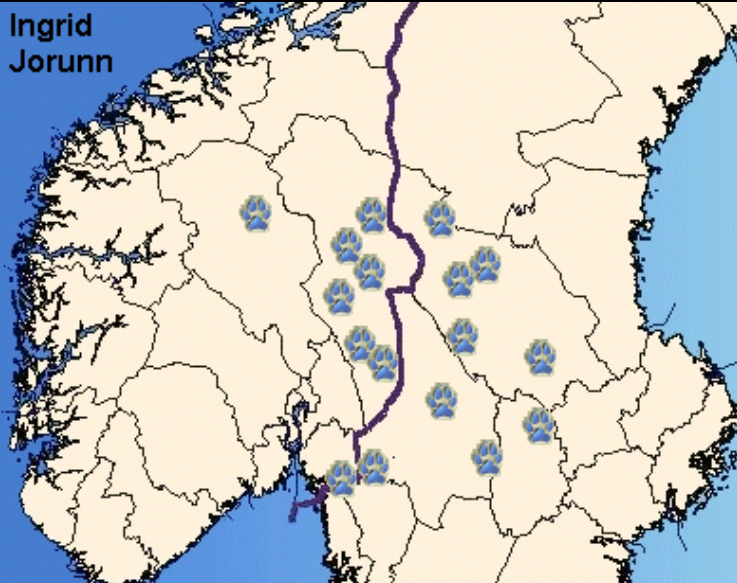
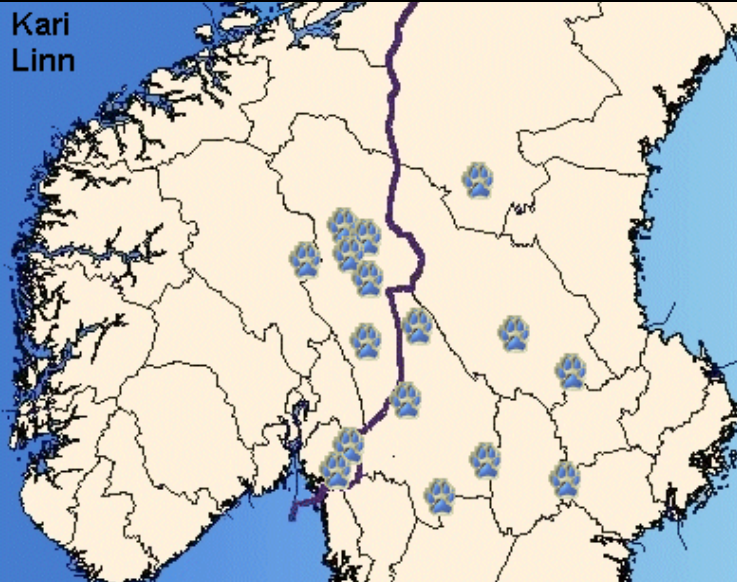
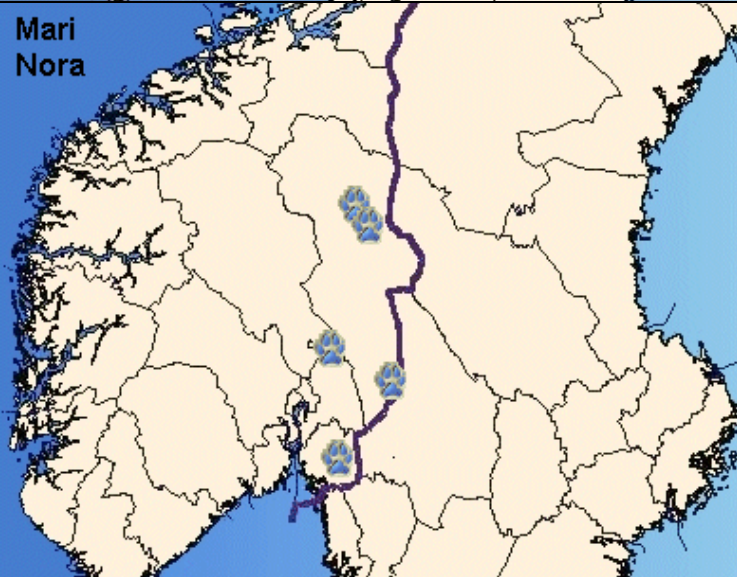
Denne gjennomgangen av elevenes besvarelse på de to oppgavene Ulvens utbredelse i Skandinavia (del 3) og Vurder tiltakene (del 5) gir ikke et direkte innblikk i hva elevene har lært. Men den viser to arbeidsoppgaver elevene har utført som en del av læringsprosessen.

4.3.1 Ulvens utbredelse i Skandinavia

Elevenes besvarelser på oppgaven Ulvens utbredelse i Skandinavia og en kommentar til disse er vist i sin helhet i tabell 6.

Tabell 6. Elevenes besvarelse på oppgaven Ulvens utbredelse i Skandinavia med kommentar.

Elevenes besvarelse	Kommentar til besvarelse
<p>Eli Frida</p> 	<p>Elevene merket av for mange flokker i nærområdet, og de hadde lite kunnskap om ulveflokkene i resten av Skandinavia.</p>
<p>Guri Hege</p> 	<p>Besvarelsen var identisk med fasiten. (Elevene lagret besvarelsen sin etter å ha sett fasiten.)</p>

<p>Ingrid Jorunn</p> 	<p>Elevene plasserte flokkene fornuftig på kartet, men hadde for høyt antall flokker både i nærområdet og ellers på kartet.</p>
<p>Kari Linn</p> 	<p>Elevene plasserte flokkene fornuftig på kartet, men hadde for høyt antall flokker både i nærområdet og ellers på kartet.</p>
<p>Mari Nora</p> 	<p>Elevene hadde god kjennskap til antall ulveflokker og flokkenes plassering i Norge.</p> <p>Elevene misforstod oppgaven og merket kun av flokker i Norge.</p>

Elevene hadde generelt en fin plassering av ulveflokkene på kartet, men flere merket av for mange ulveflokker. Disse besvarelsene gir en beskrivelse av elevenes forestillinger om ulvens utbredelse, før de får informasjon gjennom WISE-prosjektet. Den viktigste delen av læringsprosessen foregår i neste trinn av oppgaven, der elevene skal sammenligne sine forestillinger med fasitbesvarelsen på oppgaven.

Hva elevene lærte av denne arbeidsoppgaven ble kartlagt gjennom post-testen (spørsmål 3: Kan du nevne noen områder hvor vi har ulv i Norge i dag?). Tabell 5 viste at 5 elever svarte bedre på dette spørsmålet etter å ha arbeidet med WISE-prosjektet og denne oppgaven.

4.3.2 Vurder tiltakene

Elevenes besvarelser på oppgaven Vurder tiltakene og en kommentar til disse er vist i tabell 7.

Tabell 7. Oversikt over tiltak elevene mente hadde god effekt for å redusere konfliktene mellom ulv og sau, og en kommentar til disse tiltakene.

Elevpar	Tiltak med god effekt	Kommentar til besvarelsene
Eli Frida	Vokterhunder Flytting av sau på beite / hjemmebeite Uttak av "problem-individer" Gjeting Senere slipp på beite	Elevene mente at tiltak rettet mot både sau og ulv hadde gitt god effekt. De valgte tiltakene virker fornuftige ut fra erfaringer fra norsk og europeisk forvaltning.
Guri Hege	Lokal reduksjon av bestanden Uttak av "problem-individer" Kodemerking Rovdyrklaver Flytting av sau på beite/hjemmebeite Gjeting Ekstraordinært tilsyn Tilsyn	Elevene mente at tiltak rettet mot både sau og ulv hadde gitt god effekt. Noen av de valgte tiltakene har erfaringsmessig gitt lite resultater med hensyn på å beskytte sau mot ulv. Dette gjelder spesielt kodemerking og rovdyrklaver.

Ingrid Jorunn	Ekstraordinært tilsyn Gjeting Beite over tregrensa Senere slipp på beite Tidligere sanking Flytting av sau på beite/hjemmebeite Gjerding	<p>Elevene mente at kun tiltak som reduserte bruk av utmarksbeite og som medførte overvåking av sauene hadde god effekt. De valgte tiltakene virker fornuftige ut fra erfaringer fra norsk og europeisk forvaltning.</p> <p>Dette utvalget av tiltak ga klare signaler om at elevene ønsket å verne ulvebestanden og legge om sauedriften.</p>
Kari Linn	Jaging/skremming av rovdyr Uttak av "problem-individer" Lokal reduksjon av bestanden Forvaltningsområde	<p>Elevene valgte kun tiltak som reduserte ulvebestandens størrelse og utbredelse. Disse tiltakene hadde helt klart gitt god effekt, men kunne ha blitt en trussel mot myndighetenes målsetning om å opprettholde en levedyktig bestand av ulv i Norge.</p> <p>Dette utvalget av tiltak ga klare signaler om at elevene ønsket å opprettholde tradisjonell bruk av utmarksbeite uten spesielle endringer av sauedriften.</p>
Mari Nora	Gjeting Uttak av "problem-individer" Lokal reduksjon av bestanden Gjerding Ekstraordinært tilsyn Flytting av sau på beite/hjemmebeite	<p>Elevene mente at tiltak rettet mot både sau og ulv hadde gitt god effekt. De valgte tiltakene virker fornuftige ut fra erfaringer fra norsk og europeisk forvaltning.</p>

Følgende tiltak var med på nesten alle elevparenes lister over tiltak med god effekt: flytting av sau på beite/hjemmebeite, uttak av "problem-individer" og gjeting. Kun et par mente forvaltningsområde var et effektivt tiltak, noe som er verdt å merke seg ettersom dette er et tiltak som myndighetene har gått inn for.

Hva elevene lærte av denne arbeidsoppgaven ble kartlagt gjennom fokusdiskusjonene. Elevene i begge gruppene hadde mer kunnskap om forebyggende tiltak på møte 2, og hadde tydelig lært av denne oppgaven. Elevene oppga flere forebyggende tiltak, og de var mer i stand til å vurdere tiltakene med hensyn på økonomi og effektivitet.

5 DISKUSJON

5.1 Evaluering av metodene

I denne studien har jeg brukt pre- og post-tester og fokusgrupper for å studere effekten av WISE-prosjektet ”Ulv i Norge”. I denne evaluering har jeg spesielt sett på disse to metodenes svakheter og styrker, og om de har fungert etter intensjonen.

5.1.1 Pre- og post-test

I denne studien bruker jeg en pre- og post-test for å kartlegge elevenes faglige framgang etter å ha arbeidet med WISE-prosjektet ”Ulv i Norge”. Det er flere faktorer som har betydning for hvor god innsikt denne kartleggingsmetoden kan gi oss i prosjektets læringseffekt. Jeg vil spesielt trekke fram betydningen av spørsmålsformuleringer, tidspunkt for gjennomføring av testene, hvilke fagkunnskaper spørsmålene omfatter og analysekriterier.

Spørsmålene i pre- og post-testen er identiske. Dette gjør det enkelt å sammenligne elevenes besvarelser og måle elevenes faglige utvikling. Men det er også en viss sjanse for at elevene yter mindre innsats på post-testen ved å bruke denne framgangsmåten. Elevene kan oppleve spørsmålene som mindre interessante eller lite viktige, siden de allerede har svart på de samme spørsmålene en gang tidligere. Det er derfor en fordel om spørsmålene i post-testen har en annen ordlyd, men likevel tester omtrent de samme fagkunnskapene som spørsmålene i pre-testen.

Ut fra elevenes besvarelser virker det som om elevene generelt har forstått spørsmålsformuleringene, men at noen av spørsmålene er vanskelig å besvare. Dette gjelder spesielt spørsmål 5 og 8. Spørsmål 5: ”*Når blir en ulv kjønnsmoden?*”, skiller seg ut fordi 9 av 10 elever svarer feil både i pre- og post-testen. Dette kan skyldes at spørsmålet er rettet mot en spesifikk faktaopplysning, eller at de oppgitte svaralternativene er ganske like. På spørsmål 8: ”*Hva tror du bæreevnen er for ulv i Norge?*” viser elevene svært varierende faglig utvikling. Sammenlignet med pre-testen svarer 5 elever bedre og 3 elever dårligere på post-testen. Dette varierende resultatet har sannsynligvis en sammenheng med at spørsmålet ikke har noe eksakt svar, og at det generelt er vanskelig å beregne bæreevne. Verken WISE-prosjektet eller den

aktuelle samfunnsdebatten berører denne problemstillingen i nevneverdig grad, men vi kan for eksempel anslå bæreevnen ut fra antall ulver som var i Norge under den store ulveperioden på 1800-tallet. Dette er noe jeg ikke kan forvente at elevene har oversikt over. Det mest interessante ved dette spørsmålet er å få fram hva elevene tror bæreevnen for ulv er i forhold til dagens bestandsnivå. Elevene oppgir generelt et lavt antall ulver, noe som sannsynligvis skyldes at de vektlegger det antall ulver vi menneskene kan akseptere, og ikke hva den norske naturen har kapasitet til.

Tidspunktet for gjennomføring av post-testen er tre uker etter at elevene arbeidet med WISE-prosjektet "Ulv i Norge". På denne måten kan jeg se mer varige endringer av elevenes fagkunnskaper. Dette tidspunktet er også gunstig fordi elevene får litt avstand til prosjektet og pre-testen, og er kanskje mer motiverte for et ny test.

Spørsmålene i pre- og post-testen har ulik vanskelighetsgrad, tester kunnskap om ulv, økologi og forvaltning, og dekker de aktuelle læreplanmålene for studieretningsfaget 3 Biologi (se kap. 3.4). WISE-prosjektet "Ulv i Norge" har direkte svar på de fleste spørsmålene (se kap. 4.1.1), med unntak av spørsmål nr. 1, 7, 8 og 9. Selv om prosjektet ikke har noen definisjoner på begrepene fra spørsmål 1, blir alle begrepene brukt på de ulike informasjonssidene. Elevene får også kjennskap til ulike faktorer som regulerer populasjonsveksten, noe som kan være nyttig for å svare på spørsmål 9: "*Hvor mange ulver tror du det vil være i Norge om 10 år...?*". På grunnlag av temaene som testene omfatter, vil jeg derfor si at spørsmålene gir et godt inntrykk av hva elevene skal ha lært gjennom dette WISE-prosjektet.

Analysekriteriene for pre- og post-testen danner grunnlag for å kategorisere elevenes besvarelser i fire nivåer. Kriteriene bygger i hovedsak på hva jeg forventer at elevene kan svare. På spørsmål 6, 8 og 9 har jeg også tatt utgangspunkt i elevenes besvarelser, fordi det her er vanskelig å anslå på forhånd hva som vil være naturlige svar. Kriteriene fungerer etter sin hensikt, ettersom elevenes besvarelser fordeler seg på de ulike nivåene og gir et tydelig bilde av elevenes faglige framgang.

5.1.2 Fokusgrupper

Fokusgrupper kan være en svært effektiv metode for å frambringe meningsfull informasjon om deltakernes holdninger til et bestemt tema. Jeg bruker denne metoden også for å studere

elevenes evne til å argumentere og delta i en diskusjon. Greenbaum (1998) vektlegger spesielt betydningen av fokusguiden og ordstyreren for å få fokusgruppemøtene til å fungere etter intensjonene.

I denne studien gjennomfører jeg fokusgruppemøtene på en kontrollert og strukturert måte, ved å følge rammene som er fastlagt i fokusguiden uten store avsporinger. Denne framgangsmåten sikrer dybdeinformasjon og detaljer på tema som jeg synes er viktige. Ulempen er at diskusjonene mellom elevene ikke flyter like fritt, og verdifull informasjon som elevenes sitter inne med kan gå tapt.

Ordstyrerens viktigste oppgave er å påvirke gruppedynamikken på en positiv måte. Et av de største problemene med fokusgruppemetoden, er at enkelte elever kan påvirke deltakelsen til de andre medlemmene i gruppa, slik at disse elevene ikke våger å si sin egen mening. Kritikken mot denne metoden er nettopp knyttet til dette punktet, og er en av årsakene til at mange heller foretrekker å intervju personene enkeltvis (Greenbaum, 1998). Det er vanskelig å vite sikkert om eller dokumentere at elevene sier sin egen mening, eller om de er påvirket av de andre medlemmene av gruppa. Dette kan komme til uttrykk gjennom deltakernes aktivitetsnivå. I denne studien varierer elevenes deltakelse mest i gruppe 2. Her er det spesielt en av elevene (Jorunn) som kommer med få argumenter, og stort sett sier seg enig med de andre i gruppa. En av de andre elevene (Linn) dominerer, kommer med lange innlegg og er svært engasjert i diskusjonen. På gruppe1 er elevenes deltakelse mer jevn, men de tar litt lite initiativ og er litt bundet i diskusjonen.

Ved analyse av fokusdiskusjonene har jeg spesielt sett på de ulike komponentene i elevenes argumenter, og på gyldigheten av de ulike faktaopplysningene og begrunnelsene som elevene gir. I enkelte tilfeller er det vanskelig å identifisere og klassifisere de ulike komponentene. Her må jeg foreta en del subjektive vurderingen, noe som er en svakhet ved denne analysemetoden. Fokusgruppemetoden er en form for gruppeintervju, der elevene i fellesskap diskuterer og kommer med synspunkter (se kap. 3.5). Det er ikke naturlig at alle elevene svarer grundig på alle spørsmålene, eller at en elev gjentar argumenter som andre har sagt. Dette medfører at elevene er aktive på ulike steder under de to møtene, og det er vanskelig å vurdere enkeltpersonenes framgang. Jeg vurderer derfor prestasjonene og utvikling til gruppa som en helhet.

5.2 Oppsummering av resultatene

Målsetningen med WISE-prosjektet ”Ulv i Norge” er å gi elever kunnskap om både det biologiske og politiske aspektet ved ulvedebatten, og samtidig gi elevene bedre forutsetninger for å kunne argumentere for sitt syn.

5.2.1 Elevene har lært mer biologi

Resultatene fra pre- og post-testen viser at alle elevene har hatt faglig framgang etter å ha arbeidet med WISE-prosjektet ”Ulv i Norge”. Elevene har generelt lært en del grunnleggende økologiske kunnskaper og har mer innsikt i den forvaltningsmessige siden av ulvedebatten.

Dette kan utdypes med følgende punkter:

- Elevene har generelt mer kunnskap om alfadyrenes posisjon i ulveflokkene og typisk atferd (spørsmål 4), og kan dermed gi eksempler på individuell og sosial atferd hos ulven (læreplanmål 2d).
- Elevene har generelt mer kunnskap om ulvebestandens utbredelse, størrelse og forventet vekst, ulvens byttedyr og begrepet bæreevne (spørsmål 2, 3, 6, 7 og 9). De har derfor et større grunnlag til å gi eksempler på hvordan populasjoner vokser og avtar (mål 2c).
- Elevene kan generelt mer om myndighetenes målsetning og forpliktelser i ulveforvaltningen (spørsmål 10 og 11), og kjenner dermed til noen beslutninger som kan bevare mangfoldet i Norge (mål 6c).

Elevene viser stor faglig framgang, med unntak av Mari og Hege. Mari har høyest test-resultat av alle elevene på både pre- og post-testen, og dermed lite forbedringspotensial. Hege har også gode resultater på begge testene, men viser litt ujevn utvikling. Hun gjør det både bedre og dårligere på spørsmål i post-testen.

5.2.2. Elevene har blitt flinkere til å argumentere for sitt syn

Begge gruppene bruker flere faktaopplysninger i argumentasjonen på fokusgruppemøte 2. Elevene har mer kunnskap om ulvebestandens størrelse, ulvens atferd overfor mennesker, og ulike forebyggende tiltak som kan redusere konflikten mellom ulv og husdyr. Disse opplysningene bruker elevene til å underbygge påstandene sine i diskusjonen. Elevene er også generelt flinkere til å begrunne sine påstander ved møte 2.

Elevene i gruppe 1 uttrykker seg mer nyansert og er ikke så påståelig på møte 2 i sammenligning med møte 1. Dette kommer spesielt fram når de diskuterer om ulven er farlig. Det kan virke som om elevene er klar over at det ikke er så lett å gi entydige svar på dette spørsmål. Disse elevene uttrykker seg også mer presist, og blir flinkere til å kommentere hverandres påstander på møte 2. Dette er spesielt synlig når de diskuterer ulike forebyggende tiltak.

Elevene i gruppe 2 har ved begge møtene en mer kompleks diskusjon enn gruppe 1. De kommer med lengre uttalelser og har en mer bevisst bruk av begrunnelser. Disse elevene viser ikke så store forskjeller fra møte 1 til møte 2 som gruppe 1.

Selv om faktaopplysninger er en viktig komponent i argumentasjon (se kap. 2.4), er det likevel ikke en selvfølge at elevene bruker sine nye fagkunnskaper når de deltar i en diskusjon. Det er derfor interessant å se om det er noen sammenheng mellom elevenes resultater i pre- og post-testen og elevenes prestasjoner i fokusdiskusjonene. Elevene i gruppe 1 har i snitt svakere resultater enn gruppe 2 på både pre- og post-testen, men de viser litt større framgang fra pre- til post-testen. På samme måte viser de større framgang med hensyn på argumentasjonsevne i fokusdiskusjonene. Elevene i gruppe 2 viser i snitt bedre resultater på både pre- og post-testene, og de har en mer kompleks diskusjon på begge fokusgruppemøtene enn gruppe 1. Disse tendensene indikerer at elevene blir flinkere til å argumentere for sitt syn når de får mer kunnskap om temaet som diskuteres.

I denne studien viser resultatene fra pre- og post-testen at elevene har fått mer kunnskap om den biologiske og forvaltningsmessige siden av ulvedebatten, og at de bruker denne kunnskapen når de deltar i fokusdiskusjonene. Elevenes har blitt flinkere til å bruke faktakunnskaper og begrunnelser som støtte for sine påstander, og har derfor fått en bedre evne til å argumentere for sitt syn.

5.3 Effekten av WISE-prosjektet ”Ulv i Norge”

På grunnlag av de positive resultatene i pre- og post-testen og fokusdiskusjonene kan jeg si at WISE-prosjektet ”Ulv i Norge” har virket etter sin hensikt. I denne sammenhengen er det derfor interessant å se på læringsmetodene i dette prosjektet.

5.3.1 Læringsmetoder

De to oppgavene Ulvens utbredelse i Skandinavia (del 3) og Vurder tiltakene (del 5) er karakteristiske for WISE-prosjektet ”Ulv i Norge”, og gir derfor et inntrykk av læringsmetodene som brukes i dette prosjektet. Felles for disse to oppgavene er at elevene lager visuelle framstillinger, samtidig som de diskuterer seg i mellom og blir enige om et svar. Ved å løse disse oppgavene får elevene informasjon om ulvens utbredelse og ulike forebyggende tiltak som kan forhindre ulveskader.

Oppgaven Ulvens utbredelse i Skandinavia har sin styrke i at elevene først skal presentere sine ideer om ulvens utbredelse i Sør-Skandinavia, for deretter å sammenligne sine besvarelser med oppdaterte ulveobservasjoner. Et problem med denne oppgaven er knyttet til det å holde fasitbesvarelsen kontinuerlig oppdatert med ferske ulveobservasjoner. Jeg har derfor valgt å bare ta med ulvefamilier og ikke streifdyr. I denne studien laget jeg fasitbesvarelsen på opplysninger fra mars 2000, mens prosjektet ble gjennomført med elevgruppa i november samme år. I løpet av sommeren 2000 var det lite forandringer i ulvefamiliens utbredelse og antall. Derfor er fasitbesvarelsen god på det tidspunktet elevene løser oppgaven. Elevenes faglige utvikling på spørsmål 3 i post-testen viser at elevene har lært om ulvens utbredelse fra denne oppgaven.

Oppgaven Vurder tiltakene er nyttig for elevene fordi de må sette seg grundig inn i hva de ulike tiltakene går ut på, og fordi de må vurdere de ulike tiltakene opp mot hverandre. Elevene foretar en subjektiv vurdering av tiltakene, og det finnes derfor ikke noe fasitsvar. Ved evaluering av elevenes besvarelser er det derfor mest interessant å se på elevenes holdninger og prioriteringer i forhold til ulven (se kap. 4.3.2), og om elevene bruker informasjonen om tiltakene i fokusgruppediskusjonen. Oppgaven går konkret ut på at elevene får en liste med tiltak som de skal sortere i to bokser: en for god effekt og en for liten effekt. For hvert tiltak følger en beskrivelse av tiltaket og i enkelte tilfeller utdypende informasjon om resultater fra

utprøving av det aktuelle tiltaket. En svakhet med denne oppgaven er at elevene kun skal flytte de forskjellige tiltakene inn i de to boksene. De bør også få i oppgave å begrunne sin sortering, og på denne måten få mer bevissthet over sine prioriteringer. Dette blir til en viss grad gjennomført i den påfølgende oppgaven i prosjektet, Hvilke tiltak tror dere gir best effekt?, men kan med fordel gjøres mer tydelig. Elevene viser mer kunnskap om forebyggende tiltak på møte 2 i fokusdiskusjonen, og har tydelig lært av denne oppgaven. Elevene oppgir for eksempel flere forebyggende tiltak, og de er mer i stand til å vurdere tiltakene med hensyn på økonomi og effektivitet.

5.3.2 Erfaringer fra gjennomføringen

Under gjennomføringen av WISE-prosjektet hadde vi ingen tekniske problemer, og elevene klarte å løse de forskjellige oppgavene uten spesiell hjelp av læreren. Dette tyder på at prosjektet gir gode beskrivelser og instruksjoner på hva som skal gjøres i de forskjellige oppgavene og på informasjonssidene. Elevene var svært motiverte under arbeidet med WISE-prosjektet. De ga tydelig uttrykk for at de likte både den nettbaserte arbeidsformen og temaet for prosjektet. Elevene arbeidet godt i par foran datamaskinene, og sørget underveis i timene for å styre sin egen framdrift.

Disse erfaringene beskriver noe av de typiske endringene i både elevenes og lærerens roller i arbeidet med dette WISE-prosjektet. Elevene settes mer i fokus og får en mer aktiv rolle. De styrer sin egen framdrift, og har mer kontroll på sin egen læring. Lærerens viktigste oppgaver er å veilede og gi tilbakemeldinger på elevenes besvarelser. Det er også viktig at læreren tar initiativ til å oppsummere og diskutere arbeidet underveis i plenum, og på denne måten hjelpe elevene til å samle tråder og se de enkelte delene i prosjektet i sammenheng. I stedet for å bruke tid på å planlegge bruk av metoder, materialer og faglig innhold i undervisningen, bruker læreren mer tid på oppfølging og veiledning av elevene og vurdering av deres arbeid.

WISE-prosjektet "Ulv i Norge" har ikke som hensikt å erstatte andre mer tradisjonelle undervisningsformer, men er ment å være et alternativ som kan bidra til mer variasjon. WISE-prosjektet presenterer informasjon på ulike måter, gjennom informasjonssider og lysbildeforserier. I tillegg er aktuelt stoff fra eksterne Internettsider lagt inn som egne sider eller lenket til prosjektet. Elevene får også muligheter til å presentere informasjon på forskjellige måter både gjennom tekstoppgaver, visuelle oppgaver og klasseoppgaver (se kap. 2.2.2).

5.4 Strategier for videre utvikling og bruk av prosjektet

Implementeringen av WISE-prosjektet "Ulv i Norge" med elever fra Koppang videregående skole er den første utprøvingen av dette prosjektet. For de 10 elevene i denne studien fungerte WISE-prosjektet bra. Selv om disse elevene utgjør en relevant gruppe for temaet som er i fokus, kan de ikke regnes som et representativt snitt av en større populasjon. For å få et grundigere innblikk i læringseffekten av WISE-prosjektet er det derfor nødvendig å gjennomføre flere studier. Det er for eksempel interessant å gjøre tilsvarende studier med en klasse fra en skole i en bykommune.

Etter den første gjennomføringen av prosjektet er det også naturlig at man får noen nye ideer om hvilke endringer som kan gjøres for å forbedre prosjektet. Jeg tror prosjektet kan bli bedre ved å ha flere klasseoppgaver der elevene ser hverandres besvarelser, slik at de får ideer og impulser fra hverandre. For eksempel er det en god ide at elevene får se hverandres besvarelser på oppgaven Vurder tiltakene, noe som foreløpig ikke er mulig med de verktøyene som er tilgjengelig i WISE. Et forslag på en ny klasseoppgave baserer seg på bruken av verktøyet "Listelager". Elevene kan i fellesskap få i oppgave å lage en liste med argumenter mot og en liste med å argumenter for å besvare ulven i Norge.

Jeg mener det er viktig å få elevene til å tenke mer på tvers av de 7 delene i WISE-prosjektet "Ulv i Norge". Dette kan for eksempel gjøres ved å lage oppgaver som krever både kunnskap om ulvens atferd og levevis og kunnskap om forvaltningen av ulven. Dette er spesielt aktuelt i problemstillinger knyttet til opprettelse av forvaltningsområde.

Oppgavene i prosjektet er mange i antall, men relativt små med hensyn på arbeidsmengde. Det kan være en god ide om prosjektet har en større og friere oppgave mot slutten hvor elevene kan få gitt uttrykk for sitt syn i ulvedebatten. I denne studien hadde vi fokusdiskusjoner både i forkant og i etterkant av prosjektgjennomføringen. Elevene fikk på denne måten brukt kunnskapene fra prosjektet i en større og mer friere sammenheng, og fikk argumentere for sitt syn. I vanlige undervisningssituasjoner kan prosjektet avsluttes for eksempel med en muntlig diskusjon i klasserommet, en stil-oppgave, et rollespill eller elevene kan skrive avisinnlegg som sendes til en lokalavis.

6 KONKLUSJON

Denne studien viste at WISE-prosjektet "Ulv i Norge" har virket etter sin hensikt. Gjennom arbeidet med prosjektet fikk elevene kunnskap om både den biologiske og den forvaltningsmessige siden av ulvedebatten, og de ble flinkere til å argumentere for sitt syn.

Av biologisk kunnskap lærte elevene i hovedsak mer om ulvens individuelle og sosiale atferd i ulveflokk, ulvens atferd overfor mennesker, og ulvebestandens størrelse, utbredelse og vekst. Elevene lærte også mer om myndighetenes målsetning og forpliktelser i ulveforvaltningen, og de lærte om forebyggende tiltak som kan redusere konflikten mellom ulv og husdyr. Elevene brukte sine nye kunnskaper når de deltok i diskusjonen om ulv. De ble flinkere til å bruke faktakunnskaper og begrunnelser som støtte for sine påstander, og fikk derfor en bedre evne til å argumentere for sitt syn.

Denne studien viste også at elevene hadde høy arbeidsinnsats og arbeidet svært motivert med WISE-prosjektet "Ulv i Norge". De tok mer ansvar for og hadde mer kontroll over sin egen lærings situasjon.

LITTERATUR

- Aikenhead, G. S. (1985). *Collective Decision Making in Social Context of Science*. Science Education, vol. 69, nr. 4, s. 453-475.
- Andersen, H. W. & Sørensen, K. H. (1992). *Frankensteins dilemma – En bok om teknologi, miljø og verdier*. Oslo, Gyldendal Norske Forlag.
- Aronson, Å., Wabakken, P., Sand, H., Steinset, O. K. & Kojola, I. (2000). *Varg i Skandinavien: statusrapport för vintern 1999-2000*. Oppdragsrapport, Høgskolen i Hedmark.
- Bauer, H. H. (1994). *Scientific literacy and the myth of the scientific method*. Urbana, Illinois, University of Illinois Press.
- Bingle, W. H. & Gaskell, P. J. (1994). *Scientific Literacy for Decision-making and the Social Construction of Scientific Knowledge*. Science Education, vol. 78, nr. 2, s. 185-201.
- Bjerke, T., Reitan, O. & Kellert, S. R. (1998). *Attitudes toward wolves in southeastern Norway*. Society & natural resources, vol. 11, nr. 2, s. 169-178.
- Blair, J. A. & Johnson, R. H. (1987). *Argumentation as dialectical*. Argumentation, vol. 1, s. 41-56.
- Claxton, G. (1991). *Educating the inquiring mind: the challenge for school science*. New York, Harvester Wheatsheaf.
- Dembo, M. H. & McAuliffe, T. J. (1987). *Effects of perceived ability and grade status on social interaction and influence in cooperative groups*. Journal of Educational Psychology, vol. 79, nr. 4, s. 415-423.
- Driver, R., Leach, J., Millar, R. & Scott, P., (1996). *Young peoples' images of science*. Buckingham, Open University Press.
- Driver, R., Newton, P. & Osborne, J. (2000). *Establishing the Norms of Scientific argumentation in Classrooms*. Science Education, vol. 84, nr. 3, s. 287-312.
- Druker, S. L., Chen, C. & Kelly, G. J. (1996). *Introducing content to the Toulmin model of argumentation via error analysis*. Artikkelen presentert på NARST konferanse, Chicago, IL.
- Ellis, C. A., Gibbs, S. J. & Rein, G. L. (1991). *Groupware: Some Issues and experiences*. Communications of the ACM, vol. 34, nr. 1, s. 38-58.
- Fuller, S. (1997). *Science*. Buckingham, UK, Open University Press.
-

- Geddis, A.N. (1991). *Improving the Quality of Science Classroom Discourse on Controversial Issues*. Science Education, vol. 75, nr. 2, s.169-183.
- Greenbaum, T. L. (1998). *The handbook of focus groups research* (2.utg). Thousand Oaks, London, New Delhi, Sage Publications.
- Grønmo, S. (1996). *Sortering av kvalitative data*. I Holter, H. & Kalleberg, R. (red.) Kvalitative metoder i samfunnsforskning (2. utg). Oslo, Universitetsforlaget.
- Harding, P. & Hare, W. (2000). *Portraying Science Accurately in Classrooms: Emphasizing Open-Mindedness Rather Than Relativism*. Journal of Research in Science Teaching, vol. 37, no. 3, s. 225-236.
- Hsiao, D. (1996). *CSCL Theories*.
<http://www.edb.utexas.edu/csclstudent/Dhsiao/theories.html>
- Kelle, U. (1997). *Theory Building in Qualitative Research and Computer programs for the Management of Textual Data*. Sociological Research Online, vol. 2, nr. 2, s. U1-U13.
<http://www.socresonline.org.uk/2/2/1.html>
- Kellert, S. R. (1985). *Public perceptions of predators, particularly the wolf and the coyote*. Conservation Biology, vol. 31, s. 167-189.
- Kellert, S. R. (1991). *Public views of wolf restoration in Michigan*. Trans. North Am. Wild. Natural Resources Conf., vol. 56, s. 152-161.
- Kerr, N. L. (1983). *Motivation losses in small groups: A social dilemma analysis*. Journal of Personality and Social Psychology, vol. 45, s. 819-828.
- Kerr, N. L. & Bruun, S. E. (1983). *Dispensability of member effort and group motivation losses: free rider effects*. Journal of Personality and Social Psychology, vol. 44, s. 78-54.
- Kolstø, S. D. (2001). *Scientific literacy for citizenship: Tools for dealing with the science dimension of controversial socioscientific issues*. Science Education, vol. 85, nr. 3, s. 291-310.
- Koschmann, T. (1999). *Computer support for collaboration and learning*. Journal of the learning sciences, vol. 8, nr. 3-4, s. 495-497.
- Krueger, R. A. (1998). *Analyzing and Reporting Focus Group Results*. Thousand Oaks, London, New Delhi, Sage Publications.
- Krummheuer, G. (1995). *The ethnography of argumentation*. I Cobb, P & Bauersfeld, H. (red.). The Emergence of mathematical meaning: interaction in classroom cultures. Hillsdale, N.J., Lawrence Erlbaum.
-

- KUF (1994). *Læreplan for grunnskole, videregående opplæring og voksenopplæring, generell del*. Oslo.
- KUF (1996). *Læreplan for videregående opplæring. Biologi. Studieretningsfag for allmenne, økonomiske og administrative fag*.
- KUF (2000). *IKT i norsk utdanning. Plan for 2000-2003*.
- Layton, D. (1991). *Science Education and Praxis: the Relationship of School Science to Practical Action*. Studies in Science Education, vol. 19, s. 43-79.
- Linn, M.C. (2000). *Designing the Knowledge Integration Environment*. International Journal of Science Education, vol. 22, nr. 8, s. 781-796.
- Linn, M. & Hsi, S. (2000). *Computers, teachers, peers: Science learning partners*. Mahwah, N.J., L. Erlbaum Associates.
- Llewellyn, L. L. (1978). *Who speaks for the timber wolf?* Trans. North Am. Wild. Natural Resources Conf., vol. 43, s. 442-452.
- McNaught, D. A. (1987). *Wolves in Yellowstone Park - Park visitors respond*. Wildlife Society Bulletin, vol. 15, nr. 4, s. 518-521.
- Morgan, D. L. (1998). *The Focus Group Guidebook*. Thousand Oaks, London, New Delhi, Sage Publications.
- Muhr, T. (1997). *The Knowledge Workbench Visual Qualitative Data Analysis Management and Model Building*. Berlin, Scientific Software Development.
<http://www.atlasti.de>
- Murray, P. & Muhr, T (2000). *ATLAS.ti The Knowledge Workbench - software for visual qualitative data analysis, management and model building in education, research and business*. Journal of advanced nursing, vol. 31, nr. 1, s. 245.
- Osborne, J. (2001). *Scientific Argumentation on Classrooms*, Forelesning holdt ved NTNU.
- Perkins, D. N. (1991). *What constructivism demands of the learner*. Educational Technology, vol. 39, nr. 9, s. 9-21.
- Russell, T. L. (1983). *Analyzing arguments in science classroom discourse: Can teachers' questions distort scientific authority?* Journal of Research in Science Teaching, vol. 20, nr. 1, s. 27-45.
- Ryan, A. G. & Aikenhead, G. S. (1992). *Students preconceptions about the epistemology of science*. Science Education, vol. 76, nr. 6, s. 559-580.
- Salomon, G. (1992). *What does the design of effective CSCL require and how do we study its effects?* SIGCUE Outlook, Special Issue on CSCL, vol. 21, nr. 3, s. 62-68.
-

-
- Shen, B.S.P. (1975). *Science Literacy and the Public Understanding of Science*. I Day, S. B. (Red.), Communication of Scientific Information, Basel, S. Karger.
- Sherman, L.W. (2000). *Postmodern constructivist pedagogy for teaching and learning cooperatively on the Web*. *Cyberpsykology & Behavior*, vol. 3, nr. 1, s. 51-57
- Sjøberg, S. (1998). *Naturfag som allmenndannelse: en kritisk fagdidaktikk*. Oslo, Ad notam Gyldendal.
- Stewart, D. W. & Shamdasani, P. N. (1990). *Focus groups. Theory and Practice*. Newbury Park, London, New Delhi, Sage Publications.
- Stortingsmelding nr. 35 (1996-97). Om rovviltforvaltning*. Miljøverndepartementet.
- Taylor, C. (1996). *Defining science*. Madison, WI, University of Wisconsin Press.
- Toulmin, S. (1958). *The uses of argument*. Cambridge, Cambridge University Press.
- Tucker, P. & Pletscher, D. H. (1989). *Attitude of hunter and residents toward wolves in north-western Montana*. *Wildlife Society Bulletin*, vol. 17, nr. 4, s. 509-514.
- Weitzman, E. & Miles, M. (1995). *Computer Programs for Qualitative Data Analysis. A Software Sourcebook*. Thousand Oaks, Sage.
-

Litteratur for WISE-prosjektet "Ulv i Norge"

- Aronson, Å., Wabakken, P., Sand, H., Steinset, O. K. & Kojola, I. (2000). *Varg i Skandinavien: statusrapport för vintern 1999-2000*. Oppdragsrapport, Høgskolen i Hedmark.
- Brainerd, S. M. (2000). *Hvor farlig er ulven?* I Jakt og fiske nr. 9, årg. 129, s. 68.
- Johansen, F. & Korslund, L. (2000). *Ulvens biologi*. I Grevlingen, Medlemsblad for Naturvernforbundet i Oslo og Akershus, nr. 1, årg. 19, s. 4-6.
- Korslund, L. & Nortvedt, S. (2000). *Ulven og Sauenæringen*. I Grevlingen, Medlemsblad for Naturvernforbundet i Oslo og Akershus, nr. 1, årg.19, s. 16-17.
- Landa, A. (1999). *Spor og tegn. Et hefte til hjelp i bestemmelse av store rovdyr*. NINA-NIKU, Norsk institutt for naturforskning, Trondheim, s. 1-20.
- Orvik, S. (2000). *Gull av gråbein*. Folkevett, nr. 4, årg. 22, s. 7-11.
- Pedersen, C. (2000). *Forvaltningsplan for ulv for Østfold, Oslo/Akershus og Hedmark*. I Grevlingen, Medlemsblad for Naturvernforbundet i Oslo og Akershus, nr. 1, årg.19, s. 20-21.
- Stortingsmelding nr.35 (1996-97). Om rovviltforvaltning*. Miljøverndepartementet.
- Unsgård, J. & Vigerstøl, N. (1998). *Ulv i Norge*. Oslo, Landbruksforlaget.
- Wabakken, P. (1990). *Ulven*. I Semb-Johansson, A. (red.), Norges dyr, Pattedyrene, bind 1, Oslo, Cappelens forlag, s 14-27.
-

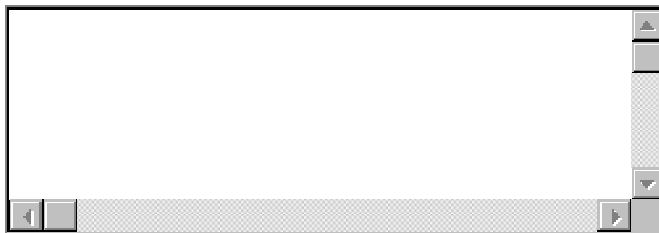
Vedlegg 1 Pre- og post-test

Nedenfor er det noen spørsmål om bakgrunnen din. Du må svare på alle spørsmålene.

1. Bor du på en gård hvor man driver med husdyrhold?

- ja
- nei

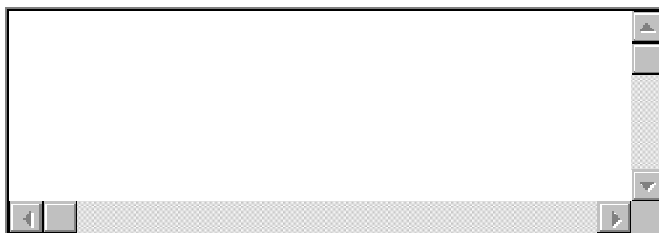
2. Hvis svaret ditt er ja, hva slags husdyr? (hvis svaret ditt er nei skriv ingen i svarboksen)

A rectangular text input box with a thin black border. The box is empty. On the right side, there are three small square buttons: a top one with an upward-pointing arrow, a middle one with a downward-pointing arrow, and a bottom one with a rightward-pointing arrow. On the bottom left side, there are two small square buttons: a leftward-pointing arrow and a rightward-pointing arrow.

3. Har du noen av følgende fritidsinteresser? (du kan krysse av flere alternativer)

- jakt
- friluftsliv
- natur og ungdom eller andre miljøvernorganisasjoner
- dyrebeskyttelsen
- ingen av de nevnte

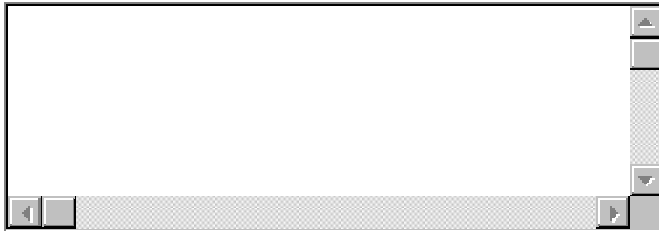
4. Kunne du tenke deg å delta på ulvejakt? Begrunn svaret.

A rectangular text input box with a thin black border. The box is empty. On the right side, there are three small square buttons: a top one with an upward-pointing arrow, a middle one with a downward-pointing arrow, and a bottom one with a rightward-pointing arrow. On the bottom left side, there are two small square buttons: a leftward-pointing arrow and a rightward-pointing arrow.

Nedenfor er det en del spørsmål. Du må svare på alle spørsmålene (selv om du ikke er sikker på svaret). Legg merke til at noen spørsmål inneholder to eller flere deler!

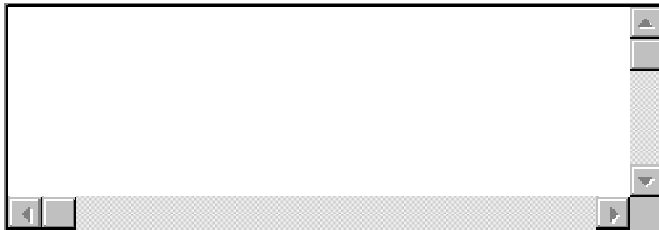
1. Gi en definisjon på følgende begreper (skriv i boksen nedenfor):

- En ulv
- Et byttedyr
- Et rovdyr
- Et husdyr
- Et villdyr
- Et tamt dyr

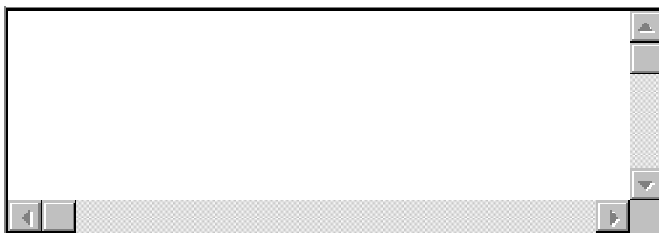

2. Nevn minst fire næringskilder for ulv i Norge.

Hva er ulvens viktigste næringskilde i Norge?

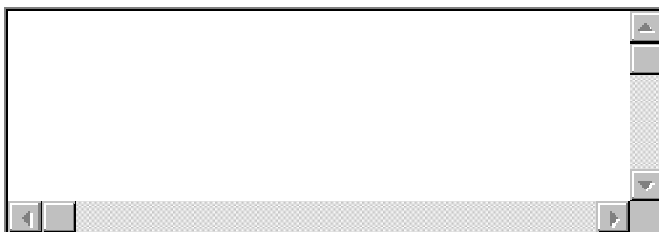

3. Kan du nevne noen områder hvor vi har ulv i Norge i dag?

4. Hva betyr det at der er et alfapar i en ulveflokk?

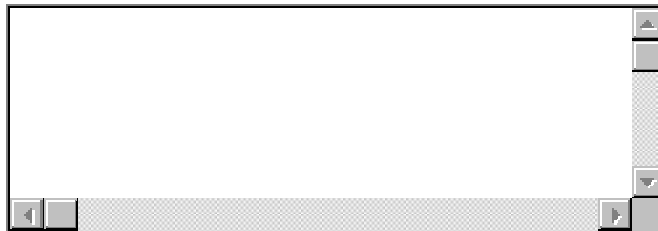
Hva er typisk atferd for en alfa-hannulv?

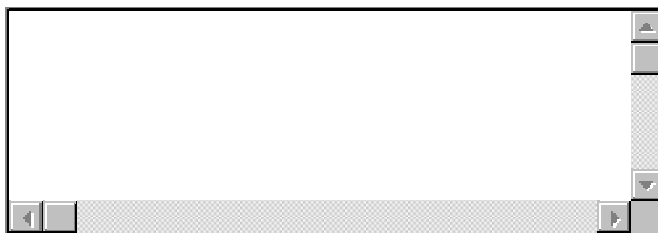
5. Når blir en ulv kjønnsmoden?

- 6 mnd - 12 mnd
- 1 år - 2 år
- 2 år - 3 år
- 3 år - 4 år
- 4 år - 5 år

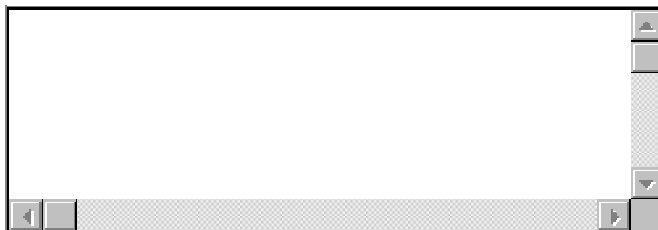
6. Omtrent hvor mange ulv er det i Norge i dag?

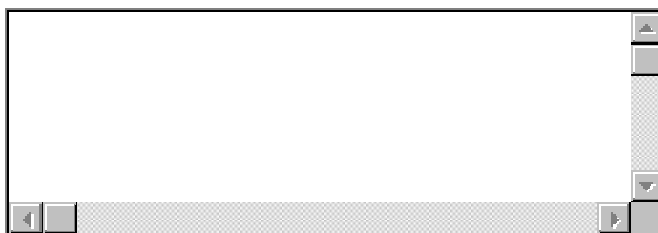
7. Hva betyr en biotops bæreevne for ulv?

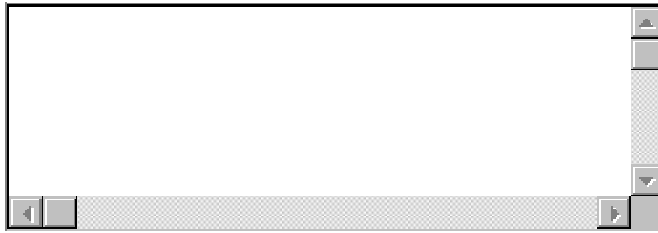
8. Hva tror du bæreevnen er for ulv i Norge?

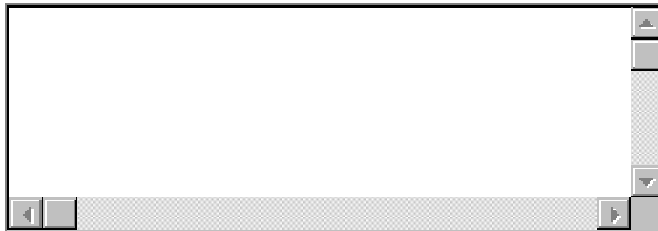
9. Hvor mange ulv tror du det vil være i Norge om 10 år om den ikke blir jaktet på/skutt/forgiftet av mennesker, men at den får formere seg fritt?

10. Hvilke forpliktelser har norske myndigheter i forhold til forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

A rectangular text input field with a thin black border. The interior is white. On the right side, there are three small, vertically stacked icons: a triangle pointing up, a square, and a triangle pointing down. On the bottom left and right corners, there are small navigation icons: a left-pointing arrow and a right-pointing arrow.

11. Hva er målsetningen for forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

A rectangular text input field with a thin black border. The interior is white. On the right side, there are three small, vertically stacked icons: a triangle pointing up, a square, and a triangle pointing down. On the bottom left and right corners, there are small navigation icons: a left-pointing arrow and a right-pointing arrow.

12. Hvem er ansvarlig for å holde antall ulv i et område på et bestemt nivå?

- Stortinget
- Den enkelte kommune
- Miljøverndepartementet
- Direktoratet for naturforvaltning
- Jeger og viltneemnda i kommunen

Vedlegg 2 Fokusguide

Holdninger til ulv

Hva forbinder dere med ulv?

- Assosiasjoner, følelser (ordstyrer skriver ned det elevene sier på tavla).

Har noen sett ulv?

- Hvordan var opplevelsen?
- Elevene får se noen bilder (se under). Stemmer bildene med de inntrykkene dere har av ulven?

Anser dere ulven som farlig for mennesker?

- Hvis dere møtte en ulv i naturen hvordan ville dere reagert?
- Er dere redd for ulv?

Hva er årsakene til deres holdninger til ulven?

- Hvorfor har dere disse assosiasjonene?
- Hvorfor er der redd/ikke redd ulven?

Kunnskap om ulv

Hva vet dere om ulven?

(Elevene får litt tid til å tenke seg om før vi oppsummerer i fellesskap.)

- Hvor mange ulver er det i Norge/Skandinavia?
- Hvor finnes det ulv i Norge? Hvor finnes det ulv i resten av verden?
- Er ulven utrydningstruet? (i Norge, i resten av verden)
- Angriper ulven mennesker? Er noen mennesker drept av ulv?
- Hva spiser ulven?
- Hvordan er ulvens atferd/levevis?

Holdninger til regulering av ulvebestanden

Hva synes dere om det å ha ulv i nærmiljøet/Norge?

- Hvordan er folks generelle holdning til ulv på Koppang (hjemstedet)?
- Deler dere dette synet?

Hvilke problemer skaper ulven i nærmiljøet?

- Hvor stort problem er ulvekonflikten for nærmiljøet?
-

Hva slags tiltak bør vi ha for å redusere konfliktene omkring ulven?

- Kan vi ha både ulv og sau i samme områder?

Hva skal vi gjøre med ulven i Norge?

- Fjerne ulven, redusere bestanden, holde bestanden på et bestemt nivå, la bestanden vokse fritt?
- Hvorfor mener dere dette?

Kunnskap om regulering av ulvebestanden

Hva vet dere om skadene ulven gjør?

- Hvilke dyr blir spist av ulv?
- Hvor mange sauer blir drept av ulv i Norge i løpet av et år?
- Gjør ulven stor skade i forhold til andre rovdyr?

Hva vet dere om dagens forvaltning og planlagt forvaltning av ulv i Norge?

- Lovverk, vern, fredning.
- Hvilke tiltak mot ulveskader er tatt i bruk?

Stoler dere på at myndighetene forvalter rovdyra på en fornuftig måte?

- Godtar dere dagens forvaltning?
- Blir det gjort nok fra myndighetenes side?

Informasjon om ulv

Følger dere med i media angående ulvedebatten?

- Hvilken del av debatten er mest interessant? (ulvens farlighet for mennesker, hvor mange de er hvor de er, økonomi, frykt, forvaltning)
- Hva synes dere om debatten rundt ulv i media og på Koppang/nærmiljøet?

Ønsker dere å sette dere inn i konflikten omkring ulv?

- Hvorfor skal dere sette dere inn i denne debatten?
- Har dere et ansvar i denne saken?

Innformasjonsbehov

- Fra hvor får dere informasjon?
 - Hva synes dere om informasjonen som gis?
 - Får dere nok informasjon?
 - Hva ønsker dere mer informasjon om?
-

Foto: Magnus Elander

www.wolfpark.org
Photo © 1998 Monty Sloan

Foto: Kjetil Reita

Foto: Magnus Elander

Vedlegg 3 Elevenes besvarelser på pre- og post-test

Eli

Besvarelser om bakgrunn

Spørsmål 1:

Bor du på en gård hvor man driver med husdyrhold?

Pre-svar: Nei

Spørsmål 2:

Hvis svaret ditt er ja, hva slags husdyr? (hvis svaret ditt er nei skriv ingen i svarboksen)

Pre-svar: ingen

Spørsmål 3:

Har du noen av følgende fritidsinteresser?

Pre-svar: ingen av de nevnte

Spørsmål 4:

Kunne du tenke deg å delta på ulvejakt? Begrunn svaret.

Pre-svar: ja kanskje det. Spennende å jakte

Besvarelser om ulv

Spørsmål 1:

Gi en definisjon på følgende begreper:

En ulv

Et byttedyr

Et rovdyr

Et husdyr

Et villdyr

Et tamt dyr

Pre-svar:

En ulv - et rovdyr i skogen.

Et byttedyr - aner ikke.

Et rovdyr - ulv, bjørn osv.

Et husdyr - et dyr som lever hjemme i de tusen hjem eks; hund, katt, gris osv.

Et villdyr - et dyr som ikke lever hjemme hos noen, det er ikke tamt.

Et tamt dyr - et dyr som er tamt, dvs er ikke redd for mennesker.

Post-svar:

Et rovdyr, i skogen.

Byttedyr- et dyr som tar andre dyr.

Et dyr som lever av andre dyr.

Et dyr som lever i hjemmet til folk de er tamme.

Et dyr som lever ute i skogen som ikke er tamt.

Det er et dyr som ikke er redd for mennesker.

Spørsmål 2:

Nevn minst fire næringskilder for ulv i Norge:

Hva er ulvens viktigste næringskilde i Norge?

Pre-svar:

Næringskilder- andre dyr.

Viktigste næringskilde er andre dyr.

Post-svar:

Gress, elg, hare, hjortedyr, sau.

Hjortedyr er en av de viktigste næringene til ulven.

Spørsmål 3:

Kan du nevne noen områder hvor vi har ulv i Norge i dag?

Pre-svar:

Nord i Hedemark(Rendalen, Engerdal, til dels også Koppang).

Post-svar:

Stor Elvdal, Engerdal og litt i Trønderlag.

Spørsmål 4:

Hva betyr det at det er et alfapar i en ulveflokk?

Hva er typisk atferd for en alfa-hannulv?

Pre-svar:

Jeg tror at det er et par som er "sjefen" i flokken.

Agresiv mot andre hanner.

Post-svar

Det er lederparet i ulveflokken.

De er aggressive og skal vise hvem som er sjefen, de opptreer sjefete.

Spørsmål 5:

Når blir en ulv kjønnsmoden:

Pre-svar:

1 år - 2 år

Post-svar:

6 mnd- 12 mnd

Spørsmål 6:

Omtrent hvor mange ulv er det i Norge i dag?

Pre-svar:

Ikke så veldig mange, det er jo noe av grunnen til at det ikke er fri jakt på ulv, men jeg tipper slik ca 100-200.

Post-svar:

Ca 40 ulver, i 8 familier.

Spørsmål 7:

Hva betyr en biotops bæreevne for ulv?

Pre-svar:

Et biotop er der ulven vil leve. Bæreevne er hvor mange ulver området tåler.

Post-svar:

Biotop er der ulven helst vil leve. Biotopets bæreevne er så mange ulv området kan klare. Hvis det blir for mange dyr får ikke alle den maten de trenger. Og da kan ulven sulte i hjel!

Spørsmål 8:

Hva tror du bæreevnen er for ulv i Norge?

Pre-svar:

Det er litt mer enn det er i dag ca 200.

Post-svar:

Jeg tror vi har en del og gå på ettersom de sier at ulven er utryddingstrua! Så mitt tips er vel en 20-30 ulvefamilier eller enda flere og.

Spørsmål 9:

Hvor mange ulv tror du det vil være i Norge om 10 år om den ikke blir jaktet på/skutt/forgiftet av mennesker, men at den får formere seg fritt?

Pre-svar:

En hel haug, flere tusen.

Post-svar:

En hel haug. Men det vil vel naturlig stoppe etter en stund når den overskrider bæreevnen. Men jeg kan vel tippe et par hundre.

Spørsmål 10:

Hvilke forpliktelser har norske myndigheter i forhold til forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:

Sikkert at det ikke skal jantes på ulv uten fellingstillatelse.

Post-svar:

Det er en lov som sier at det ikke skal drepes noen ulv i Norge uten fellingstillatelse. Før det er nådd et viss antall ulvefamilier.

Spørsmål 11:

Hva er målsetningen for forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:

At det skal bli en passende ulvestamme og at det ikke skal være fare for at ulven skal dø ut.

Post-svar:

Å få en bæredyktig ulvestamme på ni ulvefamilier.

Spørsmål 12:

Hvem er ansvarlig for å holde antall ulv i et område på et bestemt nivå?

Pre-svar:

Direktoratet for naturforvaltning

Post-svar:

Direktoratet for naturforvaltning

Frida

Besvarelser om bakgrunn

Spørsmål 1:

Bor du på en gård hvor man driver med husdyrhold?

Pre-svar: Nei

Spørsmål 2:

Hvis svaret ditt er ja, hva slags husdyr? (hvis svaret ditt er nei skriv ingen i svarboksen)

Pre-svar: ingen

Spørsmål 3:

Har du noen av følgende fritidsinteresser?

Pre-svar: ingen av de nevnte

Spørsmål 4:

Kunne du tenke deg å delta på ulvejakt? Begrunn svaret.

Pre-svar: nei, det intresserer meg ikke

Besvarelser om ulv

Spørsmål 1:

Gi en definisjon på følgende begreper (skriv i boksen nedenfor):

En ulv

Et byttedyr

Et rovdyr

Et husdyr

Et villdyr

Et tamt dyr

Pre-svar:

Farlig dyr.

Stakkars dyr.

Spiser uskyldige dyr.

Hund.

Et dyr som er villt.

Snill...

Post-svar:

Et rovdyr.

Et byttedyr er et dyr som spiser andre dyr.

Et rovdyr kan f.eks være en ulv.

Husdyr er f.eks hund.

Et vilt dyr!

Det er dyr som er lydige.

Spørsmål 2:

Nevn minst fire næringskilder for ulv i Norge:

Hva er ulvens viktigste næringskilde i Norge?

Pre-svar:

Unger, barn, folk og bikkjer.

Post-svar:
Gress, harer, busker, elg.

Spørsmål 3:

Kan du nevne noen områder hvor vi har ulv i Norge i dag?

Pre-svar:
Akkurat her!! (Koppang, Atna, Stenvika....)

Post-svar:
Vi har ulv her på østlandet. Det er f.eks ulv i Stor- Elvdal.

Spørsmål 4:

Hva betyr det at der er et alfapar i en ulveflokk?
Hva er typisk atferd for en alfa-hannulv?

Pre-svar:
Hakke`peiling!

Post-svar:
At det er lederene i en ulveflokk.
Typisk adferd for en alfa- hannulv er at den sjefer over de andre ulvene. Den viser tydelig hvem som er sjefen i flokken.

Spørsmål 5:

Når blir en ulv kjønnsmoden:

Pre-svar:
1 år - 2 år

Post-svar:
1 år - 2 år

Spørsmål 6:

Omtrent hvor mange ulv er det i Norge i dag?

Pre-svar:
45000

Post-svar:
40

Spørsmål 7:

Hva betyr en biotops bæreevne for ulv?

Pre-svar:
Vet ikke.

Post-svar:
Det er hvor mye en ulv har å spise i et område.

Spørsmål 8:

Hva tror du bæreevnen er for ulv i Norge?

Pre-svar:
Vet ikke.

Post-svar:
Jeg tror det er elg.

Spørsmål 9:

Hvor mange ulv tror du det vil være i Norge om 10 år om den ikke blir jaktet på/skutt/forgiftet av mennesker, men at den får formere seg fritt?

Pre-svar:
60000

Post-svar:
Har ikke noe spesielt antall, men det jeg vet da er at det er aaaaltfor mange ulver i Norge.

Spørsmål 10:

Hvilke forpliktelser har norske myndigheter i forhold til forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:
Vet ikke.

Post-svar:
Ulven kan ikke bli utryddet. Det må være ett visst antall. Det er ikke lov til å jakte fritt på ulven, det er det strenge regler for.

Spørsmål 11:

Hva er målsetningen for forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:
Har ingen anelse.

Post-svar:
Vet ikke.

Spørsmål 12:

Hvem er ansvarlig for å holde antall ulv i et område på et bestemt nivå?

Pre-svar:
Jeger og viltnemda i kommunen

Post-svar:
Direktoratet for naturforvaltning

Guri

Besvarelser om bakgrunn

Spørsmål 1:

Bor du på en gård hvor man driver med husdyrhold?

Pre-svar: Nei

Spørsmål 2:

Hvis svaret ditt er ja, hva slags husdyr? (hvis svaret ditt er nei skriv ingen i svarboksen)

Pre-svar: ingen

Spørsmål 3:

Har du noen av følgende fritidsinteresser?

Pre-svar: ingen av de nevnte

Spørsmål 4:

Kunne du tenke deg å delta på ulvejakt? Begrunn svaret.

Pre-svar: Nei, egentlig ikke. Intereserer meg ikke så mye

Besvarelser om ulv

Spørsmål 1:

Gi en definisjon på følgende begreper (skriv i boksen nedenfor):

En ulv

Et byttedyr

Et rovdyr

Et husdyr

Et villdyr

Et tamt dyr

Pre-svar:

Alle dyr på jorda...

Post-svar:

Ulv: Rovdyr.

Byttedyr.

Rovdyr: Tar andre levende vesner.

Husdyr: F. eks. hund.

Villdyr: Lever vilt i naturen.

Et tamt dyr: Frykter ikke oss og vi frykter ikke det dyret.

Spørsmål 2:

Nevn minst fire næringskilder for ulv i Norge:

Hva er ulvens viktigste næringskilde i Norge?

Pre-svar:

Sau, elg, reinsdyr, bekker.

Post-svar:

Bever, sau, hare.

Viktigst: Hjortedyr.

Spørsmål 3:

Kan du nevne noen områder hvor vi har ulv i Norge i dag?

Pre-svar:

Mest på Østlandet.

Post-svar:

Stor- Elvdal Kommune.

Spørsmål 4:

Hva betyr det at det er et alfapar i en ulveflokk?

Hva er typisk atferd for en alfa-hannulv?

Pre-svar:

Ja si det.

Post-svar:

Alfapar er ledere i ulveflokken.

Opptrer som en leder i flokken.

Spørsmål 5:

Når blir en ulv kjønnsmoden:

Pre-svar:

6 mnd- 12 mnd

Post-svar:

6 mnd- 12 mnd

Spørsmål 6:

Omtrent hvor mange ulv er det i Norge i dag?

Pre-svar:

Post-svar:

Ca. 8 flokker.

Spørsmål 7:

Hva betyr en biotops bæreevne for ulv?

Pre-svar:

Post-svar:

Naturens bæreevne for ulv.

Spørsmål 8:

Hva tror du bæreevnen er for ulv i Norge?

Pre-svar:

Post-svar:

Nei det er jeg ikke sikker på, men en grense på rundt 500 kanskje??

Spørsmål 9:

Hvor mange ulv tror du det vil være i Norge om 10 år om den ikke blir jaktet på/skutt/forgiftet av mennesker, men at den får formere seg fritt?

Pre-svar:

Post-svar:

Den har nådd langt over bæreevnen og stammen vil bryte sammen!! Det burde være 10 000

Spørsmål 10:

Hvilke forpliktelser har norske myndigheter i forhold til forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:

Post-svar:

Vet ikke.

Spørsmål 11:

Hva er målsetningen for forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:

Post-svar:

Ikke la stammen være truende ovenfor menneske og dets levebrød.

Spørsmål 12:

Hvem er ansvarlig for å holde antall ulv i et område på et bestemt nivå?

Pre-svar:

Post-svar:

Direktoratet for naturforvaltning

Hege

Besvarelser om bakgrunn

Spørsmål 1:

Bor du på en gård hvor man driver med husdyrhold?

Pre-svar: Nei

Spørsmål 2:

Hvis svaret ditt er ja, hva slags husdyr? (hvis svaret ditt er nei skriv ingen i svarboksen)

Pre-svar: ingen, en liten katt..

Spørsmål 3:

Har du noen av følgende fritidsinteresser?

Pre-svar: ingen av de nevnte

Spørsmål 4:

Kunne du tenke deg å delta på ulvejakt? Begrunn svaret.

Pre-svar: Egentlig ikke, har ikke interesse for jakt i det hele tatt, verken på ulv eller elg!!

Besvarelser om ulv

Spørsmål 1:

Gi en definisjon på følgende begreper (skriv i boksen nedenfor):

En ulv

Et byttedyr

Et rovdyr

Et husdyr

Et villdyr

Et tamt dyr

Pre-svar:

En ulv er et dyr i hundefamilien.

Byttedyr er dyr som lever av andre dyr, ikke nødvendigvis fanger dem selv.

Rovdyr er et dyr som fanger og spiser av andre dyr.

Husdyr

Dyr som lever villt i naturen.

Tamt dyr er et dyr som er tamt, som bor hjemme hos folk eller iallfall har et trygt forhold til mennesker.

Post-svar:

En ulv: En hundedyr.

Et byttedyr: Et dyr som lever av andre dyr.

Rovdyr: Fanger og lever av kjøtt.

Husdyr: Kanin, katt, hund osv .

Villdyr: Dyr som ikke er tamme, som ikke har hatt kontakt med mennesker.

Tamt dyr: Et dyr som har hatt kontakt med mennesker og ikke er redde dem.

Spørsmål 2:

Nevn minst fire næringskilder for ulv i Norge:

Hva er ulvens viktigste næringskilde i Norge?

Pre-svar:

Sau, elg, rådyr, hare, og andre smådyr de klarer å fange.

I media kan det virke som om sau er hovednæringen, men jeg tror det er elg og rådyr, men det er noe vi ikke får høre gjennom media.

Post-svar:

Fire næringskilder: hjortedyr, bever, hare sau.

Viktigste: Hjortedyr

Spørsmål 3:

Kan du nevne noen områder hvor vi har ulv i Norge i dag?

Pre-svar:

Heme mine! nesten da... På østlandet, mer spess er rendalen, og på vestsia av glomma i storelvdal, på myklebysetra og i stor-elvdal ellers.

Post-svar:

På østlandet, koppangsflokken, atnaflokken, østfold.

Spørsmål 4:

Hva betyr det at der er et alfapar i en ulveflokk?

Hva er typisk atferd for en alfa-hannulv?

Pre-svar:

Er det ikke lederparet i en flokk, det som er det eldste paret og har mest innflytelse.

En alfahunn passer på ungene mens de andre er jakt.

Post-svar:

Alfaparet er lederparet i flokken.

En alfahanne ser du at er leder, den går med hevet hode, den har mer rynkete nese, den markere området sitt, den har bustete nakke, og går mer oppreist.

Spørsmål 5:

Når blir en ulv kjønnsmoden:

Pre-svar:

6 mnd- 12 mnd

Post-svar:

6 mnd- 12 mnd

Spørsmål 6:

Omtrent hvor mange ulv er det i Norge i dag?

Pre-svar:

Det er det ingen som vet akkurat, men det er vel mellom 400 og 500 tror jeg.

Post-svar:

Var det ikke rundt 200 da??

Spørsmål 7:

Hva betyr en biotops bæreevne for ulv?

Pre-svar:

Bæreevne er hvor mange ulv naturen tåler, altså hvor mange naturen har mat til og plass til områder til.

Post-svar:

Hvor mye ulv det kan være i naturen. Altså Hvor mye ulv det kan være, før det blir for lite mat o.l. Blir det mer enn bæreevnen blir det for mye ulv i forhold til mat.

Spørsmål 8:

Hva tror du bæreevnen er for ulv i Norge?

Pre-svar:

1000-2000 kanskje.

Post-svar:

Mer enn det er nå iallfall! 700-800 ulv kanskje.

Spørsmål 9:

Hvor mange ulv tror du det vil være i Norge om 10 år om den ikke blir jaktet på/skutt/forgiftet av mennesker, men at den får formere seg fritt?

Pre-svar:

Neisj, dobbelt så mye som det er nå, kanskje tre ganger så mye.

Post-svar:

Tja, dobbelt så mye som det er nå kanskje??

Spørsmål 10:

Hvilke forpliktelser har norske myndigheter i forhold til forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:

De skal holde den oppe, og sørge for at den ikke blir ulovelig jaktet på, at den ikke blir utryddet.

Post-svar:

De har øverste myndighet til å bestemme om det skal avlives ulv eller ikke.

Spørsmål 11:

Hva er målsetningen for forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:

Få en bærekraftig stamme.

Post-svar:

At vi skal ha en bærekraftig stamme, men at den ikke generer mennesker.

Spørsmål 12:

Hvem er ansvarlig for å holde antall ulv i et område på et bestemt nivå?

Pre-svar:

Direktoratet for naturforvaltning

Post-svar:

Direktoratet for naturforvaltning

Ingrid

Besvarelser om bakgrunn

Spørsmål 1:

Bor du på en gård hvor man driver med husdyrhold?

Pre-svar: Nei

Spørsmål 2:

Hvis svaret ditt er ja, hva slags husdyr? (hvis svaret ditt er nei skriv ingen i svarboksen)

Pre-svar: ingen

Spørsmål 3:

Har du noen av følgende fritidsinteresser?

Pre-svar: ingen av de nevnte

Spørsmål 4:

Kunne du tenke deg å delta på ulvejakt? Begrunn svaret.

Pre-svar: Nei, det kan jeg ikke. Jeg har ingen ting imot ulv. Det er greit nok at bønder blir irriterte på ulvene fordi de tar husdyrene, men ulven mener følger bare instinktene sine. Den er sulten og vil ha mat og da tar den det som den får tak i. Jeg synes ikke at ulven skal drepes på grunn av det.

Besvarelser om ulv

Spørsmål 1:

Gi en definisjon på følgende begreper (skriv i boksen nedenfor):

En ulv

Et byttedyr

Et rovdyr

Et husdyr

Et villdyr

Et tamt dyr

Pre-svar:

En ulv er et rovdyr.

Et byttedyr er et dyr som blir jaktet på og spist av et rovdyr.

Et rovdyr jakter på og spiser andre dyr.

Et husdyr er et dyr som blir holdt av bønder og andre. Lever inne i hus eller fjøs

Et villdyr lever i naturen uten kontakt med mennesker. De er sky og nærmer seg sjelden eller aldri mennesker. De kan angripe dersom de føler seg truet.

Et tamt dyr er ikke redde mennesker, vi kan nærme oss dem, klappe dem uten noen stor fare for å bli angrepet.

Post-test:

En ulv er et rovdyr som lever i flokk.

Et byttedyr er et dyr som blir jaktet på og drept av rovdyr.

Et rovdyr er et dyr som jakter på andre dyr og dreper dem.

Et husdyr er et tamt dyr som lever sammen med mennesker på f.eks gårder. Vi "utnytter" noen av dem for å få tak i råvarer til mat osv.

Et villdyr lever fritt ute i naturen. De er normalt sky for mennesker og holder seg langt unne dem. De jakter for å skaffe seg mat, normalt på andre ville dyr.

Et tamt dyr er vant med mennesker. Det kan være et vilt dyr som er blitt gitt mat sånn at de er blitt mere vant til mennesker. Det kan også være et dyr som lever med menneskene i hus, for eksempel katter og hunder.

Spørsmål 2:

Nevn minst fire næringskilder for ulv i Norge:
Hva er ulvens viktigste næringskilde i Norge?

Pre-svar:

Hare, rådyr, elg, sauer, rein.
Husdyr??

Post-svar:

Elg, rev, hare, reinsdyr, sau, hjortedyr generellt. Spiser også gress og blader for fordøyelsens skyld.
Ulvens viktigste næringskilde er hjortedyr.

Spørsmål 3:

Kan du nevne noen områder hvor vi har ulv i Norge i dag?

Pre-svar:

Hedmark, Oppland.

Post-svar:

Østerdalen Østfold. Finmark?

Spørsmål 4:

Hva betyr det at det er et alfapar i en ulveflokk?
Hva er typisk atferd for en alfa-hannulv?

Pre-svar:

Det at det er et alfapar i en ulveflokk betyr at flokken ledes av et par.
Typisk atferd for en alfa-hannulv er at den er aggressiv og forsvaret territoriet sitt fra andre hanner.

Post-svar:

Det at det er et alfapar betyr at ulveflokken har en lederflokk. Det er de som har den øverste rangen i flokken, alle de andre står under dem. Det er som regel de som får barna i flokken.
Typisk atferd for en alfa-hannulv er at den markerer reviret sitt ved hjelp av blant annet ekskrementer.
Den forsvaret reviret sitt mot andre hannulver og kan oppfordre dem til en slosskamp.

Spørsmål 5:

Når blir en ulv kjønnsmoden:

Pre-svar:

3 år - 4 år

Post-svar:

2 år - 3 år

Spørsmål 6:

Omtrent hvor mange ulv er det i Norge i dag?

Pre-svar:

200

Post-svar:

Det er åtte ulvefamilier. Hver ulvefamilie har 5-7 medlemmer: det vil si ca 40 ulv i Norge.

Spørsmål 7:

Hva betyr en biotops bæreevne for ulv?

Pre-svar:

Hvor mange individer biotopen kan "holde" før bestanden bryter ned.

Post-svar:

En biotops bæreevne for ulv er hvor mange ulv det kan være i naturen før bestanden bryter sammen.

Spørsmål 8:

Hva tror du bæreevnen er for ulv i Norge?

Pre-svar:

400

Post-svar:

Mellom 40 og 80 tenker jeg.

Spørsmål 9:

Hvor mange ulv tror du det vil være i Norge om 10 år om den ikke blir jaktet på/skutt/forgiftet av mennesker, men at den får formere seg fritt?

Pre-svar:

En plass mellom 2000 og 3000.

Post-svar:

Det er vanskelig å si, men jeg kan tippe på en plass mellom 300 og 400.

Spørsmål 10:

Hvilke forpliktelser har norske myndigheter i forhold til forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:

Jeg vet ikke helt. Holde bestanden på ett visst antall individer, kanskje.

Post-svar:

Sørge for at ulvestammen blir holdt på et nivå som er passe for skandinavia og andre områder. De må ikke bli en trussel for mennesker.

Spørsmål 11:

Hva er målsetningen for forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:

Holde bestanden nede på et bestemt nivå.

Post-svar:

Holde ulvestammen på et nivå som passer og passe på at de hverken blir for mange eller for få. Egentlig det samme svaret som på det forrige.

Spørsmål 12:

Hvem er ansvarlig for å holde antall ulv i et område på et bestemt nivå?

Pre-svar:

Direktoratet for naturforvaltning

Post-svar:

Direktoratet for naturforvaltning

Jorunn

Besvarelser om bakgrunn

Spørsmål 1:

Bor du på en gård hvor man driver med husdyrhold?

Pre-svar: Nei

Spørsmål 2:

Hvis svaret ditt er ja, hva slags husdyr? (hvis svaret ditt er nei skriv ingen i svarboksen)

Pre-svar: ingen

Spørsmål 3:

Har du noen av følgende fritidsinteresser?

Pre-svar: ingen av de nevnte

Spørsmål 4:

Kunne du tenke deg å delta på ulvejakt? Begrunn svaret.

Pre-svar: nei, intr. meg ikke

Besvarelser om ulv

Spørsmål 1:

Gi en definisjon på følgende begreper (skriv i boksen nedenfor):

En ulv

Et byttedyr

Et rovdyr

Et husdyr

Et villdyr

Et tamt dyr

Pre-svar:

En ulv: konsumenter.

Byttedyr: et dyr som blir spist.

Et rovdyr: et dyr som spiser andre dyr.

Et husdyr: et dyr vi bruker i husholdet.

Et villdyr: et dyr som lever fritt i naturen.

Et tamt dyr: et dyr som er tamt og ikke lever fritt i naturen.

Post-svar:

En ulv er et rovdyr.

Et byttedyr er et dyr som blir tatt av rovdyr.

Et rovdyr er et dyr som tar andre dyr og spiser det.

Et husdyr er et dyr som vi har, som vi gir mat osv. f.eks. en hund, en katt, kuer sauer osv..

Et villdyr er et dyr som lever villt i skogen som vi ikke kan komme spesielt nær.

Et tamt dyr er et dyr som omgås oss mennesker, som vi kan klappe osv, for eksempel husdyr.

Spørsmål 2:

Nevn minst fire næringskilder for ulv i Norge:

Hva er ulvens viktigste næringskilde i Norge?

Pre-svar:

Elg, sau, rådyr. Viktigste næringskilden er elg.

Post-svar:

Ulven spiser hjortevilt, sau, bever og småvilt.
Den viktigste næringskilden i Norge er hjortevilt.

Spørsmål 3:

Kan du nevne noen områder hvor vi har ulv i Norge i dag?

Pre-svar:

Østerdalen.

Post-svar:

Østerdalen; Koppang og Atna, Østfold.

Spørsmål 4:

Hva betyr det at det er et alfapar i en ulveflokk?
Hva er typisk atferd for en alfa-hannulv?

Pre-svar:

Alfaparet er de som bestemmer i flokken.
En alfa-hannulv er agresiv mot andre hanner.

Post-svar:

Et alfapar er lederparet i ulveflokk.
Atferden for en alfa- hannulv: den er agresiv ovenfor andre hanner.

Spørsmål 5:

Når blir en ulv kjønnsmoden:

Pre-svar:

1 år - 2 år

Post-svar:

6 mnd- 12 mnd

Spørsmål 6:

Omtrent hvor mange ulv er det i Norge i dag?

Pre-svar:

Det er ca. 150 ulv i dag.

Post-svar:

Det er omtrent 40 ulver i Norge.

Spørsmål 7:

Hva betyr en biotops bæreevne for ulv?

Pre-svar:

Hvor mange ulv området tåler.

Post-svar:

En biotops bæreevne for ulv er antallet ulv et bestemt område tåler før området ikke tåler flere ulver.

Spørsmål 8:

Hva tror du bæreevnen er for ulv i Norge?

Pre-svar:
Vet ikke.

Post-svar:
Bæreevnen for ulv i Norge i dag er høyere enn antall ulv vi har i dag, men jeg er ikke sikker på akkurat hvor mange ulv dat kan være.

Spørsmål 9:

Hvor mange ulv tror du det vil være i Norge om 10 år om den ikke blir jaktet på/skutt/forgiftet av mennesker, men at den får formere seg fritt?

Pre-svar:
Flere tusen ulv.

Post-svar:
Det kan bli veldig mange, men etterhvert blir det ikke plass til flere. Kanskje et par hundre.

Spørsmål 10:

Hvilke forpliktelser har norske myndigheter i forhold til forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:
De må gi akkurat passe med fellingstillatelser, ikke for mange.

Post-svar:
De skal holde ulvestammen på en nivå som passer til området de oppholder seg i. Det skal være et visst antall ulv i Norge.

Spørsmål 11:

Hva er målsetningen for forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:
Holde ulvestammen på en akkurat passe nivå.

Post-svar:
De skal opprettholde en ulvestamme på et visst antall ulv. Ta vare på ulvestammen.

Spørsmål 12:

Hvem er ansvarlig for å holde antall ulv i et område på et bestemt nivå?

Pre-svar:
Direktoratet for naturforvaltning

Post-svar:
Direktoratet for naturforvaltning

Kari

Besvarelser om bakgrunn

Spørsmål 1:

Bor du på en gård hvor man driver med husdyrhold?

Pre-svar: Nei

Spørsmål 2:

Hvis svaret ditt er ja, hva slags husdyr? (hvis svaret ditt er nei skriv ingen i svarboksen)

Pre-svar: ingen

Spørsmål 3:

Har du noen av følgende fritidsinteresser?

Pre-svar: friluftsliv

Spørsmål 4:

Kunne du tenke deg å delta på ulvejakt? Begrunn svaret.

Pre-svar: Nei, for jeg kunne aldri ha tenkt meg å jakte på noe dyr i det hele tatt!

Besvarelser om ulv

Spørsmål 1:

Gi en definisjon på følgende begreper (skriv i boksen nedenfor):

En ulv

Et byttedyr

Et rovdyr

Et husdyr

Et villdyr

Et tamt dyr

Pre-svar:

Et rovdyr, som lever i skogen og som er i slekt med hundene.

Et dyr som blir jaktet på/spist av et annet dyr, eller et menneske.

Et dyr som jakter på andre for å få mat.

Et dyr som blir holdt i fangenskap av mennesker for at vi skal kunne dra nytte av det på en eller annen måte.

Et dyr som ikke er vant med/ikke liker menneskelig kontakt.

Et dyr som er vant til/likev menneskelig kontakt.

Post-svar:

En ulv er et stort rovdyr som lever av hjortedyr. Også ligner det på en hund.

Et byttedyr er et dyr som blir jagd og spist av andre dyr(mennesker). Et byttedyr kan også være et rovdyr.

Et rovdyr er et dyr som jakter og spiser andre dyr. Et rovdyr kan også være et byttedyr.

Et husdyr er et dyr som blir holdt i fangenskap av mennesker for at vi skal kunne utnytte ressursene dens.

Et villdyr er et dyr som lever vilt i naturen, og som ikke er vant til mennesker.

Et tamt dyr er et dyr som er vant til mennesker, og som liker å ha kontakt med mennesker.

Spørsmål 2:

Nevn minst fire næringskilder for ulv i Norge:

Hva er ulvens viktigste næringskilde i Norge?

Pre-svar:

Elg, rein, rådyr, hare, smågnagere, sau.

Viktigst: er ikke sikker, der det finnes sau, så kanskje det er det!

Post-svar:

Ulven spiser hjortedyr, bever, sau og småvilt.

Hjortedyr er den viktigste næringskilden.

Spørsmål 3:

Kan du nevne noen områder hvor vi har ulv i Norge i dag?

Pre-svar:

Her i Østerdalen: Koppang, Rendalen, Mykleby osv.

Post-svar:

Østerdalen, østfold og på grense mellom norge og sverige (streifdyr som lever i begge landa).

Spørsmål 4:

Hva betyr det at der er et alfapar i en ulveflokk?

Hva er typisk atferd for en alfa-hannulv?

Pre-svar:

Har aldri hørt ordet før, men et alfapar er vel kanskje et par som kan formere seg.

En alfa-hannulv streifer vel da kanskje for seg selv, og joiner hunnulven bare i paringstida.

Post-svar:

Alfapar: lederparet i flokken, kun de to kan få unger som får vokse opp!

Alfa-hannulv: jager andre hannulver og opptre dominerende.

Spørsmål 5:

Når blir en ulv kjønnsmoden:

Pre-svar:

1 år - 2 år

Post-svar:

6 mnd- 12 mnd

Spørsmål 6:

Omtrent hvor mange ulv er det i Norge i dag?

Pre-svar:

Jeg vet ikke, men jeg tror slettes ikke at ulven er en trua dyreart lenger. For det har blitt ganske så mye av den igjen.

Post-svar:

Rundt 80.

Spørsmål 7:

Hva betyr en biotops bæreevne for ulv?

Pre-svar:

Er ikke sikker, men jeg tror det betyr at hvis noen av de dyreartene ulven lever av får en kraftig populasjonsvekst, så vil også ulven få det.

Post-svar:

Hvor mange ulver "det er plass til" i et område, før det blir så mange at det ikke er nok mat ol.

Spørsmål 8:

Hva tror du bæreevnen er for ulv i Norge?

Pre-svar:

Vet ikke.

Post-svar:

100 kanskje, vet ikke...

Spørsmål 9:

Hvor mange ulv tror du det vil være i Norge om 10 år om den ikke blir jaktet på/skutt/forgiftet av mennesker, men at den får formere seg fritt?

Pre-svar:

Mange, mange, mange fler enn det er idag!

Post-svar:

Mange over hundre ihvertfall!!

Spørsmål 10:

Hvilke forpliktelser har norske myndigheter i forhold til forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:

Vet egentlig ikke, men det burde være å holde stammen nede i et respektabelt antall.

Post-svar:

Å holde den nede på et respektabelt nivå, slik at det ikke er noe problem for sauebønder ol. kan leve av det! Og så det ikke blir en trussel ellers også.

Spørsmål 11:

Hva er målsetningen for forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:

Vet ikke.

Post-svar:

10 familier???!!!!!

Spørsmål 12:

Hvem er ansvarlig for å holde antall ulv i et område på et bestemt nivå?

Pre-svar:

Stortinget

Post-svar:

Direktoratet for naturforvaltning

Linn

Besvarelser om bakgrunn

Spørsmål 1:

Bor du på en gård hvor man driver med husdyrhold?

Pre-svar: ja

Spørsmål 2:

Hvis svaret ditt er ja, hva slags husdyr? (hvis svaret ditt er nei skriv ingen i svarboksen)

Pre-svar: hester, kjøttfe, villsvin, sauer, høner, kalkuner, hunder, katt.

Spørsmål 3:

Har du noen av følgende fritidsinteresser?

Pre-svar: jakt og friluftsliv

Spørsmål 4:

Kunne du tenke deg å delta på ulvejakt? Begrunn svaret.

Pre-svar: ja, for jeg mener ulvebestanden bør beskattes såpass at den kommer ned på et nivå der den ikke forårsaker tap verken for de som lever av husdyr eller jaktutleie. Ikke minst at den kommer ned på et nivå så folk slipper å føle frykt for å være i utmarka (det skal ikke være nødvendig å måtte være flere for å tørre å utøve friluftsliv!) -for det er det mange som gjør! Det er ikke mye morsomt å være noen km oppe i skogen alene lenger når du vet du kan møte ulv, spesielt ikke når det begynner å bli mørkt - noe jeg har erfart! Dette hemmer gleden ved friluftsliv betydelig, for dette er noe jeg aldri behøvdde tenke på før ulven kom inn i området! Pga dette, og det faktum at ulvejakt er SÆRDELES VANSKELIG (derfor burde alle som har interesse av det være med å jakte ved en eventuell jakt), noe vi har sett ut fra fellingstillatelser i kommunen, ville jeg vært med hvis det ble ulvejakt.

Besvarelser om ulv

Spørsmål 1:

Gi en definisjon på følgende begreper (skriv i boksen nedenfor):

En ulv

Et byttedyr

Et rovdyr

Et husdyr

Et villdyr

Et tamt dyr

Pre-svar:

Ulv: villlevende rovdyr i slekt med tamhunden.

Byttedyr: dyr som i en eller flere næringskjeder tjener som mat for andre dyr.

Rovdyr: dyr som jakter på, dreper og spiser andre dyr.

Husdyr: temmede dyr, eller dyr som er fremavlet av temmede dyr for å tjene menneskelige formål.

Villdyr: frittlevende dyr utemmet av mennesker.

Tamt dyr: dyr som er vennet til mennesker, og blir holdt av mennesker for næringens skyld.

Spørsmål 2:

Nevn minst fire næringskilder for ulv i Norge:

Hva er ulvens viktigste næringskilde i Norge?

Pre-svar:

Elg,rådyr,sau,hare,fugl og annet småvilt.

Den tar det den kommer over, og det som er lettest for den.i områder med sau er disse lette å finne fordi de er mange,og de er lettere å fange enn f.eks. elg,derfor går det mest sau der. om vinteren/der det ikke er sau, tar den det viltet det er lettest å ta.

Spørsmål 3:

Kan du nevne noen områder hvor vi har ulv i Norge i dag?

Pre-svar:

Koppang, atna-vestsida av glomma, observasjoner rundt i det meste av resten av kommunen også.østfold,finnskogen.streifdyr rundt på østlandet.

Spørsmål 4:

Hva betyr det at der er et alfapar i en ulvflokk?

Hva er typisk atferd for en alfa-hannulv?

Pre-svar:

Det er sjefsparet:lederulven og hans partner.de er det eneste paret i en ulvflokk som får formere seg. Hannulven markerer revir og leder flokken.

Spørsmål 5:

Når blir en ulv kjønnsmoden:

Pre-svar:

1 år - 2 år

Spørsmål 6:

Omtrent hvor mange ulv er det i Norge i dag?

Pre-svar:

Det påstås fra høyere hold at vi nærmer oss målet om 8-10 familiegrupper, men det er helt klart flere enn det påstås, noe en kan si utfra alle observasjonene av ulv i forskjellige områder og på forskjellige størrelser, i områder hvor det faktisk påstås at det bare skal finnes ett par etc.

Spørsmål 7:

Hva betyr en biotops bæreevne for ulv?

Pre-svar:

Når bæreevnen overskrides er det blitt så mange ulv at det ikke lenger er mat nok til alle, og pga tettheten er det fare for spredning av sykdom, bl.a. den svært uønskede ulveparasitten. Det er ingen grunn til at vi skal la ulven nå denne grensen når vi ved jakt på alle andre dyr passer på at de ikke skal overskride bæreevnen. Noe vi gjør for å holde en jevn bestand slik at det alltid skal være et høstingsgrunnlag for oss av viltet.bæreevnen for rovdyr er mye mindre enn for pattedyr, og den blir automatisk enda mindre når vi skal bevare vårt eget innhøstingsgrunnlag,spesielt for ulv fordi den kun spiser kjøtt,ikke sover vintersøvn og fordi den hvis det er nok vilt, tar mye mer enn det som er nødvendig for føden.

Spørsmål 8:

Hva tror du bæreevnen er for ulv i Norge?

Pre-svar:

Nådd for lengst!!!! Nå begynner det i mange områder å gå hardt utover elgkvotene i tillegg til store problemer med husdyr, også husdyr på beitet. I tillegg er tilveksten i mange elgbestander i områder det er ulv nesten helt borte, fordi ulven har jaktet det letteste byttet: kalvene, noe som vil innskrenke jaktkvotene betydelig. Det er faktisk viktigere at vi bevarer vårt innhøstinggrunnlag og bare har noen få ulver enn at vi har et så mye ulv som nå bare for å ha den! Mange mennesker har faktisk yrkene sine truet av ulv, og den blir ikke utryddet selv om det bare er en svært lav bestand! Dessuten gir ulven blaffen i om den er norsk eller svensk, så å ha en lav stamme er ikke noe problem så mye ulv som det er i Sverige -vi utrydder den ikke!! Det er ikke riktig at staten bruker flerfoldige millioner på forebyggende tiltak i ulveområder og erstatninger for å presse ulvebestanden nærmere og nærmere bæreevnen når det er mulig å redusere bestanden betraktelig og dermed slippe problemene -det er jammen mange instanser i samfunnet vi kunne brukt de pengene på istedenfor ulv! u-hjelp!

Spørsmål 9:

Hvor mange ulv tror du det vil være i Norge om 10 år om den ikke blir jaktet på/skutt/forgiftet av mennesker, men at den får formere seg fritt?

Pre-svar:

Mange hundre -minst!! De formerer seg utrolig fort, så lenge det er mat, men får de formere seg fritt ti år til vil det være hjortedyrene og småviltet vårt som er sjeldne !!!

Spørsmål 10:

Hvilke forpliktelser har norske myndigheter i forhold til forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:

Sammen med de andre skandinaviske landene hindre utrydding -og med stammen i Sverige kunne vi hatt nesten hvor lite vi ville uten at det var noen som helst fare for utrydding.

Spørsmål 11:

Hva er målsetningen for forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:

8-10 helnorske familiegrupper. Dustete:ulven bryr seg ikke om nasjonalitet!!! Dette er for mye for primærnæringene!

Spørsmål 12:

Hvem er ansvarlig for å holde antall ulv i et område på et bestemt nivå?

Pre-svar:

Direktoratet for naturforvaltning

Mari

Besvarelser om bakgrunn

Spørsmål 1:

Bor du på en gård hvor man driver med husdyrhold?

Pre-svar: Nei

Spørsmål 2:

Hvis svaret ditt er ja, hva slags husdyr? (hvis svaret ditt er nei skriv ingen i svarboksen)

Pre-svar: ingen

Spørsmål 3:

Har du noen av følgende fritidsinteresser?

Pre-svar: jakt og friluftsliv

Spørsmål 4:

Kunne du tenke deg å delta på ulvejakt? Begrunn svaret.

Pre-svar: Ja det hadde vært morro, men jeg tror det er for de litt mer erfarne jegerene. Vi som driver med jakt her i bygda ser hvordan ulven herjer både med hunder å andre dyr. DEN MÅ BORT

Besvarelser om ulv

Spørsmål 1:

Gi en definisjon på følgende begreper (skriv i boksen nedenfor):

En ulv

Et byttedyr

Et rovdyr

Et husdyr

Et villdyr

Et tamt dyr

Pre-svar:

En ulv: rovdyr i hunderasen.

Et byttedyr: et dyr som andre dyr tar eks en hare.

Et rovdyr: dyr som tar byttedyr.

Et husdyr: dyr som er tamme, eies av en person enten for det økonomiske eller som kjæledyr.

Villdyr: et dyr som lever fritt, og ikke har en tilhørighet.

Et tamt dy: dyr som ikke er redde for mennesker, enten det er husdyr, rovdyr eller villdyr.

Post-svar:

En ulv : et rovdyr som lever i Norge (hundefamilien).

Et byttedyr: et dyr som blirspist av andre dyr.

Et rovdyr: et dyr som spiser byttedyr.

Et husdyr: et tamt dyr som blir eid av noen, ofte en bonde.

Et villdyr: et dyr som lever vilt i naturen. og som ikke eies av noen.

Et tamt dyr: det er dyr som ikke er redde mennesker, de er ofte eid av mennesker(bønder).

Spørsmål 2:

Nevn minst fire næringskilder for ulv i Norge:

Hva er ulvens viktigste næringskilde i Norge?

Pre-svar:

Ulven spiser: mye elg, hjort, rådyr og mange sådyr som mus og rotter.

Ulvens hovednæringskilde er elg, men jeg synes den tar mye hjort i forhold til bestanden her i bygda.

Post-svar:

Elg, hjort, rådyr, sau, bever, alt egentlig.

Ulvens viktigste byttedyr er elg.

Spørsmål 3:

Kan du nevne noen områder hvor vi har ulv i Norge i dag?

Pre-svar:

En eller to flokker i Koppang/Rendalen omeråde. Vi har en stamme i Østfold (muligens hybrider) mens det er flere flokker og streifdyr som oppholder seg på grensa til Sverige. Men ulv er observert mange steder for eks på hedmarken, tynset/alvdal.

Post-svar:

Østfold, flere steder på grensa til Sverige også har vi de flokkene som lever rundt Koppang. Atna flokken og Koppangsokken.

Spørsmål 4:

Hva betyr det at det er et alfapar i en ulveflokk?

Hva er typisk atferd for en alfa-hannulv?

Pre-svar:

En han og en hun som er ledere i flokken. Og andre ulver i flokken har stor respekt for disse, og følger dem der de går.

En alfa-hannulv markerer omerådet sitt, og den jager bort andre hannulver som prøver å parre seg med noen hunner i flokken. Alfa hannen er den eneste hannen som har lov til å parre seg.

Post-svar:

Lederpar som er de eneste som får unger. Markerer området sitt og jager bort andre hanner som prøver å parre seg med hunnene. Leder flokken i jakt. Den er som meg, den er sjæææf.

Spørsmål 5:

Når blir en ulv kjønnsmoden:

Pre-svar:

1 år - 2 år

Post-svar:

1 år - 2 år

Spørsmål 6:

Omtrent hvor mange ulv er det i Norge i dag?

Pre-svar:

Har ikke peiling, og mange ulver oppholder seg jo ofte både Sverige og Norge, men vill tipping kanskje 30-50 stk.

Post-svar:

Nei det er ca 37 kanskje noen til.

Spørsmål 7:

Hva betyr en biotops bæreevne for ulv?

Pre-svar:

Hvor mye ulv et ommeråde tåler. Eks antallet elg i et ommeråde må være så stort at ulven tar bare tillveksten og ikke minsker stammen. Blir elgen borte er bæreevnen brutt. For mange.

Post-svar:

Hvor mye ulv et ommeråde klarer å bære fram, er mattilgangen gra kan et omeråde tåle mange ulver. Er det lite byttedyr der er det ikke plass til mange ulver.

Spørsmål 8:

Hva tror du bæreevnen er for ulv i Norge?

Pre-svar:

Det kommer ann på om vi jegere skal fortsette med den jakten vi gjør. Men hvis vi prioriterer ulven tror jeg vi kan ha adskillig mer ulv enn vi har i dag. Kanskje opp i 1000 dyr.

Post-svar:

Rundt hundre kanskje, men da må vi jegere slutte å jakte i ommeråder der det er bestemt at det skal være ulv, i allefall jakte mindre.

Spørsmål 9:

Hvor mange ulv tror du det vil være i Norge om 10 år om den ikke blir jaktet på/skutt/forgiftet av mennesker, men at den får formere seg fritt?

Pre-svar:

Jeg tror ikke det blir så mye mer. Hvis ikke vi stopper jakta de da, og overlater det hele til ulven. Men hvis vi fortsetter bør det ikke mye mer.

Post-svar:

Nei det er ikke så mye mer. Ulven må ha mat og så lenge vi skyter mye elg å passer på husdyra våre kan det ikke bli så mye fler enn hundre.

Spørsmål 10:

Hvilke forpliktelser har norske myndigheter i forhold til forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:

Det vet jeg ikke så mye om, men jeg tror norge sammen med sverige har inngått en avtale som sier at ulven skal bevares. Og da kan ikke norge bare si at: her i landet skal det ikke være ulv.

Post-svar:

Bern konvensjonen som norge har skrevet under sier at norge må ha ulv. Norge er nødt til å ta vare på ulvestammen.

Spørsmål 11:

Hva er målsetningen for forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:

Sikkert at den skal komme på et stabilt nivå. og ikke være utryddingstrua.

Post-svar:

Sikkert at det skal være en stamme som er stabil og ike er utryddingstrua.

Spørsmål 12:

Hvem er ansvarlig for å holde antall ulv i et område på et bestemt nivå?

Pre-svar:
Direktoratet for naturforvaltning

Post-svar:
Direktoratet for naturforvaltning

Nora

Besvarelser om bakgrunn

Spørsmål 1:

Bor du på en gård hvor man driver med husdyrhold?

Pre-svar: Nei

Spørsmål 2:

Hvis svaret ditt er ja, hva slags husdyr? (hvis svaret ditt er nei skriv ingen i svarboksen)

Pre-svar: ingen

Spørsmål 3:

Har du noen av følgende fritidsinteresser?

Pre-svar: jakt

Spørsmål 4:

Kunne du tenke deg å delta på ulvejakt? Begrunn svaret.

Pre-svar: Det hadde vært spennende det, men jeg føler ikke at jeg har noe voldsomt grunnlag til å SKYTE ulven! Uansett hadde vært moro og vært med bare for å være med!

Besvarelser om ulv

Spørsmål 1:

Gi en definisjon på følgende begreper (skriv i boksen nedenfor):

En ulv

Et byttedyr

Et rovdyr

Et husdyr

Et villdyr

Et tamt dyr

Pre-svar:

Ulv: rovdyr.

Byttedyr: dyr som blir fanget - et bytte for et annet!

Rovdyr: jakter og spiser (på) andre dyr (oftest byttedyr).

Husdyr: dyr som tilhører bestemte folk. Kan være kjæledegge, kan være fritidshobby... Eks. hund, sau, ku..

Villdyr: motsatte av husdyr, dyr som lever vilt. Som ikke har noen tilhørighet, bortsett fra bestemte biotoper osv. Lever vilt i utmarksområder.

Tamt dyr: dyr som i utgangspunktet er et villdyr, men som har blitt temmet av mennesker. Eks. dyr i dyrehager, sirkus osv. Dette kan i utgangspunktet være villdyr, tamdyr, rovdyr osv.

Post-svar:

ULV: et rovdyr.

BYTTEDYR: dyr som blir en annens "fangst". Dyr jakter på et annet dyr, får han det dyret, blir det et bytte for ham.

ROVDYR: kjøttetende dyr. Ulv er et rovdyr, spiser det meste.

HUSDYR: har tilhørighet, ofte på en gård. Da sikter jeg til ku og sau.

VILLDYR: lever villt, har ingen tilhørighet noen sted.

TAMT DYR: dyr som har blitt temmet. Eksempelvis et villdyr som har blitt temmet av mennesker. Ser for meg et sirkus.

Spørsmål 2:

Nevn minst fire næringskilder for ulv i Norge:

Hva er ulvens viktigste næringskilde i Norge?

Pre-svar:

Næringskilder: elg, rådyr, hjort! Men også andre smådyr som mus, ekorn etc.

Viktigste næringskilde i Norge: Sau selvfølgelig...!!! Nei, det må nok være elgen!

Post-svar:

Hjortedyr, hare, bever, gaupe. Spiser som sagt det meste.

Ulvens viktigste næringskilde, for uten sau er hjortedyra!

Spørsmål 3:

Kan du nevne noen områder hvor vi har ulv i Norge i dag?

Pre-svar:

Vi har jo ulv i områdene rundt Koppang/Rendalen. Hvor den befinner seg ellers rundt i landet er jeg usikker på, men den lever vel i flokker ved grensa til Sverige, for det er vel der den opprinnelig kommer fra til NORge...!?!

Post-svar:

Vi har det i Koppang/Rendals området, Østfold, Trysilområde.

Spørsmål 4:

Hva betyr det at der er et alfapar i en ulveflokk?

Hva er typisk atferd for en alfa-hannulv?

Pre-svar:

Alfapar.... Har aldri hørt det uttrykket, men jeg antar at det er det grunnleggende paret i flokken. En hann og en hunn, som er SJEFENE og som det ligger respekt for.

Typisk for en Alfa-hannulv: Sikkert en liten "tyrann." Maktsjuk, og skal helst "bestemme." Har førsteretten og ogt e neretten på ting!

Post-svar:

Alfaparet i en ulveflokk er selve grunnparet i flokken. De hersker over alle de andre, og det er spesielt hannen som er sjef.Mor og far!

Veldig opptatt av å sikre revirer - det er han som bestemmer. Konkurrere med andre er også et kjennetegn.

Spørsmål 5:

Når blir en ulv kjønnsmoden:

Pre-svar:

6 mnd- 12 mnd

Post-svar:
6 mnd- 12 mnd

Spørsmål 6:

Omtrent hvor mange ulv er det i Norge i dag?

Pre-svar:
Vet ikke! Det blir bare fler og fler..... HJELP!

Post-svar:
Det er omtrent 200 ulv i Norge i dag.....

Spørsmål 7:

Hva betyr en biotops bæreevne for ulv?

Pre-svar:
Biotopens bæreevne for ulven betyr ganske mye! Dersom området når bæreevnen, blir det fort en reduksjon i stammen! (I dag gjør jo det egentlig ingenting...) Det hvert område tåler, er utgangspunktet for at det skal klare å fø på så, så mange ulv! Det er ofte at bæreevnen blir nådd, og at det er flere år at stammen går nedover og nedover Tar sin tid å bygge opp igjen næringsgrunlaget i biotopen!

Post-svar:
En biotops bæreevne har alt å si for uansett hvilket dyr det er. Når grensen for bæreevnen er nådd, klarer ikke biotopen å holde på like mange individer, dermed blir stammen redusert. Altså når ulv er så mange så ikke området klarer å dekke alle behov, synger det på siste verset for mange, og stammen blir kraftig redusert.

Spørsmål 8:

Hva tror du bæreevnen er for ulv i Norge?

Pre-svar:
Aner ikke! Håper den ikke er stor! Siden elgen er (som jeg tror) ulvens største næringsgrunnlag, er det begrensa hvor mye elg ulven egentlig kan ta! Vi har jo jegere om høsten som tar seg av den biten.....

Post-svar:
Bæreevnen for ulv i Norge i dag?! Aner egentlig ikke, men jeg vil tippe det er omtrent 500-1000.

Spørsmål 9:

Hvor mange ulv tror du det vil være i Norge om 10 år om den ikke blir jaktet på/skutt/forgiftet av mennesker, men at den får formere seg fritt?

Pre-svar:
Da tror jeg det til slutt vil bli mye ulv. Men da blir bæreevnen fort nådd, så det vil også til slutt gå nedover.

Post-svar:
Da vil det snart være flere ulv enn mennesker..... Jeg klarer ikke å tippe nøyaktig, det aner jeg ikke, men mange tusen tror jeg det vil bli.

Spørsmål 10:

Hvilke forpliktelser har norske myndigheter i forhold til forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:

De norske myndighetene har ganske stort ansvar! De bør allefall ha det! Er det myndigheter så er det det, og da forplikter det at de tar litt ansvar! De må sammen med andre FAGFOLK, diskutere dette! Også bønder osv. som blir rammet av ulvens adferd....

Post-svar:

Den har forpliktelser i forhold til Bern avtalen. Det går ut på at Norge var enig i at ulven skulle være fredet, men sånn som situasjonen i dag er - med konflikter og det ene med andre, fellingstillatelser osv. har myndighetene et ansvar.

Spørsmål 11:

Hva er målsetningen for forvaltningen av den skandinaviske ulvestammen?

Pre-svar:

At vi skal redusere stammen, men ikke kvitte seg helt med den! Ulven blir sammenliknet med andre dyr, og den har vel rett til å leve den også, selv om den er et skadedyr.....

Post-svar:

Å få stammen ned på et akseptabelt nivå, som ikke går utover primærnæringer, elgjakt osv.

Spørsmål 12:

Hvem er ansvarlig for å holde antall ulv i et område på et bestemt nivå?

Pre-svar:

Stortinget

Post-svar:

Den enkelte kommune

Vedlegg 4 A Fokusgruppe 1 møte 1

1 Ordstyrer: Hva forbinder dere med ulven? Hva tenker dere på når dere hører
2 ordet ulv?
3 (Ordstyrer noterer på tavla)
4 Guri: Jeg tenker bare på Rødhette.
5 Frida: Ulven er farlig.
6 Eli: Døde sau.
7 Ingrid: Fint dyr.
8 Ordstyrer: Når du sier fint dyr Ingrid, hva tenker du på da? Hvorfor er det
9 fint?
10 Ingrid: Jeg synes bare det er fint. Jeg synes det er et pent dyr, utseende.
11 Jeg er veldig fascinert. av alle dyr egentlig. Så det gjelder ikke bare
12 ulven.
13 Ordstyrer: Frida, du sa farlig. Hva mener du da?
14 Frida: Det tar dyr og unger. Ser ut som et farlig dyr, slik jeg ser det.
15 Ordstyrer: Eli hva mener du? Hvorfor sa du dø sau?
16 Eli: Det er mange sau som blir tatt av ulven.
17 Ordstyrer: Er det ingen andre ting dere forbinder med dette?
18 Guri: Forbinder med en ulv, jeg vet ikke jeg.
19 Frida: Jeg tenker på schæferhunder og jeg da.
20 Eli: Og huskyhunder.
21
22 Ordstyrer: Guri, du sa du hadde sett en ulv som var dø. Kan du fortelle
23 litt om det?
24 Guri: Ja, det var en ulv som var påkjørt av toget som de måtte skyte fordi
25 den var skadet. Og etter at de hadde skutt den så hadde de den i garasjen
26 på lensmannskontoret. Og da var jeg innom for å se på den. Jeg syntes den
27 var veldig liten og spinkel til å være en ulv. Jeg trodde den var litt
28 større enn det. Ikke at de var kjempestore, men den så veldig liten ut.
29 Ordstyrer: Vet du om det var en voksen ulv?
30 Guri: Det vet jeg ikke, men det var en hunn-ulv. Hunner er sikkert mindre
31 enn hann-ulv
32 Eli: Det er naturlig det med hunder.
33 Ordstyrer: Kan du sammenligne det med størrelsen til andre dyr, andre
34 hunder?
35 Guri: Jeg så ikke akkurat hvor stor han var. Han var litt lengre enn en
36 elghund, men ikke så mye høyere tror jeg. Men så hadde jo ene beinet hans
37 knekt også, så jeg så ikke akkurat hvor høy han var. Men han var ikke så
38 stor som jeg trodde den skulle være.
39 Ordstyrer: Var den tynn eller kraftig?
40 Guri: Den var tynn, men det kan ha noe med at den var kjørt på toget så den
41 hadde ikke fått jaktet på et par dager. Han hadde ikke spist på noen dager.
42 Ordstyrer: Den var altså blitt skadet først?
43 Guri: Ja han hadde brutt beinet. Det bare hang og slang i alle slags
44 retninger.
45
46 Ordstyrer: Er dere redd for ulv?
47 Eli: Nei.
48 Frida: Den er vel sikkert like redd for oss som vi er for den. Jeg tror
49 ikke at jeg hadde stått å klappet den akkurat hvis den hadde kommet gående
50 mot meg.
51
52 Ordstyrer: Hvordan tror dere det hadde vært å møte en ulv i naturen?
53 Frida: Jeg hadde blitt redd.
54 Ordstyrer: Eli?
55 Eli: Jeg hadde nok blitt redd.
56 Ordstyrer: Ingrid, hva tror du?

57 Ingrid: Jeg hadde nok reagert, men håpet på at den snudde og stakk igjen.
58 Eli: Sikkert tenkt at den er like redd som jeg er redd den.
59 Guri: Det hadde ikke jeg tenkt tror jeg. Jeg hadde bare tenkt: spring!
60 Frida: Den trenger ikke vært farlig da.
61 Eli: Det kan jo være en hund også. De er jo veldig like. Mange av dem i
62 alle fall.
63 Ordstyrer: Så du er ikke sikker på at du.
64 Eli: Jo jeg hadde sikkert tenkt at det er en ulv, og blitt litt redd.
65
66 Ordstyrer: Nå har vi sett en bildeserie. Kan dere kort beskrive bildene?
67 Eli: En ulv som sto og lurte bak et tre.
68 Guri: En som flekket tenner, en flokk, jeg vet ikke om det var en hel
69 flokk, men alle fall noen som sto sammen.
70 Eli: Døde sauer.
71 Guri: Og en levende sau.
72 Ordstyrer: Hvilke av disse bildene forbinder dere mest med ulven?
73 Guri: Ulven som flekker tenner.
74 Eli: Det bak treet med de øyene, ulveøyne.
75 Guri: Vi så liksom rett i øynene der.
76 Eli: Fæle øyne, ekle øyne.
77 Ordstyrer: Hvis dere ser for dere en ulv hva ser dere da?
78 Eli: Svart.
79 Frida: Grå.
80 Eli: Fæle øyne.
81 Frida: Sint.
82 Guri: Så flekker den tenner.
83 Eli: Smal snute.
84 Ordstyrer: Ingrid hva tenker du på?
85 Ingrid: Jeg ser den bare som en ulv. Ikke flekkende tenner eller noen ting.
86 Ikke noen spesielle trekk ved ulven som jeg tenker spesielt på, eller som
87 jeg forestiller med når jeg hører ordet ulv.
88
89 Ordstyrer: Hva er med på å bestemme hva dere tenker om ulven? Hva er
90 årsakene til holdningene dere har til ulven?
91 Eli: Foreldre har sikkert sagt sitt: Du må passe deg for den er farlig.
92 Guri: Jeg henger fast ved eventyra, rødhet og ulven.
93 Eli: Du har alltid hørt at ulven og bjørnen er farlig. Dem må du passe deg
94 for.
95
96 Ordstyrer: Hva med deg, Ingrid. Hva er det som gjør at du ikke syns det
97 virker så skummelt, at det andre ting du heller syns er mer spennende med
98 ulven?
99 Ingrid: Jeg er ikke så sikker.
100 Ordstyrer: Du tenker ikke så mye på sau, eller at det er farlig?
101 Ingrid: Nei, jeg tenker bare på et dyr. Jeg ser ikke på det som farlig for
102 meg. De følger jo liksom instinktene sine, men sauebøndene blir så
103 irriterte over at ulven tar sauene. Det er ikke akkurat slik at den plukker
104 ut hva som.. heller..., om den tenker at å den tilhører en bonde... Den har
105 ikke slik tankegang. Den gjør bare det den føler for eller, instinktvis da.
106
107 Ordstyrer: Andre grunner til at dere har de holdningene dere har?
108 Guri: Ulvedebatten kanskje, jeg vet ikke jeg.
109 Ordstyrer: Hva er det i ulvedebatten som dere husker best, som påvirker
110 holdningene?
111 Guri: Dø sau tenker jeg, men det er ikke det som har påvirket den
112 holdningen jeg har til ulv.
113
114 Ordstyrer: Hva slags kunnskap har dere om ulven? Hva vet dere?
115 (elevene får noen minutter til å noterer på et ark før vi gjennomgår i
116 fellesskap)
117 Frida: Den dreper dyr.

118 Eli: Sau.
119 Guri: Den lever i flokk og jakter sikkert i flokk.
120
121 Ordstyrer: Vet dere hvor mange ulver det er i Norge i dag?
122 Eli: Nei.
123 Guri: Når jeg tenker flokk tenker jeg 8-10, men det er bare noe jeg tenker.
124 Ordstyrer: Hvor mange er det rundt Koppang tror dere?
125 Guri: Aner ikke.
126 Eli: Vet ikke.
127 Ordstyrer: Er det en flokk eller er det flere flokker?
128 Eli: Vet ikke.
129 Guri: Vet ikke.
130 Ordstyrer: Vet dere noe om det finnes ulv i andre deler av verden?
131 Guri: Det gjør jo det.
132 Eli: Sverige.
133 Ingrid: Nord-Amerika.
134 Guri: Det er sikkert noen i Russland.
135 Ordstyrer: Hvorfor tror du det?
136 Guri: Det er snø der.
137 Ordstyrer: Så ulven er der det er snø?
138 Guri: Nei da.
139 Frida: Jeg tror jeg har sett det på tv.
140 Eli: Det er i russland det er jeg sikker på at jeg har hørt. Det er et
141 ulveland.
142
143 Ordstyrer: Vet dere om ulven er farlig for menneskene?
144 Frida: Den er farlig for alt.
145 Eli: Alt er farlig, nei da.
146 Frida: Jeg tror den kan være farlig.
147 Guri: Han kan sikkert være det.
148 Eli: Ja.
149 Frida: Jeg tror den sjelden angriper mennesker.
150 Eli: Det er lenge siden den har drept noen mennesker, tror jeg.
151
152 Ordstyrer: Er det drept noen i Norge i den senere tiden?
153 Frida: Vet ikke.
154 Eli: Det er veldig lenge siden i hvert fall, det har ikke vært så mange
155 ulver heller i det siste.
156 Guri: Det ble sagt noe om det i den debatten som var på tv, han rendølen,
157 ordføreren. Han hadde noen tall på det eller sa at da og da var det tatt.
158 Eli: Jeg er sikker på at jeg har hørt et eller annet om at på 40-tallet var
159 det en som ble skadet i alle fall.
160 Guri: Jeg synes jeg hørte 70-tallet, men 40 og 70 høres ganske likt.
161
162 Ordstyrer: Er ulven utrydningstruet i Norge?
163 Eli: Han var det.
164 Ingrid: Han var.
165 Guri: Enig.
166 Eli: Nå er den på vei opp igjen. Nå er det ikke lov til å jakte på den
167 eller noen ting.
168
169 Ordstyrer: Hva spiser ulven?
170 Eli: Sau.
171 Ordstyrer: Frida vet du noe?
172 Frida: Jeg innbiller meg at den spiser litt blad og slike ting, tre.
173 Eli: Som alle andre dyr.
174 Ordstyrer: Hva tror du Ingrid?
175 Ingrid: Hare kanskje, rådyr, er ikke helt sikker.
176 Guri: Vet ikke om den klarer å ta enhell elg, men kalver i alle fall, kan
177 jeg tenke meg.
178

179 Ordstyrer: Vet dere noe om levevis, hvordan de oppfører seg?
180 Guri: Oppfører seg. Det er vel avhengig av de andre ulvene rundt og
181 antallet på dem om de har unger å beskytte, om de er sulten, som oss, vi
182 blir aggressive vi også om vi blir sultne.
183 Eli: Ja.
184
185 Ordstyrer: Hva syns dere om det å ha ulv i nærheten av Koppang?
186 Frida: Det er litt utrivelig at den kommer på trappa di og slik. Der går
187 det en grense liksom. Det er greit nok at den er i skogen og er der, men...
188 Ordstyrer: Hva syns dere andre?
189 Guri: Jeg synes egentlig det er rart at jeg ikke har mer forhold til ulven
190 så lenge den har vært hos naboen som er ti meter unna meg. Hadde jeg sett
191 den selv.
192 Eli: Du tenker liksom på at ulven kommer ikke hit liksom fordi den er
193 skogsdyr.
194 Guri: Den driver liksom en halv kilometer nedenfor meg og den har da vært i
195 Teien også sier de. Det er ikke noe trivelig å tenke på men. Det er kanskje
196 slik det er.
197
198 Ordstyrer: Hvordan er folks generelle holdning til ulv på Koppang?
199 Guri: Den er veldig forskjellig. Bønder er jo i mot da.
200 Eli: Foreldre er jo ganske imot.
201 Ordstyrer: Alle foreldre?
202 Eli: Nei ikke alle. Småbarnsforeldre. De er redd for ungene sine. Det
203 skjønner jeg da.
204 Guri: Noen synes da at de skal få være. Vi har da tross alt ikke rett til
205 å.....
206 Eli: Bestemme at alle ulvene skal dø.
207 Frida: Nei.
208 Guri: Selv om vi kan gjøre det, så er det ikke det vi..
209 Eli: Bør gjøre.
210
211 Ordstyrer: Hvilke problemer er det i nærmiljøet her med ulven? Hva
212 oppfatter dere er de største problemene?
213 Guri: De tar sauene til bøndene.
214 Eli: Ja.
215 Guri: Mange sier de må gi opp og slutte som bønder og flytte.
216 Eli: Det var ulv like ved barnehagen ved Rendalen. Det er jo et lite
217 problem.
218 Ordstyrer: Hva sier du Frida?
219 Frida: Jeg er enig i det Guri og Eli sier.
220 Ordstyrer: Hva mener du Ingrid?
221 Ingrid: Jeg er enig med de andre.
222
223 Ordstyrer: Hva mener dere vi bør gjøre med dette?
224 Eli: Det er ikke så mye vi kan gjøre med dette.
225 Guri: Det nytter ikke å gjerde inn ulven da.
226
227 Ordstyrer: Bør vi redusere antall ulv i Norge, bør vi ha det sånn som det
228 er nå eller bør det bli flere?
229 Frida: Hvis det blir altfor mange blir det et problem.
230 Eli: Hvis det blir for få blir det et problem det å.
231 Ordstyrer: Hvorfor er det et problem hvis de blir for få?
232 Eli: Da kan de dø ut at da. De er jo en del av økosystemet.
233 Frida: Skogen.
234 Eli: Ja, skogen.
235 Ordstyrer: Hva mener dere vi bør gjøre?
236 Eli: La det være som det er nå.
237 Guri: Akkurat nå synes jeg det kan være som det er.
238 Eli: Hvis det blir for mange kan vi heller ha jakt på ulv.
239 Frida: På et visst antall.

240 Guri: Jeg synes ikke det er noen løsning å ta alle.
241 Eli: Nei nei nei.
242 Guri: Hvis det blir for mange kan vi ta noen, men det skal fremdeles være
243 igjen noen. Det må være noe som er farlig for oss her på jorda og.
244 Eli: Ja.
245 Guri: Ikke være bare alt som vi har laget og produsert selv.
246 Ordstyrer: Hva mener du Ingrid? Synes du vi skal ha det slik som det er nå?
247 Ingrid: Det er sånn passe nå. Det bør ikke bli færre i alle fall, kanskje
248 ikke flere heller.
249
250 Ordstyrer: Hvis vi ser mer på kunnskaper om regulering av ulv. Hva vet dere
251 om hvilke skader ulvene gjør? Hvilke dyr blir tatt?
252 Guri og Eli: Sau.
253 Ingrid: Hare kanskje.
254 Ordstyrer: Er det et problem?
255 Guri: Nei.
256 Ordstyrer: Andre dyr det har vært problem for?
257 Guri: Nei.
258 Eli: Nei.
259 Ordstyrer: Det ble nevnt elg tidligere.
260 Guri: Ja det kan bli, men jeg vet ikke om det er noe problem.
261 Eli: Hvis den tar alle kalvene så blir det et lite problem da.
262 Guri: Men jeg vet jo ikke om den gjør det, det var bare noe jeg sa.
263
264 Ordstyrer: Vet dere noe om hvilken forvaltning av ulv det er i Norge?
265 Hvilke lover som gjelder.
266 Eli: Det er en lov om at du må ha fellingstillatelse på alle ulver du
267 skyter for at vi skal få det på et vist nivå.
268 Ordstyrer: Vet dere noe annet om lovverket?
269 Guri: Det er sikkert noe om vern av ulven en eller annen plass.
270 Ordstyrer: Dere vet ikke noe om hva slike lover heter?
271 Eli: Det husker jeg ikke.
272 Guri: Det første jeg tenkte var naturvernloven, men om det har noe å si vet
273 jeg ikke.
274 Eli: Det er sikkert noe forvaltningslov eller lignende.
275
276 Ordstyrer: Vet dere hvilke tiltak som er gjort for å verne husdyra?
277 Eli: Du får penger hvis ulven tar mange sauer hvis du er bonde.
278 Ordstyrer: Andre tiltak?
279 Guri: De driver å snakker om at man skal gjerde inn sauene. Og det mener de
280 staten skal betale. Det stod i avisen en dag om en bonde som hadde sauene i
281 gjerding, men det hadde jo også bitt tatt sau fordi ulven kom seg over
282 gjerdingen.
283 Eli: Først så hørte vi at ulven ikke hoppet over gjerder. Men nei da så
284 gjorde den det visst allikevel.
285
286 Ordstyrer: Hva er problemene med å verne husdyrene mot ulven?
287 Guri: Ulvens instinkter. Det er ganske sleipt og lurt dyr egentlig, som
288 hvis det er sulten nok kanskje klarer å finne en måte å få tak i mat på.
289 Eli: Hvis vi gjerder dem inne nærme gården lokkes dem på en måte nærmere
290 folk. Da blir jo det et problem.
291
292 Ordstyrer: Hva er de største problemene med å gjennomføre tiltak?
293 Guri: Vet ikke.
294 Eli: Vet ikke.
295
296 Ordstyrer: Har dere fulgt med på ulvedebatten i media
297 Eli: Litt, men det er ikke så mye i media nå.
298 Guri: Det var en periode det var ganske mye, da så jeg da på det som var.
299 Eli: Jaaa.
300 Ordstyrer: Frida har du fulgt med noe?

301 Frida: Nei ikke så veldig mye, men er det om ulv på tv`n så hender det at
302 jeg ser på litt
303 Ordstyrer: hva ser du på da?
304 Frida: Hvilke program?
305 Ordstyrer: ja.
306 Frida: Det går jo dyreprogram på globus 2 for eksempel. Da får du vite mer
307 om ulven generelt.
308 Ordstyrer: Hva er det avisene skriver mest om?
309 Eli: Døde sauer, stakkars bønder.
310 Guri: Bli kvitt ulven.
311 Ordstyrer: Synes dere den delen er interessant eller kunne dere tenke dere
312 å vite mer om andre ting?
313 Guri: Vi vet jo ikke så mye fakta om ulven, det er noe vi kanskje bør ha i
314 hukommelsen, for å kunne være helt engasjert i saken så må du vite om ulv.
315 Det er kanskje noe av det første du burde skaffe deg, før du sitter å
316 uttaler deg om at ulven tar det og det synes jeg da.
317 Ordstyrer: Enn du Ingrid, hva synes du?
318 Ingrid: Jeg er vel enig i det Guri sier. Relativt.
319
320 Ordstyrer: Ønsker dere å sette dere mer inn i konflikten? Ønsker dere å
321 vite mer om ulv?
322 Frida: Det er jo et interessant tema da hvis du...
323 Eli: Går inn for det.
324 Ordstyrer: Synes dere at dere har et ansvar i å sette dere inn i dette?
325 Guri: Nei.
326 Eli: Nei.
327 Guri: Jeg skal flytte herifra likevel.
328 Ordstyrer: Så du synes det er et problem her og ikke et norgesproblem.
329 Eli: Ikke i hele Norge.
330 Guri: Det er jo slik det er blåst opp i media, at det er her det er et
331 problem og ikke andre steder.
332
333 Ordstyrer: Kunne dere tenke dere mer informasjon om ulv? I så fall hva
334 ønsker dere å lære mer om?
335 Eli: Ja.
336 Frida: Ja.
337 Guri: Om ulven ja men ikke sauen.
338 Eli: Hvilken atferd ulven har, hva den spiser, hvor mange det er.
339 Frida: Hvordan de jakter, kan hende vi får et annet syn på ulven også.

Vedlegg 4 B Fokusgruppe 1 møte 2

1 Ordstyrer: Hva synes dere om ulven som dyr? Vi kan først snakke om ulvens
2 egenskaper og utseende.
3 Frida: Det er et fint dyr.
4 Eli: Noen ganger ja, men andre ganger er det ekkelt og stygt, ikke stygt da
5 men... Skremmende.
6 Frida: Det ser litt farlig ut.
7 Guri: Skummelt.
8 Ordstyrer: Hege, hva synes du?
9 Hege: Det er jo et pent dyr egentlig, men.
10 Ordstyrer: Hva mener dere med at ulven er pen?
11 Frida: Det minner meg litt om en schæferhund. Og så synes jeg hunder er
12 fine så da blir det litt likt.
13 Hege: Det blir det samme egentlig.
14 Ordstyrer: Hva synes du Ingrid?
15 Ingrid: Jeg er enig jeg.
16 Ordstyrer: Dere sier dyret er pent, men... Hvorfor avslutter dere med men?
17 Hege: Utseende er pent, men oppførselen er mer skremmende. Slik som det vi
18 har hørt fra media.
19 Ordstyrer: Hva forbinder dere med oppførselen til ulv?
20 Eli: Flekker tenner.
21 Ordstyrer: Guri. Hva forbinder du med en ulv, hvis du ser den for deg?
22 Guri: Det Eli sa, om at den står å flekker tenner.
23 Ordstyrer: Hva mer forbinder dere med oppførselen?
24 Hege: Den er et rovdyr da, den tar jo andre dyr.
25 Ingrid: Den er ganske glupsk når den spiser, den river å sliter i byttet
26 sitt og krangler med hverandre om hvem som skal få spise.
27
28 Ordstyrer: Nå har dere vært gjennom dette prosjektet. Har dere lært noe
29 nytt om ulvens egenskaper og utseende?
30 Eli: Jeg har lært at den kan se ut på mange forskjellige måter, har
31 forskjellig utseende, når vi spilte mot han Ulf.
32 Guri: Ikke bare grå og svart.
33 Ordstyrer: Vet dere hvordan ulven ser ut i Skandinavia?
34 Frida: Hvit... Nei.
35 Hege: Grå.
36 Guri: Grå og svart.
37 Eli: Huskylignende hund.
38 Ordstyrer: Husker dere andre hunder som ulver ligner på?
39 Hege: Jemthund.
40 Ordstyrer: Har dere lært noe mer om utseende til ulven? Størrelsen for
41 eksempel.
42 Eli: Omtrent som...
43 Hege: Litt større enn en schæfer.
44 Eli og Frida: Ja.
45 Ordstyrer: Er den lik i høyde og vekt eller?
46 Eli: Vekt er det samme tror jeg.
47 Frida: Høyden er forskjellig.
48 Hege: Ja.
49
50 Ordstyrer: Hvordan synes dere ulven blir framstilt i prosjektet?
51 Hege: Litt forskjellig måter. For eksempel hvis du leser de artiklene blir
52 den framstilt litt forskjellig der også.
53 Ordstyrer: Fikk dere inntrykk av at det var et fælt dyr eller at det var et
54 snilt dyr?
55 Eli: Flinkt dyr.
56 Frida: Begge deler synes jeg men..

57 Guri: Det går begge veier. For det var noen som pratet for ulv og noen som
58 pratet mot ulv. Det kom argumenter fra begge sider.
59 Ordstyrer: Ingrid?
60 Ingrid: Jeg er vel enig i det resten sier, litt begge deler.
61 Ordstyrer: Hvilke bilder er det dere forbinder med ulven ut i fra
62 prosjektet. Er det noen av bildene dere husker godt?
63 Frida: Ulven Ulf, det spillet, der husker jeg alle bildene.
64 Guri: Ja.
65
66 Ordstyrer: Kan dere si noe om årsakene til de holdningene dere har om
67 ulvens utseende?
68 Guri: Det er de bildene vi har sett. Det er førsteinntrykket ut fra
69 avisartikler og tv og slikt. Der er de jo så fæle og ekle så da ser du jo
70 for deg det.
71 Eli: Du ser jo aldri på tv at ulven er snill liksom. Den blir jo alltid
72 negativt framstilt.
73
74 Ordstyrer: Vi skal nå snakke litt om frykt. Er dere redd for ulv?
75 Alle: Nei.
76 Guri: Jeg hadde vært redd om den stod rett for meg.
77 Eli: Det er ikke det vi går og tenker på.
78 Guri: Jeg tror det er liten sannsynlighet for at det plutselig en dag står
79 en ulv framfor meg. Ikke for at... det kan gjøre det men det skjer ikke meg
80 tenker jeg.
81 Ordstyrer: Sist sa dere alle at dere var litt redd for å møte ulv i
82 naturen. Hva er det som gjør at dere er litt redd for det?
83 Guri: Det vi har hørt om ulven, sikkert. Vi har lært at den er farlig
84 Ordstyrer: Frida?
85 Frida: Det samme som Guri.
86 Ordstyrer: Eli?
87 Eli: Det samme.
88
89 Ordstyrer: Anser dere ulven som farlig for mennesker?
90 Eli: Ikke at jeg går å tenker så mye på at den er farlig, men kanskje. Den
91 kan bli, for den blir jo bare nærmere og nærmere folk
92 Ordstyrer: Hege, anser du ulven som farlig?
93 Hege: Nei, egentlig ikke. Jeg har ikke møtt ulv, så jeg har ikke noe
94 forhold til ulven bortsett fra det jeg har sett på tv. Jeg går ikke å
95 tenker på hva hvis jeg kommer til å møte en ulv.
96 Ordstyrer: Men hvis du møtte en ulv hvordan tror du at du hadde reagert da?
97 Hege: Blitt kjemperedd. Hadde ikke blitt glad for å møte på en akkurat.
98 Ordstyrer: Ingrid?
99 Ingrid: Jeg hadde nok blitt litt redd tror jeg egentlig. For hva den
100 antakeligvis kunne ha gjort da.
101 Ordstyrer: Har dere noe grunnlag for å si at ulven er farlig?
102 Alle: Nei.
103 Frida: Fortellinger som vi har hørt, de tre små grisene. Der er jo ulven
104 farlig, rødhette og.
105 Eli: Ja.
106 Guri: Det vi har hørt om ulven, sikkert. Vi har lært at den er farlig.
107 Ordstyrer: Er det andre ting som gjør at dere tror ulven kan være farlig?
108 Guri: Media.
109 Ordstyrer: Hva i media?
110 Guri: Det fokuseres jo på bonden som er redd for sauene sine. Og vi vet jo
111 ikke noe om at den kanskje kan ta mennesker? For de sier jo ikke at det
112 ikke er tatt et menneske av ulv på så og så mange år, det sier jo de ikke
113 noe om. Det er mer om at ulven er stor og farlig og eter sauer. Så en vet
114 jo ikke.
115 Ordstyrer: Eli, har du noe grunnlag for å si at den er farlig?
116 Eli: Nei.
117 Ordstyrer: Ikke i det hele tatt?

118 Eli: Nei det er jo bare det du hører, at den er farlig for sau.
119
120 Ordstyrer: Husker dere den artikkelen som stod i prosjektet som var skrevet
121 av Scott B: "Er ulven farlig"?
122 Ingrid: Tja.
123 Guri: Vet ikke jeg.
124 Eli: Nei.
125 Ordstyrer: For han sa at noen ulver var verre enn andre. Kan dere tenke
126 dere tilfeller hvor ulven kan være farlig?
127 Eli: Når den er sulten.
128 Guri: Når den skal beskytte andre.
129 Eli: For eksempel valper.
130 Hege: Hvis den er skadet.
131 Ordstyrer: Har dere hørt om noen sykdommer som gjør at ulven er farlig?
132 Hege og Eli: Hundegalskap.
133 Ordstyrer: Scott sammenlignet tamme ulver og ville ulver. Hvordan kan en
134 ulv bli tam?
135 Eli: Ha den i en park kanskje, eller fra den er liten, at den blir født i
136 en park da.
137 Guri: Da er den jo ganske vant med mennesker og da.
138 Ordstyrer: Er tamme ulver farligere enn ville ulver?
139 Guri: Alle tror at de kan være i nærheten av mennesker så da er det ikke så
140 stor frykt for dem. Vill høres mye verre ut en tam. Jeg vet ikke helt
141 hvordan jeg skal forklare det... Jeg ville heller gått bort mot en ulv som
142 var tam enn en som var vill.
143 Hege: En vill ulv vil vel normalt stikke av når den møter mennesker, mens
144 en kan gå bort mot en tam ulv og du vet ikke hvordan den ville reagert på
145 deg hvis den ikke kjent deg.
146 Ordstyrer: Generelt har dere ikke noe bevis på at ulven er farlig?
147 Eli og Hege: Nei.
148 Ordstyrer: Er det tatt noen mennesker av ulv i Norge?
149 Guri: Det er lenge siden.
150 Ordstyrer: Enn i andre land da?
151 Guri: Det er vel ei stund sia der å, eller det skal jeg ikke si noe om.
152 Eli: Det har jo ikke vært så mange ulver som kunne tatt så mange mennesker
153 her eller da så.
154 Ordstyrer: Hva med i USA eller Nord-Amerika?
155 Eli: Der er det sikkert noen som er tatt.
156
157 Ordstyrer: Vi skal se litt mer på hva slags kunnskap dere har om ulv. Vi
158 har nå snakket om ulvens egenskaper og utseende. Har dere lært noen andre
159 faktaopplysninger om ulv gjennom prosjektet? Som for eksempel utbredelse,
160 antall, levevis. Har dere lært noe nytt?
161 Guri: De lever i flokk. Men det viste jeg fra før.
162 Hege: Fikk en del nye opplysninger, men hvor mye jeg har lært, det er en
163 annen ting?
164 Eli: Den er veldig rask i hvert fall. Jeg husker ikke hvor fort det var.
165 Hege: 60, i stor fart.
166 Eli: Og så gikk den 200 km på et døgn.
167 Ordstyrer: Er dette interessant å vite?
168 Eli: ja.
169 Guri: Den kan jo forflytte seg ganske fort da.
170 Ordstyrer: Når kan det være viktig for oss å vite det?
171 Frida: Hvis vi skal fange den.
172 Ordstyrer: Andre ganger det kan være viktig å vite hvor langt den kan
173 vandre? Ingrid?
174 Ingrid: Jeg vet ikke jeg, ved merking kanskje, hvis en skal finne igjen
175 hvor de er.
176
177 Ordstyrer: Nå har vi snakket om vandring og fart. Husker dere andre ting
178 fra prosjektet?

179 Ingrid: Den kunne få maks 13 unger.
180 Ordstyrer: Hva var mest vanlig?
181 Hege: 3-6.
182 Ordstyrer: Husker dere hvor mange ulver det er i Norge eller Skandinavia?
183 Hege: Var det ikke 7-8 ulvefamilier i Skandinavia eller noe slikt?
184 Eli: Jo det var det. Ca.60 - 80 dyr.
185 Ordstyrer: Vet dere hvor mange ulver det er i nærområdet?
186 Eli: 2 flokker.
187 Hege: På Koppangskjølen.
188 Eli: Og på Atna.
189 Ordstyrer: Sist snakket vi litt om hvor de fantes i andre deler av verden.
190 Da nevnte dere Nord-Amerika, Sverige, Russland. Har dere noe inntrykk av
191 hvordan utviklingen er på verdensbasis? Blir det flere eller færre ulver?
192 Hege: Det virker som det er en fordobling annenhver dag.
193 Ordstyrer: Hvordan har det vært på verdensbasis?
194 Eli: Er ikke sikker jeg.
195 Ordstyrer: Tror dere det blir flere ulver i verden eller begynner ulven å
196 dø ut over alt?
197 Guri: Det driver vel å formerer seg nå, eller øker kanskje. I alle fall i
198 Norge, men hvordan det er i resten av verden vet jeg ikke.
199 Ordstyrer: Er det en utrydningstruet art i Norge?
200 Eli: Ja de sier så.
201 Guri: Det var i alle fall det.
202 Eli: Ikke nå lengre. Nå er det vist 8-10 familiegrupper som de skulle ha.
203 Ordstyrer: Så det betyr at da er den ikke utrydningstruet lengre?
204 Eli: Det høres ikke slik ut.
205 Hege: Den er vel på grensa.
206
207 Ordstyrer: Angriper ulven mennesket?
208 Eli, Hege og Frida: Nei.
209 Guri: Jeg tror den kan gjøre det. Det kommer an på hvilke situasjon en er i
210 det da.
211 Hege: Den kan gjøre det men den går ikke etter mennesket, hvis den er
212 sulten så går den ikke ned i Koppang sentrum å henter seg en.
213 Guri: Nei, nei men om den møter et menneske så hvordan den reagerer kommer
214 vel an på om den for eksempel har unger i nærheter eller.
215 Hege: Ja.
216 Ordstyrer: Hva er det ulven spiser?
217 Guri: Hjortedyr.
218 Eli: Sau.
219 Ingrid: Hare, rein.
220
221 Ordstyrer: Hva er det viktigste næringskilden?
222 Hege: Hjortedyr.
223 Frida: Den eter noen planter også.
224 Ingrid: Det er for fordøyelsen, nei.
225
226 Ordstyrer: Har dere lært noe mer om ulvens levevis. Dere har nevnt at den
227 er flokkdyr.... Hvorfor er det fordeler at de lever i flokk?
228 Guri: De kan jakte sammen. Det er lettere å jakte, for eksempel kan de
229 fange oppmerksomheten til et dyr, den ene ulven kan fange for eksempel en
230 elgs oppmerksomhet, så kan noen andre angripe. For det er ganske vanskelig
231 å ta en hel elg alene.
232 Ordstyrer: Har dere lært noe annet enn at de er flokkdyr? Hva er viktig for
233 at de skal fungere som en flokk?
234 Eli: At det er en sjef kanskje. Alfa.
235 Ordstyrer: Hvordan oppfører et alfadyr seg?
236 Hege: Den viser at den er sjefen og markerer området sitt.
237 Ordstyrer: Frida, hvordan viser en alfa-ulv at den er sjefen?
238 Frida: Vet ikke, sikkert litt aggressiv og sint og på de andre

239 Hege: Den er mer oppreist, har øra fremover, rynkete nese og bust i nakken
240 og halen opp, jeg husker den animasjonen godt.
241 Ordstyrer: Hvordan var en undertrykket ulv Ingrid?
242 Ingrid: Halen lavt, mellom bena, ansiktet var lavt.
243 Ordstyrer: Dette går litt på kommunikasjon. Husker dere hva rangordning er?
244 Hege: Hvem som bestemmer mest, hvem som er sjefen.
245 Eli: Det er sikkert hannen som er øverst.
246
247 Ordstyrer: Snakker dere om ulv med andre folk?
248 Guri, Eli, Hege, Frida: Nei.
249 Ingrid: Ikke som jeg husker nå.
250 Hege: Hvis vi har hatt diskusjon i timen før så kanskje.
251 Guri: Men vi har ikke diskusjon om det lengre. Det begynner å bli litt
252 gammelt tema.
253
254 Ordstyrer: Har dere snakket med noen om ulv siden vi begynte med
255 prosjektet?
256 Guri: Ja, det er folk som vet at vi har prosjekt om ulv. Det var noen i
257 klassen som lurte på hva vi gjorde for noe, og jeg sa at vi drev inne på
258 internett, svarer på noen spørsmål og lærer litt mer om ulven liksom.
259
260 Ordstyrer: Nå skal vi snakke om ulvene i nærmiljøet her. Husker dere hvor
261 mange vi har i området?
262 Guri: Passe.
263 Eli: En 10-13 kanskje, eller kanskje ikke så mange.
264 Hege: Det er vel ikke så mange i en flokk.
265 Guri: Hvor mange er det i en flokk da?
266 Eli: Er det ikke en 5-6 da? 7-8?
267 Ordstyrer: Flokkene her er ganske store og består av 18- 20 dyr til sammen.
268 Det var det i alle fall sist vinter.
269
270 Ordstyrer: Hva synes dere om å ha disse ulvene her? Synes dere det er for
271 mange?
272 Hege: 18 er da ikke så mange.
273 Eli: Jeg synes det er mange jeg da.
274 Frida: Det er nok.
275 Hege: Jeg synes ikke 18 ulver er så mye jeg. I alle fall ikke når Stor-
276 Elvdal er så digert
277 Guri: Det er jo ikke så veldig stort antall, men så lenge de er sammen blir
278 det stort antall på visse steder.
279 Ordstyrer: Ingrid, synes du 18 ulver er mye?
280 Ingrid: Egentlig ikke.
281 Guri: Hvis det truer befolkningen her så kan det jo bli, men det har jo
282 ikke vært noen spesiell trussel. Det er ingen her som har blitt truet av
283 ulv.
284 Ordstyrer: I hele Skandinavia er det ca. 80 ulver som er registrert i høst
285 her. Synes dere det virker mye?
286 Guri: Tja, kanskje.
287 Hege: Skandinavia er jo ganske stort. Jeg synes ikke 80 ulver er så mye
288 jeg.
289 Frida: Nei det synes ikke jeg heller.
290 Guri: Det er ikke så mye.
291 Hege: Ikke når en tenker på hele Skandinavia, det er ganske stort da.
292 Guri: Man klarte seg da før i verden.
293 Ordstyrer: Synes dere det er mye å ha 18 her når det er 80 i hele
294 Skandinavia?
295 Hege: Jeg synes fremdeles ikke det er mye.
296 Eli: Nei.
297 Ordstyrer: Hege, synes du at vi kunne hatt flere?
298 Hege: Det er det samme for meg.
299 Ordstyrer: Hadde det gjort noe om det var flere?

300 Hege: 50-60 hadde gjort noe men.
301 Eli: Det er passe nå.
302 Guri: Jeg synes ikke vi skal ha flere enn hvis det blir en trussel for folk
303 her.
304
305 Ordstyrer: Hva vet dere konkret om de skadene ulv gjør?
306 Hege: Tar en del sau.
307 Eli: Elgen kan jo bli truet da.
308 Hege: Da kan ikke vi dra på elgjakt.
309 Guri: Nei.
310 Ordstyrer: Har dere fått inntrykk av at tap av elg er et stort problem?
311 Guri: Nei, det har jeg ikke fått inntrykk av.
312
313 Ordstyrer: Kan dere si hvor mange sauer som ble tatt av ulv i fjor i Norge?
314 Hege: Var det ikke 130 000 eller noe sånt da?
315 Eli: Jo, 130 et eller annet.
316 Hege: 130 000 mener jeg at jeg leste, husker ikke hvor og når.
317 Guri: Det var mye.
318 Ordstyrer: Er dere andre enige i at det var tatt 130 000 sauer i fjor?
319 Guri og Eli: Ja.
320 Ordstyrer: Synes dere det høres mye ut?
321 Guri: Ja.
322 Lene: I alle fall når det er 81 ulver.
323 Guri: Men nå vet ikke jeg hvor stort område det er over da. Hvis det er
324 bare på Koppang her så er det jo mye.
325 Ordstyrer: Tallet dere har oppgitt er svært feil. Det ble bare tatt 600
326 sauer i fjor i hele Norge.
327 Guri: Ja.
328 Hege: Ja men det sto 130 000 sauer i prosjektet.
329 Eli: Ja.
330 Hege: Nei. Ulv tok 130 000 sauer stod det.
331 Eli: Det er jeg sikker på at jeg har sett jeg også, et eller annet med 130
332 Hege: Det stod i den ene artikkelen.
333 Guri: Avisoverskrift.
334 Eli: Ja.
335 Hege: Vi har sett 130 000
336 Ordstyrer: Da må dere nok ha blandet sammen med noen andre
337 faktaopplysninger. I oversikten som ble gitt i prosjektet ble det oppgitt
338 ca. 600 sauer.
339 Guri: Det er da ingen ting.
340 Eli: Nei.
341 Guri: En må regne med litt svinn.
342 Eli: Det er så mange sauer.
343 Ordstyrer: Ingrid, hva synes du?
344 Ingrid: Jeg synes ikke det er så mye, i alle fall ikke når en tenker på
345 antall sau i forhold til ulv.
346 Hege: Det høres nesten som det blir tatt flere tusen sauer hver dag.
347 Eli: Ja.
348
349 Ordstyrer: Vet dere om de andre rovdyra tar flere eller færre sauer enn
350 ulven?
351 Guri: Det er andre rovdyr som tar sau også, det er ikke bare ulven men nå
352 er det han som får skyld for alt.
353 Ordstyrer: Er det slik i virkeligheten.
354 Hege: Det virker sånn.
355 Eli: Bjørnen tar da litt den å.
356 Hege: Jerven tar kanskje mer.
357 Ordstyrer: Ja, jerven tar 13000 og ulven tar 600 i hele landet. Gaupa tar
358 nesten 10 000 den også. Hva synes dere om det?
359 Hege: Ulven tar ikke så veldig mye akkurat da.

360 Guri: De er ikke så veldig mange heller da, ulven er ikke så mange som
361 jerven.
362
363 Ordstyrer: Hvordan synes dere det blir fokusert på problemene med ulven i
364 nærmiljøet? Hva er problemene?
365 Guri: De er så farlige.
366 Hege: De tar alle sauene, de får ikke ha sauene sine i fred. De overdriver
367 litt.
368 Eli: Ja, de får da så mye penger.
369 Hege: Ja de får da mer penger for at en sau er blitt drept enn at de
370 slakter den.
371 Ordstyrer: Vet dere hvor mye de får i erstatning?
372 Guri: Nei.
373 Ordstyrer: Synes dere tapt sau er et stort problem?
374 Guri: Ikke for meg.
375 Eli: Nei.
376 Hege: Ikke for meg heller, liker ikke fårrikål.
377 Eli: Liker ikke sauer heller.
378 Ordstyrer: Synes dere det er et problem for andre?
379 Hege: For de som driver med sau så, men.
380
381 Ordstyrer: Sist snakket dere om at det var andre grupper enn bønder som
382 kunne være skadelidende.
383 Guri: Ja, unger.
384 Eli: Da kan det bli et problem.
385 Guri: Kan bli, men er ikke noe problem nå.
386 Ordstyrer: Har dere bevis på at det kan bli et problem?
387 Guri: Nei.
388 Ordstyrer: Hva er det som gjør at det kan bli et problem?
389 Guri: Hvis det blir for mye ulv og for lite sau så kan det hende den går på
390 andre ting.
391 Ordstyrer: Da tror du at den tar unger?
392 Guri: Kan sikkert gjøre det, hvis den er sulten nok.
393 Eli: Unger går sikkert bort å klapper og slikt.
394
395 Ordstyrer: Hva kan gjøres for å unngå konflikt mellom ulv og sau eller
396 andre arter.
397 Eli: Gjerde inn sauene.
398 Guri: Man klarte seg jo før i tiden selv om det var ulv.
399 Hege: Da var det gjeterne.
400 Guri: Da kan det være det nå også.
401 Guri: Hvis bøndene er redde for sauene sine må de passe på dem selv, i
402 hvert fall betale noen for å passe dem. Det må da være billigere det enn å
403 gjerde inn sauene for ulven hopper over gjerder.
404 Hege: Ja, hopper over.
405 Ordstyrer: Kan det være andre problemer med gjerder enn at ulven hopper
406 over?
407 Guri: Den får ikke gå så fritt omkring.
408 Hege: Det blir mindre mat.
409 Guri: Den skal jo ha gras for mange måneder, den går jo ute i flere
410 måneder.
411 Ordstyrer: Andre ting som kan gjøres for å unngå konflikten?
412 Guri: Skyte ulven som de sier, men jeg synes ikke det er noen løsning, det
413 er bare en enkel utvei på problemet.
414
415 Ordstyrer: Hvorfor kan vi ikke bare fjerne ulven da?
416 Guri: Nei, hvorfor kan den ikke være her da?
417 Eli: Den var her først, den er den del av naturen.
418 Ingrid: Vi har ikke noe rett til å fjerne den.
419 Hege: Da må vi ta bort bilen den også da, fordi den tar livet av mennesker
420 den også.

421 Guri: Enig.
422
423 Ordstyrer: Andre tiltak enn gjerding og gjeting en bør prøve før ulven
424 skytes?
425 Ordstyrer: Ingrid, har du noen flere forslag?
426 Ingrid: Nei.
427 Ordstyrer: Husker dere andre tiltak som er prøvd ut?
428 Hege: Det var noe med å flytte ulven.
429 Guri: Da kommer de tilbake igjen likevel.
430 Hege: Ja.
431 Ingrid: Og så var det noe med å ta inn sauene tidligere.
432 Eli: Og sette dem ut senere.
433 Guri: Men da blir det dyrere igjen for bøndene. For da må de ha mat til
434 sauene også
435 Ordstyrer: Hva med vokterhunder?
436 Guri og Eli: Ulver tar hunder og den.
437 Hege: Hvis ulven møter motstand er det ikke sikkert ulven tar sau så ofte.
438 Ordstyrer: Generelt hvis vi skal oppsummere tiltak, hva har dere ville
439 gjort? Frida?
440 Frida: Vet ikke.
441 Ordstyrer: Har du tro på gjerding og gjeterer?
442 Frida: Nja.
443 Ordstyrer: Eller skal vi skyte ulven?
444 Frida: Nei, vi må gjerde inn sauene.
445 Eli: Ja ulven må få leve.
446 Frida: Ulven har like rett til å leve som sauene.
447 Guri: Jeg synes ulven skal leve, og ikke gjerde inn sauene for det er ikke
448 noe løsning så lenge ulven hopper over. Det koster mye penger også.
449 Eli: Høyere gjerder.
450 Guri: Ulven kommer under også den, sikkert.
451 Eli: Pigg-gjerde.
452 Ordstyrer: Nå er det prøvd gjerder med strøm.
453 Guri: Kanskje den kommer over det eller under. Hunder klarer da å grave seg
454 ut fra gjerder så da klarer da vel ulven det også.
455 Eli: Det gidder da dem ikke. Så sulten er de da ikke.
456 Hege: Det blir for mye jobb for å få tak i maten.
457 Guri: Hvis all sauene er inngjerda så kan det nok hende den gjør det for å
458 få seg noe mat.
459
460 Ordstyrer: Hva tror dere vi må gjøre med ulven i Norge? Skal vi la ulven få
461 utvikle seg uten vår regulering?
462 Eli: Ja.
463 Hege: Må ha en viss kontroll i alle fall.
464 Guri: Jeg tror vi skal ha kontroll med hvor mange de er.
465 Frida: Hvis det blir for mange må vi ta å skyte ned noen.
466 Guri: Vi må ta noen, for vi kan ikke ha for mange.
467 Ordstyrer: Hva er for mange?
468 Eli: 30.
469 Guri: Jeg vet ikke hvor grensa skal gå, men vi kan ikke begynne å gjerde
470 inn sauene og vi kan ikke ta alle ulvene. Det er ikke noen løsning. De hadde
471 deg jo slik før også, de klarte seg jo da også. Du må jo regne med at et
472 rovdyr tar litt.
473 Ordstyrer: Du sier egentlig at vi kan ha både ulv og sau på utmark, og så
474 får ulven ta noen sauer.
475 Guri: Ja, det må være en kontroll over hvor mange ulver det er, men en må
476 regne med at noen sauer blir tatt.
477 Ordstyrer: Synes dere at det kan være flere ulver enn det er nå, eller bør
478 det være færre?
479 Frida: Bra grense nå. Det bør ikke bli for mange.
480 Ordstyrer: Hva mener du Ingrid?

481 Ingrid: Nei, litt flere kanskje eller ha det sånn som nå, jeg
482 synes i hvert fall ikke det skal bli noe færre på grunn av at
483 de kan bli utryddet og slikt. De er jo med på å opprettholde
484 en balanse i naturen. De jakter og tar ofte de som er syke og
485 gamle slik at det ikke blir overtall i unyttige individer
486 Ordstyrer: Hva mener du med unyttig individer?
487 Eli: Syke kanskje.
488 Guri: Gamle.
489 Eli: Syke og svake.
490 Ordstyrer: Er det noen som synes det skal være færre?
491 Hege: Nei.
492 Guri: Nei, ingen av oss er bønder.
493 Ordstyrer: Synes dere at det skal være flere?
494 Hege: Ja.
495 Guri: Jeg vet ikke hvor mange det skal være jeg. Det er ikke noen løsning å
496 ha det på akkurat det nivået hvor de kan bli utryddet heller.
497 Ordstyrer: Tror dere at de kan være i fare for å bli utrydningstruet nå?
498 Guri: Nei, vet ikke jeg.
499 Eli: Nei jeg tror ikke det.
500
501 Ordstyrer: Hva vet dere om dagens forvaltning?
502 Eli: Det ble sagt at det er 8-10 familiegrupper nå så nå kan en bare jakte.
503 Ordstyrer: Hvorfor kan vi begynne å jakte på ulv nå?
504 Eli: Det var dette som var målet tror jeg, 8-10 grupper.
505 Ordstyrer: Hvem har satt dette målet?
506 Eli: Forvaltningsloven, vet ikke jeg.
507 Guri: Bernkonvensjonen kanskje.
508 Ordstyrer: Hva er Bernkonvensjonen?
509 Guri: Uff, nei jeg vet ikke.
510 Hege: Har akkurat lest om det men.
511 Eli: Sikkert noe om..
512 Guri: Forvaltning om ulven.
513 Ordstyrer: Det er en internasjonal avtale som Norge har skrevet under på,
514 der vi forplikter oss til å ta vare på plante og dyrearter, artsmangfoldet
515 generelt i Norge. Det betyr at vi også skal ta vare på ulven..
516 Ordstyrer: I prosjektet leste dere en avisartikkel hvor en sauebonde mente
517 at vi burde gå ut av den konvensjonen.
518 Hege: Hvorfor det?
519 Ordstyrer: Synes dere at det ikke er noen grunn til det?
520 Eli og Guri: Nei.
521 Ordstyrer: Vet dere noe om fredning?
522 Guri: Nei.
523 Eli: Ulven er vel fredet?
524 Ordstyrer: Hva sier dere andre?
525 Guri: Ja, det er ulovlig å skyte den.
526 Ordstyrer: Er det alltid ulovlig skyte ulv?
527 Eli: Ikke når den er hardt skadet.
528 Guri: Ikke når man har fellingstillatelse.
529 Ordstyrer: Når får man fellingstillatelse da?
530 Eli: Hvis den er farlig for... Truer.
531 Hege: Hvis det er bevis for at den har tatt mye sau og sånt.
532 Guri: Myndighetene må gi lov til det.
533 Ordstyrer: Må ulven ha tatt sau for at den skal bli felt?
534 Eli og Guri: Den må i hver fall true på en eller annen måte.
535
536 Ordstyrer: Vet dere noe om planlagte forvaltningsområdet? Hvor skal det
537 være ulv i Norge?
538 Guri: Vet ikke.
539 Ordstyrer: Er det planlagt at det skal være ulv i området her?
540 Guri: Ja det er vel et forslag om det , jeg tror jeg har lest om det.

541 Eli: Hedmark er en del av forvaltningsområdet.
542 Ordstyrer: Hele Hedmark?
543 Guri: Det er vel i området her da.
544
545 Ordstyrer: Atndalsflokken og Koppangsflokken ligger utenfor
546 forvaltningsområdet. Det er derfor planlagt at disse to flokkene skal
547 skytes. Er dere enige i at flokkene bør skytes?
548 Eli, Hege, Ingrid, Guri: Nei.
549 Guri: Mer ulver sørafor? I byene?
550 Eli: Der det bor enda flere folk.
551 Guri: De hylar bare de hører det er ulv på andre side av byen.
552 Ordstyrer: Hva synes dere om utsagnet om at distriktet her er
553 fraflytningstruet, og hvis det er ulv her så blir det enda flere som
554 flytter?
555 Eli: Jeg tror ikke det er derfor folk flytter.
556 Hege: Det går ikke an å si at ulven skal være der og der. Ulven skjønner
557 ikke det den, den må få lov til å være der den er.
558 Guri: Ulven følger instinktene sine og er der det er mat.
559 Ordstyrer: Hvis flokkene oppi her blir skutt, tror dere det kommer ulv
560 igjen senere?
561 Hege: Det er godt mulig. De tenker ikke at her blir de skutt, her kan de
562 ikke være.
563 Eli: Her er det mer skog de kan være i. Det er det ikke sørafor, sikkert.
564 Guri: Jeg skjønner ikke hvorfor den ikke skal være her.
565
566 Ordstyrer: Har dere fulgt med i media i det siste?
567 Eli, Guri og Hege: Ja.
568 Ingrid: Nja.
569 Ordstyrer: Frida?
570 Frida: Nei. Jeg så noe om ulver her men jeg orket ikke å lese det. Det stod
571 ikke noe interessant.
572 Alle: (Latter.)
573 Ordstyrer: Hva i ulvedebatten er interessant?
574 Frida: Jeg vet ikke jeg.
575 Ordstyrer: Hvis ulven hadde spist en unge, ville du da ha lest?
576 Frida: Ja.
577 Ordstyrer: Andre grunner til at du skulle lese om ulven?
578 Frida: Nei, vet ikke.
579 Ordstyrer: Hva har dere andre fått med dere fra media?
580 Alle: (stille)
581
582
583 Ordstyrer: Ønsker dere å følge med i media om ulvedebatten?
584 Eli: Jeg begynner å bli litt lei.
585 Ingrid: Ja.
586 Ordstyrer: Det har ikke forandret seg etter at dere har vært igjennom
587 prosjektet?
588 Guri: Nei, var lite interessert før og det har ikke forandret seg.
589 Hege: Har jo lært mer, så vi har jo bedre grunnlag hvis vi ser noe om ulv.
590 Ordstyrer: Kan det bli litt mer interessant å følge med nå?
591 Hege: Kanskje, det kommer an på hva det er om.
592 Ordstyrer: Hva synes du er interessant?
593 Hege: Vet ikke jeg.
594 Ordstyrer: Ingrid har du blitt mer interessert i ulv eller er du lei?
595 Ingrid: Det er omtrent det samme tror jeg.
596 Guri: Det har vært så mye om det at det er ikke morsomt lengre.
597 Eli: Jeg kommer ikke til å følge med mer i media nå.
598
599 Ordstyrer: På forrige møte oppga dere en del tema dere kunne tenke dere å
600 lære mer om i forbindelse med ulv. Som for eksempel atferd, næring, antall
601 og hvordan de jakter. Har dere fått vite mer om dette?

602 Alle: Ja.
603 Ordstyrer: Hva synes dere det var bra dere fikk vite mer om?
604 Guri: Vet ikke jeg.
605 Ordstyrer: Er det fortsatt noe dere kunne tenke dere å lære mer om?
606 Frida: Vi vet det vi trenger å vite, egentlig.
607
608 Ordstyrer: var ulveprosjektet en grei måte å få informasjon på?
609 Alle: Ja.
610 Hege: Mye artigere enn læreren står ved kateteret å sa ting, annerledes,
611 det er lettere å lære når du får gjøre det selv.
612 Guri: Enig.
613
614 Ordstyrer: Har dere noen umiddelbare reaksjoner på ulveprosjektet?
615 Hege: Positive.
616 Guri og Eli: Enig.
617 Ordstyrer: Hva er bra og hva er mindre bra?
618 Frida: Skulle vi ha lest om ulven i bøker og slikt så tror jeg vi har lært
619 mindre enn det vi har gjort nå.
620 Hege: Da hadde vi ikke lært noe.
621 Guri: Enig, jeg hadde ikke lest.
622 Frida: Det er en annen måte å lære på.
623 Guri: Det var morsomt å bruke Internett.
624 Hege: Så var det forskjellige oppgaver og spill og mye variasjon.
625 Guri: Å spille mot ulven Ulf var artig.
626 Ordstyrer: Noen ting dere likte mindre bra?
627 Ingrid: Nei.
628 Eli: Nei.
629
630 Ordstyrer: Hva gjorde mest inntrykk?
631 Eli: Ulven Ulf, filmene.
632 Frida: Ja filmene.
633 Guri: Ulven Ulf.
634 Ingrid: Det at vi skulle lage spørsmålene til dette spillet.
635 Guri: Det at vi kunne gå tilbake slik at vi svarte riktig på alle spørsmåla
636 i konkurransen var artig.
637 Hege: Spillene.
638

Vedlegg 4 C Fokusgruppe 2 møte 1

1 Ordstyrer: Hva forbinder dere med ulven? Hva tenker dere på når dere hører
2 ordet ulv? (Ordstyrer skriver på tavla)
3 Kari: Konflikter.
4 Nora: Uendelige debatter.
5 Ordstyrer: Mari hva tenker du på?
6 Mari: Nei, jakt.
7 Ordstyrer: Jakt på ulv eller jakt på hjortedyr.
8 Mari: Det siste ja.
9 Ordstyrer: Jorunn?
10 Jorunn: Rovdyr, kanskje, det er jo et rovdyr.
11 Kari: Jeg vet ikke jeg, tenker på mye av det som har skjedd i det siste,
12 som for eksempel alle hundene som er tatt og at det er ulv i nærheten av
13 unger og alt slik.
14 Ordstyrer: Tenker du da på at ulven er farlig?
15 Kari: Ja, i hvert fall utrivelig, ikke direkte farlig, men at det er
16 ukoselig.
17 Linn: Den har i hvert fall blitt utrivelig nærgående i alle fall.
18 Ordstyrer: At den er mer synlig?
19 Linn: Det virker som at den i de fleste områder hvor det er ulv, selv om
20 det kanskje er bare en eller to i stedet for en hel flokk som det er her
21 oppe, virker det som de er mye nærmere bebyggelsen enn det de har vært før.
22 De er mye mindre sky enn de burde være.
23 Ordstyrer: Andre ting dere tenker på?
24 Nora: De blir bare flere og flere.
25 Linn: Trussel for primærnæringer og jakt i distriktene.
26
27 Ordstyrer: Er det noen som har sett en ulv?
28 Mari: En dø en da, jeg var å så på den de skjøt.
29 Ordstyrer: Hvordan var den opplevelsen.
30 Mari: Den var omtrent slik jeg trodde den skulle være. Jeg hørte at den var
31 så veldig stor. Men det syntes ikke jeg. Det var bare en unge da også.
32 Kari: Vi var ute og gikk tur med hund og hest. Og det var dagen før
33 elgjakta. Da kom pappa ned igjen for han hadde vært oppi og sett og da
34 hadde han møtt to ulver bare to kilometer lengre opp enn der vi gikk. Han
35 var skikkelig sjokkert over at de var så utrolig store. Det var liksom det
36 han var sjokkert over for de hadde vært skikkelig store sa han. Det var
37 skikkelig ekkelt. Da var det bare å snu og skynde seg ned igjen. Det syntes
38 jeg var ekkelt.
39
40 Ordstyrer: Hvordan tror dere at dere hadde reagert om dere hadde møtt en
41 ulv?
42 Linn: Det spørs litt. Er det flere som møter en ulv så føler du deg kanskje
43 tryggere enn hvis jeg hadde vært alene i skogen og det hadde vært mørkt så
44 føler du deg ikke akkurat høy i hatten hvis du møter en ulv. I hvert fall
45 hvis du møter flere.
46 Kari: Du ser jo kanskje ikke alle heller.
47 Linn: Nei.
48 Kari: Om du ser en kan det være flere.
49 Ordstyrer: Hva tror dere andre?
50 Mari: Sikkert litt spennende å møte en ulv hvis en er på jakt eller noe
51 slikt.
52 Ordstyrer: Når du sier spennende mener du skummelt eller..
53 Mari: Ja litt kribling ja, sikkert.
54 Ordstyrer: Mener du på en positiv eller negativ måte?
55 Mari: Nei det er fint å se ulv, sikkert.

56 Linn: Du føler deg sikkert tryggere når du er på jakt. Da har du med deg
57 gevær. Det er litt verre når du går tur eller er ute å rir. Som jeg er
58 ganske mye. Det er ikke akkurat særlig morsomt tror jeg.
59 Ordstyrer: Nora, hva tror du?
60 Nora: For eksempel var jeg med noen jenter på hyttetur nå. Da drev vi å
61 pratet på at enn om det kommer ulv nå. Men da hadde det på en måte bare
62 vært morsomt hvis vi hadde sett den. For da var vi jo flere og nære hytta.
63 Det kommer helt an på situasjonen du er i.
64 Ordstyrer: Hva tror du Jorunn?
65 Jorunn: Jeg vet ikke jeg. Det hadde sikkert vært litt ekkelt.
66
67 Ordstyrer: Er dere redd for ulv?
68 Linn: Jeg tenker på det når jeg er alene ute i skogen når det er mørkt.
69 Fordi jeg er mye ute mange kilometer over bebyggelsen, i det hele tatt,
70 både når jeg rir og ellers. Både alene og sammen med flere. Mye alene
71 egentlig. Og det hadde ikke vært så veldig morsomt å møte en da. Det må jeg
72 innrømme.
73 Ordstyrer: Dere andre tenker dere på det?
74 Mari: Blir jo redd for hunder og sånt da, men jeg er ikke redd for ulven
75 selv da.
76 Kari: Jeg er redd for... Sånn som jeg også rir en del alene og jeg er redd
77 for at hvis hesten blir skremt og jeg slår meg og blir liggende igjen. Det
78 er det jeg er redd for. Jeg er også redd for dyrene og slikt hjemme. Vi har
79 jo både hunder og... Det er det som er skumlest egentlig, for jeg går ikke
80 rundt og tror jeg blir angrepet av ulv selv om jeg er ute, men er redd dyra
81 skal bli skremt og jeg faller av.
82 Ordstyrer: Enn du Jorunn?
83 Jorunn: Jeg er i grunnen enig.
84
85 Ordstyrer: Anser dere ulven som farlig for mennesker?
86 Mari: Nei, ikke for folk.
87 Ordstyrer: Enn dere andre?
88 Kari: Ikke ennå i alle fall.
89 Linn: Jeg tror det blir verre når det blir flere. Sånn som når de begynner
90 å omringe folk for å markere revir, så er ikke det noe særlig morsomt. Det
91 er det samme hvorfor ulven omringer deg. Om det er for å markere revir
92 eller om den vurderer å angripe deg. Jeg tror ikke den ser på mennesket som
93 mat eller bytte sånn sett. Men de ser jo på hunder som rivaler. Jo flere de
94 blir jo mer psykisk sterke er de jo. En ulv alene tror jeg ikke er farlig,
95 i alle fall ikke for voksne mennesker, men de blir flere sammen tror jeg
96 det kan bli ganske ubehagelig.
97 Ordstyrer: Dere andre anser dere ulven som farlig?
98 Nora: Hvis jeg er alene hadde jeg blitt vettskremt hadde jeg møtt en ulv,
99 men.
100
101 Ordstyrer: Det vi har skrevet opp på tavla har lite med selve utseende til
102 dyret å gjøre. At det er et rovdyr har konkret med dyret å gjøre, at det er
103 lite sky også, men det går veldig mye med oppførsel og veldig mye på
104 konflikten rundt. Det er ingen ting som går på beskrivelse av selve dyret,
105 utseendemessig. Vi skal se på noen bilder av ulv. Første bilde er av en
106 valp, tatt fra en nasjonalpark i Nord-Amerika. Så er det en voksen ulv som
107 står bak en trestamme, en sau, en flokk ...
108
109 Ordstyrer: Har dere noen reaksjoner på bildene? Hva forbinder dere mest med
110 ulven?
111 Mari: At den tar sau.
112 Ordstyrer: Hvilket bilde av ulven synes dere passer best på det dere
113 forbinder med ulv?
114 Kari: Hvis det ikke hadde vært for at det begynner å bli så veldig mye av
115 den her sånn, det er egentlig et veldig fint dyr. Et veldig pent dyr. Det

116 blir så utrolig mye av den, virker det som. Det er da det blir ekkelt, men
117 jeg synes jo det er et veldig fint dyr.
118 Ordstyrer: Det var en veldig søt valp?
119 Alle: Ja. (latter)
120 Ordstyrer: Hvis dere tenker på bildene hva var det dere la merke til?
121 Nora: Den kan jo fort sammenlignes med jemthunder og sånne hunder.
122 Kari: Veldig lik huskyer.
123 Ordstyrer: Vet alle hva jemthund er?
124 Alle: Ja.
125 Mari: Det er sikkert mange som sett ulv som er slike jemthunder eller noe
126 annet rart.
127 Kari: Ja.
128 Mari: Jeg så en i fjor det var akkurat som å se en ulv, det var en slik
129 grønlandshund, den ruslet rundt i skogen her.
130 Ordstyrer: Det er mange feiltolkninger?
131 Kari: Ja.
132
133 Ordstyrer: Hvilket utseende er typisk for ulv?
134 Mari: Hvit under her (peker på halsen under haken), den er stor.
135 Linn: Stor og langbeint.
136 Ordstyrer: Andre ting?
137 Nora: Bilder som henger igjen etter jeg var liten er at den har store
138 tenner, siklet renner.
139 Linn: Ja.
140 Ordstyrer: Som bildet der de glefser?
141 Nora: Ja.
142 Kari: Ja.
143 Ordstyrer: Betyr det at du har et annet inntrykk nå?
144 Nora: Ja, men det er noe som henger igjen.
145 Ordstyrer: Er det andre som har et slikt inntrykk av ulven?
146 Linn: Jeg syntes det stemte ganske bra med det jeg forestilte meg. Jeg har
147 sett ganske mange bilder og sånt før. Jeg har inntrykk av at det er et
148 veldig sosialt dyr, veldig sann samfunn og de har jo sine plasser i flokken
149 og i det hele tatt.
150
151 Ordstyrer: Nå har dere beskrevet hva dere forbinder med ulven. Hvorfor
152 forbinder dere dette med ulven? Hva er årsakene?
153 Kari: Vi bor jo midt oppi det, det skjer jo snart nesten ikke noe annet, vi
154 får det inn det ene øret og ut det andre, gjennom debatter, du får et slik
155 syn på det da, du hører ikke om annet.
156 Linn: Det er bare det at det er så mye ulv, det blir rett og slett så mange
157 problemer når det blir mye ulv i området.
158 Ordstyrer: Andre som har noe å tilføye?
159 Nora: Så er det mange jegere i kommunen her da. Får ganske mange inntrykk
160 av dem også. Håper vi får tilbake hunden vår i år.
161 Kari: Ja.
162
163 Ordstyrer: Vi skal se på kunnskap dere har om ulv. Skriv ned hva dere vet
164 om ulven (elevene har fått utdelt ark). Noter litt så tar vi det i
165 fellesskap etter hvert. For eksempel hvor ulven finnes, antallet, hva de
166 spiser...
167
168 Ordstyrer: Vi kan kanskje begynne å gjennomgå litt? Mari vil du starte?
169 Mari: Jeg har skrevet at den hovedsaklig spiser elg, tar alt mulig annet
170 hvis den kommer over det. For eksempel smådyr, hjort og rein, hjortedyr.
171 Jeg tipper at det er omtrent 10 ulver oppi her, i Stor-Elvdalen, ikke noe
172 mye mer, det er lenge siden vi har hatt ulv fastboende i Norge. Det er en
173 Skandinavisk ulvestamme, jeg vet ikke om de er utrydningstruet men jeg har
174 i alle fall hørt det. Flokkdyr med lederpar. En han kan bli stor rundt 70-
175 75 kg.
176 Ordstyrer: Tror du at noen i området her er så stor.

177 Mari: Vet ikke, det kan hende, det har vært et par her ganske lenge, hanner
178 kan vel...
179 Ordstyrer: Nora kan du fortsett?
180 Nora: Jeg har mye det samme som Mari, jeg leste i avisen i dag at det i
181 Skandinavia er observert 81 ulver. Det var tidlig på morgenen da jeg leste
182 dette her, men jeg tror det var dette tallet. Det er observert et nytt
183 ulvepar på østsida av Glomma nå. Det er det jeg har i tillegg.
184 Ordstyrer: Jorunn har du noe mer?
185 Jorunn: Nei, jeg har ikke noe mer egentlig.
186 Ordstyrer: Kan du si noe mer om hva den spiser? Noe annet enn hjortedyr?
187 Jorunn: Nei.
188 Ordstyrer: Kari?
189 Kari: Jeg vet ikke sikkert men jeg tror de har et revir og det er deres
190 liksom, men det er også streifere i alle fall. Hanndyra er streiferdyr. De
191 er vel nesten overalt i verden.
192 Ordstyrer: Linn har du noe mer å tilføye?
193 Linn: De er flokkdyr. Bare lederparet formerer seg i en flokk. De jakter
194 ofte ved å trette ut byttet. Kan jage byttet til det sprenges og når de får
195 tak i det biter de i nesa og baken og på ryggen. Det lever av det meste:
196 småvilt, hjortedyr, husdyr, tar det som det er mest av i et område, det det
197 finner lettest. Derfor er det problemer med sau, fordi når det er så mange
198 sau på beite er det ekstremt lett for ulven å slå vilt rundt seg holdt jeg
199 på å si. De jakter ofte mer enn det de trenger for å spise. Jeg tror det er
200 flere enn 10 ulver i Stor-Elvdal. Det er da noen nede med oss som de lur
201 på etablerer seg og som det er blitt sett mye spor etter i sommer og utover
202 høsten. Så er det de som er sett nede på Stenvika. Det er ganske mange tror
203 jeg.
204
205 Ordstyrer: Tror dere andre at det er flere enn 10?
206 Kari: Jeg tror det.
207 Nora: Jeg tror det.
208 Mari: Jeg tror ikke det, fordi de har veldig store revir og at en ulv som
209 er sett på Stenvika kan bli befinne seg på Mykleby til tider det tror jeg
210 da vel.
211 Linn: Det kan hende, men det skal også noe til at alle som befinner seg her
212 blir sett.
213 Ordstyrer: Du tror altså at det kan være flere enn det som er oppdaget?
214 Linn: Ja.
215 Mari: Nei.
216 Linn: Hvis du ikke ser en flokk så er det vanskelig å si om sporene stammer
217 fra 7, 8 eller 9 ulver.
218 Mari: Det er veldig populært å se ulv også oppi her og da, så jeg tror det
219 er en del som ser ulv som bare skryter av det. Alle har sett ulv. Jeg har
220 aldri sett ulv, og jeg har vært en del ute i skogen og slikt. Jeg tror det
221 er mange som tuller litt.
222 Nora: Enig.
223 Kari: Ja det tror jeg også.
224 Ordstyrer: Om de ikke har sett ulven selv så kan de ha sett spor også. Er
225 det lett å vite om det er en ulv eller ikke og om det er ulvespor.
226 Linn: Det er ikke lett å skille ulvespor fra hundespor.
227 Kari: I alle fall hvis du ikke har noe greie på det tror jeg det er veldig
228 fort å..
229 Mari: Du finner bæsjen etter den også. Det er omtrent bare elghår. En
230 elghårklump.
231
232 Ordstyrer: Mari sa at hun trodde den var utrydningstruet, tror dere andre
233 at den er utrydningstruet?
234 Linn: Nei det tror jeg ikke fordi det er samme arten som i Russland og i
235 resten av Skandinavia, så det tror jeg ikke.
236 Kari: Han var kanskje det en stund, men den har opparbeidet seg.
237 Ordstyrer: Jorunn tror du den er utrydningstruet?

238 Jorunn: Nei det tror jeg ikke.
239 Ordstyrer: Nora?
240 Nora: Nei jeg tror egentlig ikke det.
241 Ordstyrer: Har den vært det?
242 Nora: Jeg vet ikke, har ikke noe grunnlag for å si det. Jeg tror kanskje at
243 den var det før, men ikke nå.
244
245 Ordstyrer: vi skal se mer på holdninger til regulering av ulvestammen. Hva
246 synes dere om det å ha ulv her i nærmiljøet?
247 Nora: Det er kanskje ikke riktig å fjerne den helt. Men jeg mener vi må
248 begrense stammen betraktelig.
249 Ordstyrer: Er det greit å ha ulv i nærheten?
250 Nora: Det kommer litt an på hvor nære den er også.
251 Kari og Linn: Ja.
252 Nora: Sånn som nå trekker den seg ganske nær alle og enhver. Men det er
253 sikkert ikke riktig å utrydde den heller.
254 Kari: Det synes ikke jeg heller. Men det må være ganske mange av dem etter
255 som de kommer så nære. Det har liksom aldri vært sånn før i det hele tatt.
256 Jeg vet ikke om den ville gått på unger og slikt. Men jeg har liksom på
257 følelsen at det må skje noe slikt før det skjer noen med regulering av
258 stammen. Det er litt ekkelt.
259
260 Ordstyrer: Hva mener folk generelt i lokalmiljøet om det å ha ulv her?
261 Mari: Vil ikke ha ham, tror jeg.
262 Linn: Det har jeg også inntrykk av. Det virker som de fleste vil begrense
263 stammen ganske betraktelig, både på grunn av uttrygghetsfølelse,
264 friluftsliv og ungene sine. Det er mange som ikke tør å la ungene sine leke
265 ute etter at det er mørkt. Jeg tror de fleste synes at det begynner å bli
266 litt mye.
267 Ordstyrer: Har dere opplevd at noen står fram og sier at ulven er et bra
268 dyr og vi må ha dem?
269 Kari: Ja kjenner jo noen.
270 Nora: Ja.
271 Mari: Ja.
272 Ordstyrer: Er mindretallet positivt innstilt?
273 Mari: Ja.
274 Nora: Ja.
275 Kari: Det virker som om de er på vår alder, i alle fall de jeg vet om.
276 Linn: Ja, jeg tror nesten det.
277 Kari: De har ikke noen direkte trussel, de har ikke unger, ikke saueflokk
278 som skal holdes i live.
279 Linn: Og hvis de ikke driver med noe friluftsliv eller jakt heller så. De
280 har ikke forhold til skogen, så det spiller ikke så stor rolle for de.
281 Ordstyrer: Hvis vi vurderer medias vinkling på ulvedebatten, er det mest
282 positiv eller negativ holdning til ulven?
283 Linn: Her i Koppangsområder er det mest negativt, men generelt i landet så
284 er det jo mange som står fram og forsvarer ulven. Hvis ikke hadde det ikke
285 vært noen debatt.
286
287 Ordstyrer: Er dere stort sett enig i det synes som er dominerende på
288 Koppang?
289 Alle: Ja
290 Linn: Ulven er jo en trussel mot bosetningen. Hvis alle som driver med
291 primærnæringen må flytte herfra eller begynne med noe annet så blir det
292 enda færre folk her og da...
293
294 Ordstyrer: Nå kommer vi inn på en del av problemene i nærmiljøet. Hva ser
295 dere på som de største problemene med det å ha ulv her?
296 Nora: Som Linn sa er det viktig for befolkningen for den går sakte men
297 sikkert nedover sånn generelt uansett. Hvis ulven skal ta fra oss alle
298 sauebønder og sånne ting så ja..

299 Linn: Så har vi alle som jakter. Det er også veldig viktig. Det er jo en
300 relativt attraktiv kommune fordi det er mye bra jaktterreng her. Det er
301 veldig mange som har fått redusert elgkvoten sin i år betraktelig i år på
302 grunn av ulven. De gjør veldig mange observasjoner under jakta av dyr de
303 ikke skyter også. De sier det er veldig lite kalv i år. Og vi har bare hatt
304 besøk av streifdyr for det meste.
305 Ordstyrer: Er det andre problemer enn for jegere?
306 Mari: Vi har jo hundene da. De lever svært farlig. Hvis det er ulv i
307 området.
308 Linn: Ja
309 Mari: Jeg skjønner jo at småbarnsforeldre er redd når de ser spor etter
310 ulven hundre meter fra huset.
311 Linn: Det er rett og slett denne uttrykksfølelsen. At folk ikke synes
312 det er spesielt morsomt å gå alene i skogen lengre. Det skulle ikke være
313 nødvendig å ha med seg to tre stykker for å tørre å gå i skogen når det er
314 mørkt. Det er noe jeg aldri har tenkt på før. Men som har blitt skummelt
315 etter som det er observert ulv ikke så langt fra der jeg bor.
316 Nora: Og som når du bor oppi her og du får en følelse av at du ikke er
317 trygg lengre. Det er ikke akkurat en av de mest attraktive stedene å bo.
318 Det går jo sakte nedover. Det kan bli farlig for bygda til slutt. ..
319
320 Ordstyrer: Hva mener dere bør gjøres for å unngå disse konfliktene og
321 problemene med ulv i nærmiljøet?
322 Linn: Redusere stammen.
323 Ordstyrer: Kari?
324 Kari: Jeg er enig i det.
325 Ordstyrer: Er det greit som det er nå eller bør det bli færre?
326 Kari: Jeg mener det bør bli færre, men ikke... det er vanskelig fordi de er
327 streif... eller har så store revir. Det er jo ikke noe vits i å flytte dem
328 rundt virker det som. Jeg er for redusering men ikke helt. Jeg synes ikke
329 vi skal ta bort alt, men holde det jevnt nede. Det blir for mye, for hvis
330 det ikke skal tas noen i det hele tatt så tror jeg det blir utrolig mye.
331 Linn: Det å holde det jevnt nede tror jeg er viktig. Få det ned på et nivå
332 hvor det er mye mindre problem med det generelt. For en del år tilbake var
333 det ingen problemer tilknyttet til det. Vi mente at ulven var
334 utrydningstruet men den har da kommet seg opp på det nivået det er i dag
335 uten noe problem.
336 Kari: Enig.
337 Ordstyrer: Mener du at vi skal ha noen eller skal vi fjerne alle?
338 Linn: Nei jeg mener ikke at det er noe vits i å fjerne alle, men fjerne de
339 det er mye problem med, fjerne de fleste på Koppang. Så er det noen flokker
340 nede i Østfold som det er mye problem med også.
341 Ordstyrer: Jorunn hva mener du?
342 Jorunn: Jeg er enig i at vi må redusere antallet litt.
343 Ordstyrer: Mari?
344 Mari: Jeg tror vi må fjerne alt hvis det skal bli bra. Oppi her i alle
345 fall. Jeg tror at hvis det er igjen to ulver så vil de gjøre ganske mye
346 ugang på mye rart de å. Tar en hund her og reiser flere mil og tar en sau
347 der. Jeg tror vi ser godt at det er to ulver i området. Jeg tror vi må ta
348 bort alt skal det bli bra.
349 Kari: Jeg tror at jo flere det er så har de lettere å søke ned mot folk. At
350 det blir mindre mat på dem og i det hele tatt. Er det at et par så tror jeg
351 ikke det vil bli så stort problem lengre. At de holder seg litt mer der de
352 hører til.
353 Linn: Det tror jeg vi kommer til å se etter hvert som vi regulerer
354 bestanden. Det er så vanskelig som vi ser når vi har hatt
355 fellingstillatelse, det er så vanskelig å få denne ulven. Stammen vil
356 uansett bli gradvis redusert hvis det blir godkjent jakt på den, og da vil
357 vi se når vi når et nivå hvor det ikke er så mange klager lengre, fordi det
358 er mye færre. Så jeg tror ikke det er noe fare for at vi utrydder den da
359 fordi det kommer nok til å være igjen en del i området hvor de ikke har så

360 mange problemer med den. Det er jo en del streifdyr som streifer mellom
361 Norge og Sverige også.

362 Ordstyrer: Nora hva mener du?

363 Nora: Altså jeg er ganske enig med Mari, men jeg er å veldig enig med det
364 Linn sier. Ulven er et reelt skadedyr som ikke gjør noen nytte for seg.
365 Etter det jeg mener. Så for meg kunne en godt ha tatt bort alle.

366 Ordstyrer: Dere er ganske enig om at vi ikke må ha flere.

367 Alle: Ja.

368

369 Ordstyrer: Og at vi må redusere antallet litt om ikke helt. Mener dere at
370 vi skal ha ulv i det hele tatt?

371 Nora: Ja.

372 Kari: Ja, jeg synes det. Jeg tror alternativet er at vi har vanlig jakt og
373 at vi regulerer det jevnt hele tida, slik at det holder seg nede. Ikke bare
374 slik det har nå, at det først er lite og så plutselig er det så utrolig
375 mye, så skal vi jakte det helt ned igjen. Da blir det bare gående slik hele
376 tida. Jeg tror vi må holde en jevn jakt.

377 Linn: Enig. Heller holde en jevn lav bestand.

378 Ordstyrer: Enn du Mari, mener du at vi skal fjerne alle ulver i Norge?

379 Mari: Nei, jeg er litt egoistisk og mener at vi skal fjerne alt her og bare
380 la det flyte rundt alle andre steder.

381 Alle: (latter)

382 Linn: Det er det alle mener tror jeg.

383 Ordstyrer: Nora, du som var enig med Mari i stad er du fortsatt enig?

384 Nora: Det vet jeg egentlig ikke. Den gjør vel ikke så stor skade som han
385 gjør i distriktet vårt.

386 Linn: Jeg vet at det er mye problemer i Østfold også, så er det flokker
387 ellers men jeg vet ikke akkurat hvor de holder til. Jeg tror vi må holde en
388 jevnt lav stamme fordi vi jakter på alt annet nyttevilt, småvilt, hare,
389 hjortedyr, holder vi jo på et jevnt nivå slik at vi har ett
390 innhøstingsgrunnlag. Så jeg tror vi har en veldig lav bæreevne for ulv hvis
391 vi skal kunne fortsette å ha et innhøstingsgrunnlag av vilt og fortsette
392 med husdyr.

393 Ordstyrer: Jorunn hva tror du?

394 Jorunn: Jeg tror vi må ha noen ulver.

395 Mari: Jeg tror ikke at det kommer til å bli så veldig mange ulver her nå.
396 Jeg var på et møte her nå. Og da ble det pratet på at ulven tok omtrent 80%
397 av alle kalvene og slikt. Og da etter noen år blir det ikke igjen noe å
398 spise av og da tror jeg de reiser. Jeg tror det er nesten maks nå.

399 Kari: Enig.

400 Nora: Ja.

401 Kari: Det som er ekkelt med det er at de da kanskje går enda mer etter
402 husdyr og bebygning.

403 Linn: Enig. Det er så mye å ta av når det gjelder husdyr.

404 Kari: Hunder.

405 Linn: Jeg tror ikke vi kan la stammen regulere seg selv. Da vil det gå slik
406 at det blir fryktelig mange helt til de har tatt alt som er å ta og så vil
407 det bli et lavt nivå igjen. Jeg tror ikke at vi kan la det gå sånn
408 naturlig. Vi gjør jo ikke det med annet vilt heller. Da ville det jo skje
409 alt det samme med hjortevilt. Hvis vi ikke jaktet på det, ville det bli
410 fryktelig mye en stund og så spredde det seg sykdommer og så ble det veldig
411 lavt nivå igjen.

412

413 Ordstyrer: Dere sa nettopp at dere ville redusere bestanden. Tror dere at
414 det er en nedre grense hvis vi vil ha en liten stamme i Norge?

415 Mari: Jeg har hørt at de har inngått noen avtaler med Sverige og slikt om
416 at de skal bevare den. Og da kan ikke Norge bare utrydde den.

417 Ordstyrer: Virker det fornuftig å ha for eksempel bare 6 dyr i Norge? Kan
418 det være noe problem med det?

419 Kari: Aner ikke.

420 Mari: Hvis de er oppi her så blir det problem for meg i alle fall.

421 Alle: (Latter)

422 Linn: Det blir litt problemer hvor de er men det kommer veldig an på

423 omfanget i sin helhet. Om det er 6 ulver i Norge eller 6 ulver spredd.

424 Ordstyrer: Tror dere at det går an å opprettholde ulv i Norge ved bare å ha

425 ti dyr, som er litt spredd? Kan det være et problem?

426 Linn: Jeg tror egentlig ikke det er noe problem fordi de streifer innover i

427 Sverige og de streifer over store områder. Jeg tror faktisk ikke det er noe

428 problem, å ha ganske få dyr.

429

430 Ordstyrer: Vi skal se på tiltak som kan redusere konflikten. Hva konkret

431 kan vi gjøre? Dere har nå sagt at vi må holde stammen litt nede. Hvordan

432 vil dere gjøre dette?

433 Nora: Jakt.

434 Kari: Enig.

435 Ordstyrer: Hvordan?

436 Linn: Vanlig jakt, men jeg tror det kan bli vanskelig.

437 Ordstyrer: Stort sett vil dere ikke at vi skal ta alle. Hvem skal vi ta?

438 Mari: Jeg tror ikke vi klarer å ta alt likevel, så en kan skyte dem en får

439 tak i.

440 Linn: Ja. Hvis en går inn for å ikke ta lederparet så vil de lett klare å

441 bygge opp igjen en stammen. Så på en måte hadde det ikke gjort noe å ta de,

442 for da bruker de yngre ulvene litt tid på å finne seg partner og etablere

443 seg. Og da unngår du det problemet kanskje.

444 Ordstyrer: Har dere hørt noe kritikk med det å ta lederparet i en flokk?

445 Linn: Det er sikker mange som kommer til protestere vilt og si at de ikke

446 vil komme til å klare å formere seg og at det kommer til å være en trussel

447 Kari: Det vil kanskje bli kluss i flokken til ulvene også. Jeg vet ikke

448 helt hva det kan forårsake.

449 Ordstyrer: Hva tror dere kan skje hvis en fjerner lederparet?

450 Mari: Jeg tror mange kanskje vil dø. Det er slik at hvis du skyter kolla

451 under elgjakta er det ganske liten sjanse for at kalven overlever.

452 Linn: Ungene vil kanskje dø hvis de er små, men de andre medlemmene i

453 ulveflokket klarer seg da sikkert, de begynner sikkert å streife for å

454 finne seg en partner og danne seg et revir selv.

455

456 Ordstyrer: Er det andre måter vi kan unngå konflikter på i området her og

457 Norge generelt enn å skyte ulven? Eller tiltak som vi bør gjøre i tillegg?

458 Linn: De har jo prøvd ut mange tiltak for å unngå angrep på sau når det

459 gjelder inngjering av beiteområder og støtte til gjeting. Det som er

460 problemet er for det første at det er dyrt med gjeting, så det er omtrent

461 innen bønder som har romslig nok økonomi hvis de lever av husdyr, til å

462 finansiere gjeting selv. Og så mye penger som staten bruker på å

463 forebyggende tiltak er nesten uansvarlig mye når det er så mye ellers,

464 sykehus, psykiatri og sånt som pengene hadde kommet mye bedre med. Da synes

465 jeg det er mye bedre å redusere bestanden og bruke pengene på noe annet.

466 Enn å bruke milliarder omtrent på forebyggende tiltak.

467 Ordstyrer: Kari hva tror du?

468 Kari: Jeg er egentlig enig i det. For jeg tror problemet er antallet. Det

469 er bare rett og slett for mange tror i hvert fall jeg. Og da tror jeg ikke

470 det hjelper så mye annet enn å redusere det ved jakt.

471 Linn: Sånn som det viser seg med inngjering også, for det første må du ha

472 kjempestore områder for å tilsvare utmarksbeite, og så blir det likevel

473 ofte mye dårligere utbytte enn om de hadde gått fritt. Og så viser det seg

474 også at ulven jager på innmark.

475 Ordstyrer: Jorunn har du noen tro på andre tiltak enn å skyte ulven?

476 Jorunn: Egentlig ikke. Jeg tror det eneste som hjelper er å redusere antall

477 ulver.

478 Ordstyrer: Mari?

479 Mari: Jeg vet ikke hva det skulle ha vært. Det blir å skyte ned stammen

480 Ordstyrer: Nora?

481 Nora: Nei, å jakte er det eneste jeg har grunnlag for å si noe om i alle
482 fall. Noe mer vet jeg egentlig ikke.

483 Ordstyrer: Nå sier du at du ikke har noe grunnlag for å si noe. Er det helt
484 greit å si at vi ikke har noe grunnlag for å si om andre tiltak virker, så
485 vi bestemmer oss for jakt? Eller blir det feil?

486 Nora: Jeg vet rett og slett ikke om andre metoder som vil hjelpe på en
487 måte.

488 Linn: De metodene som er prøvd virker det ikke som virker så veldig godt i
489 hvert fall.

490

491 Ordstyrer: Hva konkret vet dere om de skadene ulven gjør?

492 Mari: Den tar sau.

493 Nora: Elg.

494 Mari: Hunder.

495 Ordstyrer: Noen har tidligere nevnt unger og at de var litt redd for å være
496 ute selv.

497 Ordstyrer: Vet dere om hvor mange sauer som blir tatt hvert år i Norge? For
498 eksempel i fjor?

499 Linn: Ikke noe konkret antall, men ganske mange.

500 Ordstyrer: Hva er ganske mange? Hvor mange tror dere?...Nora?

501 Nora: Aner ikke

502 Ordstyrer: 100? 1000?

503 Mari: Flere enn det ja.

504 Ordstyrer: 6000 ?

505 Linn: Et par tusen kanskje.

506 Ordstyrer: Tror dere det var flere i år?

507 Mari: Tror det var flere i fjor ja.

508 Ordstyrer: Hvorfor tror du det var flere i fjor?

509 Mari: Jeg har liksom hørt mindre i år. Og så har de satt inn en del tiltak.
510 Har hatt dem litt mer på innmark og i Spekedalen har de hatt mye rart.

511 Ordstyrer: Hva har de gjort i Spekedalen?

512 Mari: De har vel hatt mye gjetere og mye sau.

513 Ordstyrer: Tror dere andre at det var mer i fjor enn i år?

514 Linn: Vet ikke, kanskje i området her. Det er ikke sikkert det gjelder for
515 resten av landet. Jeg har egentlig fulgt mest med på det som skjer her
516 egentlig. Fordi det er her du har mest tilknytning til selv selvfølgelig så
517 da.

518 Ordstyrer: Om antallet har dere noe mer formening om det, Linn nevnte 2000.
519 Høres det fornuftig ut? Kari?

520 Kari: Aner ikke.

521 Linn: Det blir tatt en del tusen av rovdyr til sammen hvert år i alle fall,
522 ulv utgjør en del av det

523 Ordstyrer: Tror dere ulven er verst av rovdyra?

524 Linn: Jeg vet ikke om ulven er verst på antall. Men den er verst på å jage
525 og ta en masse uten at den har behov for det.

526 Mari: Bjørn og er vel ganske ille på det.

527 Linn: Det er litt mer individforskjeller på bjørn, det har jeg sett selv i
528 hvert fall, noen er ille og tar mange i slengen og ser så vidt på dem før
529 den går videre, mens noen er mer sånn at du finner igjen et kadaver som det
530 er spist en del på og så mister du ikke så mange i løpet av en sommer som
531 du ville gjort hvis det var en skikkelig slagbjørn.

532 Ordstyrer: Hva har dere inntrykk av. Er ulven det verste rovdyret i Norge?

533 Linn: Ja egentlig.

534 Kari: Det er i alle fall det vi har hørt mest om. I forhold til mennesket
535 ser vi ikke jerv og gaupe som en trussel dirkete for oss selv, da går det
536 kanskje mer på ulv og bjørn og da er det, det virker i alle fall slik at
537 det er mest av ulven, så det blir kanskje slik at en synes ulv er verre enn
538 de andre.

539 Linn: Også bjørnen er jo alt-eter i tillegg og så sover den om vinteren, du
540 mister ikke mye elg og sånt på vinteren på grunn av det. Ulven jakter
541 veldig mye, den tar veldig mye.

542 Ordstyrer: Er det andre som har mer å si om dette ?
543 Nora: Ikke annet enn at det blir veldig mye fokusert på ulv. Da går det
544 liksom i den retningen at det blir det verste rovdyret til å ta andre
545 byttedyr.
546
547 Ordstyrer: Hva vet dere egentlig om de planene som er lagt for forvaltning
548 av ulv? Vet dere om noen lovbestemmelser eller internasjonale avtaler som
549 gjelder forvaltningen av ulv?
550 Nora: Aner ikke.
551 Mari: Det skal vel være ulv i Norge, tror jeg.
552 Linn: Det er en eller annen avtale, men jeg vet ikke hva den heter. Norge
553 har vel inngått et samarbeid med de andre skandinaviske landene om holde en
554 bestand og så er det vel noe om 8-10 norske familiegrupper.
555 Ordstyrer: Hvorfor er det nærliggende å drive samarbeid her?
556 Kari: Streifdyr. Det er umulig å si om en ulv tilhører Norge eller Sverige.
557 Linn: Ulven har ikke noe nasjonalitetsgrenser, eller den bryr seg ikke om
558 den er i Sverige eller Norge, eller om den er født svensk eller norsk.
559 Ordstyrer: Vet dere om det er noe stor vandring over grensene?
560 Mari: Det er det, det er veldig mange revir som ligger på grensa, som hører
561 til på begge sider.
562 Ordstyrer: Er ulven vernet på noen måte og i hvilken grad ?
563 Mari: Den er fredet tror jeg, det er ikke lov å skyte den hvis en ikke har
564 fellingstillatelse.
565 Ordstyrer: Vet dere noe annet? Andre bestemmelser?
566 Alle: (stille)
567 Ordstyrer: Stoler dere på at myndighetene tar seg av dette på en fornuftig
568 måte? Nora?
569 Nora: Nei.
570 Ordstyrer: Har saken blitt behandlet på en fornuftig måte?
571 Nora: Det går veldig mye på at ulven er fredet.
572 Ordstyrer: Synes du dagens forvaltning er grei? Etter det du har inntrykk
573 av?
574 Nora: Jeg blir egentlig ikke fornøyd før det blir ordentlig jakt på den.
575 Ulven er fredet, men det er den som gjør mest skade på både primærnæring og
576 jakt. Da blir ikke jeg fornøyd før det blir jakt i alle fall. Den er et dyr
577 som hører til i skogen og skal få leve, men da bør den bli likestilt med
578 elgen som det er jakt på hver høst.
579 Ordstyrer: Mari?
580 Mari: Jeg vet ikke jeg.
581 Ordstyrer: Er du fornøyd med forvaltningen?
582 Mari: Nei det er jeg ikke, men hvis det skal være ulv så må den være en
583 plass.
584 Alle: (latter)
585 Ordstyrer: Hvor vil du ha den?
586 Mari: Vet ikke, alle andre plasser enn her.
587 Alle: (latter)
588 Linn: Det virker som det er veldig mange byråkrater i DN og i
589 miljøverndepartementet og i det hele tatt, som ikke som har noe som helst
590 tilknytning til det. De har ikke har noe forhold til verken jakt eller
591 friluftsliv eller primærnæringen. De bor i byen og sier de har interesse
592 for bosetningen i distriktene, men det virker ikke så veldig overbevisende
593 at det gjør noe. Så sånn som i fjor å så sa de at de skulle redusere
594 bestanden og jakte bort et par ulver her.. Og så blir det ikke noe av, og
595 så bruker de hele vinteren til å diskutere. Og så var det WWF og
596 miljøverndepartementet som klaget fordi de mente at det ikke var riktig å
597 ta vekk noen. Og så brukte de hele vinteren på å behandle søknaden, og så
598 var sporsnøen og alle muligheter til å jakte borte. Før de i det hele tatt
599 kom fram til noe enighet. De prøver å gi inntrykk av at de skjønner det så
600 godt og de er så interesserte i å beholde bosetningen i distriktene, men
601 det virker ikke som de står for det de mener.

602 Kari: Jeg tror ikke de vet hvordan situasjonen egentlig er fordi det er jo
603 folk som mister livsgrunnlaget sitt. Det er jo folk som rett og slett
604 flytter på grunn av ulven, og det lønner seg ikke å drive med det de har
605 drevet med i alle år. Av sau eller hva det er.
606 Ordstyrer: Vet dere av mange som har flyttet på grunn av ulv?
607 Mari: Jeg vet ikke om noen.
608 Nora: Ikke jeg heller.
609 Jorunn: Ikke jeg heller.
610 Ordstyrer: Kari vet du?
611 Kari: Jeg vet ikke om noen som har, eller jeg kjenner ikke noen, men jeg
612 har da hørt om noen som har truet med det.
613 Linn: Jeg har lest veldig mye om navn og.
614 Ordstyrer: Vet dere om noen konkret her i Stor-Elvdal eller Atna som har
615 sluttet med sau på grunn av ulven?
616 Kari: Jeg vet om noen som har gått over fra sau til ku.
617 Linn: Det er en del som har gitt seg.
618 Ordstyrer: Jorunn mener du at forvaltningen er grei i dag?
619 Jorunn: Jeg er enig med det Nora sa om at det må jaktes på ulven på samme
620 måte som elg.
621
622 Ordstyrer: Vi snakke litt mer om media. Følger dere med i media på
623 ulvedebatten?
624 Nora: Jeg gjorde det i begynnelsen, men så du blir jo ganske mett av alt du
625 hører om ulven, for det har vært ganske mye...
626 Linn: Det går ganske mye opp igjen om det samme. Så er det noen nye som
627 kommer opp igjen med det samme som noe andre har sagt for et par uker
628 siden. Kommer akkurat med det samme svaret.
629 Ordstyrer: Mari?
630 Mari: Det er som Nora sa du blir ganske lei, det er det samme opp igjen.
631 Ordstyrer: Jorunn?
632 Jorunn: Jeg er enig i det.
633 Ordstyrer: Kari?
634 Kari: Jeg å gidder ikke å lese om alt som står om ulven lengre, men jeg
635 syns det er ... Jeg pleier å lese hvis det er for eksempel noe om hunder
636 eller...
637 Linn: Noe som er noe nytt, hvis det har skjedd noe som ikke skjer hver dag.
638
639 Ordstyrer: Hvilken del av debatten er interessant?
640 Nora: Det er på en måte når ulven blir nærgående... Når den har tatt en ny
641 sau eller hund.
642 Linn: Når den går i bebyggelsen eller når den driver på innmark mens folk
643 står å ser på og prøver å jage den bort. Sånne ting. Hva som skjer med
644 utviklingen av ulven.
645 Kari: Enig.
646 Linn: Jeg leser litt om det DN går ut med og sier og. Men jeg har mine tvil
647 til at det blir fulgt opp med det første.
648 Ordstyrer: Kari hva synes du er mest interessant i media?
649 Kari: Når den blir nærgående, og forholdet til folk og dyr, og slike ting.
650 Ordstyrer: Hva med deg Jorunn?
651 Jorunn: Det er liksom det samme.
652 Linn: Så leser jeg av og til leserinnlegg for å høre om folks meninger og
653 hvilket grunnlag de har for å komme med sine påstander.
654 Ordstyrer: Er det mest interessant når kjentfolk uttaler seg?
655 Mari: Ja.
656 Linn: Både og.
657 Nora: Når byfolk begynner plutselig å få en mening som kanskje ikke har
658 vært her i det hele tatt.
659 Linn: Som kanskje ikke har noe grunnlag for å mene noe som helst i det hele
660 tatt.
661 Nora: Jeg tror ikke du kan ha noe grunnlag i det hele tatt hvis du ikke har
662 noe tilknytning til her eller andre steder der det er ulv.

663 Linn: Det er egentlig feil at de som sitter i byen skal bestemme at vi skal
664 ha ulv egentlig

665 Ordstyrer: Har dere følelse av at folk i distriktet her blir hørt? Blir
666 tatt med på råd i forvaltningen? Blir det gitt nok informasjon hit ?

667 Linn: Det er sånn passende. Egentlig har de plikt til å si ifra når det
668 befinner seg merket ulv i området. Men vi må da ringe og spørre hvis det er
669 blitt observert ulv de tror er merket. Og så ser vi peilefly. Men det er
670 ingen som gir beskjed om noe som helst. Det er slik at de prøver å holde
671 det skjult så lenge som mulig. Men hvis vi ringer å spør så kanskje får vi
672 vite det.

673 Ordstyrer: Hva synes dere generelt om debatten i media i nærmiljøet?

674 Linn: Generelt lite konstruktivt.

675 Nora: De som bor i byen har like mye de skal ha sagt som bor oppi her på en
676 måte

677 Ordstyrer: Er det noe forskjell i år i forhold til i fjor? Blir det
678 fokusert på andre ting?

679 Linn: Det blir kanskje diskutert litt mer enn forvaltning enn årene før.
680 Det er kanskje fokusert mer på konkrete skader. Har litt inntrykk av det.
681 Skal ikke påstå at jeg vet det sikkert.

682 Ordstyrer: Har andre samme oppfatning? Har dere noen mening om det?

683 Nora: Nei.

684 Jorunn: Nei.

685 Ordstyrer: Det ristes på hoder.

686

687 Ordstyrer: Ønsker dere å sette dere inn i konflikten omkring ulv? Vil dere
688 vite mer?

689 Kari: Hvis det hadde nyttet, sånn direkte så. Det skjer jo ikke noe særlig.
690 Det har jo vart en del år, men det har aldri blitt slik at nå får vi gjøre
691 noe med det. Det er litt nyttesløs. Gidder liksom ikke.

692 Ordstyrer: Ønsker du å sette deg inn i konflikten, Jorunn?

693 Jorunn: Jeg vet egentlig ikke.

694 Ordstyrer: Har du lyst til å lære mer om dette? Litt mer om de forskjellige
695 sidene i konflikten og hva som skjer?

696 Jorunn: Ja, kanskje.

697 Ordstyrer: Hva skal til for at du har lyst til å lære mer om det? Eller
698 lese mer i avisene om temaet?

699 Jorunn: Jeg vet egentlig ikke.

700 Nora: Jeg tror kanskje at hvis jeg hadde satt meg mer inn i det fra
701 begynnelsen så hadde det vært litt lettere. Og så er jeg ganske lei av
702 temaet.

703 Ordstyrer: Betyr det at det er vanskelig å ha oversikt?

704 Nora: Ja.

705 Ordstyrer: At hele konflikten er vanskelig å sette seg inn i?

706 Nora: Ja det er jo det da.

707 Kari: Det er mye forskjellig informasjon også, og vanskelig å vite hvem en
708 skal tro på, slik som rene fakta om ulv, det blir jo sagt så mye
709 forskjellig, det er umulig å vite hva som stemmer og ikke stemmer. Det er
710 nesten håpløst.

711 Linn: Ja det er veldig mye forskjellig. Det er en del folk som sier at de
712 har konkrete bevis på at det er satt ut ulv i Norge fra dyreparker og sånt,
713 og at det er undersøkt og dokumentert at det er forsvunnet ulver som de
714 hevder er avlivet. Mens myndighetene sier de aldri har hatt noe med det å
715 gjøre. Du vet aldri hva du skal tro.

716 Ordstyrer: Hvem er mest troverdig? Hvilken informasjon kan dere stole på?
717 Hvem gir mest informasjon?

718 Linn: Det er mange forskjellige navn.

719 Ordstyrer: Kan dere nevne noen personer som har gitt mye informasjon om
720 ulven?

721 Kari: Nei.

722 Mari: Petter Wabakken.

723 Ordstyrer: Stoler dere på den informasjonen han gir?

724 Mari: Ja jeg tror det, han har da drevet å forsket på ulv i mange år. Burde
725 kunne stole litt på han.

726 Ordstyrer: Er dere andre enig?

727 Nora: Ja jeg er enig, men jeg tror ikke alltid at han går ut men all den
728 informasjonen han vet.

729 Linn: Nei det tror ikke jeg heller.

730 Kari: Nei.

731 Linn: De er veldig ulvevennlige, de vil ikke gå ut med ting det ikke er
732 nødvendig å gå ut med. Ting som taler for den andre partens sak.

733 Kari: Gir nok ut den informasjonen som passer dem selv.

734 Linn: Sånn er det egentlig fra begge sider.

735

736 Ordstyrer: Har noe ansvar med å sette dere inn i konflikten?

737 Kari: Det er så mange som er involvert fra før, det er et spørsmål om hva
738 mer kan vi egentlig få gjort.

739 Ordstyrer: Mari føler du et ansvar for å lære mer om ulv?

740 Mari: Nei, det har i grunnen vart så lenge, jeg begynner å bli litt lei
741 temaet. Det er jo like mye ulv nå som før så det er jo egentlig like... Nei
742 jeg vet ikke jeg.

743 Ordstyrer: Nora, føler du noe ansvar for at det her er noe du bør vite om?

744 Nora: Jeg gjør vel kanskje det i en liten grad, selv om jeg ikke vet alt
745 for mye. Det er jo kanskje litt viktig at også ungdommen ytrer sine
746 meninger om det og setter seg litt inn i det, får å få et annet ansikt på
747 det.

748 Linn: Det er litt viktig å engasjere seg for å kunne være med å hindre at
749 bygda blir fraflyttet. Jeg vil i alle fall holde meg oppdatert for å kunne
750 begrunne synspunktene mine saklig.

751 Ordstyrer: Hvor får dere hovedsakelig informasjon fra?

752 Linn: Aviser.

753 Ordstyrer: Gjelder det for alle?

754 Linn: Bekjentskaper i nærmiljøet.

755 Ordstyrer: Gjelder det alle?

756 Alle: Ja.

757

758 Ordstyrer: Hva kunne dere å tenke dere å lære mer om ?

759 Mari: Hvordan det går an å holde det på et nivå slik at det ikke blir
760 problem med ting.

761 Ordstyrer: Føler dere at dere trenger mer informasjon?

762 Nora: Det er mange usaklige meninger og synspunkter som kommer fram, så det
763 er kanskje viktig at folk vet noe hvis de skal åpne munnen å ha en mening
764 om saken.

765 Ordstyrer: Ønsker dere mer informasjon?

766 Kari: I hvert fall hvis en skal engasjere seg.

767 Linn: Kanskje litt mer om antall, for eksempel i forskjellige deler av
768 Norge og...

769 Ordstyrer: Er det andre ting det kan være interessant å vite om?

770 Linn: Bestanden i Sverige.

771 Ordstyrer: Kari hva kunne du tenke deg å lære mer om ?

772 Kari: Det er viktig å vite mye om ulven som dyr og, men der er det å at det
773 er så mye forskjellig og vite hva som stemmer og ikke. Det er viktig å vite
774 om dyret som grunnleggende før en kan si noe om ulven er en trussel og.

775 Ordstyrer: Jorunn hva kunne du tenke deg å lære er om?

776 Jorunn: Antallet og hvor de er.

777 Ordstyrer: Mari?

778 Mari: Nei, jeg er ikke sikker jeg, det hadde vært fint å vite akkurat hvor
779 mange det er.

780 Linn: Litt historie kanskje, det er vel en hundre år siden det var veldig
781 mye ulv her, hva som var problemet da og grunnen til holdt den nede, hvor
782 mye det var da og hvordan de oppførte seg når det var så mye av den.

783 Nora: Ja det er jeg enig i.

784 Linn: Hvordan de jaktet den ned.

785 Nora: Enig. Og litt mer detaljert om andre metoder for å holde stammen ned
786 på, ikke bare ved jakt for eksempel.
787 Linn: Hvilke individer vi bør skyte for eksempel.
788

Vedlegg 4 D Fokusgruppe 2 møte 2

1 Ordstyrer: Hva synes dere om ulven som dyr? Jorunn vil du starte?
2 Jorunn: Det er et pent dyr, som ligner litt på hund.
3 Ordstyrer: Vi kan jo si litt om utseende og egenskaper.
4 Ordstyrer: Mari?
5 Mari: Ja, nei. Det er en stor hund da, jeg har ikke noe imot... Det er et
6 fint dyr, men alle dyr er fine. Jeg synes vel egentlig ikke vi kan kalle
7 det et pent dyr... For det er jo ikke noe penere enn andre dyr synes jeg da.
8 Helt vanlig.
9 Ordstyrer: Kari?
10 Kari: Fascinerende dyr egentlig, i alle fall her i Norge er det et stort
11 rovdyr, akkurat som dyr er det et veldig fint dyr.
12 Ordstyrer: Linn?
13 Linn: Nei, jeg er litt enig i det Mari sa, for meg stiller det på lik linje
14 med de fleste andre dyr. Jeg har i alle fall ikke noe imot ulven som dyr,
15 den gjør jo bare det som er dens natur. Motforestillingene har ikke noe med
16 den som dyr å gjøre.
17 Ordstyrer: Nora?
18 Nora: Det er jo et pent dyr. Jeg har egentlig litt delt mening om ulven.
19 Det er ikke negativt at den skal være i skogen, men på den andre siden er
20 det et skadedyr.
21
22 Ordstyrer: Hvilke assosiasjoner har dere til ordet ulv?
23 Linn: Ser jo for det et bilde av en ulv da.
24 Mari: Ja.
25 Ordstyrer: Jorunn?
26 Jorunn: Ja det er egentlig bare det, en ulv.
27 Ordstyrer: Er dere enige?
28 Linn: Så tenker du på konflikter da.
29 Mari: Ja.
30
31 Ordstyrer: Har dere lært noe nytt gjennom prosjektet om ulvens egenskaper
32 og utseende?
33 Kari: Ja, litt om størrelse.
34 Linn: Litt mer konkrete fakta om størrelse og vekt og sånne ting. Jeg hadde
35 sånn cirka peiling fra før, men altså sånn konkret vekt og konkret antall
36 og sånne ting. Og så de avtalene som Norge har bundet seg til.
37 Ordstyrer: Var dette som forventet? Var dyret mindre enn dere hadde trodd
38 eller større?
39 Linn: Omtrent som forventet.
40 Mari: Ja jeg tror det.
41 Jorunn: Ja.
42 Ordstyrer: Husker dere hvilket dyr ulven ble sammenlignet med i prosjektet?
43 Mari, Linn og Nora: Schæfer.
44 Linn: Det var ei på Koppang som sa at hun hadde sett ulv og hun hadde en
45 stor schæfer som var for stor til å bli utstilt. Hun sa at hun ble helt
46 sjokkert fordi ulven var så mye større enn hunden hennes.
47 Ordstyrer: Mari du sa noe sist om størrelsen?
48 Mari: Ja jeg så den ulven de skjøt og jeg syntes den var like stor som en
49 schæfer slik jeg ser for meg en schæfer, og den ulven var liten sa de.
50 Kari: Jeg trodde at en ulv var større enn en schæfer, faktisk.
51
52 Ordstyrer: Hva annet nytt lærte dere om utseende og egenskaper?
53 Linn: Hvor stor variasjon det er i det spillet, det var mye av det som ikke
54 så ut som ulv i det hele tatt.
55 Mari: Ja.
56 Jorunn: Ja.
57

58 Ordstyrer: Hvordan synes dere ulven ble framstilt i prosjektet? Som et
59 snilt eller slemt dyr?
60 Kari: Ganske nøytralt synes jeg.
61 Jorunn og Nora: Enig.
62 Kari: Det sto egentlig ikke noe følt om det eller snilt egentlig, det var
63 bare fakta.
64 Linn: Når det var slike innlegg var det like mye positivt som negativt.
65 Ordstyrer: Hvordan synes dere videosnuttene var?
66 Mari: Det var en der de drev og sloss husker jeg.
67 Kari: Gjaldt ikke det begge to, de viste i alle fall tenner på begge to.
68 Det var ganske skremmende egentlig.
69 Linn: Det gir jo et litt sant bilde. Det legger ikke skjul på at ulven er
70 rovdyr med en sterk rangordning og ga et ærlig og nøytralt inntrykk
71 egentlig.
72
73 Ordstyrer: Kan dere si litt mer om årsakene til hvilke holdninger dere har
74 til ulven?
75 Mari: Nei, hvordan ulven oppfører seg kanskje, oppi her. Hvis den tar mye
76 hunder og sau så får ikke jeg så godt forhold til den.
77 Ordstyrer: Det blir i grunnen hva de lokale ulvene gjør som påvirker dere?
78 Kari, Mari og Jorunn: Ja.
79 Nora: Eventyra henger litt igjen fra da jeg var liten. Får litt holdning
80 gjennom jakt og gjennom media.
81 Ordstyrer: Har dere inntrykk av hvordan ulver i andre land oppfører seg?
82 Mari: De driver å sier at de ikke har så store problemer, at det er steder
83 med mye ulv og enda så er det mye elg også, men...
84 Linn: Vi hører litt begge deler egentlig. Det er en som jakter hos oss
85 veldig mye, som jakter på heltid. Han hadde vært på seminar i Finland og de
86 gir litt inntrykk av at de har ikke så store problemer med ulven, selv om
87 de har mye ulv. Men i de jegerkretsene han hadde vært så hadde de gitt
88 inntrykk av at det hadde blitt mye mindre vilt, at det var et problem og at
89 ulven kom og tok hunder i hundegårdene. De syntes ikke det var noe morsomt
90 i det hele tatt. Det er ikke slikt du hører om i media.
91
92 Ordstyrer: Hva husker dere best fra ulveprosjektet? Er det noen bilder
93 eller tekst dere husker godt?
94 Nora: Faktaopplysninger.
95 Kari: Vet ikke, disse filmene var interessante og er noe som sitter igjen.
96 Jeg ble så fascinert av kjeven deres når de var sinte og slikt.
97 Ordstyrer: Jorunn?
98 Jorunn: Ja det er de videofilmene egentlig.
99 Ordstyrer: Mari?
100 Mari: Ingen ting spesielt.
101 Linn: Jeg ser for meg mange bilder, men ikke noe som skiller seg ut
102 egentlig.
103
104 Ordstyrer: Vi skal gå over på temaet frykt. Er dere redd for ulven?
105 Nora: Jeg tror ikke ulven er farlig for folk i utgangspunktet, som sagt
106 tidligere er det avhengig av situasjonen.
107 Mari: Jeg er ikke redd for at den skal ta folk, men jeg er redd for ulven
108 når... eller redd for hunder.
109 Ordstyrer: Tror du ulven kan ta små unger?
110 Mari: Nei.
111 Ordstyrer: Hva tror du Jorunn?
112 Jorunn: Jeg tror ikke at den tar unger.
113 Kari: Jeg tror at hvis ulvene blir veldig vant til folk så kan den som
114 hunder for eksempel ta unger som ligger i barnevogn. Det har vært en del
115 silke tilfeller med hunder. Og hvis ulven blir såpass vant at den går langs
116 husvegger så ser jeg ikke noen grunn til at den ikke kan ta unger den å.
117 Linn: Jeg tror det er litt sant det som han Tassi i dyreparken i Italia sa...
118 Nei glem det, det var ikke der, det var i de 4 avisartiklene til slutt. Der

119 var det en som sa at ulven den leser oss og blir vant til oss. Ulven er
120 annerledes enn de andre rovdypene, den blir vant til oss og derfor tror jeg
121 ikke det er noe trivelig å ha den rundt.

122 Ordstyrer: Du tror altså at den kan angripe unger?

123 Linn: Ja, det er kanskje ikke så stor sjanse for det nå. Men hvis den får
124 fortsetter å formere seg, og de individene som går så nærme folk og
125 tydeligvis ikke er redd får fortsette å gå løs, så tror jeg ikke det er noe
126 særlig positivt i hvert fall.

127

128 Ordstyrer: Nå har Linn gitt en begrunnelse for sitt syn, kan du Mari gi en
129 begrunnelse for at du ikke tror ulven tar mennesker?

130 Mari: Nei, jeg bare tror ikke at den gjør det. Den har da ikke gjort det i
131 Norge på veldig lenge, så ser du at den går nærme folk, men alle dyr gjør
132 da nesten det da. Du har jo gauper som har gått rett gjennom sentrum og
133 elger som står uti hagen. Det er jo om natta dette skjer og de er ikke noe
134 mindre sky eller mer sky enn andre dyr synes jeg da.

135 Ordstyrer: Kan dere andre gi noen grunner?

136 Nora: Det er lenge siden noen mennesker er tatt av ulv i Norge.

137 Kari: Jeg tror som sagt at hvis de blir for vant folk og blir det flere, så
138 blir det mer trekking ned blant folk. Jeg tror at selv om ulven kanskje
139 ikke er noe mer eller mindre sky enn andre dyr, så er det større sjanse for
140 at den tar en unge enn en gaupe.

141 Ordstyrer: Hvorfor?

142 Kari: Vet egentlig ikke, men gaupa er jo mindre da. Det har litt med at jeg
143 assosierer ulven med hunder som har angrepet og jeg tror at en ulv kan
144 venne seg til folk.

145 Linn: Og så det at de er flokkdyr tror jeg er veldig viktig fordi en ulv
146 alene tror jeg ikke er farlig hvis den ikke har rabies eller noe annet, men
147 når de først blir mange i flokk så har de psyke til å angripe nesten hva
148 som helst tror jeg. Det er i hvert fall det jeg har hørt.

149

150 Ordstyrer: Husker dere artikkelen som sto tidlig i prosjektet, som var
151 skrevet av Scott Brainerd, og som het "Hvor farlig er ulven?" Der stod det
152 blant annet i hvilke tilfeller ulven var mest farlig.

153 Alle: (Stille)

154 Ordstyrer: I hvilke tilfeller tror dere ulven er farlig?

155 Linn: Når den føler reviområdet sitt truet i hvert fall, så hvis den er
156 vant til folk så kan den i hvert fall angripe folk når den vil ha de vekk
157 frasitt reviområde. Hvis de er mange nok vel og merke, for jeg tror ikke
158 de tør det hvis de er for få.

159 Mari: Hvis de er skadet eller er syke, rabies for eksempel.

160

161 Ordstyrer: Vi har snakket en del om utseende og egenskapene til ulven. Hva
162 annet har dere lært om ulven gjennom dette prosjektet?

163 Linn: Hvilke områder i Norge og Sverige ulven var utbredt, og hvor mange de
164 er.

165 Ordstyrer: Husker du hvor mange ulver det er i Skandinavia?

166 Linn: Jeg tror det minimale var 65 og det maksimale var 80 eller bortimot
167 det, ikke fullt så mye som hundre men ikke så langt i fra heller.

168 Ordstyrer: Hva annet har dere lært?

169 Mari: Jeg har lært mye men jeg kan ikke bare ta fram en ting.

170 Ordstyrer: Jeg kan hjelpe dere litt på vei. Hva spiser for ulven, Jorunn?

171 Jorunn: Hjortedyr, det meste.

172 Linn: Småvilt, sau.

173 Ordstyrer: Hva vet dere om levevis? Siste nevnte dere flokkdyr, at det var
174 et lederpar, streifdyr, revir.

175 Linn: Følte at jeg viste det meste av det fra før.

176 Ordstyrer: Kari?

177 Kari: Jeg tror jeg viste det meste fra før, sånn stort sett i alle fall.

178 Jorunn: Ja.

179 Linn: Det var litt akkurat det der med konkret størrelse, hvordan de
180 oppfører seg i flokk føler jeg at jeg viste fra før.

181 Ordstyrer: Ingen nevnte noe om rangordning sist, kan dere si noe om det nå?

182 Linn: Det er en lederhann som er sjefen for flokken, og så er det bare
183 lederparet som stort sett formerer seg. Det er veldig sterk rangordning
184 nedover det hele, svært hierarkisk samfunn.

185 Ordstyrer: Hvordan viser de det Mari?

186 Mari: Nei det er vel det at hannen ikke slipper til noen andre til å pare
187 eller hvis ...Jeg så på en video der det var en som paret... En som ikke hadde
188 lov til å pare seg, jeg tro de bare jagde ham fra flokken.

189 Kari: De viser det når de skal spise, den som står høyest i rangordningen
190 spiser først.

191 Linn: En ting jeg har lest et annet sted er at de biter over snuten de som
192 dominerer altså. Når det er to som holder på å krangle, så biter den
193 dominerende over overdelen av snuten, mens den som ikke dominerer må ha
194 kjeften inne i kjeften på den dominerende. Så ser du det på kroppsspråket
195 hvem det er som dominerer, at de huker seg sammen, den som dominerer
196 strammer seg opp.

197

198 Ordstyrer: Kan dere si litt kort om hvor det finnes ulv i Norge nå?

199 Mari: Oppi her.

200 Ordstyrer: Er det mange her?

201 Mari: Et par flokker, Atna- og Koppangsflokken.

202 Ordstyrer: Vet du omtrent hvor stort antall det er?

203 Mari: 10-20 stykker til sammen.

204 Ordstyrer: Andre plasser i Norge?

205 Nora: Østfold.

206 Mari: Ved grensa.

207 Ordstyrer: Enn i resten av verden? Sist nevnte dere blant annet Nord-
208 Amerika, Sverige, Russland. Kan dere si noe om hvordan utviklingen av ulv
209 har vært i resten av verden?

210 Linn: Den var mer utbredt før. Denne figuren viste for 5000 år siden, og
211 ulven var på et større område da. Hvis du sammenligner med andre arter vil
212 du finne det hos de fleste arter.

213 Ordstyrer: Hvorfor?

214 Linn: Det er jo menneskenes bebyggelse og by-dannelse og forurensing, det
215 er mange grunner til at arter enten har gått under eller har gått tilbake.

216 Ordstyrer: Sist snakket vi litt om ulven var utrydningstruet, hva mener
217 dere om det nå? Er ulven utrydningstruet?

218 Mari: Ulven i seg selv er vel ikke det, det ganske mange av den, det er vel
219 forskjell på ulver også, skandinaviske og..

220 Ordstyrer: Hvis vi snakker om Norge, er ulven utrydningstruet her?

221 Nora: Nei.

222 Kari: Jeg tror ikke det, for den kommer seg så fort opp igjen. Den har
223 gjort det nå. Plutselig er det så mange, så jeg tror ikke den kan være
224 utrydningstruet. Selv om det var få ulver viser den tydelig at den kan
225 formere seg igjen.

226 Mari: 80 dyr er jo ikke mest det heller da.

227 Kari: Det spørs jo å hvor mange vi har plass til å da.

228 Linn: Jeg tror de har evne til å overleve på ganske lav bestand.

229 Ordstyrer: 80 synes dere det høres mye ut?

230 Mari: Nei, det høres lite ut.

231 Kari: I alle fall i forhold til andre arter høres det lite ut.

232 Ordstyrer: Jorunn?

233 Jorunn: Det høres lite ut, men jeg tror egentlig ikke at den blir utryddet
234 for det.

235

236 Ordstyrer: Gjør det noe om ulven forsvinner fra Norge så lenge vi har ulv i
237 andre deler av verden?

238 Nora: Nei.

239 Mari: Det gjør jo sikkert ingen ting.

240 Linn: Jeg tror ikke den kan forsvinne helt fra Norge, fordi stammen med
241 Sverige er jo mer eller mindre felles. Så lenge vi ikke går inn for at vi
242 skal fjerne all ulvene, og selv da tror jeg det er vanskelig å få med alle
243 individer.
244 Ordstyrer: Hva tror du Kari? Kan vi godt fjerne ulvene fra Norge og
245 Sverige?
246 Kari: Jeg synes det bør være igjen noen.
247 Ordstyrer: Jorunn?
248 Jorunn: Jeg synes egentlig det må være ulv her.
249
250 Ordstyrer: Er det noen grunner til at vi må ta vare på den skandinaviske
251 ulven i forhold til andre ulver i andre deler av verden?
252 Nora: Vi trenger ikke å ha den skandinaviske ulven.
253 Kari: Den har jo rett til å være her da, i utgangspunktet.
254 Ordstyrer: Hvorfor?
255 Kari: Den er da her, jeg mener de har rett til å være her så lenge det ikke
256 er så utrolig mye av den slik at de blir farlige.
257 Ordstyrer: Så lenge vi har dem i Russland og Nord-Amerika så..
258 Kari: Det er vel ikke samme typen, er det det da?
259 Linn: I Russland har jeg hørt at det er det, men i Nord-Amerika er det
260 kanskje ikke samme typen.
261 Ordstyrer: Hva kan være forskjellig?
262 Linn: Litt i utseende.
263 Mari: Kan ha spesialisert seg på å ta andre dyr.
264
265 Ordstyrer: Tror dere ulven er truet i andre deler av verden?
266 Nora: Nei, vet ikke.
267 Mari: Ikke i Russland og Nord Amerika.
268 Linn: Ikke i India, kanskje noen små underarter som du ikke forbinder
269 direkte med ulv, som prairieulv. Dette har jeg egentlig ikke satt meg inn i.
270 Ordstyrer: I prosjektet stod det at arealet med ulv har minnet, men at det
271 har tatt seg opp igjen de siste årene på grunn av fredningsbestemmelser i
272 vestlige land. Det har jo skjedd i Norge også. Synes dere at Norge skal
273 delta med å ta ansvar med å bevare ulven ved å innføre vernetiltak? Eller
274 synes dere at andre land bør ta dette ansvaret?
275 Linn: Det er det samme hva andre land gjør. Men jeg synes vi skal ta litt
276 hensyn til... At vi ikke skal forplikte oss for mye. Det er greit nok at vi
277 passer på å ikke fjerne alt og tar vare på noen. Men det er dumt å
278 forplikte seg til å ha mye mer enn det vi kan ha.
279 Ordstyrer: Kari synes du vi har noe ansvar?
280 Kari: Så lenge det er et problem synes jeg ikke vi bør ta på oss ansvar med
281 å verne ulven. Hvis det går på å verne et visst antall som ikke er noe
282 problem, så synes jeg vi bør gjøre det, men så lenge det er for mange synes
283 jeg ikke vi bør gjøre det.
284 Ordstyrer: Jorunn?
285 Jorunn: Jeg er enig i det Kari sa.
286 Ordstyrer: Mari?
287 Mari: Jeg er vel enig.
288 Nora: Jeg synes vi bør være med å ta ansvar, men er enig i at vi ikke skal
289 ta ansvar så lenge det er et problem for oss.
290 Ordstyrer: På hvilket grunnlag synes dere at dere kan uttale dere om vi skal
291 verne ulven eller ikke? Har dere noe grunnlag for å uttale dere?
292 Nora: Har et lite grunnlag, men etter som vi har ulv så bør vi egentlig ta
293 vare på den.
294 Linn: Vi har jo fått vite mye gjennom prosjektet. Mer enn det jeg visste om
295 hvor mange de er, hvor de er utbredt å, at det er delt i en del flokker, at
296 det kanskje ikke hadde gjort noe å ta ut noen fra hver flokk.
297
298 Ordstyrer: Snakker dere med andre om ulv?
299 Mari: Ja, når jeg er på jakt og slikt blir det litt ulveprat. Så er det
300 noen som har sett ulv og så...

301 Linn: Det blir ofte diskutert uansett om det har med næringsliv og
302 fraflytning fra distriktene å gjøre, om det er med jaktfolk, folk som har
303 sett ulv eller om vi diskuterer det når vi er på rideturer. Vi snakker om
304 hva som vil skje om vi møtte ulven en dag.

305 Nora: Jeg snakker en del med pappa.

306 Ordstyrer: Kari snakker du med noen om ulv?

307 Kari: Ja det er jo når vi er ute å rir da. Så prater vi en del om det
308 hjemme å, enda vi ikke driver med sau eller noen ting.

309 Ordstyrer: Enn du Jorunn?

310 Jorunn: Ja vi snakker om det hjemme.

311 Ordstyrer: Har dere snakket med noen om ulv siden vi begynte med
312 prosjektet?

313 Kari: Ja.

314 Nora: Med pappa. Han er mot ulv.

315 Linn: Det blir ganske ofte diskutert.

316 Mari: Ja.

317 Jorunn: Ja.

318

319 Ordstyrer: Vi skal snakke litt på hvilke skader ulven gjør. Hvilke dyr blir
320 tatt av ulven som skaper konflikter?

321 Mari: Sau.

322 Linn: Det som blir jaktet på, hovedsakelig hjortevilt. Ulven tar ikke så
323 mye småvilt at det har noe å si, for småviltbestandene tar seg fort opp
324 igjen. Men en ser det på elgbestandene i områdene der det er mye ulv i alle
325 fall.

326 Mari: Dette skaper problemer for bønder og skogeiere.

327 Linn: Det blir problemer for distriktet. Det skal ikke så mange som flytter
328 til det er problemer med å opprettholde skoler og butikker.

329 Ordstyrer: Husker dere hvor mange sauer som ble drept av ulv i fjor?

330 Linn: Noen hundre kanskje. En får inntrykk at det er så mye mer enn det
331 egentlig er, fordi når ulven først er i et område så tar den så mye akkurat
332 der. Den er jo ikke over alt heller. Statistikk kan også brukes på så mange
333 måter. For jeg vet at når vi har hatt obduksjoner av kadaver så er det tre
334 alternativer: det er usikkert, sannsynlig og dokumentert. Og du må omtrent
335 ha sett den slå sauen for at du skal kunne skrive dokumentert. Du får
336 oftest sannsynlig, og jeg vet ikke om de tar med alt det i statistikken.

337 Ordstyrer: I statistikken som dere så, stod det også en uspesifisert
338 klasse. Men likevel kan vi jo sammenligne med hva som blir dokumenter for
339 de andre rovdyra. Og da tror jeg ikke det er noe lettere å få dokumentert
340 et sauedrap som bjørn eller som ulv.

341 Linn: Nei, det er sant.

342 Ordstyrer: I alle fall ble det i Norge tatt 600 sauer som er dokumentert
343 døde pga ulv, og 400 i Hedmark. Husker dere noe om hvor mange sauer som
344 gikk tapt pga av de andre rovdyra?

345 Mari: Det var veldig mye mer.

346 Linn: Bjørnen tok i alle fall en del tusen. Det samme med jerv.

347 Mari: Gaupa var også verre enn ulven, var den ikke?

348 Linn: Både gaupa, jerven og bjørnen var vel verre.

349 Mari: Ja.

350 Nora: Ulv tok lite sau på landsbasis.

351 Linn: Det er vel ikke så stort problem her med jerv, men det er vel i noen
352 områder de har svært mye jerv også.

353 Ordstyrer: Jeg kan oppgi tallene for jerv også. Jerven tok 13 000 sau på
354 landsbasis, mens ulven tok 600. Hva sier dere til det? Snakker dere noe om
355 at en må redusere jervbestanden

356 Mari: Litt kanskje.

357 Linn: Det er jo jakt å på den da, så da er det kanskje ikke å kjempe for
358 det lengre, for det er innført. Når det ikke er det største problemet her
359 heller. Jeg vet om andre steder i Norge hvor de er mest opptatt av jerven
360 fordi den gjør størst skade.

361 Ordstyrer: Synes dere ulven utgjør et like stort problem som de andre
362 rovdyra? Mener dere fortsatt at ulven er verst?
363 Nora: Ulven gir likevel store problemer for bygda.
364 Linn: Det er det at det er så mange i et område, at det blir så stort tap i
365 et område rundt der den holder til.
366 Mari: Enig.
367 Linn: Ulven skaper mer frykt enn de andre rovdyrene.
368 Mari: Ulven driver å springer på innmark og..
369 Ordstyrer: Dere holder fortsatt fast på at det er mest problem med ulv?
370 Kari: Det har kanskje litt grunnlag i det at det er den vi er mest redd å?
371 Det er ulven folk er mest redd.
372 Linn: Og så er problemet her oppe i Østerdalen også. Vi blir veldig
373 påvirket av det.
374
375 Ordstyrer: Vi skal se mer på tiltakene for å redusere konfliktene rundt
376 ulven. Hvilke tiltak vil dere foreslå at vi skal benytte?
377 Mari: Bli kvitt noen.
378 Linn: Redusere bestanden.
379 Nora: Utrydd ulven, reduser bestanden.
380 Jorunn: Enig.
381 Kari: Enig.
382 Linn: Holde et jevnt nivå ganske lavt, i stedet for å bli kvitt et par
383 flokker nå også vente til det blir kjempe mye igjen før vi skal bli kvitt
384 noen igjen. Det vil sikkert dempe temperamentet litt også hvis det blir
385 holdt jevnt.
386 Ordstyrer: Gjennom prosjektet lærte dere om mange forebyggende tiltak.
387 Synes dere ingen av de tiltakene var brukbare. Det er jo ganske voldsomt å
388 redusere konfliktene ved å skyte ulv?
389 Nora: Andre tiltak hjelper lite.
390 Linn: Gjeting fungerer jo til en viss grad, men problemet er jo økonomien.
391 Det er rett og slett for dyrt å leie folk til å gjøre det.
392 Ordstyrer: Vet dere om andre land der man har husdyr og ulv?
393 Linn: Italia, der er det gjeting og gjeterhunder, men der har de sikkert
394 holdt den tradisjonen helt fra gammelt av. Vi hadde den tradisjonen før vi
395 også, men nå har vi lagt oss til et annet jordbruk med færre jobber og da
396 må vi gjøre alt selv.
397 Ordstyrer: Kan vi ikke bruke de samme metodene som de bruker i Italia?
398 Linn: For noen fungerer det. Noen har bedre forutsetninger til det enn
399 andre, men det er et unntak tror jeg. Det er ikke riktig at samfunnet skal
400 bruke så mange penger på å betale for det, når det hadde blitt mye
401 billigere ved å redusere bestandene litt.
402 Ordstyrer: Jorunn, hva synes du om dette? Synes du vi ikke skal betale for
403 å ha ulver her?
404 Jorunn: Nei jeg vet egentlig ikke.
405 Ordstyrer: Mari, du sa at 80 ulver ikke var så mye.
406 Mari: Nei det er jo ikke det, men jeg vet ikke hvordan vi skal gjøre det.
407 Ordstyrer: Du ser ingen andre muligheter enn å skyte ulven?
408 Mari: Nei, det er dette med gjeting da, men det er ikke så ofte man gjeter
409 mitt på natta, det er vel da ulven er aktiv.
410 Ordstyrer: Har du da andre forslag på tiltak som vi bør benytte?
411 Mari: Inngjerding.
412 Linn: Hvis en skal bruke gjeting og inngjerding om natta så viser seg at
413 ulven ikke bryr seg så mye om gjerding.
414 Ordstyrer: Hvis en har strømgjerde da. Det har man i Rendalen.
415 Linn: Det fungerer kanskje bedre, vet ikke.
416 Ordstyrer: Ser dere ingen andre muligheter enn å skyte ulven?
417 Kari: Det er begrenset hvordan de andre tiltakene virker, som for eksempel
418 gjeting. Du kan jo ikke gå på ulven heller, hvis det kommer ulv og.. Du kan
419 jo ikke skyte den heller... Hva hjelper det om ser på at ulven tar sau?
420 Ordstyrer: Mener du at bønder skulle få lov til å skyte ulv uten å ha
421 fellingstillatelse på forhånd?

422 Kari: Hvis den går til angrep på sauene ja.
423 Ordstyrer: Jorunn, synes du at en sauebonde skal kunne få lov til å skyte
424 ulv som angriper sau?
425 Jorunn: Ja, hvis han ser det så kanskje han burde få det.
426 Linn: Det er egentlig noe som heter nødvergeretten, men du havner jo
427 omtrent i fengsel bare du sier du har brukt den.
428 Ordstyrer: Dere synes lovverket er for strengt?
429 Mari: Neeeei.
430 Linn: Du får jo ti ganger så mange forhør hvis du har skutt en bjørn eller
431 en ulv og hevder du har brukt nødvergeretten, enn hvis du er mistenkt i en
432 drapsak. I hver fall så virker det slik i media.
433 Ordstyrer: Kan det være noen ulempe med å gi bønder tillatelse til å skyte
434 ulv?
435 Linn: Det kan hende de begynner å skyte i vildens sky.
436 Kari: Det kan bli misbrukt.
437 Jorunn: Enig.
438 Linn: Det er vanskelig å jakte på ulv, men det hadde vært bedre om man
439 satte ned en plan for hvor mange man skulle skyte og i hvilken aldersgruppe
440 de skulle være i, og i hvilke flokker...
441 Ordstyrer: I Italia bruker man vokterhunder, er det et godt alternativ for
442 norske bønder?
443 Linn: Det har vel ikke vært prøvd så mye her. Det går jo an å prøve å se om
444 det virker, så spørres det om det er dyrt også da, med import og... Inngjerding
445 koster jo også mye penger, og så får sauene lettere sykdommer og det blir
446 dårligere fortjeneste.
447 Ordstyrer: Dere synes ikke det er verdt å prøve andre tiltak? Skyt dem ned
448 så sparer vi mer penger?
449 Alle: (latter)
450 Ordstyrer: Kari?
451 Kari: Jeg synes det er unødvendig å brukes så mange penger, når det er så
452 mange andre ting å bruke pengene på.
453 Ordstyrer: Vi skal ikke undersøke noe mer?
454 Kari: Det er jo undersøkt en del i hvert fall, men det går så mye penger på
455 det. Hvem har råd til gjeting? Det er jo verd det egentlig så lenge en
456 finner noe som virkelig fungerte, men det spørres om de vanlige sauebøndene
457 har råd til å prøve det ut til de finner noe som fungerer.
458 Linn: Ta for eksempel gjeting. Naboen vår som har 200 - 300 vinterforede
459 som blir 500 - 600 på sommerbeite. De går i fra 3 til 9 sammen, så han har
460 et ganske stort problem fordi han har et kjempestort areal de kan gå på.
461 Det er jo nettopp det som gjør at han klarer å leve av det i det hele tatt.
462 Fordi da får jo sauene utnyttet beitet maksimalt og vokser maksimalt. Han
463 har ikke så romslig økonomi nå heller akkurat, så han hadde rett å slett
464 ikke klart det. Det hadde rett å slett ikke vært mulig, for sauene kan ikke
465 gå på et så tett område at han kan ha oversikt over dem. Han trenger da en
466 hel haug med folk.
467
468 Ordstyrer: Da forstår jeg det som om alle mener vi skal redusere bestanden?
469 Alle: Ja.
470 Ordstyrer: Mari er du enig?
471 Mari: Nei. Hadde det ikke vært for at den er så stygg mot dyr å slikt.
472 Hadde ulven vært som bjørnen så hadde det ikke vært så farlig. Bjørnen er
473 kanskje ille den også.
474 Ordstyrer: Bjørnen tar mer sau enn ulven.
475 Mari: Ja, men jeg bryr meg ikke så mye om sauene jeg da.
476 Ordstyrer: Så lenge bjørnen tar færre hunder er den grei?
477 Alle: (latter)
478
479 Ordstyrer: Hvorfor skal vi i det hele tatt ha ulv? Det er 80 ulver i
480 Skandinavia og dere ønsker å redusere bestanden.

481 Nora: Vi må ha noen. Det er ikke riktig å fjerne alle, de er en del av
482 norsk fauna på lik linje med andre arter. Vi bør prøve å leve med dem i
483 utgangspunktet.

484 Linn: Det er vel det at det er ganske urealistisk å klare å redusere
485 bestanden. Det er såpass mange som er for ulv også, så det er jo ikke helt
486 riktig å ta alt også.

487 Ordstyrer: Du inngår altså et kompromiss, egentlig vil du ha fjernet alle
488 men...

489 Linn: Ja, nei, jeg vet ikke. Det er ikke riktig å si at Sverige skal ha all
490 ulven så kan vi slippe den helt, fordi de har sikkert litt problemer de
491 også. Derfor må vi inngå et kompromiss...

492 Ordstyrer: Da er vi inne på det at vi vil ta litt ansvar.

493 Linn: Ja, men i litt begrenset omfang.

494 Ordstyrer: Kari, hvorfor vil du at vi skal ha litt ulv?

495 Kari: For det er et dyr som hører til her, og har rett til å leve her som
496 alle andre egentlig. Men vi bør skyte noen.

497 Ordstyrer: Jorunn?

498 Jorunn: Jeg er enig i det både Linn og Kari sa.

499 Ordstyrer: Mari?

500 Mari: Jeg er litt enig med det Linn sa, vi kan ikke bare sitte her å si at
501 Sverige skal ha alle ulvene.

502

503 Ordstyrer: Finnes det noen nedre grense for å opprettholde en bestand tror
504 dere? Nå er det 80 spredd i Sør-Skandinavia. Kan det bli så få ulver at de
505 ikke klarer å overleve?

506 Mari: Ja de kan nok dø ut hvis vi reduserer nok.

507 Linn: Da må du redusere mye egentlig.

508 Ordstyrer: Hvor mye er det mulig å redusere hvis du har 80 ulver?

509 Linn: Jeg tror de ville overleve med en tredjedel av stammen.

510 Ordstyrer: Hva kan problemene være hvis du har for eksempel 20-30 dyr her i
511 Skandinavia?

512 Linn: Det er vel litt spørsmål hvilke dyr som er igjen, hvis en tar ut alle
513 lederparene, hvis det bare er igjen små uerfarne unger.

514 Ordstyrer: Kan det være andre problemer?

515 Mari: De må få unger da, de lever ikke evig.

516 Kari: Vet ikke jeg.

517 Ordstyrer: Innavl har dere hørt om det?

518 Mari: Ja.

519 Ordstyrer: Kan det bli et problem?

520 Kari: Kanskje, vet ikke jeg.

521 Ordstyrer: I å med at dere ikke vet, er ikke det en grunn til å vente med å
522 redusere bestanden.. Dere har hørt om føre var prinsippet?

523 Kari: Ja.

524 Mari: Ja.

525 Ordstyrer: Enn om vi reduserer bestanden, og så viser det seg at det blir
526 for få igjen til å formere seg, innavl og sykdommer sprer seg og plutselig
527 er de borte. Er dere ikke redd for at det kan skje?

528 Kari: Det må jo være noen som kan prøve å finne ut hvor mange det er, selv
529 om ikke vi klarer det. Vi har ikke noe grunnlag for å klare det.

530 Linn: Nei vi har ikke grunnlag for det.

531 Ordstyrer: Hvis dere ikke har grunnlag for å si når de kan dø ut, har dere
532 grunnlag for å si at vi bør redusere bestanden?

533 Kari: Ja det synes jeg, for vi ser at det er et problem.

534 Linn: Og så har det tatt seg opp fra nesten ingen ting til plutselig veldig
535 mange i forhold til det hva det var da. Det har da ikke vært noe problem
536 med innavl så langt, enda det var ganske få ulver her. De har en naturlig
537 utdrivelsesordning også, hvor de yngre individene søker ut for å finne seg
538 en make selv, og da vil en jo få blandet... Og da får de ikke avkom med
539 søsknene i samme flokk.

540

541 Ordstyrer: Vi skal snakke litt mer på forvaltningen og lovverket. Hva vet
542 dere om dagens forvaltning og planlagt forvaltning?
543 Linn: Målsetningen for myndighetene er 8-10 familiegrupper i Skandinavia.
544 Svenske forskere har kommet med forslag på at de skal heve det til 15. Og
545 så sa de et eller annet om at Norge burde ha ganske mange av de. Tydelig å
546 se at de syntes vi hadde for lite.
547 Ordstyrer: Vet dere noe mer? Er vi forpliktet til å ha ulv i Norge?
548 Linn: Ja, gjennom Bernkonvensjonen.
549 Ordstyrer: Hva sier den?
550 Linn: Den forplikter oss til å ta vare på truede dyrearter.
551 Ordstyrer: Husker avisartikkelen med sauebonden som sa at vi måtte trekke
552 oss fra Bernkonvensjonen?
553 Kari: Ja.
554 Ordstyrer: Hva synes dere om det? En internasjonal avtale hvor vi har sagt
555 oss villige til å ta vare på alle artene vi har i Norge, blant annet ulven.
556 Linn: Jeg er egentlig litt enig med han jeg, jeg tror ingen politikere i
557 Norge vil få igjennom at vi skulle gi blaffen i truede dyre- og plantearter
558 uansett. Det tror jeg at vi ville klart å ta vare på uten å være med i en
559 sånn konvensjon som forplikter oss til det. For den er internasjonal så den
560 er ikke basert på forholdene i hvert enkelt land og hva hvert enkelt land
561 kan.
562 Ordstyrer: Kan vi ikke da likeså godt være med hvis du mener at vi ikke vil
563 gi blaffen?
564 Linn: Det virker som de vil forplikte oss til å ta vare på så å så mye og
565 det er forskjell på hva folk mener som truet og.
566 Ordstyrer: Så du mener at vi vet bedre enn andre?
567 Linn: Jeg tror vi har bedre forutsetning til å styre det i vårt eget land,
568 enn de som har lagt en plan på internasjonal basis. Det tror jeg egentlig
569 gjelder for alle land.
570
571 Ordstyrer: Vet dere noe mer om forvaltningen? Vet dere for eksempel når det
572 kan bli gitt fellingstillatelse?
573 Kari og Mari: Nei.
574 Ordstyrer: Jorunn?
575 Jorunn: Vet ikke.
576 Linn: Når skade har skjedd eller når det er stor fare for at skade kan
577 oppstå. Men det er mye vanskeligere å få fellingstillatelse enn det høres
578 ut som. Og så bruker de ofte så lang tid på å behandle det, så det er for
579 sent å sette inn jakt eller det er null sjanse for å klare felle dyra
580 likevel. Du får fellingstillatelse på to dager og sånn. Hvis du har mistet
581 førti sauer og det er 10 stykker ute i terrenget døgnet rundt, og så får du
582 fellingstillatelse på to dager. Da har du ikke sjanse i det hele tatt.
583 Ordstyrer: Sist møte var dere inne på at myndighetene reagerer for sent.
584 Dere synes det tar for lang tid før noe blir gjort.
585 Linn: Ja.
586 Ordstyrer: Kan det være noen gode grunner til at det tar litt tid?
587 Kari: Alt tar tid.
588 Linn: Det virker rett å slett som om det ikke er meningen at vi skal få
589 felle ulv selv om vi får fellingstillatelse, når de gir så korte frister. I
590 noen få tilfeller har de vart mange uker men det har vel vært i ekstreme
591 tilfeller, der de nesten ikke har kunnet si nei.
592 Ordstyrer: Når ting tar tid med for eksempel lovendring i forbindelse med
593 ulv, hva tror dere grunnene er til det?
594 Mari: Det er mange som er mot fellingstillatelser.
595 Linn: Du kan jo aldri overse noens meninger, når det er mange som står for
596 en mening så.
597 Mari: Nei, alle må jo få si noe.
598 Ordstyrer: Myndighetene må undersøke ulike synspunkter, gå ut med
599 høringsuttalelser, finne ut hva som skjer og hvor mange ulver som er i
600 området. Dette for å forsikre seg om at det ikke blir tatt feil

601 beslutninger. Norge har jo ikke hatt ulvekonflikten i så mange år. Synes
602 dere likevel at myndighetene bruker for lang tid?
603 Linn: Jeg synes det tar for lang tid.
604 Mari: Enig, de drev å rotet med disse fellingstillatelsene i lang tid og da
605 de endelig kunne felle var sporsnøen borte.
606 Ordstyrer: I prosjektet så vi på et forvaltningskart som viste hvilke
607 områder som skal ha ulv. Husker dere i hvilke områder ulven kan etablere
608 seg og hvilke områder som ikke skal ha ulv?
609 Nora: Det skal vel være ulv på Koppang?
610 Linn: Det skal være nedi Østfold, Oslo-området og så skal det være i
611 Hedmark og det er vel akkurat på grensen her. For det er vel snakk om at
612 Koppgangs- og Atnaflokken er akkurat utenfor området der det skal være. Jeg
613 tror de får litt problemer med dette opplegget hvis det skal være ulv et
614 sted og ikke et annet. I alle fall hvis de har tenkt å der må bøndene ofre
615 seg litt. Jeg lurar på hvordan de skal få ulven til å holde seg der. Sette
616 opp skilt?
617 Mari: Det går ikke an å flytte dem. Da må de ta vekk de oppi her.
618
619 Ordstyrer: Begge flokkene i området her ligger utenfor forvaltningssonen og
620 det er derfor planlagt og at de skal fjernes. Hva synes dere om det? Dere
621 har hele tiden sagt at en må redusere flokkene her. Er det greit at de
622 fjernes helt?
623 Alle: Ja.
624 Mari: Men jeg tror det blir vanskelig.
625 Linn: Ja det tror jeg også.
626 Kari: Enig.
627 Ordstyrer: Hvorfor blir det vanskelig?
628 Mari: Jeg tror det er ganske vanskelig å jakte på ulv hvis en ikke får
629 bruke skuter og fly da.
630 Ordstyrer: Tror dere ikke dette kommer til å bli kostbart? Flere av dere
631 har fokusert på det tidligere.
632 Linn: Ja.
633 Kari: Men da er du jo kanskje kvitt problemet også. Hvis en virkelig får
634 fjernet begge flokkene.
635 Ordstyrer: Så da mener du at dette er tiltak en vil spare på over lang
636 sikt?
637 Kari: I forhold til gjeting hvert år, ja.
638 Linn: Enig.
639 Ordstyrer: Dere tror, men vet ikke helt? Men likevel står dere fast på at
640 vi må fjerne dem.
641 Kari og Linn: Ja.
642 Mari: (ler).
643 Linn: Men det er jo fult mulig å prøve vanlig jakt og se om det fungerer og
644 om det går i det hele tatt på vanlig sporsnø.
645 Ordstyrer: Tar ikke dette veldig lang tid?
646 Linn: Ja.
647 Mari: Hvis en er veldig mange går det sikkert.
648 Kari: Jeg tror det er nok av folk som vil være med å jakte på ulv.
649 Mari og Linn: Ja.
650
651 Ordstyrer: Hva synes dere om å opprette et forvaltningsområde? Å ha et
652 område der det skal være ulv?
653 Mari: Det høres jo bra ut, men jeg vet ikke om det går.
654 Ordstyrer: Du sa jo på forrige møte at det kunne godt være ulv alle andre
655 plasser enn her.
656 Mari: Ja.
657 Kari og Linn: (ler).
658 Ordstyrer: Hvorfor synes dere dette er morsomt?
659 Kari: Det er litt urettferdig kanskje.
660 Linn: Ja.

661 Kari: Det hadde vært fint å hatt ulv noen plasser hvis den ikke utgjør noen
662 problemer der, men jeg vet ikke om det nytter å si at det skal være ulv der
663 og ikke der for...

664 Linn: Hva med de som bor inne i forvaltningsområdene da, de har...

665 Ordstyrer: Nå har de prøvd å unngå områder med mye sauebønder.

666 Linn: Hvis det er lite sau i forvaltningsområdet og mye i nærheten vil nok
667 ulven søke dit.

668 Ordstyre: Synes dere fortsatt myndighetene gjør for lite? I vår innførte de
669 en lovendring som gjør det mulig å felle ulv før den gjør skade, samtidig
670 har de lagt opp en plan over et forvaltningsområde. Synes dere fortsatt at
671 myndighetene gjør lite?

672 Kari: Det er jo gjort litt i hvert fall, så de er på vei. Det er bra at de
673 gjør noe. Jeg skjønner hvorfor de ikke kan tillate at det skytes vilt på
674 ulv.

675

676 Ordstyrer: Har der fulgt med i media de siste fjorten dagene?

677 Linn: Har prøvd å få litt overblikk, men det er sikkert noe jeg har
678 oversett også.

679 Ordstyrer: Kari?

680 Kari: Jeg har ikke vært noe flink til det.

681 Nora: Jeg har fulgt med litt.

682 Ordstyrer: Jorunn?

683 Jorunn: Jeg har ikke fulgt med noe særlig.

684 Ordstyrer: Mari?

685 Mari: Jeg har fulgt med litt, men har ikke sett så mye om ulv. Det har
686 sikkert vært litt.

687

688 Ordstyrer: Ønsker dere å følge med i konflikten om ulv framover

689 Nora: Ja, det blir letter nå når jeg har mer bakgrunn.

690 Linn: Jeg leser hvis det er reportasjer og slikt, men det er alltid
691 kronikker og leserinnlegg hvor det er stort sett det samme som blir kvernet
692 om og om igjen.

693 Ordstyrer: Tror dere at det er mer interessert i konflikten nå etter dette
694 prosjektet eller er dere mindre interessert eller har det ikke hatt noen
695 betydning? Kari?

696 Kari: Jeg vet ikke jeg enda. Det er jo interessant å holde seg oppdatert,
697 men du blir jo veldig lei det, det er litt kjedelig.

698 Ordstyrer: Jorunn?

699 Jorunn: Det begynner å bli litt kjedelig. Det er så mye av det hele tiden.

700 Ordstyrer: På forrige møte oppga dere en del tema som dere ønsket mer
701 informasjon om. Synes dere at dere har fått vite mer om disse temaene,
702 eller er det fortsatt ting dere vil vite mer om?

703 Nora: Ja, jeg synes jeg har fått svar på det jeg lurte på.

704 Linn: Jeg synes jeg har fått vite det jeg savnet info om. Jeg hadde på
705 følelsen av hvordan det var, men jeg hadde ikke konkret informasjon, så jeg
706 kunne liksom ikke si og mene det jeg mente. Jeg synes jeg har mye større
707 grunnlag til å ...

708 Ordstyrer: Jorunn?

709 Jorunn: Har i grunnen fått vite det jeg ville.

710 Mari: Jeg husker ikke hva jeg sa jeg, men jeg synes jeg har fått mye
711 informasjon.

712 Nora: Det gikk litt fort av og til. Kunne brukt mer tid.

713 Ordstyrer: Er det noen tema dere savner?

714 Kari: Nei, jeg synes jeg har fått vite det jeg ikke var sikker på.

715

716 Ordstyrer: Er dette en grei måte arbeide med ulvedebatten på?

717 Mari: Ja.

718 Kari: Ja.

719 Nora: Enig, men når vi jobbet i par gikk det kanskje litt fort. Det blir
720 lett utenom-prat.

721 Linn: Veldig bra fordi det var variert: alt fra spørreleker, å lage spill
722 til faktaopplysninger og der du skal skrive egne meninger. Ikke bare lese
723 og skrive egne meninger for det blir kjedelig i lengden.
724 Kari: Det var veldig variert. Så det er en mye mer morsom måte å gjøre det
725 på, å drive med internett på denne måten.
726 Jorunn: Enig.
727 Mari: Jeg synes det var bra jeg også.
728
729 Ordstyrer: Hva gjorde mest inntrykk?
730 Mari: Det er vel noe vi husker bedre enn andre ting, for eksempel det å
731 lage næringsnett.
732 Kari: Husker mest av ting der det skjedde mer enn å bare lese og skrive.
733 Linn og Jorunn: Enig.
734 Kari: For eksempel filmer og der det rørte på seg.

Vedlegg 5 A Fokusgruppe 1 møte 1 - utdrag med koder

Spørsmål 1: Er ulven farlig for mennesker?

- 001 Ordstyrer: Hva forbinder dere med ulven? Hva tenker dere på når dere hører ordet ulv?
- 005 Frida: Ulven er farlig. **[påstand]**
- 014 Frida: Det tar dyr og unger. Ser ut som et farlig dyr, slik jeg ser det. **[påstand]**
- 046 Ordstyrer: Er dere redd for ulv?
- 047 Eli: Nei. **[påstand]**
- 048 Frida: Den er vel sikkert like redd for oss som vi er for den. Jeg tror ikke at jeg hadde stått å klippet den akkurat hvis den hadde kommet gående mot meg. **[påstand]**
- 052 Ordstyrer: Hvordan tror dere det hadde vært å møte en ulv i naturen?
- 053 Frida: Jeg hadde blitt redd. **[påstand]**
- 055 Eli: Jeg hadde nok blitt redd. **[påstand]**
- 057 Ingrid: Jeg hadde nok reagert, men håpet på at den snudde og stakk igjen. **[påstand]**
- 058 Eli: Sikkert tenkt at den er like redd som jeg er redd den. **[påstand]**
- 059 Guri: Det hadde ikke jeg tenkt tror jeg. Jeg hadde bare tenkt: spring! **[påstand]**
- 060 Frida: Den trenger ikke vært farlig da. **[påstand]**
- 089 Ordstyrer: Hva er med på å bestemme hva dere tenker om ulven? Hva er årsakene til holdningene dere har til ulven?
- 091 Eli: Foreldre har sikkert sagt sitt: Du må passe deg for den er farlig. **[begrunnelse - ikke tilstrekkelig]**
- 092 Guri: Jeg henger fast ved eventyra, rødhette og ulven. **[begrunnelse - ikke pålitelig]**
- 093 Eli: Du har alltid hørt at ulven og bjørnen er farlig. Dem må du passe deg for. **[begrunnelse - ikke tilstrekkelig]**
- 101 Ingrid: Jeg ser ikke på det som farlig for meg. **[påstand]** De følger jo liksom instinktene sine, men sauebøndene blir så irriterte over at ulven tar sauene. Det er ikke akkurat slik at den plukker ut hva som... heller... om den tenker at å den tilhører en bonde... Den har ikke slik tankegang. Den gjør bare det den føler for eller, instinktvis da. **[fakta - ikke relevant for påstanden om ulven er farlig for mennesker]**
- 143 Ordstyrer: Vet dere om ulven er farlig for menneskene?
- 144 Frida: Den er farlig for alt. **[påstand]**
- 146 Frida: Jeg tror den kan være farlig. **[påstand]**
- 147 Guri: Han kan sikkert være det. **[påstand]**
- 148 Eli: Ja.
- 149 Frida: Jeg tror den sjelden angriper mennesker. **[fakta - ikke tilstrekkelig for å si at ulven er farlig/ufarlig for mennesker, eleven er usikker]**
- 150 Eli: Det er lenge siden den har drept noen mennesker, tror jeg. **[fakta - pålitelig, eleven er usikker]**
- 152 Ordstyrer: Er det drept noen i Norge i den senere tiden?
- 153 Frida: Vet ikke.
- 154 Eli: Det er veldig lenge siden i hvert fall **[fakta - ikke tilstrekkelig for å si at ulven er farlig/ufarlig for mennesker]**, det har ikke vært så mange ulver heller i det siste. **[fakta - svært relevant, gir informasjon om hvordan vi kan vektlegge forrige faktaopplysning]**
-

- 156 Guri: Det ble sagt noe om det i den debatten som var på tv, han rendølen, ordføreren. Han hadde noen tall på det eller sagt da og da var det tatt. **[fakta - ikke tilstrekkelig]**
- 158 Eli: Jeg er sikker på at jeg har hørt et eller annet om at på 40-tallet var det om som ble skadet i alle fall. **[fakta - ikke tilstrekkelig]**
- 160 Guri: Jeg synes jeg hørte 70-tallet, men 40 og 70 høres ganske likt.
- 185 Ordstyrer: Hva synes dere om å ha ulv i nærheten av Koppang?
- 186 Frida: Det er litt utrivelig at den kommer på trappa di og slikt. Der går det en grense liksom. Det er greit at den er i skogen og er der, men... **[påstand]**
- 192 Eli: Du tenker liksom på at ulven kommer ikke hit liksom **[påstand]** fordi den er skogsdyr. **[begrunnelse - ikke tilstrekkelig]**
- 194 Guri: Den driver liksom en halv kilometer nedenfor meg og den har da vært i Teien også sier de. **[fakta - relevant, ikke tilstrekkelig for si at ulven er farlig]** Det er ikke noe trivelig å tenke på men. Det er kanskje slik det er. **[påstand]**
- 216 Eli: Det var ulv like ved barnehagen ved Rendalen. **[fakta - ikke tilstrekkelig]** Det er jo et lite problem. **[påstand]**

Spørsmål 2: Hvor mange ulver skal få etablere seg i Norge?

- 121 Ordstyrer: Vet dere hvor mange ulver det er i Norge i dag?
- 122 Eli: Nei
- 123 Guri: Når jeg tenker flokk tenker jeg 8-10, men det er bare noe jeg tenker. **[fakta - pålitelig, eleven er usikker]**
- 124 Ordstyrer: Hvor mange er det rundt Koppang tror dere?
- 125 Guri: Aner ikke.
- 126 Eli: Vet ikke.
- 162 Ordstyrer: Er ulven utrydningstruet i Norge?
- 163 Eli: Han var det. **[fakta - pålitelig]**
- 164 Ingrid: Han var. **[fakta - pålitelig]**
- 165 Guri: Enig.
- 166 Eli: Nå er den på vei opp igjen. **[fakta - pålitelig]** Nå er det ikke lov til å jakte på den eller noen ting. **[fakta - delvis pålitelig på grunn av fellingstillatelse]**
- 198 Ordstyrer: Hvordan er folks generelle holdning til ulv på Koppang?
- 204 Guri: Noen synes da at de skal være. Vi har da tross alt ikke rett til å.....
- 206 Eli: Bestemme at alle ulvene skal dø. **[påstand]**
- 207 Frida: Nei.
- 227 Ordstyrer: Bør vi redusere antall ulv i Norge, bør vi ha det sånn som det er nå eller bør det bli flere?
- 229 Frida: Hvis det blir altfor mange blir det et problem. **[påstand]**
- 230 Eli: Hvis det blir for få blir det et problem det å. **[påstand]**
- 231 Ordstyrer: Hvorfor er det et problem hvis de blir for få?
- 232 Eli: Da kan de dø ut at da. **[begrunnelse - relevant]** De er jo en del av økosystemet. **[fakta - ikke tilstrekkelig for å si at bestanden må opprettholdes]**
- 235 Ordstyrer: Hva mener dere vi bør gjøre?
- 236 Eli: La det være som det er nå. **[påstand]**
- 237 Guri: Akkurat nå synes jeg det kan være som det er. **[påstand]**
- 238 Eli: Hvis det blir for mange **[betingelse]** kan vi heller ha jakt på ulv. **[påstand]**
- 239 Frida: På et visst antall.
- 240 Guri: Jeg synes ikke det er noen løsning å ta alle. **[påstand]**
- 241 Eli: Nei nei nei. **[påstand]**
-

- 242 Guri: Hvis det blir for mange **[betingelse]** kan vi ta noen, men det skal fremdeles være igjen noen. Det må være noe som er farlig for oss her på jorda og. **[påstand]**
- 247 Ingrid: Det er sånn passe nå. Det bør ikke bli færre i alle fall, kanskje ikke flere heller. **[påstand]**

Spørsmål 3: Hvilke tiltak bør vi bruke for å redusere konflikten mellom ulv og sau?

- 223 Ordstyrer: Hva mener dere vi bør gjøre med dette?
- 224 Eli: Det er ikke så mye vi kan gjøre med dette. **[påstand]**
- 225 Guri: Det nytter ikke å gjerde inn ulven da. **[påstand]**
- 236 Eli: La det være som det er nå. **[påstand]**
- 237 Guri: Akkurat nå synes jeg det kan være som det er. **[påstand]**
- 238 Eli: Hvis det blir for mange **[betingelse]** kan vi heller ha jakt på ulv. **[påstand]**
- 276 Ordstyrer: Vet dere hvilke tiltak som er gjort for å verne husdyra?
- 279 Guri: De driver å snakker om at man skal gjerde inn sauene. Og det mener de staten skal betale. Det stod i avisen en dag om en bonde som hadde sauene i gjerding, men det hadde jo også blitt tatt sau fordi ulven kom seg over gjerdingen. **[fakta - relevant, ikke tilstrekkelig fordi det finnes mange typer gjerder med ulik effekt]**
- 283 Eli: Først så hørte vi at ulven ikke hoppet over gjerder. Men nei da så gjorde den det visst allikevel. **[fakta - relevant, ikke tilstrekkelig]**
- 289 Eli: Hvis vi gjerder dem inne nærme gården **[betingelse]** lokkes dem på en måte nærmere folk. **[fakta - relevant]** Da blir jo det et problem. **[påstand]**
-

Vedlegg 5 B Fokusgruppe 1 møte 2 – utdrag med koder

Spørsmål 1: Er ulven farlig for mennesker?

- 001 Ordstyrer: Hva synes dere om ulven som dyr?
006 Frida: Det ser litt farlig ut. **[påstand]**
017 Hege: Utseende er pent, men oppførselen er mer skremmende **[påstand]**. Slik som det vi har hørt fra media. **[begrunnelse]**
024 Hege: Den er et rovdyr da, den tar jo andre dyr. **[fakta - pålitelig]**
025 Ingrid: Den er ganske glupsk når den spiser, den river å sliter i byttet sitt og krangler med hverandre om hvem som skal få spise. **[fakta - pålitelig]**
[påstandene og faktaopplysningene er knyttet til generell beskrivelse av dyret og ikke til dyrets atferd overfor mennesker]
- 074 Ordstyrer: Vi skal snakke litt om frykt. Er dere redd for ulv?
075 Alle: Nei. **[påstand]**
076 Guri: Jeg hadde vært redd **[påstand]** om den stod rett for meg. **[betingelse]**
077 Eli: Det er ikke det vi går og tenker på. **[begrunnelse]**
078 Guri: Jeg tror det er liten sannsynlighet for at det plutselig en dag står en ulv framfor meg. Ikke for at... det kan gjøre det men det skjer ikke meg tenker jeg. **[begrunnelse]**
- 089 Ordstyrer: Anser dere ulven som farlig for mennesker?
090 Eli: Ikke at jeg går å tenker så mye på at den er farlig, men kanskje. Den kan bli **[påstand]**, for den blir jo bare nærmere og nærmere folk. **[begrunnelse - ikke tilstrekkelig for å si at ulven er farlig for mennesker]**
- 093 Hege: Nei, egentlig ikke **[påstand]**. Jeg har ikke møtt ulv, så jeg har ikke noe forhold til ulven bortsett fra det jeg har sett på tv. Jeg går ikke å tenker på hva hvis jeg kommer til å møte en ulv. **[begrunnelse]**
- 096 Ordstyrer: Men hvis du møtte en ulv hvordan tror du at du hadde reagert da?
097 Hege: Blitt kjemperedd. Hadde ikke blitt glad for å møte på en akkurat. **[påstand]**
099 Ingrid: Jeg hadde nok blitt litt redd tror jeg egentlig **[påstand]**. For hva den antakeligvis kunne ha gjort da. **[begrunnelse - ikke tilstrekkelig]**
- 101 Ordstyrer: Har dere noe grunnlag for å si at ulven er farlig?
102 Alle: Nei. **[påstand]**
103 Frida: Fortellinger som vi har hørt, de tre små grisene. Der er jo ulven farlig, rødhette og. **[begrunnelse - ikke pålitelig]**
105 Eli: Ja.
106 Guri: Det vi har hørt om ulven, sikkert. Vi har lært at den er farlig. **[begrunnelse - ikke tilstrekkelig]**
- 107 Ordstyrer: Er det andre ting som gjør at dere tror ulven kan være farlig?
108 Guri: Media. **[påstand]**
109 Ordstyrer: Hva i media?
110 Guri: Det fokuseres jo på bonden som er redd for sauene sine. Og vi vet jo ikke noe om at den kanskje kan ta mennesker. For de sier jo at det ikke er tatt et menneske av ulv på så og så mange år. Men det kan jo skje. Det er mer om at ulven er stor og farlig og eter sauer. Så en vet jo ikke. **[begrunnelse - pålitelig, kritisk vurdering av fakta]**
- 115 Ordstyrer: Eli, har du noe grunnlag for å si at den er farlig?
116 Eli: Nei. **[påstand]**
-

- 117 Ordstyrer: Ikke i det hele tatt?
- 118 Eli: Nei det er jo bare det du hører, at den er farlig for sau.
[påstand]
- 125 Ordstyrer: Kan dere tenke dere tilfeller hvor ulven kan være farlig?
- 127 Eli: Når den er sulten. [fakta]
- 128 Guri: Når den skal beskytte andre. [fakta]
- 129 Eli: For eksempel valper. [fakta]
- 130 Hege: Hvis den er skadet. [fakta]
- 131 Ordstyrer: Har dere hørt om noen sykdommer som gjør at ulven er farlig?
- 132 Hege og Eli: Hundegalskap. [fakta]
[faktaopplysningene er delvis pålitelige, elevene ga litt lite informasjon]
- 138 Ordstyrer: Er tamme ulver farligere enn ville ulver?
- 139 Guri: Alle tror at de kan være i nærheten av mennesker så da er det ikke så stor frykt for dem. Vill høres mye verre ut en tam. Jeg vet ikke helt hvordan jeg skal forklare det... Jeg ville heller gått bort mot en ulv som var tam enn en som var vill. [påstand]
- 143 Hege: En vill ulv vil vel normalt stikke av når den møter mennesker, mens en kan gå bort mot en tam ulv og du vet ikke hvordan den ville reagert på deg hvis den ikke kjent deg. [fakta - pålitelig]
- 148 Ordstyrer: Er det tatt noen mennesker av ulv i Norge?
- 149 Guri: Det er lenge siden. [fakta - ikke tilstrekkelig for å si at ulven er farlig/ufarlig for mennesker]
- 152 Eli: Det har jo ikke vært så mange ulver som kunne tatt så mange mennesker her eller da så. [fakta - relevant, gir informasjon om hvordan vi kan vektlegge forrige faktaopplysning]
- 154 Ordstyrer: Hva med i USA eller Nord-Amerika?
- 155 Eli: Der er det sikkert noen som er tatt. [fakta - pålitelig, eleven er usikker]
- 207 Ordstyrer: Angriper ulven mennesket?
- 208 Eli, Hege og Frida: Nei. [påstand]
- 209 Guri: Jeg tror den kan gjøre det. [påstand] Det kommer an på hvilke situasjon en er i det da. [betingelse - ikke tilstrekkelig, upresis]
- 211 Hege: Den kan gjøre det men den går ikke etter mennesket, [påstand] hvis den er sulten så går den ikke ned i Koppang sentrum å henter seg en. [begrunnelse]
- 213 Guri: Nei, nei men om den møter et menneske så hvordan den reagerer kommer vel an på om den for eksempel har unger i nærheter eller.
[betingelse]
- 215 Hege: Ja.
- 381 Ordstyrer: Sist snakket dere om at det var andre grupper enn bønder som kunne være skadelidende.
- 383 Guri: Ja, unger. [påstand]
- 384 Eli: Da kan det bli et problem. [påstand]
- 385 Guri: Kan bli, men er ikke noe problem nå. [påstand]
- 386 Ordstyrer: Har dere bevis på at det kan bli et problem?
- 387 Guri: Nei.
- 388 Ordstyrer: Hva er det som gjør at det kan bli et problem?
- 389 Guri: Hvis det blir for mye ulv og for lite sau [betingelse] så kan det hende den går på andre ting. [påstand]
- 391 Ordstyrer: Da tror du at den tar unger?
- 392 Guri: Kan sikkert gjøre det, [påstand] hvis den er sulten nok.
[betingelse]
- 393 Eli: Unger går sikkert bort å klapper og slikt. [begrunnelse]
-

Spørsmål 2: Hvor mange ulver skal få etablere seg i Norge?

- 182 Ordstyrer: Husker dere hvor mange ulver det er i Norge eller Skandinavia?
- 183 Hege: Var det ikke 7-8 ulvefamilier i Skandinavia eller noe slikt? **[fakta - pålitelig, eleven er usikker]**
- 184 Eli: Jo det var det. Ca.60 - 80 dyr. **[fakta - pålitelig]**
- 185 Ordstyrer: Vet dere hvor mange ulver det er i nærområdet?
- 186 Eli: 2 flokker. **[fakta - pålitelig]**
- 187 Hege: På Koppangskjølen. **[fakta - pålitelig]**
- 188 Eli: Og på Atna. **[fakta - pålitelig]**
- 199 Ordstyrer: Er det en utrydningstruet art i Norge?
- 200 Eli: Ja de sier så. **[påstand]**
- 201 Guri: Det var i alle fall det. **[fakta - pålitelig]**
- 202 Eli: Ikke nå lengre. **[påstand]** Nå er det vist 8-10 familiegrupper som de skulle ha. **[fakta - pålitelig, dette er myndighetenes målsetning]**
- 203 Ordstyrer: Så det betyr at da er den ikke utrydningstruet lengre?
- 204 Eli: Det høres ikke slik ut. **[påstand]**
- 205 Hege: Den er vel på grensa. **[påstand]**
- 260 Ordstyrer: Nå skal vi snakke om ulvene i nærmiljøet her. Husker dere hvor mange vi har i området?
- 262 Guri: Passe. **[påstand]**
- 263 Eli: En 10-13 kanskje, eller kanskje ikke så mange. **[fakta - litt lavt antall]**
- 264 Hege: Det er vel ikke så mange i en flokk. **[fakta - pålitelig]**
- 265 Guri: Hvor mange er det i en flokk da?
- 266 Eli: Er det ikke en 5-6 da? 7-8? **[fakta - pålitelig, eleven er usikker]**
- 267 Ordstyrer: De flokkene som er på Koppang og Atna er litt store så det er 18-20 til sammen, det var det i alle fall sist vinter.
- 270 Ordstyrer: Hva synes dere om å ha disse ulvene her? Synes dere det er for mange?
- 272 Hege: 18 er da ikke så mange. **[påstand]**
- 273 Eli: Jeg synes det er mange jeg da. **[påstand]**
- 274 Frida: Det er nok. **[påstand]**
- 275 Hege: Jeg synes ikke 18 ulver er så mye jeg. **[påstand]** I alle fall ikke når Stor-Elvdal er så digert. **[begrunnelse - relevant]**
- 277 Guri: Det er jo ikke så veldig stort antall, men så lenge de er sammen blir det stort antall på visse steder. **[påstand]**
- 279 Ordstyrer: Ingrid, synes du 18 ulver er mye?
- 280 Ingrid: Egentlig ikke. **[påstand]**
- 281 Guri: Hvis det truer befolkningen her **[betingelse]** så kan det jo bli **[påstand]**, men det har jo ikke vært noen spesiell trussel. Det er ingen her som har blitt truet av ulv. **[påstand]**
- 284 Ordstyrer: I hele Skandinavia er det ca. 80 ulver som er registrert i høst her. Synes dere det virker mye?
- 286 Guri: Tja, kanskje.
- 287 Hege: Skandinavia er jo ganske stort **[begrunnelse]**. Jeg synes ikke 80 ulver er så mye jeg. **[påstand]**
- 289 Frida: Nei det synes ikke jeg heller. **[påstand]**
- 290 Guri: Det er ikke så mye. **[påstand]**
- 293 Ordstyrer: Synes dere det er mye å ha 18 her når det er 80 i hele Skandinavia?
- 295 Hege: Jeg synes fremdeles ikke det er mye. **[påstand]**
- 296 Eli: Nei. **[påstand]**
- 297 Ordstyrer: Hege synes du at vi kunne hatt flere?
- 298 Hege: Det er det samme for meg.
- 299 Ordstyrer: Hadde det gjort noe om det var flere?
-

- 300 Hege: 50-60 hadde gjort noe men. **[påstand]**
301 Eli: Det er passe nå. **[påstand]**
302 Guri: Jeg synes ikke vi skal ha flere **[påstand]** enn hvis det blir en trussel for folk her. **[betingelse]**
- 460 Ordstyrer: Hva tror dere vi må gjøre med ulven i Norge? Skal vi la ulven få utvikle seg uten vår regulering?
462 Eli: Ja. **[påstand]**
463 Hege: Må ha en viss kontroll i alle fall. **[påstand]**
464 Guri: Jeg tror vi skal ha kontroll med hvor mange de er. **[påstand]**
465 Frida: Hvis det blir for mange **[betingelse]** må vi ta å skyte ned noen. **[påstand]**
466 Guri: Vi må ta noen, for vi kan ikke ha for mange. **[påstand]**
467 Ordstyrer: Hva er for mange?
468 Eli: 30. **[påstand]**
- 477 Ordstyrer: Synes dere at det kan være flere ulver enn det er nå, eller bør det være færre?
479 Frida: Bra grense nå. Det bør ikke bli for mange. **[påstand]**
481 Ingrid: Nei, litt flere kanskje eller ha det sånn som nå, jeg synes i hvert fall ikke det skal bli noe færre **[påstand]** på grunn av at de kan bli utryddet og slikt **[begrunnelse - relevant]**. De er jo med på å opprettholde en balanse i naturen. De jakter og tar ofte de som er syke og gamle slik at det ikke blir overtall i unyttige individer. **[fakta - relevant, pålitelig]**
490 Ordstyrer: Er det noen som synes det skal være færre?
491 Hege: Nei.
492 Guri: Nei, **[påstand]** ingen av oss er bønder. **[begrunnelse - ikke tilstrekkelig]**
493 Ordstyrer: Synes dere at det skal være flere?
494 Hege: Ja. **[påstand]**
495 Guri: Jeg vet ikke hvor mange det skal være jeg. Det er ikke noen løsning å ha det på akkurat det nivået hvor de kan bli utryddet heller. **[påstand]**
497 Ordstyrer: Tror dere at de kan være i fare for å bli utrydningstruet nå?
498 Guri: Nei, vet ikke jeg. **[påstand]**
499 Eli: Nei jeg tror ikke det. **[påstand]**

Spørsmål 3: Hvilke tiltak bør vi bruke for å redusere konflikten mellom ulv og sau?

- 395 Ordstyrer: Hva kan gjøres for å unngå konflikt mellom ulv og sau eller andre arter?
397 Eli: Gjerde inn sauene. **[fakta - relevant]**
398 Guri: Man klarte seg jo før i tiden selv om det var ulv. **[påstand]**
399 Hege: Da var det gjetere. **[fakta - relevant]**
400 Guri: Da kan det være det nå også. **[påstand]**
401 Guri: Hvis bøndene er redde for sauene sine må de passe på dem selv, i hvert fall betale noen for å passe dem. **[påstand]** Det må da være billigere det enn å gjerde inn sauene for ulven hopper over gjerder. **[begrunnelse - ikke tilstrekkelig for å si om gjeting er mer økonomisk gunstig enn inngjerding]**
405 Ordstyrer: Kan det være andre problemer med gjerder enn at ulven hopper over?
407 Guri: Den får ikke gå så fritt omkring. **[fakta - pålitelig, relevant]**
408 Hege: Det blir mindre mat. **[fakta - pålitelig, relevant]**
409 Guri: Den skal jo ha gras for mange måneder, den går jo ute i flere måneder. **[fakta - pålitelig, relevant]**
411 Ordstyrer: Andre ting som kan gjøres for å unngå konflikten?
-

- 412 Guri: Skyte ulven som de sier, **[fakta - relevant]** men jeg synes ikke det er noen løsning, det er bare en enkel utvei på problemet. **[påstand]**
- 415 Ordstyrer: Hvorfor kan vi ikke bare fjerne ulven da?
- 417 Eli: Den var her først, den er den del av naturen. **[begrunnelse - ikke tilstrekkelig]**
- 418 Ingrid: Vi har ikke noe rett til å fjerne den. **[påstand]**
- 427 Ordstyrer: Husker dere andre tiltak som er prøvd ut?
- 428 Hege: Det var noe med å flytte ulven. **[fakta - relevant]**
- 429 Guri: Da kommer de tilbake igjen likevel. **[påstand]**
- 430 Hege: Ja.
- 431 Ingrid: Og så var det noe med å ta inn sauene tidligere. **[fakta - relevant]**
- 432 Eli: Og sette dem ut senere. **[fakta - relevant]**
- 433 Guri: Men da blir det dyrere igjen for bøndene. **[påstand]** For da må de ha mat til sauene også. **[begrunnelse - relevant]**
- 435 Ordstyrer: Hva med vokterhunder?
- 436 Guri og Eli: Ulver tar hunder og den. **[fakta - ikke pålitelig med hensyn på vokterhunder]**
- 437 Hege: Hvis ulven møter motstand **[betingelse - relevant]** er det ikke sikkert ulven tar sau så ofte. **[påstand]**
- 438 Ordstyrer: Generelt hvis vi skal oppsummere tiltak, hva har dere ville gjort? Frida?
- 441 Ordstyrer: Har du tro på gjerding og gjeterer?
- 442 Frida: Nja.
- 443 Ordstyrer: Eller skal vi skyte ulven?
- 444 Frida: Nei, vi må gjerde inn sauene. **[påstand]**
- 445 Eli: Ja ulven må få leve. **[påstand]**
- 446 Frida: Ulven har like rett til å leve som sauene. **[påstand]**
- 447 Guri: Jeg synes ulven skal leve, og ikke gjerde inn sauene **[påstand]** for det er ikke noe løsning så lenge ulven hopper over. Det koster mye penger også. **[begrunnelse - relevant]**
- 449 Eli: Høyere gjerder. **[fakta - relevant]**
- 450 Guri: Ulven kommer under også den, sikkert. **[påstand]**
- 451 Eli: Pigg-gjerde. **[fakta - lite relevant]**
- 452 Ordstyrer: Nå er det prøvd gjerder med strøm.
- 453 Guri: Kanskje den kommer over det eller under. **[påstand]** Hunder klarer da å grave seg ut fra gjerder **[fakta - pålitelig]** så da klarer de vel ulven det også. **[begrunnelse - relevant, ikke tilstrekkelig]**
- 455 Eli: Det gidder de ikke. Så sulten er de da ikke. **[påstand]**
- 456 Hege: Det blir for mye jobb for å få tak i maten. **[påstand]**
- 457 Guri: Hvis all sauene er inngjerda **[betingelse]** så kan det nok hende den gjør det for å få seg noe mat. **[påstand]**
- 469 Guri: Jeg vet ikke hvor grensa skal gå, men vi kan ikke begynne å gjerde inn sauene og vi kan ikke ta alle ulvene. Det er ikke noen løsning. De hadde det jo slik før også, de klarte seg jo da også. Du må jo regne med at et rovdyr tar litt. **[påstand]**
- 473 Ordstyrer: Du sier egentlig at vi kan ha både ulv og sau på utmark, og så får ulven ta noen sauer.
- 475 Guri: Ja, det må være en kontroll over hvor mange ulver det er, men en må regne med at noen sauer blir tatt. **[påstand]**
- 545 Ordstyrer: Atndalsflokkene og Koppangsflokkene ligger utenfor forvaltningsområdet. Det er derfor planlagt at disse flokkene skal skytes. Er dere enige i at flokkene bør skytes?
- 548 Eli, Hege, Ingrid og Guri: Nei. **[påstand]**
- 549 Guri: Mer ulv sørafor? I byene?
- 550 Eli: Der det bor enda flere folk.
-

Vedlegg 5 C Fokusgruppe 2 møte 1 – utdrag med koder

Spørsmål 1: Er ulven farlig for mennesker?

- 001 Ordstyrer: Hva forbinder dere med ulv. Hva tenker dere på når dere hører ordet ulv?
- 011 Kari: Jeg vet ikke jeg, tenker på mye av det som har skjedd i det siste, som for eksempel alle hundene som er tatt og at det er ulv i nærheten av unger og alt slik.
- 014 Ordstyrer: Tenker du da på at ulven er farlig?
- 015 Kari: Ja, i hvert fall utrivelig, ikke direkte farlig, men at det er ukoselig. **[påstand]**
- 017 Linn: Den har i hvert fall blitt utrivelig nærgående i alle fall. **[påstand]**
- 018 Ordstyrer: At den er mer synlig?
- 019 Linn: Det virker som at den i de fleste områder hvor det er ulv, selv om det kanskje er bare en eller to i stedet for en hel flokk som det er her oppe, virker det som de er mye nærmere bebyggelsen enn det de har vært før. **[fakta - pålitelig, ikke tilstrekkelig for å si at ulven er farlig for mennesker]** De er mye mindre sky enn de burde være. **[påstand]**
- 040 Ordstyrer: Hvordan tror dere at dere hadde reagert om dere hadde møtt en ulv?
- 042 Linn: Det spørs litt. Er det flere som møter en ulv så føler du deg kanskje tryggere enn hvis jeg hadde vært alene i skogen og det hadde vært mørkt **[betingelse]**, så føler du deg ikke akkurat høy i hatten hvis du møter en ulv. **[påstand]** I hvert fall hvis du møter flere. **[betingelse]**
- 046 Kari: Du ser jo kanskje ikke alle heller. **[fakta - relevant]**
- 047 Linn: Nei.
- 048 Kari: Om du ser en kan det være flere. **[fakta - relevant]**
- 050 Mari: Sikkert litt spennende å møte en ulv hvis en er på jakt eller noe slikt. **[påstand]**
- 054 Ordstyrer: Mener du på en positiv eller negativ måte?
- 055 Mari: Nei det er fint å se ulv, sikkert. **[påstand]**
- 056 Linn: Du føler deg sikkert tryggere når du er på jakt **[påstand]**. Da har du med deg gevær. **[begrunnelse - relevant]** Det er litt verre når du går tur eller er ute å rir. **[betingelse]** Som jeg er ganske mye. Det er ikke akkurat særlig morsomt tror jeg. **[påstand]**
- 060 Nora: For eksempel var jeg med noen jenter på hyttetur nå. Da drev vi å pratet på at enn om det kommer ulv nå. Men da hadde det på en måte bare vært morsomt hvis vi hadde sett den. **[påstand]** For da var vi jo flere og nære hytta. **[begrunnelse - relevant]** Det kommer helt an på situasjonen du er i. **[betingelse]**
- 064 Ordstyrer: Hva tror du Jorunn?
- 065 Jorunn: Jeg vet ikke jeg. Det hadde sikkert vært litt ekkelt. **[påstand]**
- 067 Ordstyrer: Er dere redd for ulv?
- 068 Linn: Jeg tenker på det når jeg er alene ute i skogen når det er mørkt. Fordi jeg er mye ute mange kilometer over bebyggelsen, i det hele tatt, både når jeg rir og ellers. Både alene og sammen med flere. Mye alene egentlig. **[betingelse]** Og det hadde ikke vært så veldig morsomt å møte en da. **[påstand]** Det må jeg innrømme.
- 074 Mari: Blir jo redd for hunder og sånt da, men jeg er ikke redd for ulven selv da. **[påstand]**
- 076 Kari: Jeg er redd for... Sånn som jeg også rir en del alene og jeg er redd for at hvis hesten blir skremt og jeg slår meg og blir liggende igjen. **[betingelse]** Det er det jeg er redd for. Jeg er også redd for
-

- dyrene og slikt hjemme. Vi har jo både hunder og... Det er det som er skumlest egentlig, for jeg går ikke rundt og tror jeg blir angrepet av ulv selv om jeg er ute, men er redd dyra skal bli skremt og jeg faller av. **[påstand]**
- 082 Ordstyrer: Enn du Jorunn?
- 083 Jorunn: Jeg er i grunnen enig. **[påstand]**
- 085 Ordstyrer: Anser dere ulven som farlig for mennesker?
- 086 Mari: Nei, ikke for folk. **[påstand]**
- 088 Kari: Ikke ennå i alle fall. **[påstand]**
- 089 Linn: Jeg tror det blir verre når det blir flere. Sånn som når de begynner å omringe folk for å markere revir så er ikke det noe særlig morsomt. **[påstand]** Det er det samme hvorfor ulven omringer deg. Om det er for å markere revir eller om den vurderer å angripe deg. **[påstand]**. Jeg tror ikke den ser på mennesket som mat eller bytte sånn sett. **[påstand]** Men de ser jo på hunder som rivaler. Jo flere de blir jo mer psykisk sterke er de jo. **[fakta - pålitelig, ikke tilstrekkelig for å si at en ulveflokk er farlig for mennesker]**. En ulv alene tror jeg ikke er farlig, i alle fall ikke for voksne mennesker, men de blir flere sammen tror jeg det kan bli ganske ubehagelig. **[påstand]**
- 098 Nora: Hvis jeg er alene hadde jeg blitt vettskremt hadde jeg møtt en ulv, men. **[påstand]**
- 114 Kari: Hvis det ikke hadde vært for at det begynner å bli så veldig mye av den her sånn, det er egentlig et veldig fint dyr. Et veldig pent dyr. Det blir så utrolig mye av den, virker det som. **[begrunnelse - relevant, ikke tilstrekkelig for å si at ulven er farlig]** Det er da det blir ekkelt, men jeg synes jo det er et veldig fint dyr. **[påstand]**
- 309 Mari: Jeg skjønner jo at småbarnsforeldre er redd når de ser spor etter ulven hundre meter fra huset. **[påstand]**
- 311 Linn: Det er rett og slett denne uttrygghetsfølelsen. At folk ikke synes det er spesielt morsomt å gå alene i skogen lengre. Det skulle ikke være nødvendig å ha med seg to tre stykker for å tørre å gå i skogen når det er mørkt. **[påstand]** Det er noe jeg aldri har tenkt på før. Men som har blitt skummelt etter som det er observert ulv ikke så langt fra der jeg bor. **[begrunnelse - relevant, ikke tilstrekkelig]**
- 316 Nora: Og som når du bor oppi her og du får en følelse av at du ikke er trygg lengre. Det er ikke akkurat en av de mest attraktive stedene å bo. **[begrunnelse - ikke tilstrekkelig]** Det går jo sakte nedover. Det kan bli farlig for bygda til slutt. **[påstand]**

Spørsmål 2: Hvor mange ulver skal få etablere seg i Norge?

- 171 Mari: Jeg tipper at det er omtrent 10 ulver oppi her, i Stor-Elvdalen, **[fakta - litt lavt]** ikke noe mye mer, det er lenge siden vi har hatt ulv fastboende i Norge. Det er en Skandinavisk ulvestamme, jeg vet ikke om de er utrydningstruet men jeg har i alle fall hørt det. **[fakta - pålitelig, eleven er usikker]**
- 180 Nora: Jeg leste i avisen i dag at det i Skandinavia er observert 81 ulver. Det var tidlig på morgenen da jeg leste dette her, men jeg tror det var dette tallet. Det er observert et nytt ulvepar på østsida av Glomma nå. **[fakta - pålitelig]**
- 199 Linn: Jeg tror det er flere enn 10 ulver i Stor-Elvdal. Det er da noen nede med oss som de lurder på etablerer seg og som det er blitt sett mye spor etter i sommer og utover høsten. Så er det de som er sett nede på Stenvika. **[fakta - pålitelig]** Det er ganske mange tror jeg. **[fakta - upresis]**
-

- 205 Ordstyrer: Tror dere andre at det er flere enn 10?
- 206 Kari: Jeg tror det. **[påstand]**
- 207 Nora: Jeg tror det. **[påstand]**
- 208 Mari: Jeg tror ikke det, fordi de har veldig store revir og at en ulv som er sett på Stenvika kan bli befinne seg på Mykleby til tider det tror jeg da vel. **[begrunnelse - relevant]**
- 211 Linn: Det kan hende, men det skal også noe til at alle som befinner seg her blir sett. **[begrunnelse - relevant]**
- 213 Ordstyrer: Du tror altså at det kan være flere enn det som er oppdaget?
- 214 Linn: Ja. **[påstand]**
- 215 Mari: Nei. **[påstand]**
- 216 Linn: Hvis du ikke ser en flokk så er det vanskelig å si om sporene stammer fra 7, 8 eller 9 ulver. **[begrunnelse - relevant]**
- 218 Mari: Det er veldig populært å se ulv også oppi her og da, så jeg tror det er en del som ser ulv som bare skryter av det. Alle har sett ulv. Jeg har aldri sett ulv, og jeg har vært en del ute i skogen og slikt. Jeg tror det er mange som tuller litt. **[begrunnelse - relevant]**
- 222 Nora: Enig. **[påstand]**
- 223 Kari: Ja det tror jeg også. **[påstand]**
- 232 Ordstyrer: Mari sa at hun trodde den var utrydningstruet, tror dere andre at den er utrydningstruet?
- 234 Linn: Nei det tror jeg ikke **[påstand]** fordi det er samme arten som i Russland og i resten av Skandinavia, så det tror jeg ikke. **[begrunnelse]**
- 236 Kari: Han var kanskje det en stund, men den har opparbeidet seg. **[fakta - pålitelig]**
- 237 Ordstyrer: Jorunn tror du den er utrydningstruet?
- 238 Jorunn: Nei det tror jeg ikke. **[påstand]**
- 239 Ordstyrer: Nora?
- 240 Nora: Nei jeg tror egentlig ikke det. **[påstand]**
- 241 Ordstyrer: Har den vært det?
- 242 Nora: Jeg vet ikke, har ikke noe grunnlag for å si det. Jeg tror kanskje at den var det før, men ikke nå. **[påstand]**
- 245 Ordstyrer: vi skal se mer på holdninger til regulering av ulvestammen. Hva synes dere om det å ha ulv her i nærmiljøet?
- 247 Nora: Det er kanskje ikke riktig å fjerne den helt. Men jeg mener vi må begrense stammen betraktelig. **[påstand]**
- 249 Ordstyrer: Er det greit å ha ulv i nærheten?
- 250 Nora: Det kommer litt an på hvor nære den er også. **[påstand]**
- 251 Kari og Linn: Ja.
- 252 Nora: Sånn som nå trekker den seg ganske nær alle og enhver. **[fakta - overdrivelse]** Men det er sikkert ikke riktig å utrydde den heller. **[påstand]**
- 254 Kari: Det synes ikke jeg heller. Men det må være ganske mange av dem **[påstand]** etter som de kommer så nære. **[begrunnelse - relevant]** Det har liksom aldri vært sånn før i det hele tatt. Jeg vet ikke om den ville gått på unger og slikt. Men jeg har liksom på følelsen at det må skje noe slikt før det skjer noen med regulering av stammen. Det er litt ekkelt. **[påstand]**
- 290 Linn: Ulven er jo en trussel mot. **[påstand]** Hvis alle som driver med primærnæringen må flytte herfra eller begynne med noe annet så blir det enda færre folk her og da... **[begrunnelse]**
- 320 Ordstyrer: Hva mener dere bør gjøres for å unngå disse konfliktene og problemene med ulv i nærmiljøet?
- 322 Linn: Redusere stammen. **[påstand]**
- 324 Kari: Jeg er enig i det. **[påstand]**
- 325 Ordstyrer: Er det greit som det er nå eller bør det bli færre?
-

- 326 Kari: Jeg mener det bør bli færre, men ikke... det er vanskelig fordi de er streif... eller har så store revir. Det er jo ikke noe vits i å flytte dem rundt virker det som. Jeg er for redusering men ikke helt. Jeg synes ikke vi skal ta bort alt, men holde det jevnt nede. Det blir for mye, for hvis det ikke skal tas noen i det hele tatt så tror jeg det blir utrolig mye. **[påstand]**
- 331 Linn: Det å holde det jevnt nede tror jeg er viktig. Få det ned på et nivå hvor det er mye mindre problem med det generelt. For en del år tilbake var det ingen problemer tilknyttet til det. Vi mente at ulven var utrydningstruet men den har da kommet seg opp på det nivået det er i dag uten noe problem. **[påstand]**
- 336 Kari: Enig.
- 337 Ordstyrer: Mener du at vi skal ha noen eller skal vi fjerne alle?
- 338 Linn: Nei jeg mener ikke at det er noe vits i å fjerne alle, men fjerne de det er mye problem med, fjerne de fleste på Koppang. Så er det noen flokker nede i Østfold som det er mye problem med også. **[påstand]**
- 341 Ordstyrer: Jorunn hva mener du?
- 342 Jorunn: Jeg er enig i at vi må redusere antallet litt. **[påstand]**
- 343 Ordstyrer: Mari?
- 344 Mari: Jeg tror vi må fjerne alt hvis det skal bli bra. Oppi her i alle fall. **[påstand]** Jeg tror at hvis det er igjen to ulver så vil de gjøre ganske mye ugang på mye rart de å. Tar en hund her og reiser flere mil og tar en sau der. Jeg tror vi ser godt at det er to ulver i området. **[begrunnelse]** Jeg tror vi må ta bort alt skal det bli bra. **[påstand]**
- 349 Kari: Jeg tror at jo flere det er så har de lettere å søke ned mot folk. **[påstand]** At det blir mindre mat på dem og i det hele tatt. **[fakta - pålitelig]** Er det at et par så tror jeg ikke det vil bli så stort problem lengre. **[påstand]** At de holder seg litt mer der de hører til. **[begrunnelse]**
- 353 Linn: Det tror jeg vi kommer til å se etter hvert som vi regulerer bestanden. **[påstand]** Det er så vanskelig som vi ser når vi har hatt fellingstillatelse, det er så vanskelig å få denne ulven. **[fakta - pålitelig]** Stammen vil uansett bli gradvis redusert hvis det blir godkjent jakt på den, **[fakta]** og da vil vi se når vi når et nivå hvor det ikke er så mange klager lengre, fordi det er mye færre. Så jeg tror ikke det er noe fare for at vi utrydder den da **[påstand]** fordi det kommer nok til å være igjen en del i området hvor de ikke har så mange problemer med den. **[begrunnelse]** Det er jo en del streifdyr som streifer mellom Norge og Sverige også . **[fakta - pålitelig]**
- 362 Ordstyrer: Nora hva mener du?
- 363 Nora: Altså jeg er ganske enig med Mari, men jeg er å veldig enig med det Linn sier. Ulven er et reelt skadedyr som ikke gjør noen nytte for seg. **[begrunnelse - ikke tilstrekkelig]** Etter det jeg mener. Så for meg kunne en godt ha tatt bort alle. **[påstand]**
- 366 Ordstyrer: Dere er ganske enig om at vi ikke må ha flere.
- 367 Alle: Ja. **[påstand]**
- 369 Ordstyrer: Og at vi må redusere antallet litt om ikke helt. Mener dere at vi skal ha ulv i det hele tatt?
- 371 Nora: Ja. **[påstand]**
- 372 Kari: Ja, jeg synes det. **[påstand]** Jeg tror alternativet er at vi har vanlig jakt og at vi regulerer det jevnt hele tida, slik at det holder seg nede. Ikke bare slik det har nå, at det først er lite og så plutselig er det så utrolig mye, **[fakta - ikke pålitelig]** så skal vi jakte det helt ned igjen. Da blir det bare gående slik hele tida. Jeg tror vi må holde en jevn jakt. **[påstand]**
- 377 Linn: Enig. Heller holde en jevn lav bestand. **[påstand]**
- 378 Ordstyrer: Enn du Mari, mener du at vi skal fjerne alle ulver i Norge?
- 379 Mari: Nei, jeg er litt egoistisk og mener at vi skal fjerne alt her og bare la det flyte rundt alle andre steder. **[påstand]**
- 381 Alle: (latter)
-

- 382 Linn: Det er det alle mener tror jeg. **[påstand]**
- 383 Ordstyrer: Nora, du som var enig med Mari i stad er du fortsatt enig?
- 384 Nora: Det vet jeg egentlig ikke. Den gjør vel ikke så stor skade som han gjør i distriktet vårt. **[fakta - pålitelig]**
- 386 Linn: Jeg vet at det er mye problemer i Østfold også, **[fakta - pålitelig]** så er det flokker ellers men jeg vet ikke akkurat hvor de holder til. Jeg tror vi må holde en jevnt lav stamme **[påstand]** fordi vi jakter på alt annet nyttevilt, småvilt, hare, hjortedyr, holder vi jo på et jevnt nivå slik at vi har ett innhøstingsgrunnlag. **[begrunnelse]** Så jeg tror vi har en veldig lav bæreevne for ulv **[påstand]** hvis vi skal kunne fortsette å ha et innhøstingsgrunnlag av vilt og fortsette med husdyr. **[betingelse]**
- 393 Ordstyrer: Jorunn hva tror du?
- 394 Jorunn: Jeg tror vi må ha noen ulver. **[påstand]**
- 395 Mari: Jeg tror ikke at det kommer til å bli så veldig mange ulver her nå. **[påstand]** Jeg var på et møte her nå. Og da ble det pratet på at ulven tok omtrent 80% av alle kalvene og slikt. **[fakta - ikke pålitelig]** Og da etter noen år blir det ikke igjen noe å spise av og da tror jeg de reiser. Jeg tror det er nesten maks nå. **[påstand]**
- 399 Kari: Enig.
- 400 Nora: Ja.
- 401 Kari: Det som er ekkelt med det er at de da kanskje går enda mer etter husdyr og bebygning. **[påstand]**
- 403 Linn: Enig. Det er så mye å ta av når det gjelder husdyr. **[fakta - pålitelig]**
- 404 Kari: Hunder.
- 405 Linn: Jeg tror ikke vi kan la stammen regulere seg selv. **[påstand]** Da vil det gå slik at det blir fryktelig mange helt til de har tatt alt som er å ta og så vil det bli et lavt nivå igjen. **[begrunnelse - delvis pålitelig]** Jeg tror ikke at vi kan la det gå sånn naturlig. Vi gjør jo ikke det med annet vilt heller. **[begrunnelse]** Da ville det jo skje alt det samme med hjortevilt. **[påstand]** Hvis vi ikke jaktet på det, ville det bli fryktelig mye en stund og så spredde det seg sykdommer og så ble det veldig lavt nivå igjen. **[begrunnelse]**
- 413 Ordstyrer: Dere sa nettopp at dere ville redusere bestanden. Tror dere at det er en nedre grense hvis vi vil ha en liten stamme i Norge?
- 415 Mari: Jeg har hørt at de har inngått noen avtaler med Sverige og slikt om at de skal bevare den. **[fakta - relevant, pålitelig]** Og da kan ikke Norge bare utrydde den. **[påstand]**
- 417 Ordstyrer: Virker det fornuftig å ha bare for eksempel 6 dyr i Norge? Kan det være noe problem med det?
- 419 Kari: Aner ikke.
- 420 Mari: Hvis de er oppi her så blir det problem for meg i alle fall. **[påstand]**
- 421 Alle: (Latter)
- 422 Linn: Det blir litt problemer hvor de er, **[påstand]** men det kommer veldig an på omfanget i sin helhet. Om det er 6 ulver i Norge eller 6 ulver spredd. **[betingelse]**
- 424 Ordstyrer: Tror dere at det går an å opprettholde ulv i Norge ved bare å ha ti dyr, som er litt spredd?
- 426 Linn: Jeg tror egentlig ikke det er noe problem **[påstand]** fordi de streifer innover i Sverige og de streifer over store områder. **[begrunnelse - ikke tilstrekkelig]** Jeg tror faktisk ikke det er noe problem, å ha ganske få dyr. **[påstand]**
- 574 Nora: Jeg blir egentlig ikke fornøyd før den blir ordentlig jakt på den. **[påstand]** Ulven er fredet, **[fakta - pålitelig]** men det er den som gjør mest skade på både primærnæringen og jakt. **[fakta - ikke pålitelig]** Da blir ikke jeg fornøyd før det blir jakt i alle fall. **[påstand]** Den er et dyr som hører til i skogen og skal få leve, men da bør den bli likestilt med elgen som det er jakt på hver høst. **[påstand]**
-

Spørsmål 3: Hvilke tiltak bør vi bruke for å redusere konflikten mellom ulv og sau?

- 430 Ordstyrer: Vi skal se på tiltak som kan redusere konflikten. Hva konkret kan vi gjøre? Dere har nå sagt at vi må holde stammen litt nede. Hvordan vil dere gjøre dette?
- 433 Nora: Jakt. **[påstand]**
- 434 Kari: Enig.
- 435 Ordstyrer: Hvordan?
- 436 Linn: Vanlig jakt, men jeg tror det kan bli vanskelig. **[påstand]**
- 437 Ordstyrer: Stort sett vil dere ikke at vi skal ta alle. Hvem skal vi ta?
- 438 Mari: Jeg tror ikke vi klarer å ta alt likevel, **[begrunnelse - ikke pålitelig, ulven ble nesten utryddet i Norge ved taktikken]** så en kan skyte dem en får tak i. **[påstand]**
- 440 Linn: Ja. Hvis en går inn for å ikke ta lederparet så vil de lett klare å bygge opp igjen en stammen. **[fakta - relevant, delvis pålitelig]** Så på en måte hadde det ikke gjort noe å ta de, **[påstand]** for da bruker de yngre ulvene litt tid på å finne seg partner og etablere seg. Og da unngår du det problemet kanskje. **[begrunnelse]**
- 444 Ordstyrer: Har dere hørt noe kritikk med det å ta lederparet i en flokk?
- 445 Linn: Det er sikker mange som kommer til protestere vilt og si at de ikke vil komme til å klare å formere seg og at det kommer til å være en trussel. **[påstand]**
- 447 Kari: Det vil kanskje bli kluss i flokken til ulvene også. Jeg vet ikke helt hva det kan forårsake. **[påstand]**
- 449 Ordstyrer: Hva tror dere kan skje hvis en fjerner lederparet?
- 450 Mari: Jeg tror mange kanskje vil dø. **[påstand]** Det er slik at hvis du skyter kolla under elgjakta er det ganske liten sjanse for at kalven overlever. **[begrunnelse - ikke tilstrekkelig]**
- 452 Linn: Ungene vil kanskje dø **[påstand]** hvis de er små **[betingelse]**, men de andre medlemmene i ulveflokken klarer seg da sikkert, de begynner sikkert å streife for å finne seg en partner og danne seg et revir selv. **[påstand]**
- 456 Ordstyrer: Er det andre måter vi kan unngå konflikter på i området her og Norge generelt enn å skyte ulven? Eller tiltak som vi bør gjøre i tillegg?
- 458 Linn: De har jo prøvd ut mange tiltak for å unngå angrep på sau når det gjelder inngjøring av beiteområder og støtte til gjeting. Det som er problemet er for det første at det er dyrt med gjeting, så det er omtrent ingen bønder som har romslig nok økonomi hvis de lever av husdyr, til å finansiere gjeting selv. **[fakta - pålitelig]** Og så mye penger som staten bruker på å forebyggende tiltak er nesten uansvarlig mye når det er så mye ellers, sykehus, psykiatri og sånt som pengene hadde kommet mye bedre med. Da synes jeg det er mye bedre å redusere bestanden og bruke pengene på noe annet. Enn å bruke milliarder omtrent på forebyggende tiltak. **[påstand]**
- 467 Ordstyrer: Kari hva tror du?
- 468 Kari: Jeg er egentlig enig i det. For jeg tror problemet er antallet. Det er bare rett og slett for mange tror i hvert fall jeg. **[påstand]** Og da tror jeg ikke det hjelper så mye annet enn å redusere det ved jakt. **[påstand]**
- 471 Linn: Sånn som det viser seg med inngjerding også, for det første må du ha kjempestore områder for å tilsvare utmarksbeite, og så blir det likevel ofte mye dårligere utbytte enn om de hadde gått fritt. Og så viser det seg også at ulven jager på innmark. **[fakta - pålitelig]**
- 475 Ordstyrer: Jorunn har du noen tro på andre tiltak enn å skyte ulven?
- 476 Jorunn: Egentlig ikke. Jeg tror det eneste som hjelper er å redusere antall ulver. **[påstand]**
-

- 478 Ordstyrer: Mari?
- 479 Mari: Jeg vet ikke hva det skulle ha vært. Det blir å skyte ned stammen. **[påstand]**
- 480 Ordstyrer: Nora?
- 481 Nora: Nei, å jakte er det eneste jeg har grunnlag for å si noe om i alle fall. Noe mer vet jeg egentlig ikke. **[begrunnelse]**
- 483 Ordstyrer: Nå sier du at du ikke har noe grunnlag for å si noe. Er det helt greit å si at vi ikke har noe grunnlag for å si om andre tiltak virker, så vi bestemmer oss for jakt? Eller blir det feil?
- 486 Nora: Jeg vet rett og slett ikke om andre metoder som vil hjelpe på en måte.
- 488 Linn: De metodene som er prøvd virker det ikke som virker så veldig godt i hvert fall. **[påstand]**
-

Vedlegg 5 D Fokusgruppe 2 møte 2 – utdrag med koder

Spørsmål 1: Er ulven farlig for mennesker?

- 104 Ordstyrer: Vi skal gå over på temaet frykt. Er dere redd for ulven?
- 105 Nora: Jeg tror ikke ulven er farlig for folk i utgangspunktet [påstand], som sagt tidligere er det avhengig av situasjonen. [betingelse, upresis]
- 107 Mari: Jeg er ikke redd for at den skal ta folk, men jeg er redd for ulven når... eller redd for hunder. [påstand]
- 109 Ordstyrer: Tror du ulven kan ta små unger?
- 110 Mari: Nei. [påstand]
- 111 Ordstyrer: Hva tror du Jorunn?
- 112 Jorunn: Jeg tror ikke at den tar unger. [påstand]
- 113 Kari: Jeg tror at hvis ulvene blir veldig vant til folk [betingelse] så kan den som hunder for eksempel ta unger som ligger i barnevogn. [påstand] Det har vært en del silke tilfeller med hunder. [fakta - pålitelig] Og hvis ulven blir såpass vant at den går langs husvegger [betingelse] så ser jeg ikke noen grunn til at den ikke kan ta unger den å. [påstand]
- 117 Linn: Jeg tror det er litt sant det som han Tassi i dyreparken i Italia sa... Nei glem det, det var ikke der, det var i de 4 avisartiklene til slutt. Der var det en som sa at ulven den leser oss og blir vant til oss. Ulven er annerledes enn de andre rovdyrene, den blir vant til oss [fakta - pålitelig, henviser] og derfor tror jeg ikke det er noe trivelig å ha den rundt. [påstand]
- 122 Ordstyrer: Du tror altså at den kan angripe unger?
- 123 Linn: Ja, det er kanskje ikke så stor sjanse for det nå. Men hvis den får fortsetter å formere seg, og de individene som går så nærm folk og tydeligvis ikke er redd får fortsette å gå løs, [betingelse] så tror jeg ikke det er noe særlig positivt i hvert fall. [påstand]
- 128 Ordstyrer: Nå har Linn gitt en begrunnelse for sitt syn, kan du Mari gi en begrunnelse for at du ikke tror ulven tar mennesker?
- 130 Mari: Nei, jeg bare tror ikke at den gjør det. [påstand] Den har da ikke gjort det i Norge på veldig lenge, [fakta - pålitelig, ikke tilstrekkelig for å si at ulven er ufarlig for mennesker] så ser du at den går nærm folk, men alle dyr gjør da nesten det da. Du har jo gauper som har gått rett gjennom sentrum og elger som står uti hagen. [fakta - pålitelig] Det er jo om natta dette skjer og de er ikke noe mindre sky eller mer sky enn andre dyr synes jeg da. [påstand]
- 135 Ordstyrer: Kan dere andre gi noen grunner?
- 136 Nora: Det er lenge siden noen mennesker er tatt av ulv i Norge. [fakta - pålitelig, ikke tilstrekkelig]
- 137 Kari: Jeg tror som sagt at hvis de blir for vant folk og blir det flere, [betingelse] så blir det mer trekking ned blant folk. [påstand] Jeg tror at selv om ulven kanskje ikke er noe mer eller mindre sky enn andre dyr, så er det større sjanse for at den tar en unge enn en gaupe. [påstand]
- 141 Ordstyrer: Hvorfor?
- 142 Kari: Vet egentlig ikke, men gaupe er jo mindre da. [fakta - ikke tilstrekkelig] Det har litt med at jeg assosierer ulven med hunder som har angrepet og jeg tror at en ulv kan venne seg til folk. [begrunnelse - pålitelig]
- 145 Linn: Og så det at de er flokkdyr tror jeg er veldig viktig fordi en ulv alene tror jeg ikke er farlig [påstand] hvis den ikke har rabies eller noe annet, [betingelse] men når de først blir mange i flokk så har de psyke til å angripe nesten hva som helst tror jeg. [påstand] Det er i hvert fall det jeg har hørt. [begrunnelse - ikke tilstrekkelig]
-

- 154 Ordstyrer: I hvilke tilfeller tror dere ulven er farlig?
- 155 Linn: Når den føler reviområdet sitt truet i hvert fall, **[påstand]** så hvis den er vant til folk **[betingelse]** så kan den i hvert fall angripe folk når den vil ha de vekk fra sitt reviområde. **[påstand]** Hvis de er mange nok vel og merke, **[betingelse]** for jeg tror ikke de tør det hvis de er for få. **[påstand]**
- 159 Mari: Hvis de er skadet eller er syke, rabies for eksempel. **[fakta - delvis pålitelig]**
- 367 Linn: Ulven skaper mer frykt enn de andre rovdyrene. **[påstand]**
- 368 Mari: Ulven driver å springer på innmark og...
- 369 Ordstyrer: Dere holder fortsatt fast på at det er mest problem med ulv?
- 370 Kari: Det har kanskje litt grunnlag i det at det er den vi er mest redd å? Det er ulven folk er mest redd. **[påstand]**

Spørsmål 2: Hvor mange ulver skal få etablere seg i Norge?

- 165 Ordstyrer: Husker du hvor mange ulver det er i Skandinavia?
- 166 Linn: Jeg tror det minimale var 65 og det maksimale var 80 eller bortimot det, ikke fullt så mye som hundre men ikke så langt i fra heller. **[fakta - pålitelig]**
- 198 Ordstyrer: Kan dere si litt kort om hvor det finnes ulv i Norge nå?
- 199 Mari: Oppi her. **[fakta - pålitelig]**
- 200 Ordstyrer: Er det mange her?
- 201 Mari: Et par flokker, Atna- og Koppangsflokken. **[fakta - pålitelig]**
- 202 Ordstyrer: Vet du omtrent hvor stort antall det er?
- 203 Mari: 10-20 stykker til sammen. **[fakta - pålitelig]**
- 204 Ordstyrer: Andre plasser i Norge?
- 205 Nora: Østfold. **[fakta - pålitelig]**
- 206 Mari: Ved grensa. **[fakta - pålitelig]**
- 207 Ordstyrer: Kan dere si noe om hvordan utviklingen av ulv har vært i resten av verden?
- 210 Linn: Den var mer utbredt før. Denne figuren viste for 5000 år siden, og ulven var på et større område da. Hvis du sammenligner med andre arter vil du finne det hos de fleste arter. **[fakta - pålitelig]**
- 213 Ordstyrer: Hvorfor?
- 214 Linn: Det er jo menneskenes bebyggelse og by-dannelse og forurensing, det er mange grunner til at arter enten har gått under eller har gått tilbake. **[begrunnelse - relevant]**
- 216 Ordstyrer: Sist snakket vi litt om ulven var utrydningstruet, hva mener dere om det nå? Er ulven utrydningstruet?
- 218 Mari: Ulven i seg selv er vel ikke det, det ganske mange av den, det er vel forskjell på ulver å, skandinaviske og.. **[fakta - relevant]**
- 220 Ordstyrer: Hvis vi snakker om Norge, er ulven utrydningstruet her?
- 221 Nora: Nei. **[påstand]**
- 222 Kari: Jeg tror ikke det, for den kommer seg så fort opp igjen. Den har gjort det nå. Plutselig er det så mange, så jeg tror ikke den kan være utrydningstruet. **[påstand]** Selv om det var få ulver viser den tydelig at den kan formere seg igjen. **[begrunnelse - delvis pålitelig, ennå usikkert om bestanden er levedyktig]**
- 226 Mari: 80 dyr er jo ikke mest det heller da. **[påstand]**
- 227 Kari: Det spørres jo å hvor mange vi har plass til å da. **[betingelse]**
- 228 Linn: Jeg tror de har evne til å overleve på ganske lav bestand. **[påstand]**
- 229 Ordstyrer: 80 synes dere det høres mye ut?
- 230 Mari: Nei, det høres lite ut. **[påstand]**
- 231 Kari: I alle fall i forhold til andre arter høres det lite ut. **[påstand]**
- 232 Ordstyrer. Jorunn?
-

- 233 Jorunn: Det høres lite ut, men jeg tror egentlig ikke at den blir utryddet for det. **[påstand]**
- 236 Ordstyrer: Gjør det noe om ulven forsvinner fra Norge så lenge vi har ulv i andre deler av verden?
- 238 Nora: Nei. **[påstand]**
- 239 Mari: Det gjør jo sikkert ingen ting. **[påstand]**
- 240 Linn: Jeg tror ikke den kan forsvinne helt fra Norge, **[påstand]** fordi stammen med Sverige er jo mer eller mindre felles. **[begrunnelse - ikke tilstrekkelig]** Så lenge vi ikke går inn for at vi skal fjerne all ulvene, og selv da tror jeg det er vanskelig å få med alle individer. **[påstand]**
- 244 Ordstyrer: Hva tror du Kari? Kan vi godt fjerne ulvene fra Norge og Sverige?
- 246 Kari: Jeg synes det bør være igjen noen. **[påstand]**
- 247 Ordstyrer: Jorunn?
- 248 Jorunn: Jeg synes egentlig det må være ulv her. **[påstand]**
- 250 Ordstyrer: Er det noen grunner til at vi må ta vare på den skandinaviske ulven i forhold til andre ulver i andre deler av verden?
- 252 Nora: Vi trenger ikke å ha den skandinaviske ulven. **[påstand]**
- 253 Kari: Den har jo rett til å være her da, i utgangspunktet. **[påstand]**
- 254 Ordstyrer: Hvorfor?
- 255 Kari: Den er da her, jeg mener de har rett til å være her **[påstand]** så lenge det ikke er så utrolig mye av den slik at de blir farlige. **[betingelse]**
- 270 Ordstyrer: I prosjektet stod det at arealet med ulv har minnet, men at det har tatt seg opp igjen de siste årene på grunn av fredningsbestemmelser i vestlige land. Det har jo skjedd i Norge også. Synes dere at Norge skal delta med å ta ansvar med å bevare ulven ved å innføre vernetiltak? Eller synes dere at andre land bør ta dette ansvaret?
- 275 Linn: Det er det samme hva andre land gjør. **[påstand]** Men jeg synes vi skal ta litt hensyn til... At vi ikke skal forplikte oss for mye. **[påstand]** Det er greit nok at vi passer på å ikke fjerne alt og tar vare på noen. Men det er dumt å forplikte seg til å ha mye mer enn det vi kan ha. **[påstand]**
- 279 Ordstyrer: Kari synes du vi har noe ansvar?
- 280 Kari: Så lenge det er et problem **[betingelse]** synes jeg ikke vi bør ta på oss ansvar med å verne ulven. **[påstand]** Hvis det går på å verne et visst antall som ikke er noe problem, så synes jeg vi bør gjøre det, men så lenge det er for mange synes jeg ikke vi bør gjøre det. **[betingelse]**
- 284 Ordstyrer: Jorunn?
- 285 Jorunn: Jeg er enig i det Kari sa. **[påstand]**
- 286 Ordstyrer: Mari?
- 287 Mari: Jeg er vel enig. **[påstand]**
- 288 Nora: Jeg synes vi bør være med å ta ansvar, **[påstand]** men er enig i at vi ikke skal ta ansvar så lenge det er et problem for oss. **[betingelser]**
- 290 Ordstyrer: På hvilket grunnlag synes dere at dere kan uttale dere om vi skal verne ulven eller ikke? Har dere noe grunnlag for å uttale dere?
- 292 Nora: Har et lite grunnlag, men etter som vi har ulv **[begrunnelse]** så bør vi egentlig ta vare på den. **[påstand]**
- 294 Linn: Vi har jo fått vite mye gjennom prosjektet. **[påstand]** Mer enn det jeg visste om hvor mange de er, hvor de er utbredt å, at det er delt i en del flokker, at det kanskje ikke hadde gjort noe å ta ut noen fra hver flokk. **[påstand]**
-

- 364 Linn: Det er det at det er så mange i et område, at det blir så stort tap i et område rundt der den holder til. **[påstand]**
- 375 Ordstyrer: Vi skal se mer på tiltakene for å redusere konfliktene rundt ulven. Hvilke tiltak vil dere foreslå at vi skal benytte?
- 377 Mari: Bli kvitt noen. **[påstand]**
- 378 Linn: Redusere bestanden. **[påstand]**
- 379 Nora: Utrydd ulven, reduser bestanden. **[påstand]**
- 380 Jorunn: Enig.
- 381 Kari: Enig.
- 382 Linn: Holde et jevnt nivå ganske lavt, i stedet for å bli kvitt et par flokker nå også vente til det blir kjempe mye igjen før vi skal bli kvitt noen igjen. **[påstand]** Det vil sikkert dempe temperamentet litt også hvis det blir holdt jevnt. **[fakta - delvis pålitelig, mer informasjon er nødvendig]**
- 479 Ordstyrer: Hvorfor skal vi i det hele tatt ha ulv? Det er 80 ulver i Skandinavia og dere ønsker å redusere bestanden.
- 481 Nora: Vi må ha noen. Det er ikke riktig å fjerne alle, **[påstand]** de er en del av norsk fauna på lik linje med andre arter. **[begrunnelse - ikke tilstrekkelig]** Vi bør prøve å leve med dem i utgangspunktet. **[påstand]**
- 484 Linn: Det er vel det at det er ganske urealistisk å klare å redusere bestanden. **[påstand]** Det er såpass mange som er for ulv også, så det er jo ikke helt riktig å ta alt også. **[begrunnelse]**
- 487 Ordstyrer: Du inngår altså et kompromiss, egentlig vil du ha fjernet alle men...
- 489 Linn: Ja, nei, jeg vet ikke. Det er ikke riktig å si at Sverige skal ha all ulven så kan vi slippe den helt, **[påstand]** fordi de har sikkert litt problemer de også. Derfor må vi inngå et kompromiss. **[begrunnelse]**
- 492 Ordstyrer: Da er vi inne på det at vi vil ta litt ansvar.
- 493 Linn: Ja, men i litt begrenset omfang. **[påstand]**
- 494 Ordstyrer: Kari, hvorfor vil du at vi skal ha litt ulv?
- 495 Kari: For det er et dyr som hører til her, og har rett til å leve her som alle andre egentlig. **[begrunnelse - ikke tilstrekkelig]** Men vi bør skyte noen. **[påstand]**
- 497 Ordstyrer: Jorunn?
- 498 Jorunn: Jeg er enig i det både Linn og Kari sa.
- 499 Ordstyrer: Mari?
- 500 Mari: Jeg er litt enig med det Linn sa, vi kan ikke bare sitte her å si at Sverige skal ha alle ulvene. **[påstand]**
- 503 Ordstyrer: Finnes det noen nedre grense for å opprettholde en bestand tror dere? Nå er det 80 spredd i Sør-Skandinavia. Kan det bli så få ulver at de ikke klarer å overleve?
- 506 Mari: Ja de kan nok dø ut hvis vi reduserer nok. **[fakta - pålitelig]**
- 507 Linn: Da må du redusere mye egentlig. **[påstand]**
- 508 Ordstyrer: Hvor mye er det mulig å redusere hvis du har 80 ulver?
- 509 Linn: Jeg tror de ville overleve med en tredjedel av stammen. **[påstand]**
- 510 Ordstyrer: Hva kan problemene være hvis du har for eksempel 20-30 dyr her i Skandinavia?
- 512 Linn: Det er vel litt spørsmål hvilke dyr som er igjen, hvis en tar ut alle lederparene, hvis det bare er igjen små uerfarne unger. **[betingelser]**
- 514 Ordstyrer: Kan det være andre problemer?
- 515 Mari: De må få unger da, de lever ikke evig. **[fakta - pålitelig]**
- 516 Kari: Vet ikke jeg.
- 517 Ordstyrer: Innavl har dere hørt om det?
- 518 Mari: Ja.
- 519 Ordstyrer: Kan det bli et problem?
- 520 Kari: Kanskje, vet ikke jeg.
-

- 521 Ordstyrer: I å med at dere ikke vet, er ikke det en grunn til å vente med å redusere bestanden... Dere har hørt om føre var prinsippet?
- 523 Kari: Ja.
- 524 Mari: Ja.
- 525 Ordstyrer: Enn om vi reduserer bestanden, og så viser det seg at det blir for få igjen til å formere seg, innavl og sykdommer sprer seg og plutselig er de borte. Er dere ikke redd for at det kan skje?
- 528 Kari: Det må jo være noen som kan prøve å finne ut hvor mange det er, selv om ikke vi klarer det, vi har ikke noe grunnlag for å klare det. **[påstand]**
- 530 Linn: Nei vi har ikke grunnlag for det. **[påstand]**
- 531 Ordstyrer: Hvis dere ikke har grunnlag for å si når de kan dø ut, har dere grunnlag for å si at vi bør redusere bestanden?
- 533 Kari: Ja det synes jeg, **[påstand]** for vi ser at det er et problem. **[begrunnelse - ikke tilstrekkelig]**
- 534 Linn: Og så har det tatt seg opp fra nesten ingen ting til plutselig veldig mange i forhold til det hva det var da. **[fakta - relevant]** Det har da ikke vært noe problem med innavl så langt, enda det var ganske få ulver her. De har en naturlig utdrivelsesordning også, hvor de yngre individene søker ut for å finne seg en make selv, og da vil en jo få blandet... Og da får de ikke avkom med søsknene i samme flokk. **[fakta - delvis pålitelig]**

Spørsmål 3: Hvilke tiltak bør vi bruke for å redusere konflikten mellom ulv og sau?

- 375 Ordstyrer: Vi skal se mer på tiltakene for å redusere konfliktene rundt ulven. Hvilke tiltak vil dere foreslå at vi skal benytte?
- 377 Mari: Bli kvitt noen. **[påstand]**
- 378 Linn: Redusere bestanden. **[påstand]**
- 379 Nora: Utrydd ulven, reduser bestanden. **[påstand]**
- 380 Jorunn: Enig.
- 381 Kari: Enig.
- 382 Linn: Holdt et jevnt nivå ganske lavt, i stedet for å bli kvitt et par flokker nå også vente til det blir kjempe mye igjen før vi skal bli kvitt noen igjen. **[påstand]** Det vil sikkert dempe temperamentet litt også hvis det blir holdt jevnt. **[fakta - delvis pålitelig, mer informasjon er nødvendig]**
- 386 Ordstyrer: Gjennom prosjektet lærte dere om mange forebyggende tiltak. Synes dere ingen av de tiltakene var brukbare. Det er jo ganske voldsomt å redusere konfliktene ved å skyte ulv?
- 389 Nora: Andre tiltak hjelper lite. **[påstand]**
- 390 Linn: Gjeting fungerer jo til en viss grad, men problemet er jo økonomien. **[påstand]** Det er lite lønnsomt å leie folk til å gjøre det. **[fakta - pålitelig]**
- 392 Ordstyrer: Vet dere om andre land der man har husdyr og ulv?
- 393 Linn: Italia, der er det gjeting og gjeterhunder, men der har de sikkert holdt den tradisjonen helt fra gammelt av. Vi hadde den tradisjonen før vi også, men nå har vi lagt oss til et annet jordbruk med færre jobber og da må vi gjøre alt selv. **[fakta - pålitelig]**
- 397 Ordstyrer: Kan vi ikke bruke de samme metodene som de bruker i Italia?
- 398 Linn: For noen fungerer det. Noen har bedre forutsetninger til det enn andre, men det er et unntak tror jeg. Det er ikke riktig at samfunnet skal bruke så mange penger på å betale for det, når det hadde blitt mye billigere ved å redusere bestandene litt. **[påstand]**
- 402 Ordstyrer: Jorunn, hva synes du om dette? Synes du vi ikke skal betale for å ha ulver her?
- 404 Jorunn: Nei jeg vet egentlig ikke.
- 405 Ordstyrer: Mari, du sa at 80 ulver ikke var så mye.

- 406 Mari: Nei det er jo ikke det, **[påstand]** men jeg vet ikke hvordan vi skal gjøre det.
- 407 Ordstyrer: Du ser ingen andre muligheter enn å skyte ulven?
- 408 Mari: Nei, det er dette med gjeting da, men det er ikke så ofte man gjeter mitt på natta, det er vel da ulven er aktiv. **[fakta - relevant]**
- 410 Ordstyrer: Har du da andre forslag på tiltak som vi bør benytte?
- 411 Mari: Inngjerding. **[påstand]**
- 412 Linn: Hvis en skal bruke gjeting og inngjerding om natta så viser seg at ulven ikke bryr seg så mye om gjerding. **[fakta - delvis pålitelig, avhengig av type gjerde]**
- 414 Ordstyrer: Hvis en har strømgjerde da. Det har man i Rendalen.
- 415 Linn: Det fungerer kanskje bedre, vet ikke. **[påstand]**
- 416 Ordstyrer: Ser dere ingen andre muligheter enn å skyte ulven?
- 417 Kari: Det er begrenset hvordan de andre tiltakene virker, som for eksempel gjeting. Du kan jo ikke gå på ulven heller, hvis det kommer ulv og... Du kan jo ikke skyte den heller... Hva hjelper det om ser på at ulven tar sau? **[påstand]**
- 420 Ordstyrer: Mener du at bønder skulle få lov til å skyte ulv uten å ha fellingstillatelse på forhånd?
- 422 Kari: Hvis den går til angrep på sauene **[betingelse]** ja. **[påstand]**
- 423 Ordstyrer: Jorunn, synes du at en sauebonde skal kunne få lov til å skyte ulv som angriper sau?
- 425 Jorunn: Ja, **[påstand]** hvis han ser det så kanskje han burde få det. **[betingelse]**
- 426 Linn: Det er egentlig noe som heter nødvergeretten, **[fakta - relevant]** men du havner jo omtrent i fengsel bare du sier du har brukt den. **[påstand]**
- 428 Ordstyrer: Dere synes lovverket er for strengt?
- 429 Mari: Neeeeei. **[påstand]**
- 430 Linn: Du får jo ti ganger så mange forhør hvis du har skutt en bjørn eller en ulv og hevder du har brukt nødvergeretten, enn hvis du er mistenkt i en drapssak. **[påstand]** I hver fall så virker det slik i media. **[begrunnelse - ikke tilstrekkelig]**
- 433 Ordstyrer: Kan det være noen ulempe med å gi bønder tillatelse til å skyte ulv?
- 435 Linn: Det kan hende de begynner å skyte i vildens sky. **[påstand]**
- 436 Kari: Det kan bli misbrukt. **[påstand]**
- 437 Jorunn: Enig.
- 438 Linn: Det er vanskelig å jakte på ulv, men det hadde vært bedre om man satte ned en plan for hvor mange man skulle skyte og i hvilken aldersgruppe de skulle være i, og i hvilke flokker... **[påstand]**
- 441 Ordstyrer: I Italia bruker man vokterhunder, er det et godt alternativ for norske bønder?
- 443 Linn: Det har vel ikke vært prøvd så mye her. **[fakta - delvis pålitelig, utprøvd i Lierne]** Det går jo an å prøve å se om det virker, så spør det om det er dyrt også da, med import og... Inngjerding koster jo også mye penger, og så får sauene lettere sykdommer og det blir dårligere fortjeneste. **[fakta - relevant]**
- 447 Ordstyrer: Dere synes ikke det er verdt å prøve andre tiltak? Skyt dem ned så sparer vi mer penger?
- 451 Kari: Jeg synes det er unødvendig å brukes så mange penger, når det er så mange andre ting å bruke pengene på. **[påstand]**
- 453 Ordstyrer: Vi skal ikke undersøke noe mer?
- 454 Kari: Det er jo undersøkt en del i hvert fall, men det går så mye penger på det. **[fakta - pålitelig]** Hvem har råd til gjeting? Det er jo verd det egentlig så lenge en finner noe som virkelig fungerte, men det spør om de vanlige sauebøndene har råd til å prøve det ut til de finner noe som fungerer. **[påstand]**
- 458 Linn: Ta for eksempel gjeting. Naboen vår som har 200 - 300 vinterforede som blir 500 - 600 på sommerbeite. De går i fra 3 til 9
-

sammen, så han har et ganske stort problem fordi han har et kjempestort areal de kan gå på. Det er jo nettopp det som gjør at han klarer å leve av det i det hele tatt. Fordi da får jo sauene utnyttet beitet maksimalt og vokser maksimalt. Han har ikke så romslig økonomi nå heller akkurat, så han hadde rett å slett ikke klart det. Det hadde rett å slett ikke vært mulig, for sauene kan ikke gå på et så tett område at han kan ha oversikt over dem. Han trenger da en hel haug med folk. **[fakta - relevant]**

468 Ordstyrer: Da forstår jeg det som om alle mener vi skal redusere bestanden?

469 Alle: Ja. **[påstand]**

470 Ordstyrer: Mari er du enig?

471 Mari: Nei. Hadde det ikke vært for at den er så stygg mot dyr å slikt. Hadde ulven vært som bjørnen så hadde det ikke vært så farlig. Bjørnen er kanskje ille den også. **[påstand]**

474 Ordstyrer: Bjørnen tar mer sau enn ulven.

475 Mari: Ja, men jeg bryr meg ikke så mye om sauene jeg da. **[påstand]**

476 Ordstyrer: Så lenge bjørnen tar færre hunder er den grei?

477 Alle: (latter)

619 Ordstyrer: Begge flokkene i området her ligger utenfor forvaltningssonen og det er derfor planlagt og at de skal fjernes. Hva synes dere om det? Dere har hele tiden sagt at en må redusere flokkene her. Er det greit at de fjernes helt?

623 Alle: Ja. **[påstand]**

624 Mari: Men jeg tror det blir vanskelig. **[påstand]**

625 Linn: Ja det tror jeg også. **[påstand]**

626 Kari: Enig.

627 Ordstyrer: Hvorfor blir det vanskelig?

628 Mari: Jeg tror det er ganske vanskelig å jakte på ulv **[påstand]** hvis en ikke får bruke skuter og fly da. **[betingelse]**

630 Ordstyrer: Tror dere ikke dette kommer til å bli kostbart? Flere av dere har fokusert på det tidligere.

632 Linn: Ja. **[påstand]**

633 Kari: Men da er du jo kanskje kvitt problemet også. **[påstand]** Hvis en virkelig får fjernet begge flokkene. **[betingelse]**

635 Ordstyrer: Så da mener du at dette er tiltak en vil spare på over lang sikt?

637 Kari: I forhold til gjeting hvert år, ja. **[påstand]**

638 Linn: Enig.

639 Ordstyrer: Dere tror, men vet ikke helt? Men likevel står dere fast på at vi må fjerne dem.

641 Kari og Linn: Ja.

643 Linn: Men det er jo fullt mulig å prøve vanlig jakt og se om det fungerer og om det går i det hele tatt på vanlig sporsnø. **[fakta - relevant]**

645 Ordstyrer: Tar ikke dette veldig lang tid?

646 Linn: Ja.

647 Mari: Hvis en er veldig mange går det sikkert. **[påstand]**

648 Kari: Jeg tror det er nok av folk som vil være med å jakte på ulv. **[påstand]**

649 Mari og Linn: Ja.

651 Ordstyrer: Hva synes dere om å opprette et forvaltningsområde? Å ha et område der det skal være ulv?

653 Mari: Det høres jo bra ut, men jeg vet ikke om det går. **[påstand]**

661 Kari: Det hadde vært fint å hatt ulv noen plasser **[påstand]** hvis den ikke utgjør noen problemer der, **[betingelse]** men jeg vet ikke om det nytter å si at det skal være ulv der og ikke der for... **[påstand]**

664 Linn: Hva med de som bor inne i forvaltningsområdene da, de har...

- 665 Ordstyrer: Nå har de prøvd å unngå områder med mye sauebønder.
- 666 Linn: Hvis det er lite sau i forvaltningsområdet og mye i nærheten vil nok ulven søke dit. **[påstand]**
- 668 Ordstyre: Synes dere fortsatt myndighetene gjør for lite? I vår innførte de en lovendring som gjør det mulig å felle ulv før den gjør skade, samtidig har de lagt opp en plan over et forvaltningsområde. Synes dere fortsatt at myndighetene gjør lite?
- 672 Kari: Det er jo gjort litt i hvert fall, så de er på vei. Det er bra at de gjør noe. **[påstand]** Jeg skjønner hvorfor de ikke kan tillate at det skytes vilt på ulv. **[påstand]**
-